

Don Bosco

Istoria unui preot

Teresio BOSCO

*În memoria dragă
a mamei mele, Rosa,
pe care Domnul a chemat-o
la Sine, în timp ce
eu scriam această carte.
Fie ca Mila Ta Doamne
să-i deschidă
Împărăția Cerurilor.*

ISBN: 88-01-11678-0
EDITURA: **ELLE DI CI**
10096 LEUMANN (TORINO)

*Prima ediție italiană: decembrie 1987
A doua ediție italiană: februarie 1988*

Traducere: Alina CAMBIR

Copyright © 1987, 1988, Editura ElleDiCi
Copyright © 1999, Salezienii lui Don Bosco – Constanța
Reproducerea integrală sau parțială în scopuri comerciale sau publicitare a textului din această carte – prin orice mijloace – este interzisă fără acordul prealabil scris al salezienilor – Constanța

Index

1. Dacă nu vine tătuca.....	8
2. O vară fără soare.....	10
3. Mama.....	12
4. Giovanni crește și istoria își urmează cursul.....	14
5. De mână cu Dumnezeu.....	17
6. Marele vis.....	20
7. La școală e primit pentru că e nepotul slujnicei.....	22
8. Pe bârnă și pe frânghie.....	24
9. Prima Spovadă.....	26
10. În căutare de lucru la 12 ani.....	29
11. Micul văcar.....	32
12. Un preot bătrân și câțiva bănuți.....	35
13. Saboți cu miros de capră.....	38
14. Noul rege se numește Carlo Alberto.....	40
15. Ani fericiți la Chieri.....	44
16. Întrebarea decisivă.....	47
17. Luigi Comollo: «Sunt mântuit!».....	49
18. Don Cocchi, preotul insultat.....	52
19. Agonia micilor muncitori.....	57
20. Ziduri negre și chipuri pline de funingine.....	60
21. Vărul se numește Bartolomeo.....	63
22. Frații Buzzetti.....	66
23. În Palatul Regal.....	69
24. Șapte luni în preajma marchizei.....	72
25. Într-un cimitir și într-o moară.....	75
26. Un preot plin de praf și o grămadă de băieți.....	78
27. Spitalul de nebuni pentru don Bosco.....	81
28. Ultima evacuare.....	84
29. «Moare don Bosco!».....	86
30. O mamă și o casă pentru cine nu are.....	89
31. Giuseppe, Carlino: băieții speranței.....	91
32. Politică la tensiune înaltă.....	95
33. 1848: cocarda tricoloră.....	98
34. Război în Lombardia și pe pajiști.....	102
35. Cu lingurița în buzunar.....	106
36. Primul salezian: Michele Rua.....	110
37. «Salut, don Bosco!».....	114
38. Un băiat în coșul de grizine.....	119
39. «Minunile» lui don Bosco.....	122
40. Spovedania birjarului.....	125
41. După pietrele vii și pietrele moarte.....	127
42. Lecturi catolice și atentate.....	131
43. Salvați micii muncitori.....	134
44. Holera.....	136
45. Vestea lui Pietro Enria.....	138
46. Băiatul și uriașii.....	142
47. Domenico Savio.....	144
48. Amintirile unui nonagenar.....	148
49. Un caiet pentru lacrimi.....	151

50. O zi de libertate.....	154
51. Valetul roșu între Stat și Biserică.....	157
52. Ordinul Salezian.....	161
53. Cavour, Napoleon și războiul.....	166
54. O «cârțiță» la Vatican.....	168
55. Între politicieni și episcopi exilați.....	172
56. Episcopi pentru Italia.....	176
57. Don Bosco face minuni.....	182
58. Biserica în câmpul viselor.....	187
59. Suferința celor două copile.....	190
60. FMA: cu ochii plecați, dar cu capul sus.....	193
61. «Luați-mă pe mine!».....	196
62. Fabrica de preoți.....	199
63. Ținuturi îndepărtate.....	203
64. Patagonia visată.....	208
65. Moartea anunțată.....	211
66. Un negustor, un om de afaceri, un marchiz: cooperatorii salezieni.....	215
67. Vechii elevi și-l aminteau așa.....	217
68. Și-l aminteau așa – II.....	221
69. Băiețandrul cu genunchii în nisip.....	225
70. În Franța și în Spania la cerșit.....	227
71. «În fața ochilor primul vis».....	230
72. Lumina și întunericul.....	232
SFÂRȘIT.....	234

PREFAȚĂ

La nouă ani după apariția cărții mele Biografia Nouă a lui don Bosco, onorată de opt ediții și cincisprezece traduceri (în franceză, engleză, germană, arabă, chineză și rusă), editura Elle Di Ci mi-a cerut o “Poveste despre don Bosco” accesibilă tuturor. Caracteristicile: să țin cont de toate studiile serioase apărute în acești ani despre don Bosco și personalitățile din vremea sa și să restrâng numărul de pagini pentru ca volumul să se poată vinde la un preț modic.

Am citit și am catalogat tot ceea ce am putut: din cele 37 de volume ale “Operele Publicate” de don Bosco (apărute în timp ce prima mea biografie era sub tipar) până la Studiile despre Biserica în Piemonte în secolul al XIX-lea, îngrijite de Appendino; de la cartea lui Pietro Stella: Don Bosco în istoria economică și socială 1815-1870, până la Subvenții pentru studiul vieții lui don Bosco într-o ediție extra-comercială; de la studiile lui Francesco Motto până la cele ale lui Giuseppe Bracco; de la cele trei volume ale lui Rosario Romeo despre Cavour până la biografia lui Carlo Alberto, scrisă cu vervă de Paolo Pinto; de la monumentală biografie a canonicului Allamano până la cărțile lui Martin și Zanotto despre viața coșarilor din Valle d’Aosta... Am avut edificatoare conversații cu Secondo Caselle, care continuă să cerceteze în arhivele din Chierese, adunând documente prețioase și inedite. Am putut să citesc toate cărțile (câteva zeci) scrise de Francesia și colecțiile anuale ale Buletinului salezian până în 1926. Câte pietre prețioase uitate.

Rămân la părerea lui Montanelli despre cum să scrii istorie pe înțelesul tuturor: “Ambiția mea este aceea de a le furniza cititorilor un mijloc de a se apropia de istorie fără trudă și mai ales fără să se plictisească”, “O istorie care să nu fie scrisă de profesori pentru profesori sau pentru elevi viitori profesori”, chiar dacă atunci când povestești istoria în felul acesta “stârnești indignarea... într-un mediu plin de bigotism ca cel academic italian” (Introducere la volumele Istoria Grecilor și Italia Comunelor). În cele 16 volume ale Istoriei Italiei de Montanelli, vândute în sute de mii de exemplare, autorul nu a pus nici măcar o notă de subsol. L-am imitat în Biografia Nouă. Dar în cartea de față am introdus note bibliografice.

Există patru surse principale ale acestei cărți.

Mai întâi de toate Memoriile Biografice ale lui don Bosco. Cele 19 volume scrise de Lemoyne, Amadei și Ceria sunt astăzi desconsiderate de mulți. Unul dintre cei mai mari istorici italieni, Giacomo Martina, scrie însă despre ele: “Documente istorice de primă mână, bazate pe nararea directă a faptelor de către don Bosco, la puțin timp după desfășurarea lor. Cu toate că se ocupă în primul rând de apariția și dezvoltarea ordinului salezian, Memoriile conțin detalii importante cu privire la contextul lor istoric” (FLICHE-MARTIN, Istoria Bisericii XXI, sub îngrijirea lui G. Martina, SAIE-TORINO 1964, p. 17).

Apoi Memoriile lui don Bosco, Istoria Oratoriului Sfântului Francisc de Sales de Giovanni Bonetti și Viața lui don Bosco pe scurt și pe înțelesul tuturor de Giovanni B. Francesia.

Memoriile lui don Bosco reprezintă 180 de pagini mari de caiet pe care acesta le-a scris pe la vârsta de șaiszeci de ani. El a pus două titluri: Memorii ale Oratoriului din 1815 până în 1855 și Memorii pentru Oratoriu și pentru Ordinul Salezian. Au fost publicate pentru prima oară în 1946. Le-am retipărit în 1986, după ce le-am transcris în limbajul curent de astăzi. (Citatele între ghilimele provin din această transcriere).

Istoria Oratoriului Sfântului Francisc de Sales a fost publicată de către salezianul don Bonetti în foileton în Buletinul Salezian, din 1879. Episoadele au fost citite și corectate personal de don Bosco, apoi adunate în volumul Douăzeci și cinci de ani de istorie a Oratoriului salezian (1892). Don Bonetti se baza pe povestirile lui don Bosco și ale celorlalți protagoniști încă în viață pe atunci, mai ales ale lui Giuseppe Buzzetti (“Ne-am adresat vechilor elevi care au văzut născându-se și crescând acest Oratoriu, și mai ales unuia dintre

ei... și anume Giuseppe Buzzetti”, Buletinul Salezian, decembrie 1878, p. 7) și ale mamei lui don Bosco, Margherita Occhiena, văduva Bosco... Știu de la ea multe lucruri, pe care le-am povestit aici, precum și altele petrecute înainte de 1856, anul când a murit” (... p.119).

Giovanni B. Francesia a publicat cartea sa Viața lui don Bosco pe scurt și pe înțelesul tuturor în 1902, a refăcut-o și mărit-o de mai multe ori de-a lungul atâtor ediții ce au urmat. (Până în 1925 fuseseră publicate 32 de mii de exemplare). Francesia a intrat în Oratoriul lui don Bosco în îndepărtatul 1849, a participat de la început la toate evenimentele, și a devenit primul și cel mai tânăr “profesor licențiat”. A fost profesorul lui Domenico Savio. A trăit 92 de ani. El afirmă în introducere: “Mă bazez pe memorie pentru toate informațiile pe care le dau...”. Și adaugă cu melancolie: “Când tânăr fiind vedeam lucrurile miraculoase făcute de un simplu Om al lui Dumnezeu (don Bosco), îmi spuneam în sinea mea: “Oare o să creadă lumea toate acestea într-o zi?” Și acum că le aștern pe hârtie, îmi vin aceleași îndoieli”.

Aceeași melancolie ne cuprinde și astăzi în fața curentului de “demitizare” a personalității lui don Bosco.

Notă la a doua ediție.

Mai multe persoane m-au întrebat dacă *Don Bosco, povestea unui preot* este un remake al cărții *Don Bosco, o biografie nouă*. Bineînțeles că nu. Cea scrisă în 1978 rămâne cartea mea cea mai bună: riguros documentată, redactată cu grijă și entuziasm. Aceasta de față, scrisă în 1987, este o biografie diferită, mai modernă, mai “detașată”, așadar mai rece. Ține cont de trei noi exigențe:

- (1) o documentație detaliată, continuă, cu o avalanșă de ghilimele (câteodată plictisitoare), impuse de o oarecare suspiciune a cititorilor față de biografiile sfinților;
- (2) o atenție permanentă îndreptată către sectorul economic. Astăzi se dorește mai mult analiza contextului economic al vieții sfântului, decât scrutarea idealurilor sale, i se cercetează “portmoneul” uneori chiar cu riscul unei lecturi materialiste, așa cum s-a întâmplat și cu ultimele interpretări ale Evangheliei;
- (3) introducerea evenimentelor ce țin de “marea politică” care l-au avut ca protagonist pe don Bosco. Acestea au fost clasificate și de erudiții salezieni drept “legende pioase”, și le-am neglijat în 1978. Arhivele în schimb ni le-au restituit recent ca adevăruri limpezi.

Giulio Andreotti a scris patru biografii profund diferite ale lui Alcide De Gasperi: *De Gasperi minore* (1954), *De Gasperi și timpul său* (1956), *Interview despre De Gasperi* (1977), *De Gasperi văzut de aproape* (1986). Eu am scris două biografii profund diferite ale lui don Bosco: *Don Bosco, o biografie nouă* (1978) și *Don Bosco, istoria unui preot* (1987). Și doresc să continui. T.B.

Abrevieri

MB: G.B. LEMOYNE, A. AMADEI, E. CERIA, *Memorii Biografice ale lui Don Giovanni Bosco*, S. Benigno și Torino 1898-1948, 19 volume.

Memorii: S.G. Bosco, *Memorii*, Elle Di Ci, Leumann. Transcrierea în limbaj curent a *Memoriilor Oratoriului S. Francesco di Sales din 1815 în 1855*, manuscris de don Bosco.

OP ED: G. Bosco, *Opere alese*, retipărire anastatică sub îngrijirea Centrului de Studii Don Bosco, Universitatea Pontificală Salesiană, LAS, Roma 1977, 37 volume.

BS: *Buletin Salezian*, San Pier d'Arena – Torino, Colecții anuale după 1877

CL: G. BONETTI, *Douăzeci și cinci de ani de istorie a Oratoriului salezian fondat de preotul don Giovanni Bosco*, Torino 1892.

VBP: G. B. FRANCESIA, *Viața venerabilului don Bosco, povestită pe scurt și pe înțelesul tuturor*, SEI, Torino, ed. 1925.

ST 1: PIETRO STELLA, *Don Bosco în istoria religiei catolice*, Vol. 1, *Viața și operele*, Pas-Verlag, Zürich 1968.

ST 2: P. STELLA, *Don Bosco în istoria economică și socială (1815-1870)*, LAS, Roma 1980.

CAS: SECONDO CASELLE, *Ferme și țărani din Monferrato – Istoria familiei Bosco din Chieri în secolul al XVIII-lea*, LAS, Roma 1975.

DESR: F. DESRAMAUT, *Memorii I de G.B. Lemoyne*, Facultatea de Teologie din Lyon, 1961-62.

CLOUGH: SHEPARD B. CLOUGH, *Istoria economiei italiene din 1861 până în zilele noastre*, Cappelli, Bologna 1965.

PINTO: P. PINTO, *Carlo Alberto, principele hamletian al casei de Savoia*, Camunia, Milano 1986.

AL GR: UGOBERTO ALFASSIO GRIMALDI, *“Bunul” rege – Viața lui Umberto I, Feltrinelli, Milano 1970.*

COGN: F. COGNASSO, *Istoria orașului Torino*, Martello Giunti, Milano 1974.

Bibliografia esențială este conținută în această pagină și în notele de subsol de pe parcursul cărții. Mi-au fost de mare ajutor *repertoriul alfabetic al Memoriilor Biografice ale lui S.G. Bosco* de P. Ciccarelli, Torino, SEI 1983, și *Cronologia Completă a Memoriilor Biografice ale lui D. J. Bosco* de Joan Santaularia I Guitart, Barcelona 1979.

1. Dacă nu vine tătuca

Tânărul vătaf din Biglione

Prima amintire a lui Giovanni Bosco e o zi sumbră, petrecută pe neașteptate în viața lui, când avea doar doi ani. O zi de doliu și de lacrimi. El scrie în *Memoriile* sale:

«Toți ieșeau din camera unde zăcea mort tatăl meu. Dar eu nu vroiam să plec. Mama trăgea de mine.

- Vino, Giovanni, hai să mergem.

- Nu, dacă nu vine tătuca, eu nu merg – am spus hotărât.

- Sărmanul meu băiat, nu mai ai tată – mi-a răspuns mama printre lacrimi și, luându-mă de mână, m-a scos din odaie» (*Memorii*, 12).

Tatăl său, Francesco Bosco, fusese doisprezece ani vătaful boierilor Biglione, pe moșia lor din Becchi. Intrase în această slujbă la 21 ani, în locul fratelui mai mare, Paolo, plecat să muncească prin părțile Castelnovo. Francesco cultiva via și câmpurile, și le dădea anual moșierilor două treimi din recoltă. Un înscris din 1817 consemnează că în afară de produsele viticole, în anul acela el le-a mai dat stăpânilor, ce locuiau la Chieri și Torino, opt baloturi de fân, de aproape doi metri lungime fiecare, opt saci cu grâu, și alți patru de grâu amestecat cu secară. Un sac avea în jur de 100 de kilograme.

Ajuns vătaf, tânărul Francesco a luat-o de soție pe Margherita Cagliero, de aceeași vârstă cu el. Împreună au avut doi copii, pe Antonio și pe Teresa, dar n-a trecut anul după ultima naștere, că Margherita, tot mai slăbită, a murit împreună cu fetița ei. După o vreme, Francesco s-a recăsătorit cu Margherita Occhiena, cea mai vrednică fată din ținutul Serra di Capriglio, mai tânără cu patru ani decât el. Ea i-a născut doi băieți, Giovanni și Giuseppe.

«O bojdeucă și un staul»

Francesco muncea cu și mai mult sârg, pentru a nu fi nevoit să trudească toată viața doar pe moșia altora. A reușit din economii să cumpere vreo 1900 de metri pătrați de pământ și de vie, și a făcut un staul dintr-o casă veche luată cu bani împrumutați (CAS 97), unde și-a adăpostit cele câteva vite cumpărate pe datorie, de care era sigur că se va achita în scurtă vreme, prin munca lui. Era un țăran vesel și viguros. Venea seara de la câmp, ducea boii în grajd, își ștergea fruntea de sudoare, apoi îi lua pe copii pe genunchi și se juca cu ei.

Erau vremuri grele. Bolile secerau oamenii la orașe și sate. Pelagra îi omora pe cei ce se hrăneau doar cu porumb. Tifosul făcea ravagii prin târgurile de lângă Torino. Dar Francesco Bosco a murit în floarea vârstei, de pneumonie. S-a întâmplat în 1817, în luna mai.

Într-o seară, a coborât în pivniță transpirat după o zi de muncă și când s-a întors, cămașa i se lipise de trup ca un scut înghețat. A fost cuprins de febră.

În zadar au chemat medicul și au adus medicamente de la Castelnovo. La scurtă vreme Francesco a murit, după ce plin de credință și-a luat rămas bun de la ai săi și a primit Sfânta Împărtășanie: «E voia Domnului, Margherita. Trebuie să ne plecăm în fața Lui, cu încredere. Ai grijă de copii, mai ales de Giovanni. E atât de mic» (MB. 1,34s).

În testamentul pe care îl dictase notarului și-l semnase cu o cruce ca toți cei neștiutori de carte, Francesco îi numea tutori ai fiilor săi pe Margherita și pe vărul său, Giovanni Zucca. Mai cerea rostirea a patruzeci de slujbe pentru pacea sufletului.

Înainte ca mama să-l scoată din odaia unde se afla defunctul, Giovanni îi privi fața palidă. I se părea ciudat că stă împietrit în loc să se miște, să-l ia în brațe, să râdă cum îi era

felul...«Mama mi-a spus: “Nu mai ai tată, micuțul meu”, și cuvintele acelea mi s-au întipărit în minte pe vecie».

2. O vară fără soare

«Te-ai născut de ziua Fecioarei»

Așa-i spunea mama și don Bosco a crezut toată viața că s-a născut pe 15 august 1815, în ziua Adormirii Maicii Domnului. Nu a verificat în registrele parohiei unde stă scris că a văzut lumina zilei pe 16 august. Să fie o greșeală a mamei? Neatenția preotului? Probabil nici una nici alta. Pe atunci, preoții le cereau enoriașilor să aducă noii născuți la biserică pentru a fi botezați în primele 24 de ore. Mulți însă, temându-se să nu li se îmbolnăvească pruncul, îl aduceau după câteva zile, și, pentru a nu trezi mânia parohului, mărturiseau o dată a nașterii mai recentă. Așa s-a întâmplat cu Giuseppe Verdi, contemporan cu don Bosco și cu atâția alții. Copii le credeau pe mame și nu însemnările parohiale. De altfel data nașterii nu conta prea mult pentru țărani. Importantă era supraviețuirea copilului, căci mulți mureau în primul an de viață și aproape tot atâția erau secerați de boli până la împlinirea vârstei de patru ani.

Mama Margherita avea douăzeci și nouă ani la moartea soțului ei. O femeie tânără, căreia îi revenise sarcina grea de a-și crește singură băieții, pe Giovanni de doi ani, Giuseppe, de patru și Antonio de nouă. Acesta își văzuse mama murind când avea trei ani și asistase împietrit la moartea tatălui. Două evenimente ce-l marcaseră profund, transformându-l într-un băiat iritabil și arțăgos, care începuse să facă imposibilă viața celor din jurul său. Din familie mai făcea parte bunica din partea tatălui, Margherita Zucca, în vârstă de șaizeci și cinci de ani. O femeie cu sănătatea șubredă. După moartea soțului, Margherita a reușit împreună cu doi lucrători să salveze recolta, săracă de altfel, iar pe 11 noiembrie 1817, familia Bosco pleacă de pe moșia Biglione și se instalează în bojdeuca cumpărată de Francesco și folosită până atunci ca staul. Multă vreme, casa lor a fost cea mai săracă din întreaga localitate Becchi.

Un vulcan îndepărtat

Anul 1817 a fost cumplit: moartea tatălui, ploi nesfârșite, cerul veșnic întunecat, recolte sărace. S-a dezlănțuit foametea. În anii mănăși, dintr-un bob de grâu semănat, încolțeau șase, în vara aceea însă dintr-un bob de-abia ieșeau două, cum arată statisticile agrare. La Torino, se adunau în fața bisericilor și a palatelor senioriale toți cei alungați de sărăcie de pe pământul lor nerodnic. Doar după multă vreme, oamenii de știință au descoperit cauza acelei penurii îngrozitoare. Se pare că un vulcan situat în îndepărtata Indonezie, Tambora, erupsese cu o forță neobișnuită în ultimii două mii de ani, aruncând în aer 80 km cubi de funingine. Vântul a purtat încet imenșii nori negri deasupra lumii întregi. Au fost așa numiții «ani fără vară»¹ În Lombardia, a fost compromisă cultura viermilor de mătase, mijlocul de subzistență al multor familii de țărani. Guvernatorul Genovei îi scria regelui: «Foametea duce treptat la ruină familii întregi» (PINTO, 243).

Și în căsuța din Becchi a fost foamete și frică. «Într-o zi nu am mâncat aproape nimic», povestește don Bosco. «Mama a căutat în vecini ceva merinde cu împrumut, dar nimeni n-a putut să ne ajute. Atunci, cu un vecin, ea a sacrificat vițelul îndrăgit de copii, a fript puțină carne și ne-a dat să mâncăm. Eram leșinați de foame. În zilele următoare, mama a reușit să facă rost de grâu dintr-un sat îndepărtat» (*Memorii*,¹³) Asta le-a spus Margherita copiilor, căci în realitate grâul a fost cumpărat de la un preot vecin, don Vittorio Amadei, care i-l vânduse văduvei la suprapreț: patru banițe cu 9,17 lire una, în vreme ce prețul oficial pe piața torineză era de 7,43 lire (CAS, 103).

¹ National Geographic, ianuarie 1981, p.545.

«În anul acela cumplit – mai spune don Bosco – mama a suferit și a muncit enorm. Numai așa, cu strădanie și economii la sânge, am reușit să depășim criza» (*Memorii*, 13). După un an, Margherita a putut să achite ce-i datora farmacistului Gianella din Castelnuovo «pentru medicamentele pe care i le trimisese soțului ei», aflat pe patul de moarte. Îi plăti 6,15 lire, când zece cămăși bărbățești costau 6 lire. Doar în rate, în anii următori, își plăti datoria de 32 lire notarului Montalenti pentru că venise la Becchi să scrie testamentul și să facă inventarul bunurilor lui Francesco (CAS,104).

3. Mama

«Cânta cu duioșie»

«Aveam doar patru ani. Într-o zi ne-am întors eu și Giuseppe de la câmp arși de sete, căci era o vară caniculară. Mama merse să scoată apă din fântână și-i dădu să bea fratelui meu. Eu crezând că-l părtinește, mă îndârjii și când mama îmi turnă apă, făcui semn că nu mi-e sete. Mama, fără să spună un cuvânt, puse ulciorul de-o parte. Atunci eu, cu un firicel de glas, am întrebat-o:

- Mamă, îmi dai și mie puțină apă?
- Credeam că nu ți-e sete.
- Mămico, iartă-mă.
- Așa-i mai bine.

Se duse după apă și îmi turnă zâmbind».

Această întâmplare nu se află în *Memoriile* lui Don Bosco. O povestește Giovanni B. Francesia, care afirmă: «Așa am auzit-o deseori de la însuși don Bosco» (VBP, 19).

Margherita era o femeie copleșită de treabă: trebuia să conducă gospodăria, să cultive pământul, să curețe via, dar niciodată n-a uitat să fie o mamă bună pentru copii ei. Acest lucru se vede și din cuvântul ce încheie povestirea de mai sus: *zâmbind*. O mamă posomorâtă, veșnic obosită, trudită, plină de griji, ar fi făcut din Giovanni un neliniștit. Din fericire pentru el, dragostea maternă nu a constatat doar din fapte ci și din gesturi semnificative, din legături de suflet, a fost senină, plină de voie bună. Asta reiese și din amintirea duioasă a «mamei ce cânta cu duioșie în glas» (MB. 5,568).

Un lux ce-i făcea pe bătrâni să saliveze

Din puținele registre contabile ale acelor ani, știm că Margherita a cumpărat o vacă bătrână și bolnăvicioasă, pentru care a plătit 24,10 lire, și a închiriat o bucată de pășune (CAS, 103-5). Giovanni ducea vaca la păscut, căci șubredă cum era, putea fi încredințată fără teamă unui băiețel de opt ani. Așa a devenit mezinul păstor, ca mulți alți copii de vârsta lui. În fiecare după-amiază, el lua vaca de zălog și cobora în vale. O pâine din făină de grâu trebuia să-i țină de foame. Îl aștepta un alt copil-păstor, Secondo Matta. Acesta primea de acasă o bucată de pâine neagră. «Două primăveri la rând, ei făcură schimb de merinde, căci Bosco afirma că pâinea neagră îi plăcea mai mult», spune o mărturie despre copilăria lui Giovanni Bosco, consemnată la Chieri în 1888 (DESR 421).

Morala acestei întâmplări poate părea greu de înțeles, dacă nu se ține seama de faptul că pentru noi pâinea e un fel de mâncare, în timp ce pe atunci era singura hrană. Bineînțeles că se putea mânca și pâinea neagră de secară, pâinea săracilor. Pâinea bogaților, din făină de grâu, se pregătea mai ales vara, pentru că cea neagră se usca și se strica prea repede (ST 3,19). În unele familii, însă, pentru copii și bătrâni se cocea mereu pâine albă, mai nutritivă și mai ușor de digerat. Un lux ce-i făcea să saliveze pe bătrâni.

Când a povestit întâmplarea de mai sus nepoților săi, Secondo Matta era deja bătrân. De-abia târziu a înțeles că Giovanni îl ajutase timp de două primăveri cu atâta delicatețe încât el nici măcar nu-și dăduse seama.

Târgul de Joi

În fiecare joi, Margherita mergea la târg. Cobora dealul Becchi (mică localitate din zona Morialdo) și străbătea cinci kilometri până la piața mare din Castelnovo d'Asti, capitala comunei. Într-un coș sau în desagă ducea la vânzare brânză, ouă sau o găină. Cumpăra ulei și sare. Să târguiești și să te descurci cu plata taxei de intrare în târg, nu era treabă ușoară: Margherita trebuia să facă repede calculul cu monede și bancnote de tot felul. După victoria asupra francezilor și întoarcerea regelui, dispăruseră de pe piața monetară francii și centimele și reveniseră vechile monezi lombarde, iar socotelile erau greoaie. Mîntea și degetele trebuiau puse la treabă, dacă nu vroiai să rămâi păgubaș. În afară de ulei și sare, Margherita cumpăra ca și celelalte gospodine pește în saramură. Hrana zilnică a țăranilor era foarte săracă. Masa se compunea din pâine, salată și usturoi, cultivate în grădina de zarzavat, și roadele pomilor fructiferi. Pe timp de iarnă, se mâncau și castane. Peștele conservat și brânza foloseau să dea gust pâinii. Deseori însă, erau de ajuns câteva fire de usturoi pisat, pus pe coaja de pâine și presărat cu sare, iar pentru copii cu câte un strop de ulei. Carne se mânca numai în zilele de sărbătoare, iar atunci doar cea de cocoș sau a vreunei păsări prinse în lațul anume pregătit.

Într-o joi, pe când mama era la târg, Giovanni a vrut să caute ceva în dulap. Era mic și trebuia să se ridice în vârful picioarelor. Pe raft, printre alte lucruri, se afla vasul de teracotă plin cu ulei și ținut acolo tocmai pentru a nu fi la îndemâna copiilor. Giovanni îl atinse din greșeală și vasul a căzut, s-a spart și tot uleiul s-a împrăștiat pe jos. Băiatul n-a mai putut salva nimic, oricât se strădui. Atunci, negru de supărare, îl căută pe Giuseppe și-i spuse:

- Am spart vasul cu ulei, dar n-am făcut-o dinadins. Împrumută-mi cuțitul tău.

Își alese o creangă din gard și o curăță bine. Apoi se duse să-și aștepte mama pe drum. De cum o zări, alergă spre ea și-i spuse:

- Mamă, merit o bătaie azi, am spart fără voie vasul cu ulei –, și-i dădu vergeaua.

- Sunt bucuroasă că nu ai venit să-mi spui minciuni. Dar fii mai cu băgare de seamă pe viitor, căci uleiul costă scump –, răspunse mama, privindu-și cu drag fiul cu suflet atât de curat (MB. 1,73).

4. Giovanni crește și istoria își urmează cursul

Sport și accidente

În căsuța din Becchi, Giovanni crește. E un băiat scund, dar bine legat, cu păr negru creț și un râs strident. Ca orice copil de țăran, aleargă prin iarbă, fugărește găinile, se oprește vrăjit să le privească puișorii de culoarea mierii, se cațără în copaci, și nu plânge când se julește la genunchi. Își iubește la nebunie mama și face tot ce-i cere ea, chiar atunci când nu are chef: curăță copacii de crengile uscate, folosite apoi la aprins focul, merge să ia apă de la izvor, supraveghează cuptorul când se coace pâinea. Atunci când termină cu aceste mici treburi, se întoarce la joacă. Pe câmpia întinsă cât vezi cu ochii, îl așteaptă prietenii: băieți voinici, veseli, deseori neciopliți și obraznici. Sportul preferat e joaca cu vergeaua. Pentru asta au nevoie de două lucruri pe care și le taie singuri cu cuțitul: o vergea de 10 cm, ascuțită la amândouă capetele numită *lippa* și un toiag lung și puternic. Se așează vergeaua orizontal pe pământul bine bătătorit după care se lovește cu bastonul pe unul dintre capete, făcând-o să salte în aer, și cu o lovitură mai puternică se trimite cât mai departe cu putință. Se trage la sorți cine lovește primul, cine al doilea, al treilea și tot așa. Câștigă cel ce a reușit din zece lovituri de baston să arunce vergeaua la distanța cea mai mare.

Se mai întâmplau și accidente: când vergeaua în loc să o apuce spre câmp, se îndrepta spre jucători și lovea pe careva. Giovanni nu o dată s-a întors acasă cu fața sângerândă și a fost oblojit de mama Margherita:

- Într-o bună zi o să-mi vii acasă cu vreun ochi scos. De ce te ții de bârneț cu flăcăii aceia. Știi doar că nu-s de nimica.

- Dacă vrei matale, nu mă mai duc. Dar știi... când le sunt alături, nu mai înjură. Sunt băieți de treabă.

Mama îl lăsa să se joace în continuare cu ei. Știa că Giovanni nu vorbește degeaba (MB. 1,48).

Surpriza din tufiș

Când vremea se încălzea primăvara, unii țărani găseau tot felul de surprize. Nu în ouăle de Paști, ci în copaci și boschete: cuiburi de păsărele. Odată, în timp ce se juca cu prietenii, Giovanni descoperi un cuib de sticleți, bine ascuns printre ramuri și frunze. Pe tăcute, le făcu semn celorlalți băieți să se apropie. Se strânseră cu toții în jurul cuibului, zâmbeau fericiți de parcă văzuseră o minune. Puii țineau ochii închiși și se ghemuiau unii într-alții să se încălzească piuind încetișor și ridicându-și pliscurile cafenii.

Băieții se așezară pe pământ în jurul boschetului, în cea mai mare liniște. Nu peste multă vreme apărură pasărea mamă, zburătăcind bănuitoare în toate părțile, ca să nu divulge poziția cuibului. Apoi, se lăsă fără zgomot pe marginea acestuia. Forfota și piuitul micilor sticleți se întetă, în vreme ce mama le puneă cu grijă în ciocurile larg deschise larvele de insecte și omizile pe care le culesese din crâng (MB. 1,113).

Penele însângerate ale mierlei

Pe meleagurile acelea nu se vindeau canari în colivie. Cine vroia să țină o pasăre în casă trebuia să meargă să o prindă sau să o ia din cuib. Așa făcu Giovanni. Găsi o mierlă mititică, o crescu, îi făcu un culcuș din crenguțe de salcie și o învăță să zboare. Ori de câte ori îl vedea pe Giovanni, păsărica îl saluta în felul ei, cu un trîl modulat, țopăind veselă în colivie și privindu-l cu ochisorii ei negri și strălucitori. Băiatul și mierla deveniră prieteni. (Lui don Bosco îi plăcea să povestească această întâmplare. Domenico Ruffino a auzit-o chiar de la el și a notat-o).

Dar, într-o dimineață, mierla nu se mai auzi. O pisică rupsesse colivia rudimentară și mîncase pasărea. Mai rămăseseră câteva pene însângerate. Giovanni izbucni în lacrimi. Un plîns disperat, urmat de o tristețe profundă. Mama sa îl dojeni chiar, spunând că sunt pline cuiburile de mierle, era de-ajuns să meargă să-și aleagă alta. Dar pentru prima oară, băiatul nu putu să-și înțeleagă mama. Desigur, era plină lumea de păsări, dar mierla sa, prietena sa fusese omorâtă și niciodată n-o să mai țopăie voioasă că-l revede. Tot păsăretul de pe pământ n-ar fi putut să-l facă să uite această crudă realitate: mierla sa nu mai trăia, nu o va revedea niciodată (MB. 1,118).

Aceasta este prima manifestare a *iubirii individualizate* a lui Giovanni. E pentru o pasăre, dar asta n-o știrbește, n-o banalizează. Don Bosco se va lega întotdeauna sufletește de cineva ca persoană. El nutrea sentimente profunde pentru toți cei aflați alături de el și suferința fiecăruia devenea propria sa suferință. Dumnezeu îi dăruise o inimă deschisă tuturor.

Câte ceva despre istoria acelor timpuri

Pe când Giovanni creștea în cuibul său din Becchi, istoria mergea înainte cu pași de uriaș.

Revoluția franceză, începută în 1789, îi aruncase Europei provocarea unui trio de cuvinte fascinante: libertate, egalitate, fraternitate. Tot ea însă ridicase în piețe temuta instalație a morții, ghilotina, cu care fuseseră exterminați zeci de mii de oameni în acele vremuri de restriște și groază.

Armatele franceze conduse de tânărul general Bonaparte invadaseră Europa și purtaseră peste mări și țări cuvintele Revoluției. Tinerii erau vrăjiți. Înălțau la tot pasul stindarde ale libertății și dansau în jurul lor ținându-se de mâini. În fiecare oraș se promulgau legi noi, mai umane și mai drepte. Vechile inegalități sociale, privilegiile supărătoare ale nobilimii erau desființate.

Dar Napoleon dusesse la pieire mii de tineri în războaiele sale megalomane. Continentul era acoperit de cadavre. Cea mai numeroasă armată din istoria umanității (500 de mii de europeni) suferise pierderi însemnate pe meleagurile înghețate ale stepei ruse.

Sfârșită și secătuită de resurse materiale și umane, Europa anului 1814 nu mai repeta cuvintele libertate, egalitate, fraternitate, ci un altul: pace. Se resemna să asiste la întoarcerea vechilor inegalități și a privilegiilor nedrepte ale nobililor, numai să înceteze bubuitul tunurilor și să nu mai moară atâtea tineri nevinovați.

Napoleon a fost exilat pe o insulă din Atlantic și acolo gloria sa apuse precum soarele la căderea serii. În marile orașe, reveneau regii și nobilii, cu perucile lor pudrate. Și la Torino, capitala Piemontului, s-a întors regele Vittorio Emanuele I. Era 21 mai 1814. Începea perioada cunoscută în istorie sub numele de «Restaurație».

Regele călare pe un cal șarg

«Mă găseam în piața Castello, printre persoanele de la curte – scrie Massimo d'Azeglio în *Amintirile sale* – și parcă îl văd și acum pe Rege împreună cu statul său major. Îmbrăcați și pomădați cum erau, cu perucile lor pudrate și pălăriile ca înainte de '89, păreau niște personaje ale unei opere bufe». Regele stătea călare pe un cal șarg, în uniformă sa demodată, turcoaz, cu poalele lungi roșii, vestă lungă, pantaloni albi, cizme până la genunchi, pălărie după moda prusacă și perucă cu coadă ce-i cădea pe spate. «Bunul rege, cu fața lui de tăntălău, să o recunoaștem, dar și de gentilom, străbătu străzile din Torino, în uralele mulțimii, până după miezul nopții».²

Dar în spatele monarhului se afla silueta severă a generalului austriac Bubna. La Viena, în Congresul Națiunilor, se hotărâse ca Austria să fie jandarmul Italiei. Armata sa urma să intervină în oricare dintre cele șapte state ce formau peninsula, dacă ceva nu era în ordine și se simțea amenințarea unei noi revoluții. Cele șapte State erau «satelitele Austriei cu suveranitate limitată». Vor rămâne așa până în 1848.

Regele a abolit legile promulgate la Neapole, a luat drepturile valdezilor și pe evrei i-a obligat să stea în ghetou. Populația s-a reîmpărțit în două clase: cei câțiva rentieri, (care își petreceau timpul mergând la vânătoare, jucând zaruri, ocupându-se cu amorurile și cu politica) și cei mulți ce trăiau din munca proprie. A fost frânată inițiativa privată a negustorilor, ce se îmbogățiseră contribuind astfel și la prosperitatea statului, datorită mai ales călătoriilor de afaceri pe drumurile comerciale construite în timpul lui Napoleon. Comerțul a fost afectat de reintrarea în vigoare a rețelei de bariere și vămi. Au fost înlăturați funcționarii statali ce serviseră lui Napoleon, le-au luat locul vechi prieteni de-ai regelui, de cele mai multe ori incompetenți profesional. Durando va exclama într-o zi: «Măria ta, l-ai făcut pe un imbecil economist, pe un bețivan l-ai numit războinic, pe un ignorant, magistrat, iar pe un idiot, administrator» (PINTO, 258).

Tinerii intelectuali au fost cei care au avut cel mai mult de suferit de pe urma acestei reîntoarceri la «ignoranța fidelă». Pe 7 august 1816, Ludovico di Brume scria plin de mânie: «Un mare ghetou de evrei, toți faliți, iată Torino astăzi. Ignoranța, răutatea, încăpățânarea, lenea, îngâmfarea, toate meschinăriile și prețiozitățile duse la apogeu îmi sar în ochi, mă sufocă. Să fii astăzi piemontez este o rușine».³

² M. D' AZEGLIO, *Amintirile mele*, în *Amintiri-Opere Diverse*, Mursia, Milano, 1969, p. 171.

³ R. ROMEO, *Cavour și timpul său*, Bari 1984, 1, 226.

5. De mână cu Dumnezeu

«E vina lui!»

«Încă de mic – povestește don Bosco – mama m-a învățat să spun rugăciuni. Cum am făcut primii pași, mama m-a pus să îngenunchez, alături de frații mei, dimineața și seara, să ne rugăm împreună Domnului» (*Memorii*, 14).

Rugăciunile de dimineață, în vremurile acelea evlavioase, nu constau doar dintr-un *Tatăl nostru*, sau *Bucură-te Marie* rostite în grabă, ci se recita *Te iubesc, Dumnezeul meu, Tatăl nostru, Bucură-te Marie*, (începând de la cuvintele: «Domnul să te aibă în pază, Maria»), *Crezul, Bucură-te Regină, rugăciunea Îngerului păzitor, Decalogul, Poruncile Bisericii, Sfintele Taine și Jurămintele de credință, speranță, caritate, compasiune și durere*.

«Îmi amintesc – continuă don Bosco – că ea m-a pregătit pentru Prima Confesiune. M-a însoțit la Biserică, apoi m-a ajutat să rostesc cuvintele de mulțumire. A fost lângă mine până a socotit că sunt în stare să-mi pregătesc singur o mărturisire demnă» (*ivi*).

Cuminecătura a fost prima taină pe care a primit-o Giovanni după Botez, la șase-șapte ani, cum se obișnuia pe vremea aceea, o vârstă când copilului nu-i mai era frică de preot, căci își văzuse mai întâi mama îngenunchind cu încredere în fața acestui slujitor al Domnului, pentru a cere iertarea păcatelor.

Așa a intrat Dumnezeu în viața lui Giovanni, de mână cu mama lui.

Când el și Giuseppe mergeau să se joace împreună cu prietenii pe câmpul înverzit, mama spunea: «Țineți minte că Dumnezeu e pretutindeni și vă vede».

Atunci când făceau vreo boroboață și se întorceau acasă rușinați și gata să se acuze unul pe altul sub privirea întrebătoare a mamei, cum fac îndeobște copiii: «E vina lui! Ba a lui!», Margherita nu stătea să le asculte poveștile, spunea doar:

- Eu nu v-am văzut. Dumnezeu însă știe tot. El îl cunoaște pe cel ce minte (MB. 1,44).

Dar Dumnezeu pe care îl prezenta ea copiilor nu era un fel de jandarm cu, cuțitul la brâu. Chiar atunci când munca era plictisitoare și obositoare (să supraveghezi coacerea pâinii în cuptor era o treabă ce adesea părea nesfârșită, căci te sufocai de căldură) și nu se afla nimeni pe aproape să bată din palme și să-ți zică bravo, mama spunea: «Curaj, Cel de Sus ne privește. Ia seama la toate sacrificiile noastre și o să ne dea răsplata cuvenită».

Domnul e cu noi

Vara, din zori până la apusul soarelui, orele se succed într-un peisaj încadrat de colinele verzi și de norii albi filtrați de transparența și strălucirea cerului nesfârșit.

Seara târziu, după muncile obositoare ale zilei, drumurile înapoi și încolo, cina la lumina lumânărilor, mama își duce copii afară pe prispă. Se așează cu toții să respire aer curat, să privească cerul - acel spectacol măreț și liniștitor pe care Creatorul l-a hărăzit de mii de ani privirilor noastre. Spune:

- Câte minunății a făcut Domnul pentru noi!

Giovanni privește aceste lucruri înălțătoare și calme, și, alături de mama, de frații și de vecinii săi învață să mai vadă pe cineva, pe Dumnezeu. Uriaș și invizibil, o persoană în care mama sa are o încredere nemărginită. O persoană atât de apropiată încât poți să spui: «Domnul e cu noi».

Grindină blestemată

În august, pe cerul torid, uneori apăreau nori negri și grei de ploaie, ca o platoșă de plumb. Fulgerele săgetau înaltul și tunetul bubuia amenințător. O priveliște înfricoșătoare. Copiii aleargă spre casă, se agață de fusta mamei, și ea le spune:

- Dumnezeu e puternic. El e stăpânul pământului și al cerului.

Norii aceia mici și albi, care le dau târcoale celor mari în timpul furtunii, sunt priviți cu obidă de țărani, căci anunță grindina. Aceasta cade când ți-e lumea mai dragă și face prăpăd prin viile oamenilor. Pietricelele de gheață şuieră prin aer, mușcă și rup frunzele verzi, duc de răpă în câteva minute munca unui an întreg. Țăranii se întunecă la față, uneori blestemă printre dinți. Ferească sfântul ca vreun copil să glumească ori să se joace într-un astfel de moment: e pocnit cu o palmă să o țină minte.

Și Margherita are fața tristă. După ploaia cu piatră, trece împreună cu fii săi printre araci, ia în mână cu grijă ciorchinii încă verzi striviți de furia grindinei și spune cu calm:

- Domnul a dat, Domnul a luat. Știe el de ce. Cei răi și-au primit pedeapsa. Cu Dumnezeu nu-i de glumit.

Dar în zilele bune, când recolta e mănoasă și grânele nu mai încap în hambare, iar țăranii nu-și mai încap în piele de bucurie, mama îi învață pe copii să-i mulțumească Celui de Sus:

- Domnul a fost bun cu noi. Ne-a dat pâinea cea de toate zilele (MB. 1,45).

Ajutor pentru năpăstuiți

Pentru Margherita, Dumnezeu nu locuiește doar în Ceruri. El e prezent în cei sărmani, bolnavi, în oamenii năpăstuiți, în toți cei ce au nevoie de ajutor. În serile de iarnă, când, câmpurile erau acoperite de zăpadă, venea să bată la ușa casei câte un cerșetor. Don Bosco, povestindu-le băieților săi despre acele timpuri îndepărtate, refăcea pe firul memoriei dialogurile pe care le auzise (în felul piemontezilor: «El mi-a spus.... Eu i-am răspuns...»):

- Margherita, nu mă mai țin picioarele să fac drumul până la Morialdo, parcă ar fi două sloiuri de gheață. Lasă-mă să stau oleacă lângă foc, Domnul să te miluiască.

Margherita îi dădea drumul în odaie, apoi îi spunea lui Giovanni:

- Încălzește-i o farfurie de supă.

Privea apoi încălțările sărmanului:

- Sunt rupte ferfeniță și eu nu știu să le repar. Vă voi înveli picioarele în niște cârpe de lână. Mergeți apoi să dormiți în șură. Măine vă veți simți mai bine (MB. 1,154).

Familiile cu bătrâni bolnavi trimeteau după Margherita când aceștia erau cuprinși de spaima vârstei, în puterea nopții. Nu era ușor să te scoli cu noaptea în cap la două sau trei dimineața, după o zi de muncă grea. Dar Margherita cunoștea cuvintele Domnului: «Binele făcut celor necăjiți e pentru Mine».

Mama se scula din pat fără să pregete și mergea să-și trezească unul dintre copii. Dormeau atât de dulce încât ți-era și milă să-i scoli din somn. Dar pentru Margherita a ajuta un bolnav ori un nevoiaș era mai presus de orice. Băieții ei trebuiau să crească oameni dintr-o bucată, flăcăi voinici dar cu frica lui Dumnezeu. Și, dacă nu ne sacrificăm pentru aproapele nostru, ce fel de creștini suntem?

- Scoală-te și vino cu mine!

- Acum? Dar mor de somn, mamă!

- Și mie mi-e somn. Dar cineva are nevoie de noi, așa că vezi de te scoală cu grijă să nu-i trezești pe ceilalți.

Intrau în casa săracă. Margherita întreba care-i necazul. Făcea apoi masajele bătrânilor pentru durerile de spate ce le aveau din pricina umezelii și frigului ce domnea iarna în

locuința țăranilor. În vremea asta fiul fierbea apă și uneori adormea din nou, gândind că să fii un bun creștin cum vroia mama lui, nu era ușor.(MB. 1,157).

Domnul Dumnezeu din inima mamei

E interesant de văzut cum se construiește în mintea lui Giovanni imaginea Domnului, în cei șapte ani de-acasă.

Un contemporan de-al său, sfântul Leonardo Murialdo, locuia la Torino pe strada Dora Grossa (astăzi strada Garibaldi). Copil fiind, vede în zori razele soarelui jucându-se pe icoanele din camera lui. Își spune rugăciunile pe scăunelul de îngenunchiat. Dimineața are ora de catehism cu părintele Pullini. Din stradă se aude strigătul micilor coșari și Leonardo își roagă mama să-i lase să intre în casă. Îi ajută să se curețe de funingine cu apă caldă și săpun, le dăruiește feliile sale de pâine cu unt și hainele ce prisosesc în garderoba familiei. Micul Leonardo își face astfel o imagine «cultă și rafinată» despre Domnul. Este Dumnezeu sfintilor pe care îi contemplă în icoane și în tablourile clasicilor, un Dumnezeu ce vorbește prin gura unor persoane culte și cu autoritate, ca abatele Pullini, Zeul suveran care ne îndeamnă să-i ajutăm pe cei mai puțin norocoși decât noi.⁴

Când se trezește, Giovanni Bosco vede razele de soare zbenguindu-se pe știuleții puși la uscat pe crengile verzi ale copacilor ce ating ușor geamurile ferestrelor, ori privește cerul întunecat al nopții deasupra mantiei albe de zăpadă a câmpurilor nesfârșite. Mama îl cheamă din bucătărie și toți îngenunchează la îndemnul ei pentru a-și spune rugăciunile. De afară se aud vocile celorlalți băieți. După masă Giovanni va coborî împreună cu ei în vale, desculț și cu fața murdară ca și ei. Nu se va gândi niciodată să le dea pantofi și haine, căci în garderoba familiei se află doar strictul necesar. Schimbă cu unul dintre ei singura sa bucată de pâine, le dăruiește bătrânilor puțin din somnul său. Să se roage înseamnă pentru el să vorbească cu Dumnezeu pe podeaua bucătăriei, pe iarbă, privind cerul ori ducând vaca la păscut.

În sufletul micului Giovanni se formează astfel pe nesimțite imaginea unui Dumnezeu din «popor», filtrată de caracterul și exemplul mamei. Dumnezeu lui este Zeul cerului, al stelelor, al soarelui, al zăpezii, al copacilor, al păsărilor, e Dumnezeu mamei care îngenunchează să se roage în biserică sau în propria casă după care sare la treabă îndemnându-și copii să muncească pentru pâinea zilnică. Giovanni Bosco nu are nevoie de un scăunel de rugăciune pentru a se ruga Celui de Sus și nici nu trebuie să se spele pe față pentru a deveni un bun creștin. El își va învăța discipolii că îl pot întâlni pe Domnul chiar și atunci când se joacă de-a hoții și vardiștii, sau chiuie pe dealuri ori duc vaca la păscut sau au fața albă de var ori neagră de funingine. Dacă nu pot dăruia aproapelui (în care se află Domnul Dumnezeu) o felie de pâine cu unt, măcar îi pot da de la ei înșiși puțin sacrificiu, puțină muncă, puțină veselie, câte puțin din somnul lor.

Aceasta este una din învățăturile revoluționare pe care le va răsădi don Bosco fără zgomot în sufletul creștinilor din vremea sa.

⁴ A. CASTELLANI, *S. Leonardo Murialdo*, 1, Roma 1966, cap. 3°.

6. Marele vis

Dumnezeu îi vorbește

Când Giovanni a împlinit nouă ani, în viața lui s-a petrecut ceva minunat.

Dumnezeu i-a vorbit acestui băiețandru ce creștea înconjurat de o caldă și autentică atmosferă creștină. Domnul a comunicat cu el printr-un limbaj misterios făcut din cuvinte și din imagini: visul.

Acest contact direct cu Dumnezeu îl va însoți, îl va îndruma toată viața. La început Giovanni este neîncrezător, uimit, neliniștit și câteodată chiar cuprins de teamă.

«La nouă ani am avut un vis – povestește don Bosco –. Se făcea că mă aflu pe lângă casă, într-o curte mare, unde se jucau mulți băieți. Unii râdeau, alții se zbenguiau și câțiva înjurau. Auzind cuvintele acelea urâte, m-am aruncat în mijlocul lor și am încercat să-i fac să tacă.

În clipa aceea, s-a ivit însă ca din pământ un bărbat îmbrăcat fastuos, cu o mantie albă pe umeri ce-i cădea până la pământ. Avea chipul atât de luminos, încât nu puteam să-l privesc. El m-a strigat pe nume și mi-a poruncit să mă așez în fruntea acelor băieți. A adăugat:

- Trebuie să ți-i faci prieteni cu bunătate și cu dragoste, nu sărind la bătaie. Haide, vorbește-le și arată-le că păcatul e un lucru rău și prietenia față de Domnul e neprețuită.

Îngrozit și zăpăcit de vorbele sale, i-am răspuns că eu sunt un băiat sărac și neștiutor, incapabil să le vorbesc de religie acelor derbedei.

În clipa aceea, băieții au încetat cu jocul, râsul, și ocările, și s-au adunat cu toții în jurul celui ce-mi vorbea. Aproape fără să-mi dau seama ce fac, l-am întrebat:

- Cine sunteți de-mi cereți lucruri imposibile?
- Tocmai pentru că ți se par imposibile și te simți neputincios în fața lor – răspunse el – va trebui să le realizezi fiind ascultător și deschizându-ți mintea în fața științei.
- Dar cum pot eu să devin învățat?
- Am să ți-o arăt eu pe cea care te va îndruma. Cu ajutorul ei devii înțelept, fără ea chiar un savant e un biet neștiutor.
- Dar dumneavoastră cine sunteți?
- Întreb-o pe mama mea.

În clipa aceea am văzut apărând lângă el o femeie înveșmântată într-o mantie ce răspândea o lumină atât de puternică încât părea o stea coborâtă din cer. Văzându-mă cât sunt de uimit, ea mi-a făcut semn să mă apropiu, m-a luat cu bunătate de mână și mi-a spus:

- Privește.

Iată câmpul tău

«Am privit și mi-am dat seama că băieții aceia dispăruseră cu toții ca prin farmec. În locul lor se afla o grămadă de țapi, câini, motani, urși și alte animale. Femeia cea măreță îmi spuse:

- Iată câmpul tău. Aici e locul unde trebuie să muncești. Să crești puternic și sănătos. Să fii smerit, iar ceea ce vei vedea că se întâmplă cu aceste animale, tu trebuie să faci pentru copiii mei.

Am privit din nou și iată că în locul animalelor sălbatice apăreau tot atâția miei care țopăiau, alergau, behăiau și se zbenguiau în jurul bărbatului și femeii aceleia. Atunci am izbucnit în plâns. I-am spus Doamnei că nu înțelegeam. Ea mi-a pus o mână pe creștet și mi-a spus:

- Toate la timpul lor. Vei înțelege când va veni vremea.

De-abia a rostit aceste cuvinte, că un zgomot m-a trezit din somn. Si toată realitatea visului a dispărut din jurul meu.

Am rămas uluit. Parcă mâinile mă dureau de pumnii dați în vis și fața îmi ardea de palmele primite.

Cum au mijit zorile, am povestit visul mai întâi fraților mei, care au râs de mine, apoi mamei și bunicii. Fiecare l-a înțeles în felul său. Giuseppe a zis: “O să devii păstor de oi”, mama: “Poate că o să te faci preot”, iar Antonio răutăcios a adăugat: “Pesemne că o să fii căpetenia unor bandiți”. Ultimul cuvânt l-a avut bunica, care nu știa nici să scrie nici să citească: “Nu trebuie să crezi în vise”. Eu eram de părerea bunicii, dar n-am putut să uit niciodată visul acela» (*Memorii*, 14-16).

De sărbătoarea Sfântului Petru

Istoricul Pietro Stella a încercat să vadă «circumstanțele care au influențat visul». Pentru a ne vorbi, Dumnezeu folosește imagini și cuvinte pe care fiecare dintre noi le poartă în minte. Astfel, Stella avansează ipoteza potrivit căreia visul a avut loc de ziua Sfântului Petru, când în biserică se auzeau în timpul predicilor cuvintele lui Cristos: «Aveți grijă de mieii și mioarele mele». Oricum ar fi – conchide el – «visul avut la nouă ani a condiționat întreaga existență și gândire a lui Don Bosco, precum și comportamentul mamei sale în lunile și anii ce au urmat» (ST 1,29-31).

Au început amândoi să creadă că Dumnezeu îl hărăzise pe Giovanni preoției.

Și pentru Giovanni, din aceea clipă, «câmpul pe care trebuia să-l lucreze» au fost băieții fără căpătâi, lipsiți de mângâierea părintească, rătăciți pe un drum greșit.

Dar la nouă ani era încă atât de mic și țelul său părea atât de îndepărtat. Și totuși...

7. La școală e primit pentru că e nepotul slujnicei

Mărturia lui Vanin

Pentru a deveni preot, pentru a-i ajuta pe băieții din vis, trebuia să învețe. Era drumul obligatoriu pentru toți cei ce vroiau să iasă din orizontul limitat al vieții de la țară și să meargă la oraș, care pe atunci însemna «bogăție», «viitor», «o altă viață».

Giovanni dorea să studieze și legea îi dădea acest drept. Școlile primare gratuite (dar neobligatorii) fuseseră introduse în toate comunele din 23 iulie 1822. Dar pentru Giovanni nu era suficient. Se născuse într-un ținut izolat, pierdut printre dealuri. Comuna de care aparținea satul său, Castelnuovo d'Asti, se afla la o depărtare de cinci kilometri. La Capriglio, o localitate situată mai aproape, era tot atât de greu de ajuns pe jos pentru un băiat de vârsta lui. În plus, învățătorul nu era obligat să accepte copii din alte comune.

Ca atâția alți băieți inteligenți și curioși, Giovanni a învățat primele buchii de la un țăran știutor de carte. «Tânărul Bosco – povestește Michele Rua – a desprins alfabetul de la un sătean care mai târziu se va lăuda că avusese norocul să-i fie dascăl».⁵

Lucrurile au luat însă o întorsătură favorabilă. «La Capriglio era capelan un anume don Bevilacqua, care făcea și pe învățătorul – povestește bătrânul țăran Giovanni Becchis, zis *Vanin* –. Bosco avea șapte ani și mama sa, nevoind să-l trimită la Castelnuovo, pentru că era prea mic, îl rugă pe don Bevilacqua să-l primească la școala sa. (*La Capriglio se aflau părinții Margheritei*). Dar acesta nu avea nici o obligație față de ea și nu-i prea venea să accepte. Atunci îi muri slujnica, și vru Dumnezeu ca în locul ei să vină o mătușă a lui Giovanni, Marianna, sora mamei sale. Aceasta îl rugă de îndată pe capelan să-i fie dascăl nepotului ei, iar don Bevilacqua acceptă de dragul noii slujitoare, și Bosco Giovanni deveni elevul său» (DESR, 421).

Vanin confundă numele preotului care de fapt se numește Lacqua. Dar însuși don Bosco va greși numindu-l Dallacqua. Pe vremea aceea numele de familie nu erau fixe. Străbunicul familiei Agnelli semna Agnel, iar capelanul marchizei di Barolo, don Borel, era numit fie Borrelli, fie Borello. În loc de «don Cafasso», don Bosco va scrie mereu «don Cafasso».

Preoți, negustori faliți, studenți fără o lescaie

Giovanni merse astfel să locuiască la bunici, și trei ore dimineața (trei ore și jumătate împreună cu Liturghia) și alte trei ore după-amiaza studia «citirea, religia, aritmetica». Cursurile se țineau atât cât dura sezonul mort al muncilor agricole: din 3 noiembrie (după sărbătoarea Sfinților și ziua Morților) și până pe 20 martie (în ajunul Bunei Vestiri).

De abia a fost impusă școlarizarea prin lege, că inspectorii școlari din regatul Sardiniei și-au dat seama că lipseau manualele, banii și cadrele didactice. La început au fost învățători preoți, care multă vreme au constituit grosul dascălimii. Mai predau negustorii faliți și studenții lefteri.

Școala primară dura doi ani. Antonio, fratele mai mare al lui Giovanni o frecventase câteva luni, căci știa să se semneze. Si totuși s-a opus cu tărie ca mezinul să meargă la școală. «Dorința lui Giovanni de a studia pentru a deveni preot era arzătoare. Dar în fața ei se ridicau obstacole legate de starea materială a familiei și de împotrivirea fratelui vitreg, Antonio, care ținea morțiș ca Giovanni să ajute la muncile câmpului» (RUA, *ib.*, p. 4037).

⁵ Procesul de beatificare și canonizare, secțiunea 358, p. 4034.

Giuseppe, poate că din aceleași motive, nu a mers niciodată la școală, și toată viața s-a semnat cu crucea umilitoare a neștiutorilor de carte.

În școala de la Capriglio, Giovanni avu primele motive de amărăciune. Venea dintr-un alt sat și asta le era de ajuns colegilor săi, țărani din topor, ca să-l ia peste picior și să-l chinuiască în tot felul. «Își băteau joc de el, fără ca Giovanni să îndrăznească să se apere», povestește Antonio Occhiena, primarul localității Capriglio la acea vreme, mărturisind că «a fost el însuși martorul celor relatate».⁶

Loviturile de nuia ale lui don Lacqua

Don Lacqua, chiar dacă n-a vrut la început să-l ia în clasa sa, i-a luat apărarea. I-a bătut la palme cu vergeaua (așa cum se obișnuia pe vremea aceea) pe toți colegii prost crescuți și gălăgioși ai noului venit. În *Memoriile* sale, don Bosco scrie cu recunoștință: «Don Giuseppe Dallacqua, învățătorul meu era un preot cu frica lui Dumnezeu. S-a purtat bine cu mine și a fost foarte atent la formarea mea ca bun creștin» (p.14).

Luigi Deambrogio, răsfoind prin arhive, a găsit câteva însemnări ale lui don Lacqua. Scrie cu emoție: «Avea caligrafia aceea frumoasă, cu forme armonioase, clare, cu caractere ușor demodate, stil secolul al XVII-lea. Era scrisul celui care i-a ținut mâna tânărului Bosco pentru primele sale exerciții cu condeiul pe hârtie!».⁷

Dar școala aceea plăcută de caligrafie nu pare să fi fost foarte eficace în ceea ce privește estetica literelor, căci don Bosco a avut întotdeauna un scris neciteț, care i-a pus la grea încercare pe toți cei ce au vrut să-i copieze sau să-i interpreteze manuscrisele. (Pot spune că am trecut și eu prin asta, când am parcurs *Memoriile* autografe, cu caligrafia lor indescifrabilă).

În ajunul Bunei Vestiri, la sfârșitul cursurilor, don Lacqua i-a împrumutat lui Giovanni, (cărui îi plăcea să citească mai mult decât tuturor celorlalți elevi laolaltă) trei cărți: *Regii Franței*, *Il Guerin Meschino* și *Bertoldo și Bertoldino*. Credea că îl ajută să-și petreacă serile într-un mod mai plăcut, în schimb îl îndruma pe o cale plină de surprize și de succese.

⁶ M. MOLINERIS, *Don Bosco inedit*, Colle Don Bosco 1974, p. 137.

⁷ L. DEAMBROGIO, *Plimbările de toamnă ale lui don Bosco*, Castelnuovo Don Bosco 1975, p. 191.

8. Pe bârnă și pe frânghie

Strigoi din pod

Giovanni Bosco era un povestitor înăscut. Îi plăcea să istorisească (și asta li se întâmplă multora), iar celor din jurul lui le plăcea să stea să-l asculte (ceea ce nu-i un lucru prea obișnuit).

De mic, își amintește el în *Memoriile* sale, ceea ce-i atrăgea pe tinerii săi prieteni, și-i «înveselea nevoie mare erau povestirile mele» (p.19).

În zilele ploioase, băieții se plictiseau. Atunci se adunau în șură și Giovanni depăna povești despre cele mai năstrușnice întâmplări prin care trecuse. O povestire de pomină, spusă cine știe de câte ori și cu câte variațiuni pe aceeași temă, era episodul strigoilor din pod, petrecut în vremea culesului viei, la Capriglio. În jurul mesei, când de mult trecuseră primele ceasuri ale nopții, bunicul povestea hâtru, zâmbind pe sub mustață, despre vrăjitoare și strigoi care uneori se puteau auzi tânguindu-se în pod. Vroia să bage groaza în femei și copii, dar deodată «trosc!» se auzi un zgomot surd în pod, ce le făcu tuturor inima cât un purice, inclusiv pe cea a bătrânului povestitor, prins pe picior greșit. După trosnet mai răsunară de sus tot felul de zgomote stranii. Întotdeauna în ocazii dintr-astea e câte o femeie care țipă, și atunci se găsește alta ce strigă din răputeri: «Sfântă Fecioară, sunt morții!». Toată lumea se cutremură de frică. În schimb Giovanni nu se sperie câtuși de puțin (și mereu când povestea această întâmplare făcea pe modestul). Se ridică, luă o bâță și-i spuse bunicului: «Ce se aude nu-i un mort, ci vreo nevăstuică, la pândă după găinile matală. Mă duc s-o gonesc». Femeilor nu le venea să creadă. Vorbesc între ele. Margherita e și ea speriată, dar îi dă dreptate lui Giovanni. Urcă cu toții scara de lemn cu opaițe în mâini. În pod, văd un coș de nuiiele răsturnat, care înaintază spre ei. O nouă sperietură, până ce Giovanni înșfacă coșul și eliberează...o găină înspăimântată. Biata pasăre își trăsese coșul peste cap ciugulind boabele de grâu din împletitură și îl mișca de colo-colo, mânioasă și speriată, încercând să se elibereze. Totul se sfârși cu hohote de râs și cu găina în oală (MB. 1,85).

Best-seller-ul șezătorilor

Giovanni era un băiețandru ce nu trecuse prin întâmplări așa de deosebite încât să merite să fie povestite. Așadar, după aventura cu găina ce sfârși în oală, și aceea cu hoțul care vroia să fure curcile, «istorisea faptele auzite la predici». Dar repede sacul cu povești se golea și ploaia tot nu contenea. Așa că într-o zi îi veni o idee strălucită. «Așteptați, merg să aduc o carte împrumutată de la don Lacqua». Se întoarce cu *Regii Franței*.

Din acea zi, nemaipomenitele aventuri ale împăratului Carol cel Mare și ale cavalerilor săi, prăpădul făcut de spada vrăjită Durlindana, trădarea lui Gano și altele au avut un succes răsunător. Iarna, familiile își petreceau serile la căldura staulului. Vestea că Giovanni Bosco citea povești minunate se împrăștie repede. «Mă invitau cu toții. (...) Erau fericiți să petreacă timpul ascultând nemișcați pagini din cartea aceea. Micul cititor sta drept pe o bancă, astfel încât să-l poată vedea toată lumea» (*Memorii*, 20).

«La unsprezece ani eram prestidigitator»

În visul avut la nouă ani, văzuse o mulțime de băieți și i se poruncise să facă bine. Aproape fără să-și dea seama a început așa, povestind la șezători, unde se adunau tinerii, în fânărie, ori în staul. «E ciudat că se dusesse vorba: “Haideți să mergem să ascultăm predica!” pentru că înainte și după depănarea poveștilor ne făceam cu toții semnul crucii și recitam câte un *Bucură-te Marie* (*Memorii*, 20).

De ce să nu bucare în continuare inima flăcăilor și când primăvara începea să înflorească în livezi petalele albe ale migdalelor și cele roz ale piersicilor?

Iată ce a făcut:

«În zilele de târg mergeam la bălci să văd scamatorii și saltimbancii. Observam atent jocurile de îndemânare și iluzionism. Întors acasă, încercam să fac la fel până reușeam tot atât de bine ca ei. Nu vă puteți imagina toate căzăturile, alunecările, rostogolirile la care mă expuneam în timpul exercițiilor acrobatice. Și totuși, chiar dacă e greu de crezut, la unsprezece ani eram în stare să execut tot felul de acrobații: salturi mortale, mers pe mâini, dans pe sfoară ori felurite figuri de iluzionism, ca un adevărat profesionist al circului.

În zilele de sărbătoare, copiii de prin vecini și chiar din satele mai îndepărtate veneau să mă caute. Dădeam un spectacol arătându-le o seamă de figuri pe care le învățasem. În Becchi exista o pajiște pe care creșteau felurite plante. Printre ele un păr tomnatec foarte viguros. De copacul acela legam o funie pe care o întindeam strună, prinzând-o de altul. Alături puneam o măsuță cu tolba de iluzionist. Pe pământ așterneam un covor pentru exercițiile la sol.

Când totul era gata și spectatorii se buluceau așteptând să înceapă spectacolul, îi invitam pe toți să se închine Domnului și să intoneze un cântec sacru. Apoi mă urcam pe un scaun și țineam o predică. Mai bine zis, o repetam pe cea auzită dimineața la liturghie sau povesteam vreo întâmplare mai interesantă pe care o auzisem sau o citisem într-o carte. Când terminam, ne mai închinam o dată și începea spectacolul. Predicatorul se transforma în saltimbanc profesionist».

Antonio, în vârstă de 18 ani, privea de departe

«Executam salturi mortale, mergeam pe mâini și făceam tot felul de alte acrobații care mai de care mai îndrăznețe. Apoi câteva prestidigitații. Mă făceam că înghit monede și merg apoi să le iau de pe nasul unui spectator. Înmulțeam bilele colorate, ouăle, transformam apa în vin, sfărtecam un cocoșel pe care-l înviam imediat după aceea și-l făceam să cânte vesel.

În sfârșit săream pe o frânghie și mergeam pe ea cu siguranța celui ce umblă pe o cărare: dansam, mă sprijineam în mâini, ridicam picioarele în aer sau mă răsturnam cu capul în jos.

După câteva ore, eram mort de oboseală. Dădeam semnalul că spectacolul a luat sfârșit și spuneam o rugăciunea scurtă, după care toți ne duceam acasă. La spectacolele mele nu-i primeam pe cei ce înjuraseră ori nu vroiau să se roage cu noi.

(...) Mama mă iubea mult. Eu îi povesteam totul: planurile mele de viitor, micile mele activități. Nu făceam nimic fără încuviințarea ei. Știa totul, observa totul, și mă lăsa să fac tot ce vroiam» (*Memorii*, 20).

Dar mai era cineva care le vedea pe toate, fratele Antonio, care împlinise vârsta de 18 ani și era puternic și susceptibil ca un tăuraș. Îl privea de la distanță și murea de ciudă. La masă, câteodată izbucnea: «Eu muncesc de mă spetesc la câmp și ăsta face pe șmecherul! O să ajungi un netrebnic!» Pe Giovanni îl dureau vorbele fratelui vitreg.

9. Prima Spovadă

O carte ce-l va însoți toată viața

În februarie 1826 a murit bunica. Giovanni a suferit mult, căci se știe că prâslea e favoritul bunicilor. A fost o pierdere grea pentru întreaga familie: bătrânica era autoritară, îi ținea din scurt pe băieți și știa să ridice glasul când trebuia.

Probabil cu ocazia înmormântării, Margherita i-a spus preotului, don Sismondo, tot ce avea pe suflet. Giovanni creștea văzând cu ochii și spre deosebire de Giuseppe era vioi, temperamental, uneori greu de stăpânit. Ea făcea tot ce-i stătea în putință pentru a-l crește cum se cuvine. Dar era frământată de întrebarea: oare cu timpul lipsa tatălui nu va fi resimțită de băiat mai acut? Ceru ca fiul ei, care nu împlinise încă unsprezece ani (pe vremea aceea trebuia să aibă cel puțin doisprezece) să poată face Prima Spovadă. Margherita era o creștină cu frica lui Dumnezeu și credea că Împărtășania o să-l ajute să crească om deplin, o să-l întărească pe drumul cel bun într-o viață ce stătea încă sub semnul incertitudinii. «Poate că tocmai starea sufletească a mamei și a lui Giovanni l-au determinat pe preot să-i acorde acestuia Prima Împărtășanie la unsprezece ani», scrie Pietro Stella (ST 1,31).

Pentru asta copilul trebuia să învețe *Micul Catehism pentru tineri* și să dea un examen. Giovanni citea cu ușurință și Margherita știa pe de rost fragmente întregi din acea carte.

I se spunea *Micul Catehism*, dar pentru cineva de vârsta lui era destul de lung: 14 lecții, fiecare formată dintr-o serie de 20 de întrebări și răspunsuri, deseori amănunțite și abstracte. Evident că un copil de 10 ani și jumătate nu putea să învețe totul pe dinafară. Cu ajutorul mamei el își însuși ideile principale, lăsându-le de o parte pe cele dificile și plicticoase.

«Rezumatul» lui don Bosco

Ce a reținut și ce-a dat la o parte Giovanni din textul Catehismului? Greu de spus. Dar când va deveni preot și va trebui să-i pregătească pe băieți pentru Prima Spovadă, don Bosco va face un compendiu al *Micul Catehism*. Îl va reduce de la 14 lecții la nouă și le va simplifica, va repeta într-un fel peste ani ceea ce făcuse pe colinele din Becchi, cu ajutorul mamei sale.

E impresionant să te gândești că acele întrebări și răspunsuri au fost primele pe care Margherita le-a întipărit în mintea fiului ei, îndrumându-l astfel în abordarea marilor probleme ale vieții și ale morții. «Cine vrea să cunoască izvoarele gândirii și pedagogiei lui don Bosco, nu va exagera arătând influența hotărâtoare a *Micului Catehism* explicat de mama sa» (P. Braidó).

Din «rezumatul» acestuia făcut de don Bosco, voi prezenta doar prima și cea de-a cincea lecție (spațiul nu ne permite mai mult). Don Bosco a purtat toată viața în suflet cuvintele acelea extrem de simple pe care le-a explicat unui șir nesfârșit de băieți și le-a folosit mult în cărțile și în dialogurile sale. Ele ne arată mentalitatea lui.

Prima lecție

Întrebare: Cine te-a creat?

Răspuns: M-a creat Dumnezeu.

Î. În ce scop te-a creat Dumnezeu?

R. Dumnezeu m-a creat pentru a-L cunoaște, a-L iubi, a-L sluji în această viață și pentru a mă bucura alături de Dânsul în cer.

Î. Cine este Dumnezeu?

R. Dumnezeu este un spirit desăvârșit, Creator și Stăpân al cerului și al pământului.

Î. Cine l-a făcut pe Dumnezeu?

R. Nimeni nu L-a făcut.

Î. Unde se află Dumnezeu?

R. În cer, pe pământ, pretutindeni.

Î. Dumnezeu vede totul?

R. Da, El ne vede chiar și gândurile cele mai ascunse.

Î. De cât timp există Dumnezeu?

R. Dintotdeauna și pentru totdeauna.

Î. Care sunt principalele taine ale sfinteii noastre credințe?

R. Principalele taine creștine sunt unitatea și trinitatea lui Dumnezeu, și mântuirea oamenilor.

Î. Ce înseamnă unitatea?

R. Unitatea arată că există un singur Dumnezeu.

Lecția a cincea

Î. Isus Cristos se va mai întoarce pe pământ și se va mai arăta privirilor oamenilor?

R. Da, El se va reîntoarce la sfârșitul lumii.

Î. Ce va face atunci?

R. Îi va judeca pe vii și pe morți, pe cei buni și pe cei răi.

Î. Pentru ce îi va judeca?

R. Pentru tot binele și tot răul pe care l-au făcut.

Î. Când omul moare, unde i se duce corpul?

R. După moarte, trupul omului e înmormântat.

Î. Dar sufletul unde se duce?

R. Sufletul e nemuritor și se va prezenta înaintea Domnului la Judecată de Apoi.

Î. Câte judecăți există?

R. Două: una individuală și alta universală.

Î. În ce constă judecata individuală?

R. Este acea judecată la care supune Isus Cristos sufletul omului, imediat după moarte.

Î. Ce înseamnă judecata universală?

R. Judecata universală este cea pe care o face Dumnezeu tuturor oamenilor la sfârșitul lumii.

Î. Unde ajung cei ce mor în grația divină?

R. Ei ajung în Rai.

Î. Ce fac preafericiții în Rai?

R. Ei au parte de bucuria de a se afla în apropierea Domnului.

Î. Câtă vreme stau în Rai?

R. O eternitate.

Î. Unde ajung cei ce au păcătuit pe pământ?

R. Păcătoșii ajung în Iad.

Î. Care sunt suferințele celor condamnați la chinurile Iadului.

R. Ei nu-L văd pe Dumnezeu și sunt osândiți să se pârzolească în focul etern, au parte doar de rău fără o fărâmbă de bine.

Î. Pentru câte păcate ajungi în Iad?

R. Este de ajuns un păcat capital.⁸

Măcar puțin mai bun

Între o întrebare și alta, Margherita îi povestea lui Giovanni cele mai frumoase fapte din viața lui Isus: învierea lui Lazăr, vindecarea leproșilor și a orbului din naștere, înmulțirea pâinilor, furtuna calmă a cuvintelor sale, cina cea de taină, chinurile, moartea și învierea. Ca atâtea mame ce au transmis copiilor gustul povestirii și plăcerea fabulației, Margherita că era o mare povestitoare. Giovanni, fermecat, învăța de la ea să-L cunoască și să-L iubească pe Isus.

În Postul Mare a căutat să meargă cât mai des la Catehism. Dacă ploua, deschidea umbrela și își punea saboții de lemn. Peste ani, Secondo Matta, băiatul cu care păstorea, își va aminti că-l vedea ducându-se oricât era vremea de rea.

În 1826, Paștele cădea pe 26 martie. Biserica din Castelnuovo era plină de băieți, de părinții și de prietenii lor, de flori. Don Sismondo abia putea să mențină ordinea. În mijlocul acelei adunări gălăgioase și puțin confuze, era greu să ai reculegerea necesară marelui eveniment: întâlnirea cu Isus. Margherita se afla însă lângă fiul ei.

«Nu m-a lăsat să vorbesc cu nimeni. M-a însoțit pe tot parcursul pregătirilor, m-a ajutat să rostesc cuvintele de mulțumire. În ziua aceea, mi-a repetat de mai multe ori:

- Fiul meu, sunt sigură că Dumnezeu a devenit stăpânul sufletului tău, că te vei strădui să fii bun toată viața.

Mereu mi-am amintit cuvintele mamei. La început nu aveam nici un chef să o ascult. Ripostam întotdeauna când cineva îmi dădea un sfat sau un ordin. Din ziua aceea însă cred că am devenit măcar puțin mai bun» (*Memorii*, 23).

⁸ P. BRAIDO, «Micul Catehism pentru copii pentru uzul diocesei din Torino» versiune inedită de don Bosco, LAS, Roma 1979, pp. 56-61.

10. În căutare de lucru la 12 ani

Cartea lângă sapa

Vreme de două ierni, Giovanni învățase la școala lui don Lacqua. Antonio nu acceptase asta de bunăvoie și ținea morțiș că Giovanni trebuie să ia sapa și să muncească cot la cot cu ceilalți pe câmp și în vie.

Giovanni nutrea însă speranța să-și continue studiile fie la Chieri, fie la Castelnuovo, unde primăria inaugurase un curs de latină, cu o durată de cinci ani, ce se ținea în paralel cu clasele primare.

Între timp se ducea des la Capriglio să împrumute cărți de la învățătorul său și folosea orice clipă de răgaz pentru a învăța ceva în plus. «Cu o mână luam sapa și cu cealaltă gramatica».

Trudea alături de ceilalți, săpa, plivea, aduna iarba. Dar când venea ora prânzului, se trăgea de-o parte și citea în timp ce mânca. Chiar la cină, seara târziu, avea întotdeauna o carte deschisă lângă farfuria cu mâncare.

«Deși munceam mult și cu sârguință – scrie don Bosco – Antonio nu era mulțumit. Într-o zi, le-a spus hotărât mamei și fratelui meu Giuseppe:

- E timpul s-o sfârșesc cu atâta gramatică. Eu am crescut mare și tare fără să am vreodată nevoie de cărți.

Într-o izbucnire de durere și de furie am răspuns:

- Nici măgarul nostru n-a mers la școală și-i mai mare ca tine.

La vorbele mele, Antonio s-a făcut negru de mânie, și doar rupând-o la fugă am evitat să fiu bătut măr. Mama rămăsese împietrită și eu plângeam» (*Memorii*, 27).

Cu sufletul plin de tristețe

Această încăierare (ultima dintr-o lungă serie) s-a petrecut în ianuarie 1827. În fiecare an, de ziua Bunei Vestiri (25 martie) din familiile sărace plecau la târg tații cu fii mai mari. Acolo se întâlneau cu fermieri, veniți să «împrumute» băieți pentru un an de muncă. Vreme de opt luni (din aprilie până în noiembrie), muncind ca rânđaș sau plugar flăcăul primea adăpost și mâncare. Tatălui său i se plăteau 5-20 de lire, după cât era de vrednic și de voinic băiatul. Însuși Giovanni, dacă nu reușea să devină student, peste un an și câteva luni urma să meargă la târg să caute de lucru.

Margherita însă, după cele petrecute cu Antonio, cu sufletul plin de amărăciune a luat poate cea mai grea hotărâre din viața ei. Dimineața îl chemă la sine pe Giovanni. Îi spuse că Antonio puternic cum era la cei 19 ani ai săi ar fi putut să-i facă odată rău cu adevărat.

Ea nu mai reușea să-l stăpânească. Era mai bine ca Giovanni să plece din casă cât mai repede, să caute un loc de argat la vreo fermă, cum ar fi cele din Morialdo sau Moncucco. Îi vorbi mai ales de o familie de fermieri pe care o cunoștea, Moglia. Gospodăria lor se afla la câțiva kilometri de Moncucco. Stăpâna casei, Dorotea Filippello era din Castelnuovo.

Giovanni își ascultă mama. Plecă singur, purtând sub braț o bocceluță: două cămăși, o batistă, două cărți împrumutate de la don Lacqua (singura sa legătură cu un altfel de viitor). Mama îi pusese în desagă și o bucată de pâine să-i țină de foame. Giovanni rupea din ea și fiecare îmbucătură era umezită de lacrimi, în singurătatea drumului ce-l ducea departe de ai săi, șerpuind înzăpezit și înghețat peste văi și dealuri.

Coborî până la Castelnuovo, apoi o luă la stînga spre Moriondo, după care coti la dreapta pentru a ajunge la Moncucco. Opt kilometri. Încercă să găsească de lucru la fermele de care îi vorbise mama sa. Dar nimeni nu avea nevoie de el. Seara, înfrigurat din cap până în picioare, cu sufletul greu de tristețe, ajunsese la gospodăria familiei Moglia. Era ultima sa speranță.

Familia din bătătură

În 1888, la câteva luni după moartea lui don Bosco, Salezienii l-au trimis pe don Secondo Marchisio la Becchi, Castelnuovo și acasă la familia Moglia, pentru a aduna mărturii privitoare la copilăria sfântului.

Așa o cunoscuse don Marchisio pe Dorotea Moglia, ajunsă la venerabila vârstă de optzeci și șase de ani cu mintea încă ageră și lucidă. Alături se aflau copiii ei: Anna, născută în 1822 și Giorgio mai mic cu trei ani. În legătură cu Giovanni, ei își aminteau mai ales ce le povestise tatăl lor, Luigi Moglia, mort în urmă cu șase ani. Acesta obișnuia să evoce acele timpuri îndepărtate, ori de câte ori don Bosco îi vizita, de-a lungul anilor cât a durat prietenia lor statornică. (În 1840, don Bosco a fost naș la botezul mezinului familiei Moglia: Luigi Giovanni Battista). Dorotea își amintea însă bine ziua când Giovanni a bătut la poarta lor în căutare de lucru. Ea avea pe atunci 25 de ani. Traducând din dialectul piemontez cuvintele bătrânei, don Secondo Marchisio a reprodus dialogul care a avut loc în bătătură între Giovanni și familia Moglia. Iată ce scria el în 1888:

«Informații obținute în casa Moglia unde Giovanni a fost văcar de la mijlocul lui ianuarie 1827 până de Crăciun, în iarna lui 18a29.

Era așadar pe la mijlocul lui ianuarie 1827; familia Moglia se afla în bătătură unde lega aracii pentru vie, când iată că intră pe poartă un băiețandru cu o bocceluță sub braț:

Moglia. Pe cine cauți?

Bosco. Îl caut pe Luigi Moglia.

M. Eu sunt, ce dorești?

B. Mama mi-a spus să fiu văcar la voi.

M. Cine e mama ta și de ce te trimite pe drumuri, așa mic cum ești?

B. Mama se numește Margherita Bosco: văzând ea că fratele meu Antonio mă bate și mă chinuiește tot timpul, mi-a zis mai deunăzi: «Ia aste două cămeși și două batiste și mergi la Bausone să cauți vreun loc de argat; dacă nu găsești acolo du-te la ferma Moglia, între Mombello și Moncucco: caută-l pe stăpânul casei și spune-i că ești fiul meu și sper că o să te ia la ei în slujbă».

M. Săracul de tine. Eu nu pot să te iau, că-i vreme de iarnă și nu-i nevoie de văcari: noi angajăm oameni la vite după Buna Vestire. Ai răbdare până atunci și du-te acasă.

B. Luați-mă măcar câteva zile, chiar fără nici o plată!

M. Nu-mi ești de folos. Poate nu știi să faci nimic.

B. (plângând) Vă rog, luați-mă, sau eu nu mă mai mișc din locul ăsta.

Și spunând asta, Bosco se apucă să adune împreună cu ceilalți țăruii împrăștiați pe jos. Dorotea își convinge bărbatul să-l țină pe bietul băiat măcar câteva zile. După un timp, Luigi Moglia îl trimise pe Bosco acasă să-i spună mamei sale să vină la Castelnuovo în joia următoare să hotărască împreună leafa băiatului. Au convenit să-i plătească lui Giovanni 15 lire anual (o sumă bunicică pe vremea aceea pentru un văcar de 12 ani)» (DESR, 422), echivalentul a 60.000 lire în 1986.⁹

⁹ Să traduci în lirele de astăzi, lirele din timpul când a trăit don Bosco este aproape imposibil. În realitate trebuie ținut cont de valoarea în aur a lirei, de salariul muncitorilor, de costul mărfurilor, etc. Dar chiar în felul acesta nu se obține un rezultat satisfăcător, pentru că cele două lire plată pentru 12 ore lucrătoare și cele două lire cu care un student putea cumpăra o carte de 300 de pagini nu sunt echivalente. Lucrurile pe care un muncitor le cumpăra

În rândurile următoare, don Marchisio a notat evenimente legate de șederea lui Giovanni în casa Moglia, așa cum i-au fost povestite de membrii familiei.

Procesul diecezan torinez pentru sanctificarea lui don Bosco a început în 1893. Doamna Dorotea murise în 1890. Fiul ei Giorgio a fost chemat să depună mărturie pentru ceea ce «auzise de la părinți și alte rude».

Pe firul acestei mărturii și a faptelor narate de don Marchisio cu cinci ani înainte, s-a putut reconstitui povestea celor trei ani petrecuți de Giovanni la familia Moglia.

cu două lire costă astăzi diferit față de o carte de 300 de pagini.

În orice caz, pentru a da întrucâtva o idee am raportat cotele valorice ale lirei din acea perioadă la cele de astăzi (1986) servindu-mă de publicații economice (ISTAT, *Valoarea lirei în 1972*, etc.) și de avizul unor experți în domeniu.

11. Micul văcar

Dintr-un bob de grâu

Luigi Moglia l-a dat pe Giovanni în grija văcarului fermei, Giuseppe, pe care toți îl strigau «moșule». Cu noaptea în cap, băiatul se ducea în grajd ca să-i dea o mână de ajutor. Mulgeau vacile și umpleau cobilițele cu lapte din belșug. Apoi luau bălegarul cu roaba și-l înlocuiau cu un culcuș uscat de paie, pentru ca vacile să se poată întinde liniștite.

Era pentru ele timpul mesei și Giovanni se urca în fânărie de unde le arunca fân în iesle. Apoi moș Giuseppe ducea animalele la adăpat. Mai rămânea un ultim lucru de făcut: țesălarea energetică pentru a curăța pielea aspră a vacilor, să nu le chinuiască muștele și tăunii.

Doar atunci sosea timpul «mesei» și pentru ei. Se așezau pe o grămadă de paie și rupeau cu dinții din pâine, mestecând încet.

Margherita își învățase feciorul să se așeze în genunchi să spună rugăciunea *Îngerul Domnului* înaintea fiecărei mese. Giovanni rămase credincios acestui obicei, câtă vreme a stat la ferma Moglia. Moș Giuseppe îl lua deseori peste picior. O dată, pe când se întorcea asudat de la muncă, l-a văzut pe Bosco în genunchi, rugându-se. Atunci i-a zis într-o șagă: «Uite cum e totul pe dos în lumea asta, stăpânii muncesc și slugile se roagă!» Lui Giovanni îi era drag bătrânul acela cam din topor, dar bun la suflet și îi răspunse: «Mama m-a învățat că, dacă te rogi Domnului, din două boabe de grâu cresc patru spice, altfel nu rodesc nici măcar două din patru. Ar trebui să te rogi și matală!» Bătrânul râse și mormăi: «Io-te unde stătea dascălul!».

Sâmbătă seara, Giovanni se ducea la doamna Dorotea și o ruga să-l lase să meargă a doua zi dimineața la Moncucco să asculte prima Liturghie. Dorotea nu înțelegea de ce vroia băiatul să o pornească de cu zori la biserică, uneori pe ploaie sau ninsoare, când toată familia în frunte cu domnul Luigi se ducea la Slujba de la unsprezece, în fiecare duminică, și-ntotdeauna mergea cu ei și Giovanni. A vrut să afle adevărul și într-o bună dimineață l-a urmărit fără ca el să-și dea seama. A văzut astfel că băiatul se spovedea cu parohul, don Cottino, asculta slujba și se împărtășea. Abia atunci a înțeles: Giovanni făcea drumul acela în fiecare duminică dimineața pentru a putea primi Sfânta Euharistie, care nu se dădea credincioșilor în timpul liturghiei de la prânz.

Noi povestiri în fânărie

Duminică dimineața, când vremea era urâtă, băieții se cam plictiseau. Nu știau cum să omoare timpul. Atunci, Giovanni le-a spus să se urce cu el în fânărie. Acolo le-a stârnit entuziasmul și ropote de aplauze cu câteva figuri de iluzionism. După care începu să le povestească. Nu avea la el cartea *Regii Franței*, dar pentru că o citise de atâtea ori, o știa pe de rost. Le istorisea faptele cele mai frumoase din viața lui Isus, așa cum i le spusese mama sa. Cu toții, băieți și fete îl ascultau ca vrăjiți.

Zvonul se împrăștie: argatul familiei Moglia spunea povești minunate. Fânăria ajunsese neîncăpătoare pentru câți se adunau să-l asculte pe Giovanni. «În fiecare duminică după-amiaza se îngrămădeau acolo tineri din vecini veniți să-l asculte» (*Mărturia Doroteei*).

Când sosi vremea bună, munca lui Giovanni se schimbă. Moș Giuseppe îl trimitea dimineața să țină de hăț boii ce trăgeau plugul condus de mâinile puternice ale stăpânului, iar după-amiaza îi spunea: «Vezi de ia vacile și du-le la păscut!»

Iată acum încă două din amintirile Doroteei, așa cum au fost ele transcrise de don Secondo Marchisio: «Când mergea alături de boii înjugați la plug, Giovanni avea mereu o

carte la el, pe care o ținea în mână stângă, în vreme ce cu dreapta trăgea de hățuri. Niciodată n-a fost văzut mergând la pășune fără vreo carte, ci mereu îl zăreai așezat la umbra unui copac, adâncit în studiu sau citind».

Luigi Moglia n-avea de ce să se plângă: băiatul muncea bine, dar stăpânul clătina din cap a mirare. Într-o bună zi, îl întrebă pe Giovanni de ce citea cu atâta sârguință și acela îi răspunse: «Pentru că vreau să mă fac preot». Luigi chibzui puțin și ridică din umeri; ca să-ți plătești studiile, pentru a ajunge preot, medic sau avocat, pe vremea aceea era nevoie de 6-10 milioane de lire (vreo 30 de milioane în 1986). De unde putea Giovanni să facă rost de atâția bani?

În așteptarea Domnului și a oamenilor

Don Marchisio mai povestește o întâmplare ciudată: «Într-o zi, Bosco păștea vacile pe o pajiște din apropierea fermei. Dorotea și cumnatul ei Giovanni Moglia îl văzură îngenunchiat lângă o vacă. Crezând că doarme la soare, l-au strigat, dar cum nu se mișca, Moglia s-a apropiat de el țipând cât îl ținea gura. Atunci își dădură seama că Bosco stătea în genunchi, cu ochii larg deschiși și capul întors spre cer, iar în mâinile lăsate pe lângă corp ținea o carte. Bărbatul îl scutură, întrebându-l: “De ce dormi așa la soare?”. “Nu dormeam”, răspunse Bosco și spunând asta se ridică fâstăcit că fusese surprins în meditație» (DESR, 421-22).

Dorotea și Giovanni Moglia nu se apropiaseră de băiat, speriați doar că a adormit la soare. Pe vremea aceea, argații subnutriți aveau obiceiul să mulgă pe ascuns vacile și să bea laptele cât erau la pășunat. Fermierii bănuitori îi supravegheau. Văzându-l pe Giovanni îngenunchiat lângă vacă, stăpânii au început să-l suspecteze. Dar l-au găsit adâncit în rugăciune. Pietro Stella, în unul din rarele momente în care se lasă cuprins de emoție, comentează: «Acea n-au fost ani pierduți, o paranteză a vieții, ci un timp în care cuvântul Domnului i s-a înrădăcinat adânc în suflet, Bosco folosind singurătatea muncii sale pe pășune ca mediu propice contemplației, dialogului cu Dumnezeu. Au fost ani de așteptare pioasă a lui Dumnezeu și a oamenilor» (1,36).

Fetița necăjită

Uneori Anna, fata Doroteei, mergea să se joace pe pajiște. Se plictisea să stea singură în casă. Dar Giovanni de cele mai multe ori nici n-o observa și continua să citească. Anna se supăra nevoie mare: «De ce nu te joci cu mine?» Giovanni zâmbea: «Vreau să mă fac preot. Trebuie să învăț», la care Anna mânioasă răspundea: «Nu-i adevărat. Tu o să fii toată viața văcar ca moș Giuseppe». «Ascultă-mă bine – îi spuse într-o bună zi Giovanni –. Eu voi ajunge preot cu adevărat și tu vei veni la mine să te spovedești».

Chiar așa s-a întâmplat. Anna s-a măritat cu Giuseppe Zucca la Moriondo, a avut copii, și îi aducea deseori la Oratoriul din Valdocco. În mica biserică a Sfântului Francisc de Sales ea era primită întotdeauna cu bucurie. Se spovedea la don Bosco și apoi asculta Liturgia.

Într-o zi a anului 1828, stăpânul îl puse pe Giovanni să planteze un nou rând de viță de vie. Munca aceea l-a obosit mult pe băiat. Când a terminat treaba a spus: «M-a costat multă sudoare, dar va ține mai mult ca celelalte». Șaizeci de ani după aceea, Dorotea povestea: «Vița plantată de alții a fost deja schimbată de două ori, căci nu dădea rod, dar cea răsadită de Giovanni e încă viguroasă și îndoit de rodnică. De ea își amintea cu drag don Bosco,

întrebând adesea cum îi mai merge viei și dorind să guste strugurii» (DESR, 422; MB. 1, cap. 22).

12. Un preot bătrân și câțiva bănuți

Rămas bun în bățătură

Un unchi al lui Giovanni, Michele Occhiena, a vizitat familia Moglia la începutul lui noiembrie 1829. Giovanni tocmai scotea vitele din staul. Au avut o discuție serioasă și deschisă, ca «de la bărbat la bărbat». De ziua Sfântului Martin (11 noiembrie) lua sfârșit contractele agricole. Mulți argați se întorceau la casele lor. Giovanni îi mărturisi unchiului său că nu mai vroia să rămână încă un an la ferma Moglia. Stăpânii se purtau frumos, dar el vroia să studieze. Peste câteva luni urma să împlinească 15 ani. Să mai stea un an ar fi însemnat să-și ia adio pentru totdeauna de la orice șansă de viitor.

Michele Occhiena avea relații de afaceri cu Seminarul din Chieri (era furnizorul lor de vinuri). Putea să ia legătura cu preoții din zonă și să găsească unul dispus să-i dea lecții nepotului său. Chiar dacă nu reușea nici într-un fel, tot mai rămânea școala din Castelnovo.

Concluzia a fost ca Giovanni să-și încheie socotelile la ferma Moglia și să se întoarcă la Becchi.

Luigi, Dorotea, moș Giuseppe, Anna, cu toții i-au strâns mâna tânărului Bosco la despărțire. Cu drag l-ar mai fi ținut la ei, dar au înțeles că drumul lui era altul, că-l aștepta un destin diferit. Chiar Anna se încredințase că băiatul acela serios și inteligent va ajunge mai mult decât un simplu «văcar».

Acasă au avut încă o discuție deschisă, de astă dată cu Antonio. Acesta împlinise 21 de ani și se pregătea să se însoare. Primind toate asigurările că întreținerea și studiile lui Giovanni nu urmau să cadă pe spinarea lui, nu se mai opuse ca mezinul să facă ce vrea.

Unchiul Michele se dădu peste cap să-i găsească un dascăl. Luă legătura cu câțiva preoți, dar soluția veni din altă parte.

Don Calosso

Cam în aceeași perioadă de timp, la Buttigliera, se dusesse vestea despre o predică extraordinară. Multă lume a mers să o asculte. A fost și Giovanni. Pe când se întorcea seara acasă împreună cu mulțimea venită de prin comunele din apropiere, a întâlnit un preot bătrân, capelan de câteva luni la Morialdo, care de-abia mergea de gârbov dar nu vruse să-și lase singuri enoriașii.

Se numea Giovanni Melchiorre Calosso (primele două nume erau aidoma celor purtate de Bosco). Își luase diploma în teologie la Universitatea din Torino în 1782, și după doi ani devenise paroh la Bruino, unde rămăsese alți douăzeci și doi, când se retrăsese să-și îngrijească sănătatea șubredă. Fusesse găzduit de fratele său, paroh la Berzano, și în vara celui an 1829 acceptase să fie capelan la Morialdo. Avea 70 de ani.

Pe drum, don Calosso a zărit un băiat firav cu părul ondulat, pe care nu-l mai văzuse niciodată printre enoriașii săi (Giovanni de-abia se întorsese de la ferma Moglia). S-a apropiat de el cu blândețe ca să-i câștige încrederea și prietenia. Iată cum își amintește această întâlnire don Bosco în *Memoriile* sale, unde reconstituie dialogul dintre el și bătrânul preot.¹⁰

«De unde ești de loc, copilul meu? Ai venit și tu să ascuți predica?»

- Da, am fost și eu la predica misionarilor.

¹⁰ Veți fi uimiți de frecvența dialogurilor prezente în biografiile lui don Bosco. Ele nu sunt însă o transpunere arbitrară ci însăși modul de exprimare a Sfântului și a martorilor ce vorbesc despre el. E de ajuns să ne gândim la faptul că din cele 180 de pagini manuscrise ce constituie *Memoriile* autografe ale lui don Bosco, jumătate conțin dialoguri.

- Cine știe ce-ai înțeles din ea! Poate mămica ta îți putea ține o predică mai potrivită, așa-i?

- E adevărat, mama spune adesea predici frumoase. Dar mie mi se pare că i-am înțeles și pe misionari.

- Uite ce-i, dacă îmi spui câte ceva din predica de astăzi, eu îți dau câțiva bănuți. (...)

Fără greutate, i-am expus introducerea, apoi cele trei puncte ale dezvoltării (...). Don Calosso m-a lăsat să vorbesc mai mult de jumătate de oră, în timp ce mergeam alături de ceilalți. Apoi m-a întrebat:

- Cum te cheamă? Cine sunt părinții tăi? Ai mers la mai multe școli?

- Mă numesc Giovanni Bosco. Tata a murit când eu eram mic. Mama a rămas văduvă cu trei copii de crescut. Am învățat doar să scriu și să citesc.

- N-ai studiat gramatica latină?

- Nici nu știu ce înseamnă.

- Ți-ar plăcea să înveți?

- Mult de tot!

- Ce te împiedică?

- Se opune fratele meu Antonio. Spune că a merge la școală e o pierdere de vreme. Dar dacă eu aș putea să mă duc, sigur n-aș pierde timpul. Aș învăța pe brânci.

- Și de ce vrei tu să înveți?

- Ca să mă fac preot.(...)

Cuvintele mele sincere și lipsite de ascunzișuri l-au impresionat profund pe don Calosso, care nu-și mai lua ochii de la mine. Așa am ajuns la o răspântie unde drumurile noastre se despărteau. Plecând mi-a spus:

- Nu deznădăjdui. Mă voi gândi la tine și la studiile tale. Vino duminică la mine împreună cu mama ta și vei vedea că le rezolvăm pe toate.

Duminica următoare am mers cu mama la el acasă» (*Memorii*, 24).

Au căzut la înțelegere ca Giovanni să ia lecții cu bătrânul preot, ziua să o petreacă la locuința acestuia și noaptea să se întoarcă să doarmă acasă.

Pentru Giovanni au început zile fericite.

«Am încercat pentru prima oară sentimentul de siguranță pe care ți-l dă un îndrumător spiritual, un prieten al sufletului. De la bun început mi-a interzis să fac o penitență nepotrivită pentru vârsta mea. M-a încurajat în schimb să merg des la biserică, să mă spovedesc și să mă împărtășesc. M-a învățat cum să fac zilnic o lectură spirituală însoțită de o scurtă meditație. (...) Am studiat toată gramatica și am făcut exerciții de compunere. De Crăciun ne-am apucat de gramatica latină. (...) Eram fericit» (*Memorii*, 22).

Când a murit speranța

Dar fericirea lui Giovanni a fost de scurtă durată. Se întorsese la Becchi ca să facă un comision când cineva a venit să-l anunțe că don Calosso fusese lovit de apoplexie și cerea să-l vadă. Era în noiembrie 1830 și se împlinea exact un an de la prima întâlnire cu bătrânul preot.

«Nu am alergat, am zburat. Minunatul meu don Calosso era în pat, nu mai putea vorbi. Dar m-a recunoscut și mi-a dat cheia cufărului unde se aflau banii, făcându-mi semn să n-o dau nimănui. După două ore de agonie, s-a stins cu Dumnezeu. Cu el mureau pentru mine toate speranțele» (*Memorii*, 29).

O speranță mai exista încă: în cufăr se aflau 6000 de lire, economiile de o viață ale bătrânului. Încredințându-i cheia, don Calosso îi arătase clar lui Giovanni că banii aceia puteau să-l ajute să-și continue studiile, să intre la seminar, să devină preot.

Dar gesturile unui muribund nu au valoare în fața legii. Fie există un testament, fie bunurile intră în posesia moștenitorilor legitimi. Nepoții preotului au fost amabili cu Giovanni. I-au spus: «Se pare că unchiul vroia să-ți lase ție banii aceștia. Ia din ei cât vrei».

Băiatul se gândi puțin, apoi răspunse: «Nu vreau nimic» (MB. 1,217). Le dădu cheia. Soarta lui se afla din nou doar în mâinile Domnului.

13. Saboți cu miros de capră

Familia Bosco se desparte

Moartea lui don Calosso l-a tulburat profund pe Giovanni. Cuprins de tristețe nu se mai putea opri din plâns. Îngrijorată, mama sa l-a trimis la bunici, la Capriglio, ca să-i mai abată gândurile negre.

Dar, chiar Dumnezeu dă semne de îngrijorare și-și manifestă voința într-un fel ce va deveni obișnuit de-a lungul vieții lui Giovanni. «Am avut un nou vis. Parcă cineva mă certa cu severitate pentru că îmi pusesem speranța în oameni mai mult decât în Dumnezeu» (*Memorii*, p. 31).

Don Calosso murise pe 21 noiembrie 1830. Cu câteva zile înainte familia Bosco se despărțise. Antonio rămăsese singur la Becchi, pregătindu-se să devină capul propriei sale familii: pe 21 martie 1831 o va conduce la altar pe Anna Rosso din Castelnuovo. Giuseppe, viguros la cei 18 ani ai săi, arendă în dijmă împreună cu Giuseppe Febbraro marea fermă «Sussambrino» și se mută acolo cu mama Margherita.

Giovanni, când ajunse și el la Sussambrino, văzu că școlile din Castelnuovo erau îndeajuns de aproape: doar la vreo doi kilometri distanță de casa lor. La ferma Moglia străbătuse pe jos pășuni și vii, acum drumurile sale vor avea un nou țel, școala.

Lungul drum pe jos al țăranilor-studenți

În anii în care Giovanni Bosco merge pe jos peste dealuri și văi ca să ajungă la școala din Castelnuovo, mulți alți băieți inteligenți și ambițioși străbat drumurile Italiei în sus și în jos. Populația rurală trăiește în grupuri de case împrăștiate la distanțe mari unele de altele în zonele de câmpie, iar școli există doar în comune, singurele mijloace de transport între localități fiind carele folosite la munci agricole și rarele diligențe ale poștei. Giuseppe Verdi a străbătut pe jos drumul între Roncole și Busseto în anii '20 ai secolului trecut. În anii '40 merge de la Riese la Castelfranco, Giuseppe Sarto, cel ce va deveni Papa Pius al X-lea. Chiar la începutul secolului al XX-lea în unele regiuni băieții străbat lungi distanțe pe jos pentru a ajunge la școală. Angelino Roncalli, viitorul Papă Giovanni al XXIII-lea, merge de la Sotto il Monte la Caderizzi și Cesana și își ritmează pașii cu fraze latinești și formule matematice, ca să nu piardă timpul. Puterea voinței acestor tineri talentați, drumul lor pe jos kilometri întregi pentru a învăța, a făcut ca ei să nu rămână uitați printre brazdele câmpurilor ci să devină noua generație care a contribuit la progresul Italiei.

Își astupau nasul

La Castelnuovo, în aceeași sală de curs învățau împreună latină cinci clase de elevi. Pentru Giovanni Bosco a fost un an tranziție.

La început s-a repetat situația de la Capriglio. Băieții de unsprezece ani îl priveau râzând pe adolescentul de cincisprezece, venit de la țară, cu ditamai saboții în picioare. «Pute a capră!», șușoteau, ținându-se de nas. Dar profesorul, don Emanuele Virano, era un om cumsecade și cu un caracter puternic. Le tăie aspru vorba ștregarilor prost-crescuți, îl luă pe Giovanni în grija sa și îl aduse la nivelul de cunoștințe al celorlalți în scurtă vreme. Când el

dezvoltă foarte bine o temă dată în clasă, profesorul îl puse să-și citească lucrarea celorlalți elevi și când termină de vorbit, le spuse: «Cine gândește și scrie așa, poate să poarte saboți de cioban. Pentru că în viață contează ce ai în cap, nu ce porți în picioare».

Suplinitorul de 75 de ani

În aprilie Giovanni se număra printre elevii cei mai buni din clasă, dar se petrecu ceva neașteptat. Don Virano a fost numit preot la Mondonio și a trebuit să părăsească școala. Mai rămăseseră patru luni până la sfârșitul anului școlar, ce se încheia pe 14 august. Ca suplinitor fu numit un preot foarte bătrân, don Nicola Moglia, de 75 de ani. Era un om cam slab de înger și nu reușea să țină clasa în frâu. Zilnic elevii se zbenguiau printre bănci în timpul orelor, făcând o harababură de nedescris. Don Nicola îi lăsa să-și facă mendrele, apoi dintr-o dată își pierdea răbdarea și-i lovea cu bastonul pe toți cei ce i se nimereau în preajmă. Don Bosco își amintea: «În vacarmul acela, am uitat cam tot ce învățasem în lunile precedente» (*Memorii*, 33).

Giovanni însă nu s-a descurajat. Căută să-și ocupe timpul muncind pentru a-și putea plăti taxa școlară și pensiunea. În lunile friguroase nu se mai întorsese acasă să doarmă la Sussambrino, ci intrase în gazdă la croitorul Giovanni Roberto. După ce privise cu atenție felul în care acela își făcea meseria, încercă și el să coase nasturi. Roberto își dădu seama că băiatul are mâna ușoară și îl învăță să facă butoniere și să țină hainele. Ajunse astfel ucenicul croitorului, care îi reducea din prețul pensiunii echivalentul orelor lucrate.

Ulterior intră ucenic în atelierul lui Evasio Savio, un fierar prieten cu el. Învăță să mânuiască ciocanul greu și să lucreze la forjă. Și Savio era un om cinstit care-i plătea pentru munca lui.

Giovanni nu știa atunci că muncind pentru a se întreține lucra de fapt pentru viitorul său. Când va fonda cele dintâi ateliere pentru băieți săraci la Valdocco, el îi va îndruma primul în mărirea acului și a ciocanului.

14. Noul rege se numește Carlo Alberto

Se schimbă inițialele: din CF în CA

În luna aprilie a anului 1831, în timp ce la Castelnovo Giovanni Bosco își trăia primele dezamăgiri legate de viața de școlar, în Palatul Regal din Torino aveau loc schimbări dramatice.

Regele Carlo Felice se stinge din viață după zece ani de domnie. Cum nu avea moștenitori, trimisese în noaptea dinspre 20 martie după principele de Carignano, Carlo Alberto. După multe ezitări l-a desemnat pe acesta succesorul său. Dar vremurile erau tulburi. Cât timp regele se afla pe patul de moarte, s-a împrăștiat zvonul despre o lovitură de stat. Însuși Carlo Albero va scrie: «Consulul Franței la Genova se lăuda că primise ordin de la guvernul său să declanșeze o răzmeriță în acel oraș (...); secretarul ambasadei franceze de la Torino, domnul Seigmaison, făcea la fel. Zilnic soseau știri dintre cele mai alarmante. Ducele de Mantova... era susținut de o facțiune pentru a ocupa tronul la moartea regelui; se vorbea de o insurecție liberală menită a răsturna guvernul. Alții intenționau ca la moartea regelui să mă ia ostatic, imediat ce puneam piciorul la Palat, în scopul obținerii unei Constituții; în sfârșit se trăia în neliniște și confuzie» (PINTO, 159).

Carlo Alberto n-a pierdut timpul. În vreme ce regele trăgea să moară, prințul împrășteie zvonul că suveranul și-a revenit și e în afară de orice pericol. Îi pune pe toți demnitarii armatei și statului să-i jure credință. Iar pe însemnele militare înlocuiește repede inițialele C.F. (Carlo Felice) cu C.A. (Carlo Alberto). Când regele moare pe 27 aprilie, Carlo Alberto este deja înscăunat și nimeni nu-l mai poate da jos de pe tron.

Un principe de reeducat

Acest prinț, cu o influență atât de mare asupra operei lui don Bosco, are o poveste controversată, plină de neclarități și uneori chiar greu de înțeles pentru noi, aflați departe de romantism. Cum nici Vittorio Emanuele I, nici fratele său Carlo Felice nu au fii, încă de mic, Carlo Alberto (mezinul ramurii Savoia-Carignano) e privit ca moștenitorul coroanei.

De copil a trebuit să meargă cu familia sa în exil în Franța, unde a respirat aerul revoluției. De aceea, când revine la curte, rudele sale din partea ramurii Savoia vor să-l «reeducă». Are 16 ani dar e tratat ca un copil de șapte. Este dat în grija unui preot retrograd ce-l constrânge la practici religioase lungi și plictisitoare. Preceptorul său, cavalerul Silvano Costa, scrie dezolat despre el: «Are pe birou multe cărți bune, din păcate deschise mereu la aceeași pagină» (PINTO, 26). Eticheta de la curte, rigidă și obositoare ca într-o cazarmă, îl plictisește și-l exasperează.

În 1817 (are doar 19 ani) i se aranjează căsătoria cu Maria Teresa, fiica Marelui Duce de Toscana și nepoata împăratului Austriei. Această principesă de 17 ani va fi într-o zi regină la Torino, prețuită pentru bunătatea ei (don Bosco va avea de la ea înțelegere și ajutor în permanență).

Când s-a măritat era însă o fetiță speriată de trista singurătate a Palatului Regal.

Cum găsea prilejul mergea să se joace pe ascuns cu fiicele mai mici ale lui Vittorio Emanuele I. Nu va fi niciodată o femeie fericită. Va suferi mult din pricina scrisorilor de dragoste primite de Carlo Alberto al său de la amante, pe care acesta le ascundea cu nonșalanță în buzunarele hainei sau în cartea de rugăciuni.

În 1820 se sărbătorește la curte două evenimente: nașterea primului copil al lui Carlo Alberto, botezat cu numele regelui Vittorio Emanuele, și căsătoria surorii lui Carlo Alberto, Elisabeta, cerută de soție de arhiducele austriac Ranieri, guvernatorul regiunii Lombardo-Venețiene. Vittorio Emanuele I, care «atunci când nu e pe cal adoarme» acceptă această nouă legătură cu Austria.

Tot în acel an, pe 1 ianuarie, izbucnește revoluția la Cadiz, în Spania. Ofițeri «democrați» îl obligă pe regele absolut Ferdinand al VII-lea să semneze *Constituția*: o lege fundamentală care limitează puterile regelui și acordă cetățenilor drepturi civile și politice, inclusiv pe cel de a vota pentru alegerea principalilor demnitari ai națiunii.

Tragicul an 1821

Piemonte este cuprins la rândul-i de neliniște și nemulțumire: rezultatul unei Restaurații obtuze. Oamenii care au promovat-o, retrograzi și lipsiți de idei, nu au reușit să ia act de schimbările ireversibile aduse de Revoluția franceză. Ierarhiile seculare, privilegiile nedrepte ale nobililor deveniseră insuportabile. Era absurd să fie numit Ministrul Finanțelor un incapabil doar pentru că aparținea unei familii nobile, foarte credincioasă regelui. Un lucru tot atât de stupid era demolarea unor străzi utile comerțului doar pentru că fuseseră construite de Napoleon.

3 martie 1821. La Torino se zvonește că au fost interceptate scrisori ale unor «cărbunari» piemontezi, ce conțineau planurile unei revoluții. Carlo Felice, fratele regelui, nu dă importanță zvonurilor și pleacă la Modena în vizită la socrul său. Este o mișcare cu repercusiuni grave asupra viitorului lui Carlo Alberto.

Nimeni de la Curte nu știe, dar numeroase persoane din anturajul lui Carlo Alberto au aderat la societăți secrete (*Adelphia*, *Carboneria*, *Sublimii Maeștri Perfecți...*). Au două scopuri: independența Italiei față de Austria și promulgarea unei Constituții. În primele luni ale anului, însuși principele avusese relații puternice cu grupuri de inițiativă piemonteză și lombardă. O relatare a spionului Carlo Castiglia permite reconstituirea conversațiilor secrete ale lui Carlo Alberto cu nobilul Giuseppe Pecchio, revoluționar lombard. Principele nu este și nu va fi niciodată un «liberal», dar pentru a salva tronul ascultă criticile revoluționarilor și promite reforme treptate în politică și administrație. I-a dat ideea contele Maistre, fidel trecutului absolutist: «Arta unui prinț este să domine revoluția și să o sufocă lent într-o dulce îmbrățișare». Pentru asta însă e nevoie de o minte calculată și lucidă, pe care Carlo Alberto nu o are. Atitudinea sa este ezitantă, își retrage vorbele și revine asupra promisiunilor sale.

8 martie. Carlo Alberto îl întâlnește pe Santorre di Santarosa, capul conjurației. I se cere sprijinul efectiv. Principele nu se pronunță nici pentru, nici împotriva.

10 martie. Dimineața sosește vestea că Alessandria a dat semnalul revoltei. Carlo Alberto îl sfătuiește pe Vittorio Emanuele I să promulge Constituția. Regele însă se supără pe el.

11 martie. O mare de oameni ies în stradă la Torino, strigă: «Trăiască revoluția! Război Austriei!» Printre manifestanți se află chiar doamne din aristocrație. Regele reunește consiliul coroanei. «Unii demnitari sunt morți de frică», scrie regina. Carlo Alberto reînnoiește oferta de semnare a Constituției. Regele e gata să cedeze, dar sosește contele di S. Marzano cu un mesaj de la suveranii Austriei, Prusiei și Rusiei. Aceștia se opun cu desăvârșire oricărei Constituții. O armată de 60.000 de oameni e gata să intervină în caz că regele cedează în fața mulțimii maselor.

12 martie. Trei lovituri de tun anunță că Citadela a căzut în mâinile insurgenților. Au loc ciocniri în fața Palatului Regal. A izbucnit războiul civil? Seara, regele anunță că abdică în favoarea fratelui său, Carlo Felice (își acordă un subsidiu anual de un milion de lire, echivalentul a patru miliarde în 1986 – ca premiu de consolare în exil). În timpul absenței

noului rege, Carlo Alberto deține regența. Tânărul principe nici nu vrea să audă de asta, dar regele ordonă să se dea citire actului de abdicare la miezul nopții. În vreme ce Vittorio Emanuele I se retrage cu familia la Nisa, Carlo Alberto (23 de ani) se trezește în fața unor intrigi care mai de care mai încâlcite. A doua zi, doi revoluționari vin la el și-i impun să aleagă din două una: Constituția de la Cadiz sau bombardarea palatului regal. După consultări febrile, neliniști, șovăieli, regele acordă constituția pe 15 martie, jură să o respecte dar adaugă: «Jur credință regelui Carlo Felice».

Două zile după aceea se întoarce cavalerul Costa, pe care principele l-a trimis la Modena să-l informeze pe noul rege și să ceară instrucțiuni. Costa a fost umilit de Carlo Felice care, negru de mânie, l-a dat afară din sala de audiențe cum a citit scrisoarea lui Carlo Alberto. La o oră după aceea, cavalerul a fost rechemat, dar a trebuit să aștepte în picioare ca regele, ducele și ducesa de Modena și cardinalul Albani să termine o partidă de cărți. Apoi Carlo Felice i-a încredințat o proclamație și i-a strigat: «Spuneți-i principelui de Carignano că dacă i-a mai rămas vreo picătură de sânge regal în vine trebuie să plece la Novara și să aștepte acolo ordinele noastre». Proclamația anulează toate acțiunile prințului regent (PINTO, cap.11).

Eroul de la Trocadero

Carlo Alberto își trimite soția la Marsilia, apoi pleacă el însuși. Revoluționarii încearcă să-l oprească, îl numesc trădător, dar el nu se întoarce din drum. Merge mai întâi la Novara, apoi la Florența, unde Carlo Felice i-a fixat locul de exil. Între timp, o armată austriacă a intrat în Italia și pe 8 aprilie la Novara a pus pe fugă trupele neînsemnate ale revoluționarilor. În 1821, Carlo Alberto, într-un spirit cu adevărat romantic, crezuse că-i sosise clipa norocoasă. De fapt i se înfundase, căci Carlo Felice se hotărâse să-l excludă de la succesiunea la tron. Dar Austria, consultată în această problemă, răspunsese că dacă prințul de Carignano era infidel tronului, era periculos să se renunțe la principiul legitimității.

Regele caută atunci un subterfugiu, lucru la care era tare meșter: îl invită pe Carlo Alberto să se imbarce pentru a merge în Spania să se lupte împotriva revoluționarilor ce obținuseră Constituția de la regele lor. «Așa, ori își pierde capul, și atunci s-a sfârșit cu tot ce-l privește, ori reușește să-și spele în parte greșelile, pentru că nimeni pe lume nu mă enervează ca omul acesta » (PINTO, 127).

2 mai 1823. Principele de Carignano (însoțit de insultele tuturor liberalilor din Europa) se imbarcă la Livorno pentru Spania, unde armata revoluționarilor îi ținea prizonieri pe rege și pe regină la Cadiz. Pentru a elibera monarhii, armata lui Carlo Alberto trebuie să asedieze fortificațiile de la Trocadero, ce domină orașul. Se dă asaltul în zorii zilei de 31 august. Iată ce povestește Silvano Costa, un fidel al prințului: «Trebuia să străbatem în fugă o zonă în care eram descoperiți sub bătaia puștilor. Carlo Alberto se afla în fruntea oștirii, alături de stegar. (...) Îi masacram pe bieții spanioli cu baionetele. (...) În scurtă vreme am cucerit reduta» (PINTO, 133).

Bătălia aceea încheiată cu o victorie a pus capăt războiului din Spania. Carlo Alberto a primit crucea Sfântului Ludovic. Grenadierii i-au dat tresele unuia dintre cei căzuți în luptă. Acest episod l-a făcut pe Carlo Alberto să intre în legenda saloanelor madrilene și pariziene. Presa franceză l-a rebotezat «eroul de la Trocadero». Dar ziarul *Gazzetta di Torino* a evitat să facă orice referință la principele de Carignano. Lui Carlo Felice nu-i trecuse antipatia față de el, iar liberalii din toată Europa îl disprețuiau numindu-l «trădătorul de la Trocadero».

Mai 1824. Carlo Alberto revine la Torino. Carlo Felice îl pune să jure solemn că nu va aduce inovații legii fundamentale a monarhiei. Doar după acest act îi acordă titlul de «principe ereditar».

În următorii doi ani (1825-26) se aprind scânteii revoluționare în Portugalia, Polonia, Rusia. Represiunea este peste tot nemiloasă. Carlo Alberto e de acord: «Justiția trebuie să fie inflexibilă», spune el. În 1826 concediază un paj de 14 ani pentru că «face pe iacobinul». Pajul acela se numește Camillo Cavour.

Când în sfârșit ajunge la tron în 1831, primul lucru pe care îl face ca rege este de a respinge cererea de amnistiere a condamnaților din 1821: liberalii cu care complotase în întâlniri secrete. Se opune violenței revoluționarilor și conspirațiilor. Este convins că o monarhie absolută dar «iluminată și temperată» poate să concilieze spiritele prin stabilitatea sa și să garanteze un maxim de bunăstare și de fericire a maselor. Cu timpul însă va ajunge la o altă concluzie.

15. Ani fericiți la Chieri

«Am avut mereu nevoie de toată lumea»

La sfârșitul îngrozitorului an școlastic de la Castelnovo, Giovanni Bosco se hotără cu încuviințarea mamei sale să se transfere la Chieri. În orașelul acesta, situat la 12 kilometri depărtare de Castelnovo și la zece de Torino, școlile publice erau foarte serioase, reprezentau un fel de «prelungire a Universității din Torino».

Hotărârea luată era curajoasă, mai ales pentru că la Chieri se confrunta cu probleme economice: trebuia să plătească taxa școlară, mai mult de 12 lire pe lună, cărțile și pensiunea ce costa în jurul a 20 de lire pe lună.

Transcriind în 1888 amintirile mai multor martori oculari din Castelnovo, don Marchisio scrie: «Pregătind cele necesare pentru școală, Bosco își dădu seama că mama sa era foarte strâmtorată din pricina banilor. Așa că într-o zi îi spuse: “Dacă nu te superi, eu o să iau două traiste și merg la toate familiile din comună să fac o colectă”. Margherita Bosco încuviință și Giovanni se duse din poartă în poartă, cerând de pomană orice vroiau să-i dea, ca să poată merge la Chieri să studieze. Adună pâine, fructe, brânzeturi și 250 kilograme de grâu, de la unii primi chiar bani. Un anume Becchis Giovanni neputând să-i dea nimic, îi duse gratuit bagajele la Chieri» (DESR 424).

Era prima oară în viața lui când Giovanni Bosco cerea de pomană. Amorul său propriu se revolta în fața unei atări umilințe, dar el și-l înfrânse atunci și cu alte ocazii. La sfârșitul vieții, cel ce a fost numit «cel mai mare cerșetor al secolului al XIX-lea» va spune: «Am avut mereu nevoie de toți» (MB. 1,367).

La Chieri acceptă sprijinul văduvei Lucia Matta. Ea îi oferea pensiune, în schimbul unor munci domestice și al orelor de meditație la diferite materii școlare pe care Bosco le dădea fiului ei. Mama Margherita se revanșa pe de altă parte trimițându-i grâu și porumb. În primele luni, Giovanni încercă cea mai mare umilință pentru un băiat sănătos și robust ca el: foamea. Giuseppe Blanchard, un tânăr de-o vârstă cu el, își dădu seama și îl ajută. După cincizeci de ani, acesta va povesti despre acele timpuri cu sfială: «Blanchard își amintește că adesea, când avea pâine și fructe, i le dădea spunând: Ia, Giovanni, că o să-ți faci bine» (DESR 426).

Societatea Veselia

La Chieri Giovanni Bosco petrecu zece ani din viața sa, de la 16 la 26. Ani minunați, plini de bucurie, în care se manifestă deplin toată bogăția personalității sale. Într-un an reuși să treacă trei clase. În al doilea an frecventa două cursuri de latină, obținând note foarte mari. Deveni un student eminent, căutat de mulți. Își amintește: «Le explicam ce nu înțeleseră, îi aduceam la nivelul la care puteau să facă față unor dificultăți sporite. Astfel mi-am atras recunoștința și dragostea colegilor mei. Au început să vină să mă caute în timpul liber pentru teme, apoi ca să-mi asculte povestirile, iar uneori fără nici un motiv, ca băieții din Morialdo și Castelnovo» (*Memorii*, 38).

Pentru prima oară (și va face asta toată viața de aici înainte) atunci când este înconjurat de atâția tineri, Giovanni Bosco îi alege pe cei mai buni și fondează un grup, o societate care *să nu facă opinie separată* de ceilalți, dar *să devină sufletul bun, fermentul* mediului în care trăiesc. Își amintește: «Am format un grup și l-am botezat *Societatea Veseliei*. Numele a venit de la sine, căci fiecare dintre noi aveam îndatorirea să organizăm

jocuri, să incităm la conversație, să citim cărți care să contribuie la bucuria tuturor. Era interzis tot ce putea să provoace tristețea sau să aducă melancolia în sufletele noastre, și mai ales nesupunerea față de cuvântul Domnului. (...) M-am găsit astfel în fruntea unui mare număr de tineri» (*Memorii*, 38).

Un acrobat provocat de patru ori

Societatea Veselia a trăit «momentul său magic» când Giovanni era în anul patru de latină. I s-a întâmplat aproape fără să vrea să participe la o întrecere care a făcut vâlvă la Chieri. A asistat multă lume, printre alții clopotarul domului, Domenico Pogliano, care după multă vreme încă mai povestea despre acea întâmplare. Dar cel ce a vorbit despre întrecere mai mult decât oricine a fost însuși protagonistul, don Bosco, care a făcut din ea unul dintre «punctele forte» ale povestirilor pe care le spunea băieților. Iată cum povestește în *Memoriile* sale:

«Sosi la Chieri un saltimbanc care își începu spectacolele cu un sprint redutabil: parcurse orașul dintr-o parte în alta în doar două minute și jumătate, adică la viteza unui tren. Unii dintre prietenii mei vorbeau despre această performanță cu uimire, ca de un fenomen. Fără să iau seama la consecințele cuvintelor mele, am spus că aş da oricât să-l provoc pe saltimbanc la o întrecere și să-l înving. Un coleg mai îndrăzneț îi spuse asta acrobatului, care acceptă imediat provocarea. În oraș se împrășteie zvonul cu viteza fulgerului: *Un student se întrece cu un acrobat profesionist*.

Locul ales pentru întrecere a fost strada Porții Torineze. Pariul era de 20 de lire. Cum eu nu dispuneam de atâția bani, mai mulți prieteni din *Societatea Veselia* au pus bani pentru mine. Multă lume s-a adunat să privească întrecerea. La start, acrobatul m-a întrecut cu câțiva metri, după care eu am venit puternic din urmă și l-am depășit cu mult. La jumătatea cursei s-a declarat învins.

- Cer satisfacție printr-o altă întrecere: saltul în lungime. Dar vreau să pariez 40 lire, chiar mai mult dacă vrei.

Am acceptat. A ales el locul. Trebuia să sărim dincolo de un șanț ce mărginea un parapet de care se sprijinea un podeț de lemn. A sărit primul aducându-și picioarele foarte aproape de parapet. Puteam să pierd, dar părea imposibil să-l înving. Atunci m-am gândit la un subterfugiu. Am făcut un salt identic cu al lui, dar sprijinindu-mă în mâini pe parapet, am sărit dincolo de zid (*un fel de salt rudimentar cu prăjina*). Am fost copleșit de aplauze.

- Vreau să ne mai întrecem odată. Alege orice joc de îndemânare.

Am acceptat. Am ales figura cu bagheta magică, iar pariul se ridica de astă dată la 80 de lire. Am luat o nuia, în vârful căreia am pus o pălărie, sprijinind capătul pe palma unei mâini și fără să o ating cu cealaltă am săltat-o pe buricele degetului mic, inelar și mare, apoi pe dosul palmei, pe cot, pe bărbie, pe buze, nas și frunte. Refăcând drumul în sens invers bagheta s-a întors în palma mea.

- De data asta n-am să mai pierd - spuse cu siguranță în glas -. Este figura mea favorită.

Luă aceeași baghetă și cu multă îndemânare o deplasă până la buze. Dar cum avea un nas prea lung, bagheta s-a clătinat, și-a pierdut echilibrul și a trebuit să o prindă cu mâna ca să nu cadă.

Bietul de el vedea cum i se duc pe apa sâmbetei toate economiile și exclamă furios:

- Accept orice umilință dar să fiu învins de un student e chiar prea de tot. Mai am 100 de lire și le pun pe toate în joc, căci nimeni nu mă poate întrece pe mine la cățărare. Învinge cel ce reușește să ajungă cu picioarele mai aproape de vârful aceluiași copac.

Spunând asta ne-a arătat un ulm lângă strada unde ne aflam. Am acceptat și de data asta. Într-un fel eram bucuroși dacă pierdeam pariul pentru că ne era milă de el și nu vroiam să-l ruinăm.

A urcat primul, ajungând atât de sus încât puțin mai lipsea ca trunchiul arborelui să se încline și el să cadă la pământ. A venit rândul meu. Am urcat până unde se putea, apoi ținându-mă cu mâinile de copac mi-am ridicat corpul cu picioarele vertical în sus depășind cu peste un metru înălțimea atinsă de rivalul meu. De jos mă năpădiră aplauzele. Toți ziceau că mai mult decât atât era imposibil.

Prietenii mei s-au îmbrățișat de bucurie, saltimbancul era negru de supărare și eu mândru că am învins un acrobat profesionist.

Atletul era gata să plângă de tristețe. Ne-a fost milă de el și i-am restituit banii, cu condiția să ne plătească un prânz la hanul Muletto.

Parcă a înviat când i-am spus asta și a acceptat imediat. Am mers la masă toți douăzeci și doi: întreaga *Societate a Veseliei*. Prânzul l-a costat 25 de lire. I-au rămas însă 215.

Joia aceea a fost o zi cu adevărat minunată, plină de bucurie. Eu mă acoperisem de glorie învingând de patru ori un acrobat. Am trăit clipe de triumf împreună cu colegii și prietenii mei și ne-am ales și cu o masă pe cinste. Chiar și saltimbancul era bucuros pentru că putuse să-și recupereze banii. Despărțindu-se de noi, ne-a mulțumit spunând:

- Înapoiindu-mi acești bani, m-ați salvat de la ruină. Vă mulțumesc din suflet. Îmi voi aminti cu plăcere de voi și sigur nu mă voi mai lua la întrecere cu studenții» (*Memorii*, 58-60).

16. Întrebarea decisivă

«În pace nu vei găsi pacea»

Giovanni Bosco avea 18 ani, era un student eminent și foarte popular printre colegii săi, dar ajunsese la vârsta când trebuia să dea un răspuns la întrebarea decisivă: «Ce voi face cu viața mea?». Visul de la nouă ani îi indicase un drum de viitor: să devină preot. Dar pentru asta mai avea de făcut un an de școală, după care trebuia să termine cu bine cei șase ani de studii înalte la seminar. Studii pretențioase și costisitoare, care presupuneau noi și sporite responsabilități. Îi venea greu să-i ceară mamei sale, care economisea ban cu ban ca să o scoată la capăt cu gospodăria, să-i spună: «Mai țin-mă încă șapte ani ».

După o lungă chibzuință, ceru să fie admis în ordinul Franciscan din Chieri. Este acceptat pe 28 aprilie 1834. Pe când i se pregătesc actele de intrare în mănăstirea Sfânta Maria a Păcii din oraș, are un vis straniu. Parcă cineva îi spune: «În pace nu vei găsi pacea» (VPB, 57). Giovanni a înțeles deja de multă vreme că e bine să dai crezare viselor și rămâne uimit. Cu prima ocazie, merge la Torino și-i cere sfatul lui don Cafasso. Preotulul acesta genovez, puțin cocoșat, de doar 23 de ani, este considerat unul dintre cei mai buni «consilieri spirituali» ai capitalei. Îl ascultă pe Giovanni, care îi vorbește cu aprindere de problema sa, apoi îi indică cu calm calea de urmat: va frecventa ultimul an la școala publică, apoi va intra la seminar și nu va mai trebui să-și facă griji pentru bani. De acum înainte se va gândi la asta Providența. Nu este vorba doar de îndemnuri pioase: din cămăruța sa unde se roagă ca un înger, din confesional unde e căutat ca un înțelept «îndrumător al sufletelor», don Cafasso și-a format o adevărată rețea de binefăcători care fără zgomot fac bine celor recomandați de el.

În vara anului 1835, pe când Giovanni se pregătea să intre în seminar, a izbucnit epidemia de holeră. Sate și orașe sunt lovite de molimă. La Genova, Saluzzo, Cuneo aproape o șesime din populație e răpusă de boală. Fiul guvernatorului din Cuneo scrie cu umor tragic: «Aici nu se trăiește altfel decât murind» (PINTO, 231).

Giovanni Bosco intră la seminarul din Chieri pe 30 octombrie. Se poate spune că prindea ultimul tren, căci doar la șase zile după aceea, la Castelnuovo, contingentul său de vârstă era recrutat prin tragere la sorți pentru serviciul militar. Cine avea un număr mic, putea să petreacă multă vreme în armată. Lui Giovanni îi căzu numărul 41. Se duse la Asti să facă vizita medicală, dar cei intrați deja la seminar, erau scutiți de serviciul militar. În comuna Castelnuovo, a rămas scris în registre: «Bosco Gio. Melchior a fost scutit de recrutarea în contingent, fiind seminarist, din dispoziția monseniorului episcop».

Cinci zile pentru a cizela o idee

Giovanni colindase în lung și-n lat meleagurile natale, se cățăraseră în copaci, respirase liber aerul curat al câmpurilor vreme de 20 de ani. Simți o strângere de inimă când se văzu închis între pereții seminarului: o incintă pătrată, severă ca o fortăreață înconjurată de ziduri copleșitoare, unde urma să trăiască șase ani.

Chiar din prima seară, înșiruiți în băncile masive ale capelei, seminaristii au invocat Sfântul Duh: *Veni, creator Spiritus* și au început Exercițiile Spirituale, care, timp de cinci zile, constau din păstrarea tăcerii tot timpul, cu excepția Liturghiei și a celor patru predici zilnice. Acestea erau menite să le repete la nesfârșit scopul pentru care intraseră în seminar, și modul cum putea fi atins: nu printr-o viață în puf puteau fi Isus între oameni, ci prin privațiuni. Isus le purtase oamenilor Cuvântul Domnului, îi chemase pe toți să se gândească mai puțin la viața

de pe pământ și mai mult la Viața de Apoi, când se vor urca la ceruri. Mersese din loc în loc pentru a-i convinge pe toți să-și mărturisească păcatele, să se vindece de egoism și trufie, să nu facă abuz de putere, să nu se lase pradă desfrâului și samavolniciei, acelor rele ce cresc în suflet și-l duc la ruină. Isus își arătase dragostea mai ales celor sărmani, bolnavi, nevolnici, umili. Își dăduse viața pe cruce pentru a deschide tuturor porțile Raiului. Să devii preot însemna să-ți asumi același program, să fii Isus între oameni.

Cufundat în tăcere, Giovanni se ruga să poată fi Isus printre tineri.

«Îi ordonă să se întoarcă printre derbedei»

În timpul studiilor la Chieri a fost oare întotdeauna «clar și luminos» pentru Giovanni Bosco scopul apostolatului său printre băieții năpăstuiți?

Poate că nu. Poate că în mintea sa, visul pe care îl avusese de copil începuse să pălească. A fost tentat să-l considere un episod fără prea multă importanță în fața posibilităților concrete pe care viața i le punea dinainte.

Exista însă un alt indiciu: repetiția constantă a unui vis pe care l-a avut chiar în anii aceia, la Chieri. Iată ce mărturisește Giovanni Cagliero, unul dintre primii băieți formați de don Bosco, repetând cu fidelitate cuvintele mentorului său:

«Văzuse în vis cum valea ce se întindea lângă ferma Sussambrino se transforma într-un mare oraș, într-ale cărui străzi, alergau dintr-o parte în alta cete de băieți care țipau, se jucau, înjurau (...). Fiind iute din fire și în egală măsură plin de viață, se apropie de flăcăii aceia și-i amenință cu bătaia dacă nu încetează. Dar cum ei nu se sinchiseau nici cât negru sub unghie, și proferau blestemății despre Sfânta Fecioară și Domnul Isus, Giovanni începu să dea cu pumnii în oricine îi cădea mai la îndemână dintre derbedei, dar nici ei nu se lăsară mai prejos și tăbărâră pe el cu bătaia. O *luă la fugă*, dar în acea clipă îi ieși în întâmpinare un om ce-i *ordonă să se oprească și să se întoarcă în mijlocul derbedeilor*. (...)» (MB. 1,424-5). Sublinierile sunt ale mele.

Chiar și sfinții precum muritorii de rând au avut momentele lor de slăbiciune, de rătăcire, când au fost gata să cedeze tentațiilor și amăgirilor.

17. Luigi Comollo: «Sunt mântuit!»

«Va sosi un student sfânt»

În anii petrecuți la Chieri (înăuntru și în afara seminarului) Giovanni a fost marcat în mod deosebit de prietenia cu Luigi Comollo, care i-a lăsat o amintire de neșters. A fost prima persoană despre a cărei viață a vrut să scrie.

Bosco se afla în ultimul an la școala publică și locuia în pensiune la Giacomo Marchisio, când l-a auzit odată pe stăpânul casei zicând: «Va sosi un student sfânt». Giovanni izbucni în râs. «Chiar așa e – replică aspru domnul Giacomo –. Este nepotul parohului din Cinzano. O să vezi».

De fapt, Giovanni îl vedea de câteva zile. Dar nu dăduse importanță. Iată cum povestește el însuși despre întâlnirea lor. (Să regăsim cuvintele lui don Bosco este pentru mine la fel ca atunci când în paginile unei cărți de demult descoperi o floare delicată).

«E un lucru obișnuit printre studenți să petreacă timpul recreațiilor jucându-se, făcând glume sau cine știe ce acrobații periculoase. Era invitat să participe și tânărul cel sfios, dar el se eschiva mereu cu scuza că nu se pricepe, că nu are îndemânarea necesară. Nici mai mult nici mai puțin într-o zi, un coleg al său s-a apropiat și l-a scuturat bine încercând să-l oblige să participe la zbenguierile celorlalți elevi. “Nu dragul meu, răspunse el cu dulceață, nu mă pricep, mă fac de râs”. Soi rău, colegul său, când a văzut că nu era chip să-l convingă, i-a dat insolent o palmă puternică pe obraz. Eu m-am înfuriat peste măsură la vederea acelei fapte și cum cel ultragiât era mai în vârstă și mai puternic decât agresorul, mă așteptam să-i plătească cu aceeași monedă. Dar băiatul acela avea un spirit deosebit. Îl privi pe cel care îl lovise și-i spuse: “Dacă ție îți place ce ai făcut, mergi în pace căci eu sunt mulțumit”. Această întâmplare m-a făcut să-mi amintesc tot ce auzisem despre venirea unui băiat sfânt la școala noastră și atunci l-am întrebat de unde este și cum se numește și am aflat că tocmai el e Luigi Comollo, studentul de care se vorbea la pensiune» (OP. ED, 35,22).

Giovanni a fost extrem de impresionat. El l-ar fi snopit în bătaie pe obraznicul ce-ar fi îndrăznit să-l palmuiască. Orice nedreptate făcea să-i fiarbă sângele în vine. Se apropie de Luigi, îi vorbi, deveniră prieteni. “În *Memoriile* sale, don Bosco scrie: «Pot spune că de la el am învățat să fiu un bun creștin». O afirmație incredibilă din gura fiului Margheritei.

«Forța ta mă înspăimântă»

În mod instinctiv deveni apărătorul lui Luigi în fața băieților grosolani și violenți care se luau de el la școală. Într-o zi, unii vroiau să-l umilească și să-l bată pe prietenul său și pe Antonio Candelo, un alt băiat de treabă. Giovanni le strigă să-i lase în pace, dar sărise la bătaie o șleahță întreagă: unii s-au așezat ca un zid de strajă de jur împrejurul victimelor, în vreme ce alții au început să le tragă pumni sau să-i palmuiască. Atunci Giovanni văzu negru înaintea ochilor și începu să lovească cu pumnii în stânga și-n dreapta, apoi l-a prins pe unul dintre bătăuși și folosindu-se de trupul aceluia ca de o bătă i-a îndepărtat pe ceilalți. În momentul acela a intrat în clasă profesorul și văzându-i încălecați unii peste alții cum se băteau, a început să dea în ei ca să-i facă să înceteze și «să reinstaureze ordinea».

Luigi a fost profund tulburat. Îi zise lui Giovanni: «Forța ta mă înspăimântă. Dumnezeu vrea să iertăm, să răspundem cu binele celor care ne fac rău». Giovanni citise cuvintele acelea în Evanghelie, le auzise chiar și în vis, dar i se păreau o exagerare. După cum tot exagerat i se părea modul în care Luigi își spunea rugăciunile. Și el se ruga. Se ducea în

fiecare dimineață la catedrală să asculte Liturgia, înainte de a merge la școală, dar cu Luigi era o cu totul altă poveste.

«Împrejurările au făcut ca vreme de câteva luni să merg la catedrală în același timp cu Luigi. El vorbea cu Dumnezeu său așezat în genunchi, lângă altar, cu capul și ochii plecați, nemișcat și nebăgând în seamă cele se ce întâmplau în jurul său. Nu arareori, atunci când sfârșeam treaba, îl invitam să mergem împreună acasă, dar nu era lucru ușor să-l smulg din meditația sa, trebuia să-i țin în ureche, să-l scutur și doar atunci se dezmeticea ca dintr-un vis și fără prea mult chef, răspundea invitației mele» (o.c., 32).

Atitudinea prietenului său l-a uimit la început pe Giovanni, apoi l-a tulburat. A înțeles că nu era vorba de ciudățenii ci de o mare bogăție spirituală. Luigi îi arătase un orizont noi, până atunci nebănuit: comuniunea cu Dumnezeu; căutarea valorilor eterne făcea ca viața pe pământ să aibă o importanță relativă. Giovanni se cățăraseră în copaci, îi provocase la întreceri sportive pe acrobați, se bucurase de aplauzele prietenilor dar când îl întâlnește pe Luigi și-l aude spunând acele vorbe din bătrâni, i se pare cu totul noi, prin felul în care sunt rostite: «Ce contează să cucerești întreaga lume dacă apoi îți pierzi sufletul?».

Voia Domnului

În octombrie 1836, Luigi Comollo intră la seminar, unde îl întâlnește pe Giovanni și devin prieteni nedespărțiți.

Dar în vreme ce Giovanni se gândește la viitorul său de preot, la binele pe care-l va face oamenilor și în special tinerilor, Luigi trăiește într-o atmosferă diferită. În vara lui 1838, au ieșit odată la plimbare și priveau de pe un deal câmpurile arse de secetă. Giovanni se gândea la truda țăranilor:

«- Vezi, Luigi – apucă să-i spună – ce recoltă săracă avem anul acesta. Bieții țărani! Atâta muncă în zadar!

- E voia Domnului! – răspunse prietenul său» (o.c., 69).

În timpul meditației de dimineață, Giovanni îl vedea citind și recitind aceeași carte. Îl întreabă ce carte e aceea și Luigi îi răspunde: «Anul acesta am citit mereu cugetări despre Iad. Acum le recitesc. Deși subiectul acesta e trist și înspăimântător, eu nu mă dau bătut, ci vreau să înțeleg cât sunt de cumplite chinurile pe care o să fiu nevoit să le suport după moarte» (o.c., 69).

Martie 1839. Luigi cade bolnav pe neașteptate. Febra îi crește mult. Nu sunt speranțe de vindecare. Giovanni e lângă el la infirmerie. Luigi îi spune:

«Iată că a venit timpul, dragă prietene, să ne despărțim pentru o vreme. Noi credeam că vom putea să înfruntăm împreună vicisitudinile vieții, să ne ajutăm și să ne sfătuim în căutarea mântuirii sufletului nostru etern. Se vede însă că nu așa ne era scris și voia Domnului este alta.(...) Dar înainte de a ne despărți, ascultă o clipă cuvintele prietenului tău. (...) Tu nu știi încă dacă sunt multe ori puține zilele tale numărate pe pământ. Și dacă nu e cunoscută dinainte clipa sfârșitului tău, în schimb prea sigur este că va veni mai devreme sau mai târziu, așa că fă din viața ta pământească o pregătire pentru moarte, pentru Judecata de Apoi. Iar de vei fi chemat de Domnul să îndrumi sufletele altora caută să le insuflă mereu gândul morții, al judecății ce va veni.» (o.c., 83s).

Noaptea de neuitat

Luigi a murit în zorii zilei de 2 aprilie. Nu împlinise încă vârsta de 22 de ani. Iată ce povestește don Bosco că s-a întâmplat în noaptea dinspre 4 aprilie.

«Pe parcursul relației noastre de prietenie vorbisem de mai multe ori ca cel ce va muri primul să-i dea de știre supraviețuitorului despre cum e pe lumea cealaltă. Deseori ne repetam promisiunea unul altuia. Cât timp a durat boala lui Comollo, am vorbit din nou despre asta, iar când el a murit, atât eu cât și unii colegi la curent cu înțelegerea noastră așteptam să vedem cum se va îndeplini. În noaptea dinspre 4 aprilie, la câteva ceasuri după ce Luigi fusese înmormântat, eu mă odihneam împreună cu niște studenți de la cursul de teologie (...). Eram întins pe pat, dar nu dormeam, ci mă gândeam la legământul dintre mine și cel decedat. (...) De abia trecuse de miezul nopții, când am auzit un zgomot lugubru la capătul coridorului (...). N-aș putea să-l definesc altfel decât spunând că semăna cu un huruit îngrozitor, ce se repeta cu o violență ritmică și care ne-a băgat în sperieți pe toți. Seminariștii din dormitor s-au trezit dar nici unul n-a scos un sunet (...). Deodată ușa s-a dat de perete cu putere iar zgomotul acela lugubru s-a întetit deși nu se vedea țipenie, iar întunericul de-abia era străpuns de o pâlpâire palidă de lumină. La un moment dat, s-a făcut liniște, a început să strălucească o lumină și s-a auzit vocea lui Comollo, care-și strigă prietenul pe nume de trei ori, zicând. «Bosco! Sunt mântuit!». După care din nou se auzi zgomotul acela straniu și dintr-o dată lumina a dispărut și am rămas cu toții cufundați în întuneric. Colegii mei s-au sculat de prin paturi, au început să alerge care încotro, unii înspre coridorul cufundat în întuneric alții strângându-se în jurul șefului de cameră, D. Giuseppe Fiorito di Rivoli; așa am petrecut cu toții ce mai rămăsese din noapte, așteptând cu nerăbdare sosirea zorilor.

Eu am suferit nespus iar spaima mea a fost atât de mare încât aș fi preferat să mă înghită pământul chiar în clipa aceea» (o.c. 105-7).

Cuvintele acelea «Bosco, eu sunt mântuit!» vor răsună toată viața în mintea lui Giovanni Bosco. *Teologia* pe care clericul Giovanni Bosco o studia în anii aceia «așeza toate lucrurile în lumina ispășirii, a socotelii pe care omul trebuie să o dea în fața Judecății de Apoi, în așteptarea vieții sau morții eterne» (ST 1,61). Dar sunt convins că prietenia sa cu Luigi Comollo, familiarizarea cu modul de a gândi al aceluia, precum și cuvintele ce-au răsunat pentru el într-o noapte de aprilie, au lăsat în sufletul său o urmă de neșters, mai mult decât orice carte de studiu. Afirmăția sa: «De la el am învățat să trăiesc ca un creștin», capătă un sens precis. «Am învățat de la el să pun mântuirea sufletului etern mai presus de orice, și o consider ca singurul lucru cu adevărat important».

Don Bosco va executa din nou acrobații, va alerge bucuros prin crânguri cu băieții săi, dar le va repeta la nesfârșit: «Dacă-ți salvezi sufletul, ai salvat totul. De-l pierzi, totul e pierdut». Îi va învăța că liniștea conștiinței gata în orice clipă să se prezinte în fața judecătorului suprem este la baza mulțumirii și a bucuriei profunde și adevărate.

Tinerilor care îl sărbătoriseră de ziua onomastică pe 24 iunie 1868 cântând și recitând în onoarea sa, le ceru să-l ajute să facă bine oamenilor și încheie spunând: «Singurul scop al Oratoriului este mântuirea sufletelor» (MB. 9,295).

Fostului rege al Neapolelui, Francesco al II-lea, care l-a invitat la Palatul Farnese și l-a întrebat dacă putea să spere să se întoarcă pe tron, don Bosco i-a răspuns: «Majestate, să ne gândim cum să cucerim Împărăția cerurilor! (...) Lucrurile acestei lumi se pierd astăzi și mâine se pot recupera. Dar o dată pierdut sufletul, totul e pierdut pentru totdeauna».¹¹

¹¹ B. FRANCESIA, *Două luni cu don Bosco la Roma*, Torino 1904, p. 184.

18. Don Cocchi, preotul insultat

Un preot la 137 de locuitori

Pe 5 iunie 1841, Giovanni Bosco este uns preot de către arhiepiscopul orașului Torino, Luigi Fransoni. Devine «don Bosco», un tânăr ce-și caută *drumul în viață*. Nu este un fel de a spune. Potrivit unei statistici din 1831, la Torino la o populație de 117.072 de locuitori sunt 851 de preoți, adică unul la 137 de persoane. Prea mulți. Să ajungi preot pe vremea aceea însemna să riști să nu găsești de lucru. Preocuparea atâtor tineri preoți era aceea de a căuta un loc de muncă, de a începe o carieră. Mulți dintre ei nu cereau nici măcar licența pentru a putea confesa și predica (cum se arată în predicile lui don Cafasso). Deveneau «preoți de familie» (apanajul familiilor creștine înstărite), învățători sau funcționari comunali. Unii (și de aceștia se plângea don Cafasso) se dedau politicii și vieții de cafenea; tăifăsuind printre pahare, ei puneau țara la cale în anturajul bârfelor de tot felul.

Ajuns preot, ce va face oare don Bosco? El vrea să se consacre tinerilor săraci și dezmoșteniților soartei, dar aceștia nu se află la ușa lui să stea să-l aștepte. Cum era obiceiul pe vremea aceea, atunci când un preot vrednic și sărac absolvea seminarul, prietenii făceau tot ce la stătea în putință să-i găsească un post bun. O familie de nobili genovezi îl solicită astfel pe Giovanni ca preceptor, și-i oferă un salariu de 1000 lire anual. În același timp, i se propune să fie capelan la Morialdo. Domnul Spirito Sartoris a acordat capelei o rentă de 800 de lire pe an. (E interesant de făcut o comparație cu veniturile care se obțineau pe atunci. La Carmagnola, de exemplu, un sat mare de lângă Torino, un profesor de gramatică primea 640 lire anual. În 1845, tot la Torino, un țesător de bumbac sau un filator câștiga 188 lire pe an, un vopsitor ajungea la 322, un zidar la 500. În 1850, funcționarii inferiori, cei mai puțin retribuiți, aveau la Torino un salariu între 500 și 2400 de lire).

Intervențiile în favoarea lui don Bosco sunt caracterizate de preocuparea de a fi bine retribuit, salariul său urmând să recompenseze eforturile financiare făcute de familia sa pentru a-l da la școală. Dar mama Margherita, femeia care s-a făcut luntre punte pentru a-și crește copiii și a asigura existența întregii familii, i-a vorbit cu duritate mezinului său: «Dacă din nenorocire vei ajunge bogat, eu nu voi mai pune niciodată piciorul în casa ta» (MB. 1,296). Această adevărată creștină înțelege că dacă Giovanni al ei se va folosi de slujba de preot ca să se îmbogățească, va fi un ratat.

Ca să-și curme ezitățile, don Bosco merge la Torino să se sfătuiască cu don Cafasso și-l întreabă: «Ce trebuie să fac?» Iar preotul acela cu doar patru ani mai mare decât el, îi răspunde: «Lăsați totul și mergeți la seminar, *învățați să fiți preot cu adevărat*». Nici acesta nu este un fel de-a spune. Cine ieșea din seminar, cu greu știa să-și îndeplinească cum se cuvine obligațiile de preot, în noile vremuri.

Torino este un oraș care se dezvoltă. Cartiere noi, oameni noi, probleme noi.

Risorgimentul se apropie, cu războaiele sale de independență, dar mai ales vine cu pași repezi «revoluția industrială», dinspre Franța și Anglia, unde de multă vreme se făcea simțită.

Timpul capitalului și al proletariatului

E timpul să vorbesc despre această revoluție, «una dintre cele mai radicale din istoria umanității» (C.M. Cipolla).

Spre sfârșitul lui 1700, apar primele fabrici.

Înainte oamenii lucrau pământul, se ocupau cu negoțul sau diferite meșteșuguri (faceau pantofi, țeseau stofe...). În Anglia secolului al XVIII-lea, prelucrarea lânii era o activitate foarte răspândită printre meșteșugari; în multe case exista o vârtelniță sau un război de țesut și lucra întreaga familie.

În 1769, la Glasgow, James Watt brevetează «mașina cu aburi». Un eveniment care la prima vedere pare lipsit de importanță, dar de fapt revoluționează lumea. O singură mașină a lui Watt (cu 100 de cai putere datorită vaporilor) dezvoltă o forță egală cu cea a 880 de oameni. O vârtelniță pusă în mișcare de o astfel de mașină poate să folosească 50.000 de fusuri în același timp și produce atâtea fire câte ar fi produs 200.000 de oameni. Dar pentru a supraveghea cele 50.000 de fuse sunt de ajuns 750 de muncitori.

Producția realizată astfel scade prețul țesăturilor și dezvoltă piața. În același timp, este nevoie de o cantitate mai mare de fier, (folosit la fabricarea mașinilor și la transportul mărfurilor pe calea ferată) și de cărbune fosil (care permite funcționarea mașinilor cu abur și prelucrarea fierului). Toți acești factori duc la o criză de producție în rândul meșteșugarilor care nu mai au de lucru ca până atunci. O avalanșă de oameni veniți de la țară invadează orașele. Se nasc *fabricile*, la început un fel de hangare unde sunt amplasate mașinile la care lucrează muncitorii. S-a dus vremea când oamenii își aveau mijloacele de producție în propria casă. Acum mașinile adună muncitorii în «casele» lor. Aceștia ajung să-și aducă chiar familia în apropierea fabricii pentru a fi mai aproape de locul de muncă.

Nașterea și dezvoltarea fabricilor va fi numită «revoluția industrială». Ea a adus oamenilor beneficii pe termen lung și un progres material enorm: automobile, bulevarde, tot felul de comodități. Dar în primii 150 de ani, această bunăstare a fost plătită cu sânge de muncitori.

În orașe începea să se formeze o clasă nouă, «proletariatul», compusă din muncitori, *proletarii*, numiți astfel pentru că nu posedau nimic (nici pământ, nici casă, nici mașini) în afara propriilor brațe și a propriilor fii, ziși «prole». Încă de mici acești copii erau duși la fabrica unde munceau părinții, și trebuiau să se facă și ei utili într-un fel, pentru ca familia să poată supraviețui. Exploatați mai mult decât animalele (ziua de muncă ajungea la 18 ore) proletarii înțeleg că trebuie să se unească pentru a duce tratative cu patronii ca de la egal la egal. Dar aceștia (în baza unei doctrine economice numită *liberul-schimb*) obțin de la guverne interzicerea «uniunilor de muncitori» și recunoașterea grevei ca delict. Principala afirmație a *liber-schimbistilor* era: «În afaceri statul nu trebuie să se bage!». E o ipocrizie enormă, legea junglei. Patronul foarte bogat își poate permite să închidă fabrica și să-i condamne astfel pe muncitori la sărăcie lucie. Ca să nu moară de foame aceștia sunt constrânși să accepte salarii de mizerie. Apoi, dacă se unesc să-și apere drepturile, sau declară grevă, Statul (care n-ar trebui să intervină, cum spun *liber-schimbistii*) e nevoit să interzică uniunile muncitorești și să înăbușe în sânge grevele.

Pe 16 august 1819, 60.000 de muncitori ies în stradă la Manchester, pentru a protesta împotriva condițiilor grele de viață. Poliția îi împrăștie deschizând focul asupra manifestanților.

În noiembrie 1831, muncitorii fabricilor de mătase din Lyon, Franța, se ridică împotriva celor 18 ore de muncă zilnice. Mărșăluiesc pe străzi strigând: «Să trăim muncind sau să murim luptând». Sunt împrăștiați cu tunurile: 800 de morți.

Doar între 1866 și 1906 guvernele europene vor recunoaște dreptul muncitorilor să se unească în asociații (sindicate). În aceiași ani, în multe țări, greva va înceta să mai fie considerată un delict. La Milano, în 1858, unei greve generale i s-a pus capăt cu tunurile: au fost 80 de morți și 300 de răniți.

Fabrici de armament pe malurile Dorei

La Torino, revoluția industrială sosește în același timp cu don Bosco. Se ivesc primele fabrici importante, cum ar fi cele de armament și echipament militar de pe malurile Dorei. Odată cu dezvoltarea fabricilor (și a șantierelor de construcții de locuințe) se înregistrează o importantă creștere demografică.

În cartierele de la periferie, care se măresc văzând cu ochi, merg să locuiască 7000 de noi familii. Sunt oameni foarte săraci, veniți de la țară și din văile munților să-și caute norocul la oraș: tineri sau bătrâni, adulți și copii subnutriți, murdari, prost îmbrăcați, trăind în condiții igienice mizere. În interiorul orașului nu sunt acceptați decât ca zilieri. Viața lor este plină de privațiuni, iar mortalitatea face ravagii. La periferia nordică (mai ales în Borgo Dora, lângă Valdocco și Martinetto) în jurul lui 1850 populația se dublează dar sporește și sărăcia. Zona devine «centura neagră» a orașului unde izbucnesc cu regularitate epidemii de holeră la fiecare 2-3 ani. 40% din locuitori sunt analfabeți. Și asta nu înseamnă că nu pot citi *Logodnicii* de Manzoni, ci nu sunt în stare să silabisească nici măcar un contract de muncă, sau să facă corect socotelile cu patronul ori cu brutarul, să-și înțeleagă propriile drepturi și să se apere de condițiile inumane în care sunt nevoiți să trăiască și să muncească.

«Fabrica de noi preoți»

Căminul pentru preoți a fost fondat lângă biserica Sfântul Francisc d'Assisi. Pregătește pentru diocese torineze sacerdoți demni și potriviți timpurilor moderne și nu dintr-aceia ahtiați după politică, preoți noi capabili să contribuie la formarea religioasă a oamenilor ce năpădesc orașul. Don Bosco sosește la Cămin la începutul lui noiembrie 1841. În lunile acelea tot orașul și mai ales tinerii preoți vorbesc despre don Giovanni Cocchi, e un preot din popor și pentru popor. Cum se întâmplă cu cei care trasează noi drumuri este aprobat sau contestat. Despre el părerile sunt împărțite, unii ridicându-l în slăvi, alții criticându-l aprig.

Băiatul din Druent

Născut cu doi ani înaintea lui don Bosco, la Druent, un sătuc din marginea orașului Torino, Giovanni Cocchi își însoțise de mic mama la oraș, unde aceasta muncea ca servitoare. Locuiau într-o casă foarte săracă în zona Annunziata, pe malurile Padului.

Într-o seară, când duceau lipsă de pâine, Giovanni Cocchi se duse să ceară de pomană parohului. Acesta fu atât de impresionat de inteligența și bunătatea băiatului încât îl ajută să se apuce de învățătură. Giovanni Cocchi este hirotonisit preot în 1836. Tatăl său a murit iar mama îi moare și ea nu după multă vreme, sfârșită de prea multă muncă. Nimeni nu va reuși vreodată să-i alunge pe săraci din mintea și din sufletul lui don Cocchi.

El își începe cariera ca viceparoh la Annunziata și de cele mai multe ori se întoarce acasă desculț și fără cămașă căci și-a dat ciorapii și încălțările ori hainele vreunui sărman, uneori le dăruie nevoiașilor propriul ceas. Într-o seară, superiorul său, don Fantini, îngrijorat că tânărul viceparoh o să facă de rușine demnitatea sacerdotală, l-a întrebat aspru cât e ceasul. La care don Cocchi n-a știut ce să răspundă și a plecat capul încurcat: «Și de data asta l-ai făcut cadou? Când o să te înveți minte și-o să te dezbari de mania asta?». Poate că cine trebuie să se vindece cu adevărat e tocmai parohul, dar don Cocchi nu îndrăznește să i-o spună în față. Văzând că mulți bătrâni mor singuri prin mansarde, don Cocchi deschide în cartierul Vanghilia un mic spital care se aglomerează foarte repede. Însă preotul din Druent nu știe să organizeze caritatea. Este un impulsiv care în fața sărăciei dă tot ce are și crede că toată lumea trebuie să procedeze ca el. Nu reușește să înțeleagă egoismul oamenilor. De aceea va începe multe opere filantropice încredințat că toată lumea îl va ajuta. Dar acest ajutor nu va sosi și va

trebui deseori să se dea bătut. Așa e nevoit să închidă și spitalul de care vorbeam. Între timp, însă, don Cocchi a descoperit o altă formă a mizeriei: fete tinere orfane și abandonate, pe care încearcă să le adune de pe drumuri. E ușor să vorbești de rău un preot tânăr care strânge pe lângă el tinere părăsite, și gurile rele încep să bârfească pe socoteala lui. Don Cocchi este atât de supărat încât se hotărăște să plece misionar în America. Dar la Roma, unde sosește în 1839, își schimbă gândul. Vede un Oratoriu pentru băieți pe lângă celebra «Bocca della Verità» și se întreabă de ce la Torino nu se află nimic asemănător, așa că se întoarce în orașul său. Există o grămadă de băieți săraci, neinstruiți, care nu au de lucru și hoinăresc fără nici un câpătâi pe străzi și prin piețele orașului. Mai ales în zona rău famată a cartierului Moschino. Casele de acolo sunt umede, murdare, pline de igrasie și lipsite de orice igienă. Bolile contagioase se împrăștie cu repeziciune. «Cu greu – scrie A. Virgilio – s-ar putea descrie toate neajunsurile acestui cartier ticsit de maghernițe ce seamănă cu adevărate vizuini locuite de sălbăticiuni și nu de oameni, sălașuri pentru bandiții de cea mai joasă speță, Moschino este cuibul unor bande temute: să mergi prin zonă e periculos chiar ziua în amiaza mare, iar noaptea și jandarmilor le este greu să pătrundă acolo, și când sunt nevoiți, merg înarmați până în dinți» (cf. ST 3,71).

În acest cartier, în 1840, don Cocchi fondează primul Oratoriu torinez lângă un han. Nu îndrăznește să-l numească «oratoriu» (nume prea bisericesc) ci îi spune în piemonteză «i saut» adică «salturile». Liturghia și catehismul au loc în parohie. Apoi se organizează mici reprezentații teatrale lângă han, gimnastică și mai ales întreceri de sărituri care îi bucură mult pe băieți.

În 1841, chiar anul când don Bosco este hirotonisit preot, don Cocchi mută oratoriul în cartierul Vanchiglia, într-un spațiu care i-a fost pus la dispoziție de un avocat, constând dintr-un acoperiș sprijinit pe niște stâlpi. În curtea amenajată construiește o capelă care e folosită și ca mic teatru. Îl numește «Oratoriul Îngerului păzitor» și va funcționa până în 1849.

Viitorul lui don Cocchi

În anii care au urmat, continuându-și activitatea vulcanică, don Cocchi a nimerit-o de multe ori, dar câteodată a și dat-o în bară. A greșit foarte mult când i-a îndemnat pe băieți mai mari și mai isteți din oratoriul său să participe la bătălia de la Novara. Spera astfel să-și arate afinitatea față de masele populare. Dar poporul adevărat (cel care striga prin piețe injurii la adresa războiului, privit ca o adevărată pedeapsă de la Dumnezeu) a văzut cu indignare cum acel preot arunca în focul luptelor băieți foarte tineri și îl acoperiră de ocări atunci când el se întoarce cu trupele în dezordine, infometate, obosite și pline de praf (ajunseseră când bătălia se sfârșise și nimeni nu se îndurase să le dea ceva de mâncare). În schimb a nimerit-o atunci când a lansat ideea unui institut pentru micii meseriași. Subvenții n-au fost de găsit, în schimb au venit băieți orfani și abandonati. Primii trei au dormit cu el în oratoriu, pentru că nu avea alt loc unde să-i culce. În 1852, don Cocchi este frământat de o nouă idee. Nu toți băieții fără câpătâi sunt potriviți pentru viața în fabrici sau la oraș. Mulți mor foarte tineri. Încredințează Institutul Micilor Meseriași altor preoți (don Tasca și don Berizzi), apoi fondează o colonie agricolă la Moncucco, într-o zonă rurală foarte izolată. Acolo nu primește doar băieții trimiși de prietenii săi, preoți la Torino, ci și foști deținuți ai casei de corecție «La Generala» sau tineri pe care îi aduce Poliția. Viața alături de băieții aceia este foarte grea. Ani de zile don Cocchi este rând pe rând țaran, viticultor, îndrumător, tatăl acestor tineri care deseori fug din colonie unde văd cu ochii. Va lupta cu nerecunoștința, datoriile, intemperiiile. Colonia va începe să decadă în 1877 (don Bosco își va fi trimis pe atunci deja misionarii în America).

Don Cocchi își va sfârși viața sa lungă și atât de creștinească în Institutul Micilor Meșteșugari condus de Leonardo Murialdo, unde toți îi chemau «bunicul».¹²

¹² Cf. E. REFFO, Don Cocchi și micii meșteșugari, Torino 1957².

Asemănător și totuși diferit de preotul din Druent

Don Bosco, abia sosit la Torino, ascultă cu interes istorisirile despre don Cocchi. Ei doi erau din aceeași stofă. Și lui i se părea intolerabil ca sute de tineri să trăiască fără căpătâi, pe drumuri, prin piețe și mansarde umede. «Demnitatea preoțească» îl împingea să meargă să-i caute. (Evanghelia arată cum «bunul samaritean» n-a așteptat victima bandiților în casa parohială). Dar don Bosco era țăran. Viața la țară îl învățase se acționeze cu șiretenie și prudență, să-și măsoare orice pas înainte de a-l face. Cunoștea sărăcia rurală dar nu știa încă nimic despre mizeria periferiilor urbane. Vroia să analizeze bine situația înainte de a se implica. Don Cafasso (și el țăran) i-a spus: «Duceți-vă și priviți în jur».

Și el s-a dus.

19. Agonia micilor muncitori

«Așteptăm să ne dea cineva de lucru»

«Încă din primele duminici, don Bosco se duse în oraș să vadă condițiile de viață ale tineretului», scrie Michele Rua, unul dintre primii băieți ajutați de don Bosco. «Așa a întâlnit un mare număr de tineri de toate vârstele care hoinăreau prin piețe și pe străzi lăturalnice, jucându-se, încăierându-se, înjurând sau dedându-se la tot felul de blestemății».¹³

Un adevărat «târg de brațe de muncă tinere» se găsea în piața mare de la Porta Palazzo. În fiecare duminică, zona se umplea de negustori, samsari, băieți care până găseau de lucru trăiau din vânzarea de articole de mercerie, de chibrituri sau lustruiau ghete. Din statisticile întocmite de Mellan putem să ne facem o idee despre numărul lor: «tineri săraci, fără ocupație - 885, zilieri necalificați - 1222» (ST 1,104). Un băiat trăit în acest mediu își descria astfel tovarășii de suferință: «zdrențăroși, murdari, desculți, ciufuliți».¹⁴

«Ce așteptați?» îi întreba don Bosco. «Să vină cineva să ne dea de lucru, pe șantier, în prăvălie sau la fabrică!» răspundeau ei. Unii sunt în căutarea primei slujbe, alții au încercat-o deja, dar au fost concediați, nefiind îndeajuns de puternici să suporte ritmul producției. Sunt aidoma lui, când a bătut la ușa familiei Moglia, cu bocceluța sub braț. Dar ei nu vor țesăla vacile și nu vor străbate alături de ele pășunile verzi. Munca la oraș le va aduce un câștig de o jumătate de liră pe zi (2000 de lire în 1986) și îi va transforma în zidari sfârșiți de muncă pe șantierele de construcții sau în prizonierii manufacturilor ori fabricilor.

Băieții de pe șantiere

Vizitând casele aflate în construcție, și erau foarte multe pe vremea aceea, don Bosco «vede băieți între 8 și 12 ani, muncind ca zidari, adică petrecându-și zilele într-un du-te vino în sus și în jos pe schele șubrede, în bătaia soarelui, a vântului, în ploaie, urcând scările abrupte cu gălețile pline ochi cu var, cărămizi și alte greutăți, “educați” cu bătaia și sudălmile de ceilalți muncitori» (MB. 2,57-8).

Ziua de lucru începea înainte de revărsatul zorilor și ținea până noaptea. Masa «de prânz» consta dintr-o mămăligă gătită de un zidar care putea să întrerupă lucru înaintea celorlalți, datorită specificului activității sale, de amestecare și stingere a varului. Mâncarea ce-nsoțea duminicile de pâine consta îndeobște dintr-o bucată de telemea sau urdă. Seara mâncau supă cu tăieței, orez sau legume. Câteodată aveau puțină salată. Vinul, rezervat zilelor festive, se bea de obicei la cârciumă» (ST 3,205).

Mulți tineri zidari nu aveau o familie sau rude care să-i aștepte la căderea serii. Erau emigranți sezonieri. «Conviețuiau claie peste grămadă, cu zecile într-o cameră, și plăteau în comun din salariile lor mizere chiria și masa. Primul care se întorcea de la muncă aprindea focul și pune la fiert ceaunul cu apă. Ceva mâncare le venea de acasă cu diligența, o dată la două săptămâni, un sac cu rufărie curată și pâine neagră în schimbul sacului cu haine murdare pe care îl trimeteau la țară tot prin intermediul vizitiului» (Buscaglia în ST 3,163).

¹³ MICHELE RUA în *Summarium*, p. 123.

¹⁴ FRANCESIA, *Don Bosco prieten al sufletelor*, S. Benigno 1908, p. 45.

Micii muncitori

Pentru cei ce găseau însă de lucru în fabrici sau manufacturi începea *agonia băieților torturați* (cum se exprimă tragic Bertrand Russell).

În Piemont, «pentru a reduce salariile, patronii angajau în locul unui muncitor adult femei și copii. Așa a apărut o figură nouă pe piața mînii de lucru: copilul muncitor la opt ani. Metodele de recrutare erau scandaloase și condițiile de muncă cu totul inumane. Băieții, tinerii muncitori erau folosiți 13 sau 14 ore pe zi, șapte zile pe săptămână. Vârsta fragedă, casele insalubre, neigienice, munca istovitoare și monotona, orarul extenuant sporeau numărul tinerilor subnutriți, anemici, năuci de somn și de oboseală, amărâți și răzvrățiți».¹⁵

Și nu erau doar câteva duzini. În 1844, în Piemont «se numărau 7184 de băieți angajați în fabricile de mătase, de lână și de bumbac care aveau mai puțin de zece ani».¹⁶

Don Bosco va primi în Oratoriul său mici zidari, coșari, meșteșugari și ucenici. Ei trăiau și mureau în ateliere «îngropați de vii 13 sau 14 ore pe zi, toată săptămâna». Erau frații nefericiți ai micilor muncitori exploatați în vremurile acelea în regiunea lombardo-venețiană, în Franța, Belgia, Germania, Anglia. Marele capital ce urma să aducă bunăstarea și dezvoltarea culturală în Europa se construia cu sângele acelor băieți. În Anglia, care oferise restului lumii modelul fabricilor, legilor, distribuției muncii, organizării producției, ororile erau atât de mari încât multă vreme au fost ascunse sub tăcere. Și totuși pentru a înțelege acea perioadă, «trebuie să se vorbească despre ea» scria Russell.

Teroarea copiilor

«Mulți băieți (din Anglia primelor decenii ale secolului al XIX-lea) au fost constrânși să-și câștige existența de la vârsta de șase, șapte ani și câteodată chiar înainte.

Intrau pe poarta filaturii la 5 dimineața și cel mai repede ieșeau pe la 8 seara, inclusiv sâmbăta. Tot timpul acesta îl petreceau într-un spațiu strâmt.(...) Singura pauză în această ecluziune de 14-15 ore se lua la ora mesei. Maximul jumătate de oră pentru micul dejun și pentru prânz. Dar un orar fix al orelor de masă era un privilegiu doar pentru adulți: pentru copii, trei sau patru zile pe săptămână însemna doar o schimbare a activității, în loc să muncească la o mașină în acțiune, curățau o mașină oprită, înghițind cu lăcomie dumicații de pâine, în mijlocul prafului și al scamelor. Copiii pierdeau repede gustul oricărei mâncări, pe care o înghițeau uneori aproape pe nerăsuflăte la fabrică. Scamele îi sufocau, le pătrundeau în plămâni. Un băiat care asista mașina filatoare parcurgea cel puțin distanța de 20 de mile (32 kilometri) în douăsprezece ore. Existau ce-i drept scurte pauze, dar nici un scaun pe care să se așeze, acest lucru fiind contrar regulilor. (...) În zilele de muncă intensă, orele lucrative erau elastice și câteodată se prelungeau foarte mult, uneori de la trei dimineața la zece noaptea. În filatura d-lui Varley se lucra toată vara de la 3,30 a.m. până la 9,30 p.m. Câteodată, de două ori pe săptămână, în această “baie de iad” se muncea toată noaptea. Patronii mai umani se mulțumeau cu 16 ore zilnice.

Era efectiv imposibil să se mențină intact un astfel de sistem altfel decât prin forță și teroare. (...) Pedepsele pentru cei ce întârziu trebuiau să fie atât de aspre încât să învingă tentația băieților obosiți de a zăbovi în pat dimineața. Un martor audiat de comisia Sadler cunoscuse un copil care ajuns acasă într-o noapte la unsprezece, se sculase a doua zi dimineața la două terorizat și fugise schiopătând la poarta filaturii. În unele fabrici, se auzeau aproape la fiecare oră bătăi și strigăte de durere. După-amiezile, efortul era atât de mare încât bastonul de fier, cunoscut sub numele de *billy-roller* trebuia să fie folosit în permanență, dar

¹⁵ CASTELLANI, *Leonardo Murialdo*, II, Roma 1968, p. 529.

¹⁶ CASTELLANI, *Leonardo Murialdo*, II, Roma 1968, p. 530.

chiar așa se întâmpla ca vreun băiețuș să ațipească și să fie prins sub mașina la care lucra, ce-i zdrobea mâinile sau picioarele, lăsându-l infirm pe viață sau, dacă era norocos, redându-i pacea veșnică după scurta existență chinuită pe pământ. (...) Pe măsură ce se apropia noaptea, durerea, oboseala, tensiunea mentală deveneau insuportabile. Băieții implorau pe oricine li se găsea în preajmă să le spună câte ore de muncă mai rămăseseră. Un martor a povestit Comisiei Sadler că ful său, un băiat de șase ani l-a întrebat: “Tăticule, ce oră e?” iar el a răspuns: “Aproape șapte”, “Vai, încă două ore până la nouă?! Nu mai rezist!”¹⁷

Fetița care nu cânta pe întuneric

Băieții nu sufereau doar în filaturile de bumbac, ci erau supuși unor condiții tot atât de oribile în mine. Existau astfel așa numiții *trappers* (cățărațori), în general de vârste cuprinse între cinci și opt ani, care timp de 12 ore stăteau într-o groapă mică făcută în apropierea ușii, ținând în mâini o sfoară, de regulă în întuneric, sau la lumina palidă a unei lumânări. O fetiță de opt ani, potrivit relatării comisiei pentru angajarea copiilor din 1842, a mărturisit: «Eu trebuie să stau în groapă fără lumină și mi-e foarte frică. Intru la patru sau chiar la trei jumate dimineața și ies la cinci și jumătate după-amiază. Nu adorm niciodată. Uneori cânt, când e lumină, dar nu pe întuneric, atunci mi-e frică să cânt».¹⁸

Replica savanților

Unii episcopi catolici (împreună cu anarhicii, socialiștii «utopici» și în curând marxiștii) au ridicat glasul împotriva acestei situații tragice. Astfel Kettler (1811-77), episcop german de Magonza, se lupta pentru ca asociațiile catolice de muncitori să-și poată apăra drepturile. Propunea legi care să limiteze «dreptul inalienabil la proprietatea privată», scoteau din fabrici femeile și copii. Rendu, episcop de Annecy, unde se înălța cea mai mare fabrică de bumbac din statul savoiaard-piemontez, într-un memorandum adresat lui Carlo Alberto în 1845, descria condițiile inumane ale muncitorilor și cerea «o lege care să poată face dreptate». Doi ani după aceea, în 1847, episcopul din Pinerolo, Charvaz, (fostul preceptor al principelui ereditar Vittorio Emanuele) într-o scrisoare dată publicității, denunța «noul fel de sclavie» instaurată de industrie din dorința unora de a se îmbogăți în cel mai scurt timp posibil, prin orice mijloace și cu cheltuieli reduse, cu consecința dramatică de a-l transforma pe om în animal».¹⁹

Dar industriașii piemontezi, reușiți în *Congresul oamenilor de știință italieni* (1844), răspuseseră deja că munca copiilor în manufacturi și uzine era necesară: doar așa se putea face față concurenței produselor străine. Oamenii aceia culți, care se autodefineau «umanitari, filantropi, savanți» și sunt considerați astăzi binefăcătorii Italiei, își susținuseră raționamentul cu o rafinată imagine poetică: «Nu se poate doborî copacul și pierde fructele doar pentru că face umbră».²⁰

Durata medie de viață a unui muncitor era de 17-19 ani între 1830 și 1840.

Umbra era apăsătoare.

¹⁷ BERTRAND RUSSEL, *Istoria ideilor secolului al XIX-lea*, Mondadori, Milano 1961, pp. 109-112.

¹⁸ BERTRAND RUSSEL, *Istoria ideilor secolului al XIX-lea*, Mondadori, Milano 1961, p. 112

¹⁹ DROULERS, «Catolicismul și chestiunea socială contemporană» în *Studiul și predarea istoriei*, AVE-UCIIM, Roma 1963, p. 311.

²⁰ Documente ale celei de-a VI-a Reuniuni a savanților italieni, 1845, p.34. Cit. în Castellani, *o.c.*, 530.

20. Ziduri negre și chipuri pline de funingine

Opt ani, de profesie cerșetor

În piața San Carlo, unde de trei ani se înălța monumentul închinat lui Emanuele Filiberto (numit de torinezi *'I caval 'd bruns*), în fața Domului și în Piața Susina (astăzi Savoia), don Bosco a întâlnit chipurile negre ale micilor coșari. Acolo își aveau «sediul» lor și duminica se adunau să se încălzească la soare și să vorbească despre locurile natale. Cei de șapte-opt ani (ce constituiau majoritatea) cunoșteau doar dialectul *patois*, dar băieții mai mari, care petrecuseră deja ceva vreme la Torino, vorbeau piemonteza. Coșarii îi respectau mult pe preoți și i-au spus lui don Bosco povestea lor. «Câți băieți de treabă am găsit printre ei», scria acesta, «fața lor este neagră, dar cât de frumos le este sufletul» (MB. 3,173).

Numeau Piemontul *gran-dzou, grande pane*. Când prin văile din Aosta, Savoia, în cantonul Ticino începea anotimpul rece, pâinea se găsea cu greutate. Atunci părinții își duceau copii la *couëtse*, șeful coșarilor, un adult ales pentru onestitatea și experiența sa profesională. El urma să-i ducă în Franța, Elveția și în Piemonte, în căruțe trase de măgari. În orașe și sate, pentru buna încălzire a locuințelor, coșurile trebuiau curățate de funinginea adunată în cursul anului precedent. În schimbul acestei munci, coșarii primeau un *gran-dzou*, o pâine mare.

După șase-șapte luni de muncă, șeful, *couëtse*, îi aducea înapoi la casele lor, dându-le părinților salariul de 25-30 de lire pe care-l câștigaseră copiii (120.000 lire în 1986).

În timpul muncii, coșarul-șef se străduia să le procure două livre (780 grame) de pâine pe zi fiecăruia dintre băieți. Supă și carne li se dădea în casele unde răzuiau coșurile.

Mamele le dădeau copiilor la plecare trei cămăși de pânză grosolană și o șapcă (pe care și-o îndesau în cap când se cățarau înăuntrul coșurilor, ca să se apere de funingine) și îl rugau pe coșarul șef să-i pună să-și facă rugăciunea dimineața și seara, să nu-i lase să se apuce de fumat și să fie atent ca ei să nu sfârșească sub roțile trăsurilor (*po se fée écrasé i bou*).

Coșarul-șef își avea «zona» sa împărțită pe cartiere. Fiecare cartier se afla în sarcina unui *cap-gaillo*, un tânăr de 15-18 ani, prea mare ca să mai intre în coșuri. El supraveghea o echipă de mici coșari (*gaillo*) de 7-10 ani. Cât timp ei erau la treabă, el curăța căminul pe dinafară, aduna funinginea (pe care o vindeau ca îngrășământ) și când terminau, cerea plata convenită.

Strigătul repetat de trei ori

Coșarul mic și sprinten supranumit *gaillo* trebuia să facă munca cea mai grea. Se cățara în interiorul hornurilor, servindu-se de mâini, coate, genunchi, picioare. În coșurile mai spațioase se sprijinea pe pietrele ieșite în afară. În timp ce urca, răzuia cu un raspeț (*rihllia*) funinginea adunată pe pereți.

Când micuțul ajungea la capătul de sus al hornului, striga de trei ori "*spaciafournel*". Era felul său de a-l anunța pe *cap-gaillo* că sfârșise treaba. Atunci putea să coboare. Într-o zi de lucru, un copil-coșar curăța până la 15 hornuri.

Chemau funinginea care-i umplea din cap până în picioare cu numele zăpezii, *beuillourne*.

Șeful coșarilor (care cât munciau echipele făcea pe vânzătorul ambulant) închiria o cameră spațioasă sau o mansardă, unde copiii dormeau în culcușuri de paie sau își petreceau zilele când erau bolnavi. Și asta se întâmpla deseori, căci munca era nocivă pentru plămânii lor fragezi și făceau bronșită, pulmonită, tuberculoză, sau se accidentau căzând din vârful

șemineului. În fiecare an trebuia să se pună la socoteală moartea vreunui băiat din echipă. (Un grup de coșari valdostani despre care există referințe a pierdut nouă membri în câțiva ani.)

Micii coșari se deplasau rareori singuri prin oraș. Fiind foarte tineri și plătânzi riscau să fie bătuți și jefuiți de alți muncitori.

Din prima zi când i-a întâlnit, don Bosco a avut pentru ei o grijă specială. «Coborau din munții lor cu sufletul neîntinat de nici o răutate. De aceea nu aveau nevoie de instruire religioasă, dar trebuiau să fie apărați de nemernici» (MB. 3,173).

(Don Bosco va scrie chiar o comedie despre micii coșari, pe care o va pune deseori în scenă cu băieții lui. O va publica într-un act în 1866. În ea pune accentul pe bunătatea acestor tineri și pe ticăloșia celor ce le fură banii câștigați cu atâta trudă).²¹

În închisori: adulți, băieți și păduchi

Așadar Don Bosco îi cunoaște pe băieții care luptă pentru supraviețuire la Torino: tineri zidari, muncitori, ucenici, coșari, copii în căutare de lucru. Nu-i știe încă pe cei ce-au eșuat în lupta pentru viață: tinerii deținuți.

Pe dealurile sale natale, dacă un băiat fura dintr-o vie, era certat, i se dădeau câteva palme după ceafă. La oraș, e dus la închisoare, unde adulți și copii deopotrivă stau claie peste grămadă în celule sordide – un sistem de detenție ce se menține până în 1845, și de neajunsurile căruia Carlo Alberto este conștient. Iată ce-i scrie el însuși lui Cesare Balbo, însărcinat cu îmbunătățirea condițiilor din închisori: «Ușurința comunicării dintre deținuți, fie ei vinovați sau nu, accelerează procesul de corupție. (...) O adevărată epidemie morală, în care *molipsirea* celui ce intră inocent în pușcărie de apucăturile rele ale adevăraților criminali pare imposibil de evitat» (PINTO, 212).

Don Cafasso este unul dintre capelanii închisorii. Îl invită pe don Bosco să-l însoțească, pentru a putea înțelege realitatea condițiilor în care trăiesc tinerii în pușcării.

Intră amândoi în temnițele de lângă Senat. Don Bosco este profund tulburat de coridoarele întunecoase, umede, de zidurile lugubre și de înfățișarea tristă și mizeră a deținuților îngrămădiți în celule sordide. Încearcă un sentiment de repulsie și de sufocare. În închisoare «se află un mare număr de tineri între 12 și 18 ani, toți sănătoși, robuști, dezghețați la minte. Să-i văd acolo stând degeaba, plini de purici, ducând lipsă de pâinea spirituală și materială, a fost un lucru care m-a îngrozit peste măsură» (*Memorii*, p. 102).

Revine la locul de detenție singur sau însoțindu-l pe don Cafasso. Încearcă să stea de vorbă cu prizonierii nu numai când le predă cursurile obligatorii de catehism – supravegheați îndeaproape de temniceri –, ci vorbind cu ei ca de la om la om. La început reacțiile sunt aspre. Trebuie să suporte insulte grele. Dar încetul cu încetul reticența unora slăbește și li se poate adresa ca un prieten.

Don Bosco ajunge astfel să cunoască povestea vieții lor, felul cum au apucat-o pe un drum greșit, deprimarea, extrema umilință și furia ce-i apucă uneori și-i face periculoși. «Delictul» pentru care sunt închiși este în general furtul: pentru a-și astâmpăra foamea, din dorința de a avea mai mult decât cea simplă bucată de pâine cât să nu moară de foame, sau pentru că aparțin unor bande (*cocche*) conduse de adulți sau chiar de tineri ce-i trimit la furat și le iau după aceea prada.

Se informează despre condițiile de detenție. Ca hrană au doar pâine neagră și apă. Tremură în fața temnicerilor, care, speriați la rândul lor de pușcăriași, îi bat cu sălbăticie la cel mai mic pretext. Un lucru și mai cumplit este însă acela că deținuții adulți, uneori adevărați criminali, ajung să le dea «lecții de viață» colegilor de celulă mai tineri.

²¹ Cf G. MARTIN, *Les ramoneurs de la vallée de Rhêmes*, Musumed, Aosta, 1981. A. ZANOTTO, *Valsavaranche*, Musumed, Aosta, 1983. NICOLIS DE ROBILANT, *S. Giuseppe Cafasso*, Torino 1960, p. 145. G. Bosco, *Opere Alese*, 17, «Coșarul», LAS, Roma 1977.

Din închisori, uneori, don Bosco nu iese «singur». Baronul Bianco di Barbania, care îl invită într-o seară la cină, observă pe spatele lui un păduchi scârbos. Se trage repede înapoi și spune: «Cina vreau să vi-o dau dumneavoastră, don Bosco, nu altcuiva!». ²² De când a cunoscut însă tragica situație a temnițelor, nici păduchii nu-l mai preocupă. Se împrietenește pe rând cu unii din băieții aceia, și reușește să le smulgă o promisiune: «Când veți ieși de aici, căutați-mă la biserica Sfântului Francisc. Eu am să vă ajut să găsiți o muncă cinstită. Suntem înțeleși?»

Își dădea seama că «mulți ajunseseră în pușcărie pentru că fuseseră abandonați de familiile lor». Se gândea că «băieții aceia trebuiau să găsească la ieșirea din temniță un prieten care să aibă grijă de ei, să-i ajute, să-i instruiască, să-i însoțească la biserică în zilele de sărbătoare. Atunci poate nu și-ar mai distruge viața în felul acesta» (*Memorii*, 103).

Îi împărtășește părintelui Cafasso gândul său, și se rugă Domnului să-l ajute să și-l îplinească, «pentru că știam că fără ajutorul Lui, orice efort omenesc este zadarnic».

²² FRANCESIA, *Don Bosco, prieten...*, p. 210.

21. Vărul se numește Bartolomeo

Loviturile paracliserului

Făcând înconjurul străzilor și piețelor torineze, don Bosco a cunoscut mulți tineri cu care s-a împrietenit. E un lucru obișnuit pentru el. Îl urmează pretutindeni, când se duce la Frații Școlilor Creștine ori când vizitează închisorile cu buzunarele pline de pâine și nuci. Sunt fericiți să-l întovărășească, pentru că este atent cu toți, le ascultă păsurile, le zâmbește și îi laudă când îi povestesc micile lor reușite. Este un adevărat prieten.

Don Bosco ar vrea să-i adune într-un loc, să refacă cu ei «Societatea Veselia», poate chiar mai mult decât asta. Dar nu a găsit încă acest «loc».

În verile trecute, don Cafasso preda catehismul tinerilor zidari într-o sală mică de lângă sacristia bisericii Sfântul Francisc de Assisi. Dar este nevoit să renunțe, din pricina prea multelor sale îndatoriri și don Bosco se gândește să reia el lecțiile de catehism, pentru a-i putea strânge la un loc pe băieți. Dar până-n vară mai este timp.

Tocmai atunci se întâmplă însă ceva ce-l face să se decidă fără întârziere.

Miercuri 8 decembrie este sărbătorită cu fast Zămisirea Neprihănită a Mariei Prihană. Don Bosco se pregătește să slujească Sfânta Liturghie când aude bufnituri și strigăte lângă ușa sacristiei. Se uită să vadă ce-i și-l zărește pe paracliserul Comotti cum dă afară în șuturi un tânăr zidar. Când un băiat e bătut lui don Bosco îi fierbe sângele în vine, așa că, deși este îmbrăcat de liturghie, se repede la slujitorul bisericii și-i spune plin de mânie: «Ce ți-a făcut băiatul, de-l lovești așa?». Paracliserul începe să-i înjure pe toți băieții și nepricopsiții de pe pământ care vin să-l deranjeze, poate chiar să fure, și-și sfârșește vorba zicând: «Dar dumitale ce-ți pasă?», la care don Bosco răspunde indignat: «Îmi pasă, fiindcă e un prieten de-al meu. Cheamă-l imediat. Trebuie să-i vorbesc».

Walter Nigg scrie cu un strop de poezie: «Don Bosco intonase melodia vieții sale cu acele cuvinte, care-i veniseră spontan pe buze. Noua tonalitate pe care o dădea educației se numea prietenie. Vroia să recucerească tineretul cu ajutorul prieteniei».²³

Între timp, Comotti făcea tot posibilul să-l determine pe băiat să se întoarcă. «Acesta însă nu se lăsa convins, temându-se de o nouă bătaie și nu credea de fel promisiunea țarcovnicului că n-o să i se întâmple nimic» (VBP, 93).

Când don Bosco a ajuns lângă el, l-a văzut spășit și tremurând ca varga. Încercă să-l liniștească: «Vino să asculți liturghia. Ți voi spune apoi ceva ce-o să-ți facă plăcere». Don Bosco recunoaște că nu avea de gând să facă nimic special, vroia doar să înlăture proasta impresie pe care trebuie că și-o făcuse băiatul despre preoții acelei biserici. Poate doar în timpul slujbei i-a trecut prin cap ideea unui centru pentru băieții cu probleme, unde ar fi putut să vină să-l caute coșarii și foștii pușcăriași.

Orfan și analfabet

Don Bosco a reprodus în *Memoriile* sale dialogul pe care l-a purtat cu băiatul de care vorbeam, după slujbă, în sălița de lângă sacristie. «Cu fața plină de zâmbet l-am asigurat că nimeni n-o să-l mai bată și l-am întrebat:

- Dragul meu prieten, cum te numești?
- Bartolomeo Garelli.
- De unde ești de loc?

²³ W. NIGG, *Un sfânt al timpului nostru*, Elle Di Ci, Leumann 1980, p. 30.

- Din Asti.
- Mai trăiește tatăl tău?
- Nu, a murit.
- Dar mama ta?
- Și ea e moartă.
- Câți ani ai?
- Șaisprezece.
- Știi să scrii și să citești?
- Nu știu carte.
- Dar Prima Sfântă Împărtășanie ai făcut-o?
- Nu încă.
- Te-ai spovedit vreodată?
- Da, când eram mic.
- Mergi la Catehism?
- Nu îndrăznesc.
- De ce?
- Pentru că băieții mai mici decât mine știu să răspundă la întrebări despre care eu nu știu nimic.
- Ai vrea să-ți dau lecții de Catehism?
- Foarte bucuros!
- Chiar aici?
- Numai să nu mă mai ia nimeni la bătaie!
- Fii liniștit, nimeni n-o să-ți mai facă nimic. Dimpotrivă, acum ești prietenul meu și toți te vor respecta. Când vrei să începem lecțiile de Catehism?
- Când doriți dumneavoastră.
- În seara asta?
- Bine.
- Chiar acum?
- Cu plăcere.

M-am ridicat și am făcut semnul Sfintei Cruci, să pot începe. Mi-am dat seama însă că Bartolomeo nu și l-a făcut: nu-și mai amintea cum se face. În prima noastră lecție de Catehism l-am învățat să se închine, i-am vorbit de Dumnezeu și de rostul Creației» (*Memorii*, 105).

Nucleul Oratoriului

Dialogul acesta pare banal, dar este un examen al realității, un *test* exact. Don Bosco se informează despre cei trei factori determinanți în formarea unui adolescent: familie, școală, biserică. El află că părinții lui Bartolomeo au murit, la școală nu s-a mai dus și nu cunoaște Catehismul – o situație dezastroasă care poate duce la ratare în viață.

Într-un mod simplu, rudimentar, don Bosco încearcă să-i redea băiatului aceste trei lucruri fundamentale: prin *prietenia* sa îl ajută să regăsească ceva din căldura familiei; propunându-i puțină *școală* îi redă încrederea în inteligența sa, îl face să-și redescopere demnitatea: viața nu se reduce doar la var și cărămizi; prin faptul că el însuși, *preotul*, este învățătorul care îi predă tânărului *Catehismul* ca obiect de studiu îl determină pe acesta să se întoarcă în Biserica de unde îl alungase bătaia paraclicerului. Această întâlnire este nucleul ce conține întreaga originalitate a Oratoriului lui don Bosco: o prietenie care îi face pe băieți să se simtă în familie, o școală ce le redă sensul demnității, o biserică care îi conduce la Dumnezeu și le însuflă pacea și mulțumirea spirituală de a fi copiii Săi.

Don Bosco a povestit de zeci de ori acest dialog băieților și Salezienilor săi. La întrebările de mai sus adăuga două: «Știi să cânti? Dar să fluieri?». Bartolomeo poate că a

răspuns «Nu» la prima și a zâmbit la a doua. Don Lemoyne le-a înregistrat în MB. 2,73. Dar ele nu există în manuscrisul lui don Bosco.

(Când s-a observat că aceste două întrebări lipsesc din transcrierea «*Memoriilor*» lui don Bosco pe care am făcut-o, am fost acuzat de «manipulare», lucru ce s-ar fi putut evita la o mai atentă documentare.)

La prima lor întâlnire, don Bosco i-a dăruit lui Bartolomeo la despărțire o efigie a Sfintei Fecioare și i-a smuls promisiunea că va reveni la biserică duminica următoare, (adică peste patru zile), «Nu veni singur, mai adu câțiva prieteni. Am daruri pentru voi toți» (MB. 2,75).

22. Frații Buzzetti

Trei zidari adormiți

Tot în seara aceea, 8 decembrie 1844, în timpul vecerniei, don Bosco l-a cunoscut pe Carlo Buzzetti. (Așa cel puțin își amintește Giovanni B. Francesia, cu care a fost multă vreme coleg la Oratoriu). Carlo ațipise lângă altar, împreună cu alți doi mici zidari. Don Bosco îl trezește și-l întreabă în șoaptă:

- Cine ești? Cum te cheamă?
- Sunt Carlo Buzzetti din Caronno-Ghiringhello (*astăzi Caronno Varesino*) din Lombardia. Țștia de lângă mine sunt fratele și vărul meu.
- Sunteți de multă vreme la Torino?
- E primul an. Muncim ca zidari.
- De ce nu ascuți predica?
- Am fost atent la început, dar cum nu înțeleg nimic, am ațipit așteptând să se termine.
- Veniți cu mine. De acum înainte vă spun eu predica (VBP, 94; MB. 2,76).

În sacristie don Bosco vru să cunoască mai multe lucruri despre acești tineri. Așa află că sunt șapte copii Buzzetti. Frații mai mari au venit la Torino în martie pe jos împreună cu câțiva consăteni care cunoșteau drumul, purtând pe spate desaga cu haine și dormind pe unde apucau. Au muncit nouă luni pe șantierele de construcții. Iarna, când nu se mai găsea de lucru pentru zidari, plecau acasă, urmând a se întoarce la Torino primăvara, când îl vor aduce cu ei și pe mezin, pe Giuseppe.

Don Bosco le vorbește frumos, îi invită să se întoarcă duminică dimineată și le dăruiește un medalion cu Sfânta Fecioară.

Patru zile după aceea, în sacristie se ivește Bartolomeo însoțit de șase prieteni, apoi sosesc frații Buzzetti în fruntea unui grup de veri și consăteni. «Încă de la început – mărturisește unul dintre primii Salezieni – grupul tinerilor lombarzi a fost numeros și s-a remarcat prin buna înțelegere ce domnea între membrii săi, sinceri, deschiși, puțin cam gălăgioși dar plini de amabilitate, trăsătură specifică a oamenilor din ținutul lor natal.»²⁴

În căutarea băieților care muncesc

Începe astfel existența primului Oratoriu. Dacă zilele sunt însorite, ies în curte. Nu au chef de zburdat, obosiți după lunga săptămână de muncă, ci se așează la soare, lângă don Bosco, cu care vorbesc despre familiile lor de departe, despre muncă și altele. Câte unul se plânge de stăpân, de orele nesfârșite de trudă zilnică. Povestesc despre accidente ce se întâmplă când sunt prea obosiți, despre răutatea vreunui tovarăș de muncă, om în toată firea, care-i chinuiește. «Am să vă caut în timpul săptămânii – promite don Bosco – voi încerca să aranjez lucrurile».

Din acel moment, una dintre ocupațiile sale zilnice este să meargă la băieții săi. Scrie: «În timpul săptămânii îi vizitam la locul de muncă, în ateliere sau fabrici. Aceste întâlniri îi bucurau mult pe băieți, ce vedeau că un prieten se îngrijește de ei. Vizitele mele erau și pe placul patronilor, care angajau bucuroși tineri aflați în grija cuiva în zilele de sărbătoare.

În fiecare sâmbătă mă duceam să-i văd pe pușcăriași cu traista plină de pâine, fructe și tutun. Scopul meu era să mențin contactul cu tinerii deținuți care avuseseră nenorocul să

²⁴ C.M.BARATTA, *D. Luigi Rocca*, Torino 1910, p. 7.

ajungă într-un asemenea loc. Doream să-i ajut, să mi-i fac prieteni, să-i invit la Oratoriu când ieșeau din temniță» (*Memorii*, p.109).

Oala coșarilor

În lunile următoare au venit la Oratoriu coșarii, în număr mare căci necunoscând piemonteza erau nevoiți să meargă peste tot cu grupul. Ca să facă cu ei lecții de Catehism, lui don Bosco i s-au alăturat peste ani preoți tineri: don Carpano, don Ponte, don Trivero. Un om de serviciu de la Cămin își amintea că în 1844 «în fiecare duminică sau zi de sărbătoare, îi vedea pe coșari în curtea Instituției odihnindu-se sau mâncând pâine albă cu o felie de salam».²⁵

În decembrie 1847, devenind directorul celui de-al doilea Oratoriu deschis de don Bosco la Porta Nuova, don Carpano îi va aduna acolo pe coșarii din zona pieții Susina. Michele Rua, succesorul său, va fi prietenul și confesorul multor tineri valdostani.

Don Ponte, când va deveni capelanul Marchizei di Barolo, va deschide pentru a treia oară (după don Cocchi și don Bosco) Oratoriul San Martino lângă Morile Dora, și îi va primi acolo pe coșarii din zona Domului. «După Liturghie și Catehism, micii coșari valdostani se adunau în jurul unei oale enorme unde primeau o rație de supă».²⁶ Bătrânul coșar Evariste Pariset și-l amintea cu venerație pe «abatele Pierre Ponte», care la sfârșitul sezonului de muncă îi «dăruia fiecăruia dintre ei o cămașă nouă».²⁷

În Oratoriul lui don Bosco pe lângă zidari și coșari încep să sosească băieți de prin mahalalele din nordul orașului, aflate la o distanță de vreo 600 de metri: Borgo Dora și Vanchilia. Sunt băieți foarte săraci. În cartierul lor mizerabil chiar și aerul este nociv. Nu există canalizare iar deșeurile menajere și gunoaiile se scurg prin mijlocul străzii înainte de a fi deversate în râul Dora.

Chiria caselor costă puțin și săracii se resemnează să trăiască în locuințe pline de igrasie care le distruge sănătatea. Pentru băieții care locuiesc în această zonă nu există nici școală nici biserică. «Așternutul multora este un sac umplut cu frunze sau paie așezat pe pământ în cocioabe unde-i mai murdar și mai umed decât în cotețul găinilor sau în cocina porcilor» (ST 3,162)

Acești băieți erau mai agresivi decât zidarii sau coșarii. De aceea don Bosco, «încă din primele zile, se îngrijea de păstrarea disciplinei și invita în acest scop tineri instruiți și bine educați, pe care îi alegea din școlile numite pe atunci *ale Sfintei Barbara*, conduse cu dragoste și rezultate optime în numele municipalității de către Frații Școlilor Creștine» (VBP, 97).

Cântau pe drum cât îi ținea gura

Când se lăsa frigul și ninge, nu se putea ieși în curte. Atunci don Bosco îi distra pe băieții înghesuiți în săliță ca sardelele într-o cutie cu tot felul de jocuri de iluzionism sau îi învăța să cânte. De-abia se îmbunătățea vremea că ieșeau cu toții din oraș și cântau cât îi ținea gura pe cărările dintre nămeți, aruncându-și bulgări de zăpadă. Dar în biserică știau să cânte cu delicatețe.

²⁵ NICOLIS DE ROBILANT, o.c., p.446.

²⁶ Ib., p. 447

²⁷ MARTIN, o.c., p. 30.

Pe 2 februarie 1842, de Întâmpinarea Domnului, pe atunci sărbătoare obligatorie, la îndemnul lui don Bosco, băieții cu cântat în timpul Liturghiei primul și cel mai simplu imn de slavă închinat Fecioarei Maria pe care îl învățaseră:

*Lăudați-o pe Maria,
Voi oameni credincioși,
Să răsune în ceruri
Cuvintele voastre
Întru gloria Mariei.*

La sfârșitul cântării, băieții erau mândri ca după o reușită extraordinară. Era uimită și lumea adunată în biserică care până atunci îi privise cu neîncredere pe derbedei «preotului de la țară».

Sosește Giuseppe, în vârstă de 10 ani

Fără planuri grandioase dar cu fapte concrete, don Bosco începe să-i ajute pe tinerii aflați în impas de care reușește să se apropie. Unii își manifestă dorința de a învăța să scrie și să citească. Atunci el găsește timpul și oamenii potriviți să le fie profesori.

În momentele cele mai grele, câte cineva îi mărturisește roșind că are nevoie de bani, și don Bosco își răstoarnă portmoneul în mâinile acestuia. De cele mai multe ori are doar măruniș, căci și don Bosco este sărac...Dar dragostea sa este mare. El îi spune sărmanului tânăr:

- Te iubesc atât de mult, că și dacă aş avea doar o bucată de pâine aş împărți-o cu tine.

Una dintre preocupările sale este să-i ajute pe tineri să se apropie de Dumnezeu pentru a găsi bucuria și pacea sufletească. În timpul săptămânii, și mai ales în zilele de sărbătoare, confesionalul lui este înconjurat de băieți ce vor să se spovedească, să obțină iertarea păcatelor. La Liturghie mulți se împărtășesc.

Când vorbesc în curtea căminului sau când hoinăresc prin împrejurimile orașului Torino, don Bosco trece cu ușurință de la glume și povestioare cu suspans la relatări despre Dumnezeu... Își privește băieții și spune:

- Câtă frumusețe ne așteaptă pe toți în Rai! Ce-o să mai petrecem!

În primăvara anului 1842 se întorc de pe meleagurile lor frații Buzzetti, însoțiți de Giuseppe, fratele lor care de-abia a împlinit zece ani. Este un băiețandru palid, înspăimântat. Don Bosco îl privește cu tandrețe și-i vorbește ca unui prieten. Giuseppe se atașează de el ca un câțel. Nu se vor mai despărți niciodată. Chiar atunci când frații au sfârșit sezonul de muncă și se pregătesc să se întoarcă acasă, în Caronno, mezinul dorește să rămână cu don Bosco «al său»! Și don Bosco îl vede cu durere în suflet purtând cărămizi grele pe șantierul de construcții. Se citește atâta bunătate în ochisorii lui... După câțiva ani îl va chema la sine și îi va propune să rămână cu el.

Michele Rua, ce va deveni al doilea don Bosco în cadrul Ordinului Salezian, este un copil de numai patru ani. Dar cel care va fi brațul său drept în constituirea Oratoriului a sosit deja. Este Giuseppe Buzzetti.

23. În Palatul Regal

Căi ferate și execuții capitale

În vreme ce Oratoriul lui don Bosco își trăiește primii ani plini de incertitudini (decembrie 1841 – octombrie 1844) «evenimente noi, schimbări și chiar suferințe se ivesc la orizont» (*Memorii*, 110).

În primii zece ani ai domniei lui Carlo Alberto (1831-41) au avut loc reforme prudente. A fost abolită tortura, dările au fost repartizate mai echitabil, privilegiile vamale sfidătoare ale curtenilor și membrilor curții regale au fost abolite (1832). Taxa vamală pe grâu (care garanta sărăcia pentru mase) a fost redusă în 1834. Exportul mătăsii a fost declarat liber și Biella a devenit dintr-o dată centrul pieții europene (1834).

Contele Camillo Cavour (24 ani), care niciodată nu s-a arătat partizanul lui Carlo Alberto, nota în 1834: finanțele regatului sunt «cele mai prospere din întreaga Europă» (PINTO, 216).

Păcat însă că aceste finanțe sunt în mare măsură risipite în inițiative nebunești de politică externă. Carlo Alberto susține cu sume uriașe toate cauzele pierdute: pe Burboni în Franța, pe Carliști în Spania, pe Micheliști în Portugalia. Se crede investit de Providență și de fapt este doar prost sfătuit de Solaro della Margarita, un ministru al afacerilor externe fanatic și ignorant.

Din fericire, banii publici și privați nu sunt folosiți numai pentru a sprijini principii căzuți în dizgrație. Din 1833 până în 1843 este dublată rețeaua de canalizare (sunt investite circa 33 de milioane de lire, adică corespondentul a 140 de miliarde astăzi). Sunt construite trei importante linii feroviare și este autorizată magistrala Genova-Novara. Proiectul cel mai ambițios este străpungerea masivului Frejus, între Bardonecchia și Modane, în Alpi. Aceea galerie de 13,5 kilometri îl entuziasmează pe Cavour, care scrie: «Calea ferată de la Torino la Chambery, de-a lungul celor mai înalți munți din Europa va fi o capodoperă a industriei moderne... va fi una dintre minunile lumii... Această linie va face din Torino un oraș european de primă mână» (PINTO, 219).

Față de revoluționarii mazzinieni, Carlo Alberto continua însă să-și arate severitatea. Pe 20 aprilie 1833 a fost descoperită o conjurație la Genova cu ajutorul mărturiei unor «pocăiți». Într-o scrisoare, regele rezumă represiunea astfel: «Cincisprezece condamnări la moarte, dintre care 12 vor fi executate, una în contumacie și două schimbate în închisoare pe viață» (PINTO, 192). Nouă conspirații eșuează în 1834 și au loc două execuții capitale.

În sfârșit, în 1835, Carlo Alberto face două acte de curaj. Scapă de ministrul de interne, Lascarena, care l-a făcut să semneze condamnările la moarte ce i-au murdărit numele, și-l alungă din regat pe Regno Tiberio Pacca, comandantul poliției, care «fabricase» dovezile conjurației.

Se dansează pentru Radetzky

Anii 1842 și 43 (când primii membrii ai Oratoriului lui don Bosco se joacă în curtea bisericii Sfântul Francisc d'Assisi) aduc o schimbare profundă în persoana și politica regelui.

11 aprilie 1842. Principele ereditar Vittorio Emanuele se căsătorește cu Maria Adele, fiica lui Ranieri, viceregele austriac al Lombardiei. *Gazeta Piemonteză* se referă la acest eveniment în termeni pompoși și elogioși: «Altețele lor Regale și Imperiale, Viceregele și Viceregina Regatului Lombardo-Venețian, Augustii Părinți ai Serenisimei Logodnice... au

sosit ieri la Castelul Regal Stupinigi, pe la orele două după-amiaza. Regele Carlo Alberto a ieșit în întâmpinarea Excelențelor lor Iluștrii Oaspeți, care erau însoțiți de Feldmareșalul Radetzky, comandantul șef al forțelor imperiale în Italia» (AL GR, 10).

Acest Radetzky (care peste șase ani va deveni omul cel mai detestat din Piemont) se află în centrul atenției, al plecăciunilor și reverențelor. De-abia sosit este primit de rege cu mare pompă și cum trebuie să se întoarcă în grabă la Milano și nu poate asista la turnirul organizat în cinstea auguștilor soți la poarta orașului, Carlo Alberto ordonă să aibă loc o avanpremieră a spectacolului, în cinstea feldmareșalului, în grădina palatului regal.

Vittorio Emanuele (22 de ani) este un tânăr necioplit, bădăran, cu temperament sangvinic. Fața sa veselă este împodobită de mustăți impunătoare și o pereche de ochi plini de viață. A arătat deja că nu-i potrivit pentru studiu sau meditație, și de-a lungul existenței își va demonstra vitalitatea extraordinară mai mult pe câmpul de luptă decât guvernând.

În ziua nunții, Carlo Alberto amnistiază revoluționarii din 1821. Puțini au supraviețuit celor 21 de ani de închisoare sau exilului. Liso, Caraglio și căpitanul Ferrero sunt întâmpinați cu bucurie de societatea torineză.

Opt nume și o sută de lovituri de tun pentru un nou născut

După petrecerea nupțială, proaspăta soție a lui Vittorio Emanuele «a fost cuprinsă de o mare curiozitate, de a vedea magazinele cu arcade de pe malurile Padului; i s-a adresat reginei: aceasta i-a răspuns că așa ceva nu s-a mai văzut și că ea nu risca să o însoțească prin acele locuri. Ducea i-a cerut atunci permisiunea regelui, care însă a refuzat-o. (...) În ciuda tuturor piedicilor, ea s-a învâluit bine într-o mantie și împreună cu soțul său au ieșit din palat, spun unii pe la opt dimineața, alții, pe la opt seara. Bieții de ei! Când s-au întors la palat, regele a pus să-l aresteze pe Vittorio» (Marchiza d'Azeglio, în PINTO, 236).

În anul 1843 s-au publicat două cărți celebre: *Despre superioritatea morală și civilă a italienilor* de Vincenzo Gioberti și *Speranțele Italiei* de Cesare Balbo. Ele marchează începutul «neoguelfismului» – mișcare ce va milita pentru unificarea Italiei, «sub sceptrul Regelui și sub oblăduirea Papei». Carlo Alberto pare să consimtă la asta doar în anturajul său, căci în public neagă totul și se declară prietenul Austriei.

În martie 1844, se naște primul fiu al lui Vittorio Emanuele. Primește numele de Umberto Ranieri Carlo Emanuele Giovanni Maria Ferdinando Eugenio. Artileria cetății salută cu 100 de lovituri de tun «mult așteptatul eveniment». Vicarul orașului, Michele Benso di Cavour (tatăl lui Camillo) pune să se afișeze peste tot următorul anunț: «Îi invităm pe toți locuitorii să facă tot ce le stă în putință pentru iluminarea orașului în această seară memorabilă». Printre miile de lumini aprinse la ferestre și balcoane, Carlo Alberto mândru de-a fi «bunic regal» străbate străzile din Torino aclamat de mulțime.

Principele crește – notează Alfassio Grimaldi – mai mult alături de bunică decât de mama sa, veșnic bolnavă.

În spatele uniforme militare se ascunde un rege bătrân

Capii mișcării liberale italiene fac eforturi în două direcții: se străduiesc să obțină de la regii absoluți Constituția și să cucerească libertatea și unitatea Italiei într-un război împotriva Austriei. Massimo d'Azeglio, romancier și pictor, a făcut înconjurul Italiei în 1845, a umplut caiete de desene și schițe, mergând să se întâlnească sub această acoperire cu *lideri* liberali. Întors la Torino, este primit de Carlo Alberto la ora 6 dimineața. După ce-și expune ideile cu sinceritate, regele îi răspunde: «Dați-le de știre domnilor acelora să stea liniștiți și să nu

acționeze, căci încă nu se poate face nimic, dar să fie siguri că atunci când se va ivi ocazia, viața mea și a fiilor mei, armata și comorile mele, totul va servi cauzei italiene».²⁸

Regele nu este liberal, dar crede în necesitatea de a face totul pentru a evita revoluția și sfârșitul dinastiei. La un an după aceea, îi va spune ambasadorului austriac Buol: «veninul revoluționar s-a împrăștiat pretutindeni, nici o țară nu a fost scutită, chiar la voi poporul nu mai gândește ca acum douăzeci de ani. Dușmanul nu poate fi combătut cu cărțile pe față» (PINTO, 260).

Carlo Alberto are doar 47 de ani dar e foarte îmbătrânit. Fața sa prelungă e brăzdată de riduri adânci, corpul său înalt este adus de spate și merge clătinându-se. E îmbrăcat mereu cu uniforma militară pentru a-și da un aer marțial, dar nu poate să înșele pe nimeni.

«Trebuie să-mi plătesc datoriile față de dezmoșteniții soartei»

Printre nobilii torinezi un loc de frunte este ocupat la acea vreme de marchiza Giulia Viturnia Francesca Colbert, văduva lui Falletti di Barolo. Ea îl are ca secretar pe unul dintre cei mai faimoși scriitori italieni ai timpului, Silvio Pellico, autorul romanului *Închisorile mele* (1832). Marchiza a fugit împreună cu familia sa din Franța cuprinsă de revoluție, pe când era copil. S-a căsătorit la Torino cu marchizul Carlo Tancredi Falletti di Barolo, care a fost primarul orașului în 1825. Carlo Tancredi, bolnav de multă vreme, a murit în timpul unei călătorii într-o localitate foarte săracă de lângă Chieri.

Moartea soțului a tulburat-o profund pe marchiză. A doua zi după acest tragic eveniment, ea notează în jurnalul său: «Viața îți dă uneori avertismente cumplite. Copil fiind, am auzit povestindu-se despre faptele îngrozitoare ale strămoșilor mei din Franța, care și-au lăsat capetele pe eșafod, sub ghilotină. Ieri mi-a fost răpită orice rațiune de a trăi și într-un ceas de adâncă tăcere, în fața misterului măreț al morții, în acele momente tragice ale veghii funebre, am simțit cum sufletul meu se transforma. În numele celui care și-a sfârșit viața terestră ca un cerșetor, trebuie să-mi dedic întreaga existență celor sărmani, să mă revanșez pentru privilegiile seculare ale familiei mele și să-mi plătesc datoriile față de dezmoșteniții soartei; trebuie să-mi liniștesc conștiința... Bunule Dumnezeu, în Numele Tău voi schimba lacrimile disperării pe cele ale speranței» (din *Memorii* citat din PINTO, 223).

Nu sunt vorbe goale. Din acea clipă marchiza se dăruiește trup și suflet cauzei femeilor și fetelor fără căpătâi. Pentru a vedea cu claritate care sunt condițiile de viață ale deținuților, petrece vreme de mai multe luni trei ore pe zi închisă în celulele lor. Este umilită, insultată, lovită. La sfârșit, demersul său pe lângă autorități este atât de convingător încât obține pentru pușcăriașe condiții de viață mai umane la locul de detenție.

Din acea experiență făcută pe pielea ei și cu ajutorul bogăției sale considerabile iau ființă multiple activități filantropice. În cartierul Valdocco, pe lângă lucrările de la Cottolengo, construiește «Refugiul» – un institut în care sunt primite prostituatele ce vor să-și refacă viața. În apropiere deschide «o casă a *Tinerelor Magdalene*» pentru fetele sub 14 ani aflate în pericol. Le culege ea însăși de pe stradă ori i le aduce poliția. În 1844 (la vârsta de 59 de ani) începe o a treia construcție *Micul Spital al Sfintei Filomena*, pentru fetele handicapate și bolnave.

Don Bosco nu o știe încă dar peste puțin timp va deveni capelanul acestui spital, și va avea în persoana Marchizei o prietenă și uneori o inamică a Oratoriului său.

²⁸ M. D'AZEGLIO, *Amintirile mele*, în *Amintiri-Opere Diverse*, Mursia, Milano 1969, p. 503.

24. Șapte luni în preajma marchizei

Micul preot

Trecuseră trei ani de când don Bosco «învățase să fie preot».

În toamna anului 1844, don Cafasso îl chemă la el și-i spuse:

«Faceți-vă bagajele și mergeți la don Borel, la Refugiu. Veți fi directorul Spitalului Sfânta Filomena și veți lucra și la Opera Refugiului. Între timp, Dumnezeu vă va arăta ce trebuie să faceți pentru tineri».

«La prima vedere – comentează don Bosco – hotărârea aceea era în discordanță cu intențiile mele. Trebuia să-mi asum sarcina de a conduce un Spital și în plus de a predica și spovedi într-un Institut ce adăpostea 400 de fete. Cum mai puteam găsi timpul necesar pentru Oratoriu? Și totuși aceasta era dorința Domnului. Viitorul mi-o va arăta» (*Memorii*, 112).

Don Giovanni Borel, care în anul acela devenise directorul Refugiului, era un personaj proeminent al orașului Torino. Se bucura de favorurile curții regale de mai bine de 20 de ani. În 1824 fusese admis la palat ca «preot al încăperilor și capelei regale». În 1831 fusese promovat la rangul de «capelan al regelui». De 20 de ani don Borel (numit din pricina staturii sale «micul preot») cunoștea personal nobilimea și oamenii cei mai de vază din Torino și putea cu ușurință să se apropie de principii, de puternicile regine și chiar de regele însuși.

Don Cafasso îl trimite la el pe don Bosco mai ales pentru a-i găsi tânărului său prieten o slujbă și un salariu, garantate de Marchiza de Barolo, ca să fie mai liber să se dedice tinerilor, și pentru a pune Oratoriul sub protecția lui don Borel. Atâta vreme cât «micul preot» promova acțiunea și îl lua sub aripa sa pe tânărul din Becchi, găsindu-i sprijinul financiar de care avea nevoie, existau mulți sorți de succes.

Prietenia lui don Bosco cu capelanul regal, pe de altă parte, se cimentase în ultimii ani. El scrie: «În cei trei ani pe care i-am petrecut la Cămin, don Borel mă invitase în repetate rânduri să predic și să spovedesc la Refugiu, unde își îndeplinea excelent misiunea de preot. (...) I-am cerut sfatul deseori pentru a-mi îmbunătăți munca în închisoare (unde și el făcea apostolat) și pentru a fixa normele de bază ale unei activități eficace de ajutorare a tineretului. Problema băieților abandonati și în pericol de a o apuca pe un drum greșit în viață necesita tot mai multă atenție din partea noastră» (*Memorii*, 112).

În anii ce-au urmat, don Bosco va fi sufletul Oratoriului. Tinerii se vor îngrămădi în jurul său. Nu spuneau «mergem la Oratoriu» ci «la don Bosco». Dar don Borel este directorul «oficial», cel care a cerut permisul de funcționare autorităților civile și eclesiastice, cel căruia i se aduc la cunoștință ordinele de expulzare sau concesiile. Timp de câțiva ani după 1844, mă asigură profesorul Giuseppe Bracco, «pentru a-l găsi pe don Bosco în registrele arhivelor municipale, trebuia să-l cauți pe don Borel»

Visul revine

12 octombrie 1844 a căzut într-o sâmbătă. A doua zi, don Bosco trebuie să le comunice băieților că Oratoriul se mută la periferia cartierului Valdocco. Sunt doar 600 de metri distanță și mulți dintre ei vor fi aproape de casă (cei ce locuiesc în Borgo Dora). Și totuși don Bosco e neliniștit: nu știe în ce loc îi va strânge laolaltă, cum vor fi primiți și câți dintre ei îl vor urma.

«În acea noapte – scrie el – am avut din nou un vis care mi s-a părut a fi continuarea celui din Becchi». Revede turma nesfârșită, pe Doamna îmbrăcată ca o păstoriță care îl invită

să «se așeze în fruntea turmei». Ajung în locuri felurite și se opresc de trei ori. În timp ce poposesc pe o pajiște, Giovanni simte că l-a ajuns oboseala, dar Doamna îl roagă să meargă înainte.

«După ce am parcurs încă o porțiune scurtă de drum, iată-ne ajunși la o curte întinsă. Era înconjurată de arcade și la capătul ei se afla o biserică. Numărul mieilor crescuse enorm. Veniseră numeroși păstori să-i păzească. Dar se opreau puțin și plecau degrabă. Atunci se întâmplă o minune: mulți miei se transformă în mici păstori, care crescând se îngrijeau ei de turmă. (...)

Doamna mă invită să privesc spre sud. Am văzut un câmp semănat cu porumb și cartofi... «Mai uită-te o dată », îmi spuse. Am privit din nou și am văzut o biserică impunătoare și minunată. (...) În interiorul ei se afla o panglică albă pe care era scris cu litere enorme: «Aceasta este casa mea. De aici îmi va veni gloria». (...) Visul acela a durat aproape toată noaptea, cu atâtea amănunte că nici nu mai știam cum să le descriu în cuvinte. Atunci nu mă încredeam prea mult în cele văzute în vis și cu atât mai puțin le pricepeam semnificația. Dar am înțeles totul încetul cu încetul pe măsură ce evenimentele au început să se producă. Mai mult chiar, visul acesta împreună cu un altul pe care l-am avut mai târziu mi-au servit ca program în luarea deciziilor» (*Memorii*, 113).

Sfântul Francisc de Sales la ușă

În primele duminici, don Bosco și băieții au trebuit să se descurce singuri. Refugiul nu dispunea de spații libere, în afara dormitoarelor lui don Bosco și don Borel. De jur împrejurul clădirii se întindeau pajiști și Marchiza le promisese «două camere spațioase în incinta edificiului» în construcție.

8 decembrie 1844. Este sărbătoarea Preacuratei Fecioare, ca atunci când don Bosco l-a întâlnit pe Bartolomeo Garelli. Scribe: «Este foarte frig și ninge într-un mod cu adevărat impresionant. Cu permisiunea Arhiepiscopului am binecuvântat mult dorita capelă (*în cele două camere puse la dispoziție de marchiză*). Oficiez Sfânta Liturghie și plâng de mulțumire pentru că Oratoriul mi se pare un lucru ca și făcut. Voi putea în sfârșit să-i adun pe băieții cei mai nevoiași și în pericol de a-și irosi viața. Le voi da posibilitatea să devină prietenii Domnului» (*Memorii*, 117).

Oratoriul care a luat ființă în biserica Sfântul Francisc d'Assisi se va numi din acest moment «al Sfântului Francisc de Sales». De ce? Răspunde don Bosco însuși în *Memoriile* sale: pentru că imaginea acestui sfânt savoiard fusese pictată din ordinul marchizei la intrarea sălii unde se adunau băieții, și pentru că Francisc de Sales era faimos pentru bunătatea sa, și cu tinerii trebuia să te porți ca el.

Pe vremea aceea, Sfântul Francisc de Sales era pentru piemontezi ceea ce Sfântul Carol era pentru lombarzi: sfântul familiei. Fusese timp de 20 de ani episcop la Annecy, în regatul Savoia.

Luni de fericire și școli serale

«În capela de lângă spitalul Sfânta Filomena, Oratoriul funcționa foarte bine. În primele zile de sărbătoare băieții soseau în număr mare să se spovedească și să se cuminece. După Liturghie le explicam pe scurt Evanghelia. După-amiaza era vremea Catehismului, al cântecelor sacre și al unei scurte predici despre doctrina creștină (...)

Alternam aceste îndeletniciri cu jocuri și întreceri sportive, distractive pentru băieți. Se țineau într-un spațiu cuprins între drumul public și mănăstirea Magdalenelor.

Așa au trecut șapte luni. Ni se părea că suntem în Rai. Și totuși a trebuit să plecăm și de acolo» (*Memorii*, 118).

Giovanni B. Francesia, care a fost prietenul multor băieți ce veneau la Oratoriu în perioada aceea, scrie: «Bucurându-se de acel timp de liniște, don Bosco s-a gândit să le predea cursuri serale. Mulți nu știau să scrie și să citească, și muncind ziua nu se puteau duce la școlile publice. (...) Era frumos să-i vezi pe acei dragi băieți cum veneau la Spital, unde locuia don Bosco, uneori direct de la muncă, murdari de funingine din cap până în picioare, ca să studieze puțin» (VBP, 105).

25. Într-un cimitir și într-o moară

Oratoriul printre morminte

Pe măsură ce timpul trecea și primăvara își intra în drepturi, numărul tinerilor creștea. Vara, spitalul urma să se termine de construit și trebuiau să părăsească cele două «camere spațioase» pe care le ocupaseră până atunci.

În luna mai, don Bosco și don Borel încep să caute un alt spațiu pentru Oratoriu. În apropiere se află cimitirul S. Pietro in Vincoli: cu o capelă de circa 100 m², un câmp întins unde nu mai este îngropat nimeni de cincisprezece ani și o galerie dreptunghiulară. Să transformi un cimitir într-un loc de joacă pentru 100 de băieți nu pare o idee strălucită, dar câteodată nevoia te împinge la soluțiile cele mai disperate.

Don Tesio, capelanul cimitirului în vârstă de 68 de ani, își dă încuviințarea.

Pe 25 mai 1845, ca în orice altă zi, băieții se îngrămădesc să asculte Liturghia, apoi înfulecă repede o bucată de pâine și se dezlănțuie la joacă printre arcadele porticului. Femeia de serviciu a capelanului, care are niște cotețe de găini sub portic, își pierde cumpătul, și începe să țipe cât o ține gura, să alerge de colo colo și să-și învârtă mătura amenințătoare, lovind în care apucă, în vreme ce găinile speriate cotcodăcesc printre morminte, fugărite de băieți. Don Bosco notează cu un zâmbet: «Împreună cu ea țipau la noi o fetiță, un câine, o pisică și o ceată de găini. Părea sfârșitul lumii».

Don Bosco înțelege că cel mai bun lucru este să plece. Îi oprește pe băieți din joacă și se îndreaptă cu toții spre ieșire. Un incident banal. Dar în vreme ce dau să iasă, doi băieți, Buzzetti și Melanotte, îl aud pe don Bosco spunând liniștit că nu pleacă doar ei ci din păcate nu va trece o săptămână că «se vor duce și slujnica și capelanul».

Aflăm din *Memoriile* lui don Bosco că don Tesio, capelanul, chiar în seara aceea a trimis Primăriei o scrisoare formulată în termeni foarte aspri contra Oratoriului, dar atât el cât și slujnica au murit peste câteva zile (*Memorii*, 123).

Istoricul Francesco Motto a analizat în peste 21 de pagini semnificația istorică a întâmplării și a tras următoarele concluzii:

1. Don Tesio a murit cu adevărat la trei zile după aceea, cum se arată în două certificate de deces (unul aflat în arhiva parohială și celălalt în cea comunală);
2. Slujitoarea, Margherita Sussolino, a cerut «permisiunea să mai rămână câteva zile în casa respectivă până își rânduiește lucrurile». Dar peste o săptămână n-a mai fost nici urmă de ea. (Nu s-a găsit însă vreun certificat de deces).
3. Deoarece odată cu moartea lui don Tesio postul de capelan rămăsese vacant, don Borel, don Bosco și don Pacchiotti l-au cerut, «înștiințând de marea lor dorință ca locul să fie ocupat de preotul Bosco». Dar cum opera Oratoriului, «nobilă și sfântă» a fost considerată de municipalitate ca nepotrivită cu «pacea mormintelor», cererea le-a fost respinsă.²⁹

Morile și cea de-a treia evacuare

Situația Oratoriului este disperată. Pe 10 august se inaugurează Spitalul. Trebuie să elibereze de urgență camerele ocupate până atunci. Nu departe se află capela *Morilor Dora*, și don Bosco împreună cu don Borel doresc să o folosească ca nou sediu al Oratoriului.

²⁹ F. MOTTO, «Oratoriul lui don Bosco la cimitirul S. Pietro in Vincoli», în *Cercetări Istorice Saleziane*, LAS, Roma, iulie-decembrie 1986, p. 199.

Fac din nou cerere la Administrația municipală și primesc de data asta un răspuns pozitiv.

«Administrația îi acordă teologului Borel dreptul de a folosi Capela pentru catehismul băieților, cu interdicția de a se intra în incinta Morilor și de a se stânjeni în vreun fel liturghia slujită în zilele festive pentru toți muncitorii, *orele de catehism fiind fixate între 12.00 și 3.00 după amiaza*» (sublinierea autorului).³⁰

Municipalitatea considera după cum se vede Oratoriul un curs de Catehism. Deci trei ore pe zi erau în opinia lor mai mult decât suficiente. Don Bosco îl gândea însă într-un mod diferit: Catehism, Liturghie, Cuminecare și jocuri distractive pentru băieți. Trei ore după-amiaza nu ajungeau (din moment ce liturghia trebuia să se țină dimineața). Dar oricum era mai bine decât nimic: se supraviețuia. «Și astfel, într-o duminică a lunii iulie 1845, am mers să ne luăm în primire noul nostru cartier general. Fiecare ducea cu sine ce putea și era o gălăgie, un râset și o hârjoneală de nedescris. Prin cartier defilau copii și tineri purtând bănci, scăunele de închinăciune, sfetnice, scaune, cruci și tablouri. O adevărată emigrare veselă, dar în adâncul sufletelor eram înlăcrimați» (*Memorii*, 119).

La scurt timp după aceea, don Bosco scrie: «Existau însă dificultăți. Nu ne era permis să ținem slujba religioasă... Astfel, băieții nu se puteau împărtași, elementul esențial al Oratoriului nostru. Chiar ceasurile de recreație nu erau lipsite de inconveniente... băieții erau nevoiți să se joace pe stradă... unde treceau cai și căruțe» (*Memorii*, 120).

Dificultățile nu se făceau simțite doar de don Bosco. Locuitorii caselor vecine cu Morile credeau că era vorba de un catehism liniștit în biserică, nicidecum de joaca unei cete gălăgioase de tineri, care se zbenguiau pe malul canalelor ce duceau la mori. Don Bosco scrie: «Au început să se împrăștie zvonuri neliniștitoare despre noi. S-a dus vorba că întrunirile din cadrul Oratoriului sunt periculoase» și câteva rânduri mai încolo: «Secretarul Morilor... a ajuns chiar să afirme că Oratoriul nostru este un centru de imoralitate».

Profesorul Giuseppe Bracco transcrie într-o exegeză de-a sa decizia Administrației: «Domnul Director (al *Morilor*) afirmă că băieții aflați sub conducerea d-lui Teolog Borel abuză de permisiunea Municipalității de a folosi pentru catehism Capela morilor în zilele festive, intrând în incintă, deranjând munca lucrătorilor, făcând neajunsuri și chiar *murdărie*, etc. [Declară că] respectiva concesie care le-a fost făcută trebuie să înceteze în prima zi a lunii următoare (ianuarie)» (ACT Administrație 1845 vol. 62 p.388). Caracterele cursive sunt sublinierea mea.

Băieții care urinează în canalele Morilor «fac murdărie» după cum se exprimă cei ce acuză și sunt «imorali» în interpretarea celor acuzați. Chestiune de susceptibilitate sau poate doar de oboseală.

Don Bosco era într-adevăr obosit (voi vorbi despre asta în paginile următoare). Dar căutarea unui nou sediu pentru Oratoriu nu se sfârșise.

«Ia, Michelino, ia»

În acele luni de provizorat pe care Oratoriul le petrece la Mori, Sfânta Fecioară îi trimite lui don Bosco un dar prețios. În vreme ce împărțea medalioane ștregarilor săi, el vede un băiețandru palid, cum sta deoparte și-l privea în tăcere. Are opt ani, tatăl i-a murit de două luni, și se numește Michele Rua. Ce i-a trecut prin cap lui don Bosco în acel moment? Știm doar că după împărțirea medalioanelor, el s-a apropiat de băiat și întinzându-i mâna stângă a făcut semn cu dreapta că o taie pe jumătate și i-a spus zâmbind: «Ia, Michelino, ia!».

Băiatul l-a privit fără să priceapă. Ce să ia? Preotul acela nu-i dădea nimic. Atunci don Bosco i-a spus calm, apăsând cuvintele: «Noi doi o să facem totul pe din două» (MB. 8,195).

³⁰ Ib., p.215.

Băiatul acela, care alergă acasă să-i povestească mamei cele întâmplate, va deveni primul succesor al lui don Bosco în fruntea Salezienilor.

Michele îl va întâlni din nou pe don Bosco la Frații Școlilor Catolice. După aproape 50 de ani își amintește: «Când don Bosco venea la Institutul nostru, nici nu apuca bine să intre că un freamăt trecea printre bănci. Ne ridicam cu toții, ne părăseam locurile pentru a-l înconjura cu căldură, bucuroși să-i sărutăm mâna. Clericii încercau să oprească dezordinea: dar se istoveau degeaba».³¹

³¹ A. AUFRAY, *Preacuviosul Michele Rua*, Torino 1972, p. 10.

26. Un preot plin de praf și o grămadă de băieți

«Cu cât vom fi mai mulți, cu atât ne vom distra mai bine»

Pentru a evita incidentele neplăcute cu vecinii, don Bosco îi adună pe băieți la Mori, după care îi conduce la un alt loc de joacă, pe câmpiile necultivate din jur. Fluviul, plin de meandre se desparte acolo în trei brațe care formează două insule și numeroase insulițe.

Câteodată îi duce la plimbare pe coline. «Mergeam până la Sassi, la sanctuarul «Madonna del Pilone», la «Madona di Campagna», pe Muntele Capucinilor și până la Superga. În aceste biserici, slujeam pentru ei Liturghia și le explicam Evanghelia, după-amiaza făceam puțin catehism sau le povesteam câte ceva și cântam unele imnuri sacre. Apoi ne plimbam până seara, când fiecare se ducea într-ale sale. Părea că dificultățile or să ne scoată din cap ideea cu Oratoriul, și totuși numărul băieților crescuse și mai mult» (*Memorii*, 124).

Un tânăr care a luat parte la acele plimbări, își amintea că seara, când se despărteau, don Bosco le anunța locul următoarei întâlniri. «Ne explica drumul și ne dădea ora întrunirii, după care adăuga: «Dacă aveți prieteni chemați-i. Cu cât vom fi mai mulți, cu atât ne vom distra mai bine». În timpul săptămânii, băieții nu-și mai luau gândul de la asta și Oratoriul ajunsese subiect de vorbă în multe familii». Se discuta și după aceea. Când ajungeau la Superga, «rareori» sau la «Madonna dei Laghi di Avigliana », băieții povesteau despre călătoria aceea ca despre un eveniment extraordinar și așa se ducea vorba. «Erau zile de neuitat pentru noi care ne umpleau sufletul și memoria cu măreție ».³² Lumea vedea trecând cetele de băieți, în frunte cu preotul cu sutana prăfuită. Nu era un spectacol obișnuit, în vremea aceea când preoții țineau mult la înfățișarea lor, la «demnitate». Unii clătinau din cap, alții îl compătimeau.

Începe să se răspândească un zvon care crește din ce în ce mai mult și-l va afecta profund pe don Bosco: « Sărăcuțul, are idee fixă cu băieții aceia. O să ajungă la balamuc de atâta zarvă! ».

Iluzionism în casa Moretta

Când a sosit toamna, don Bosco îl convinge pe un preot, don Moretta, să-i închirieze trei camere într-o casă proprietatea sa în cartierul Valdocco.

Spațiul este strâmt și băieții stau înghesuiți ca sardelele într-o cutie, dar sunt voioși și plini de veselie. De-abia iese puțin soarele că au și pornit la plimbare. Dar când e frig și sunt nevoiți să stea în casă cu toții, don Bosco îi distrează cu jocuri de iluzionism. Îl pune pe câte un mic spectator să deschidă gura de unde scoate zeci de biluțe colorate, ori culege de pe nasul impunător al vreunui tânăr o grămadă de monede, în vreme ce toți râd și aplaudă.

Din când în când don Bosco întrerupe jocul și le vorbește cu afecțiune despre cele mai frumoase fapte ale lui Isus sau din viețile sfinților.

În cele trei camere, duminică după-amiază toți se joacă, dar seara se pun pe învățătură. Au reînceput cursurile serale, iar băieții își răpesc din orele de somn ca să vină în mici grupuri la școală, cu un pled pe umeri, să nu le fie frig. Câte unul adoarme în timpul lecțiilor, dar l-a rugat dinainte pe don Bosco să-l trezească, căci vrea cu tot dinadinsul să învețe să scrie și să citească.

³² FRANCESIA, Don Bosco și plimbările sale autumnale, Torino 1901, p.14.

Sănătatea lui don Bosco este însă șubredă în iarna lui '45. E tânăr dar muncește prea mult. E capelanul Spitalului unde sunt adăpostite fete handicapate. Are îndatoriri la închisoarea din Cottolengo și în institutele educative ale orașului. Muncește pentru Oratoriul său, merge să-i viziteze pe băieți la locul de muncă, le predă cursuri serale. Aceștia sunt murdari și neglijenți, încălțați cu bocanci sau saboți plini de noroi, au hainele zdrențuite și urât mirositoare, unde foiesc ploșnițele și păduchii, prilej de a se îmbolnăvi de boli de piele ori pneumonie» (ST 3,162). Chiar plămânii lui don Bosco sunt foarte slăbiți în lunile acelea.

Teologul Borel îi recomandă să nu mai muncească atât de mult, să-și mai reducă din îndatoriri. Marchiza îl cheamă la ea îi dă 100 de lire pentru Oratoriu (Lit 400.000 în 1986) și îi poruncește să plece într-o scurtă vacanță. Don Bosco își ia concediu de la Spital, renunță la unele sarcini, dar nu-l lasă sufletul să-i părăsească pe băieți. Avea însă nevoie de mai multă odihnă și își va da în curând seama de asta.

Oratoriul sub cerul liber

Odată cu revenirea timpului frumos, în camerele din casa Moretta, băieții fac o gălăgie de nedescris (vecinii protestează și se plâng proprietarilor de zgomot). La 50 metri distanță don Bosco reușește să închirieze o pajiște de la doi frați pe nume Filippi. Amplasează în mijloc un fel de hangar pentru a păstra în el echipamentele de joacă. În jurul acestuia, în fiecare duminică, aleargă și se distrează peste 300 de băieți.

«Pentru spovedanie procedam astfel: dis de dimineață, în zilele de sărbătoare, mergeam pe câmp, unde eram deja așteptat de o sumedenie de băieți. Mă așezam pe malul vreunui șanț și-i ascultam pe toți cei ce vroiau să se mărturisească. Restul se pregăteau pentru spovedanie sau, după săvârșirea tainei, îi mulțumeau lui Dumnezeu » (*Memorii*, 128).

Pe la zece, un băiat bate cu mândrie într-o tobă militară. Tinerii se încolonează. Apoi sună trompeta lui Brosio, un bersalier prieten cu don Bosco. Și pornesc: spre sanctuarul «Consolata» sau Muntele Capucinilor. Acolo don Bosco oficiază Liturgia, împarte Euharistia, după care le dă micul dejun.

Don Lemoyne, în cel de-al doilea volum al *Memoriilor Biografice*, face referință la lunga mărturie a lui Paolo C., care a frecventat Oratoriul «pe câmpul Filippi», și a mers cu grupul la Muntele Capucinilor. Reproduc un fragment:

« Se slujește Liturgia și numeroși tineri se înghesuie să primească Sfânta Împărtășanie. După o scurtă predică și câteva cuvinte de mulțumire Domnului, merg cu toții în curtea mănăstirii să mănânce. Eu m-am retras așteptând să mă alătur lor la plecare, când don Bosco s-a apropiat de mine și mi-a vorbit astfel:

- Pe tine cum te cheamă?
- Paolino.
- Ai mâncat?
- Nu, domnule.
- De ce?
- Pentru că nici nu m-am spovedit nici nu m-am Împărtășit.
- De nici una nu-i nevoie ca să poți mânca.
- Atunci ce trebuie să fac?
- Nimic altceva decât să ai poftă de mâncare și voință să vii să-ți iei porția.

Acestea fiind spuse mă conduse la coșul cu merinde din care mi-a dat pâine și fructe din belșug.

Când ne-am coborât de pe munte, am prânzit iar după-amiaza ne-am întors pe câmp unde am luat parte cu bucurie la toate jocurile până noaptea. Ani de zile după aceea, n-am mai părăsit Oratoriul și pe minunatul don Bosco, care a făcut atâta bine sufletului meu... Câte neplăceri a înfruntat, câtă răbdare a trebuit să aibă... pentru a-i reda Domnului unele suflete...

ce aveau înclinații rele, grosolane, poate chiar periculoase. Iar când reușea să-i facă pe băieți mai buni, se bucura enorm, căci nu-i păsa de nici o suferință în efortul lui de a face binele » (MB. 2,387).

27. Spitalul de nebuni pentru don Bosco

Îndoielile lui don Borel

Sănătatea șubrezită a lui don Bosco, repetatele evacuări ale Oratoriului, i-au făcut pe unii dintre prietenii săi să creadă că eforturile sale erau zadarnice și se lupta cu morile de vânt. De ce să nu aștepte timpuri mai bune? Există apoi un element care îi deruta pe cei ce avuseseră încredere fără margini în preotul din Becchi: acesta își povestea visurile ca fapte reale. Îi asigura pe băieți că în curând or să aibă un Oratoriu mareț, biserici și școli, ateliere și locuri de joacă... Toate acestea erau însă greu de crezut când se mutau cu tot calabalâcul dintr-un cimitir la o moară și dintr-o căsuță pe un câmp. Don Bosco descrie situația fără ocolișuri: «Se zvonea că am înnebunit».

Iată ce povestește: «Văzându-mă preocupat și veșnic în mijlocul băieților, lumea începu să vorbească că am înnebunit.

Într-o zi, când erau prezenți don Sebastiano Pacchiotti și alți preoți, don Borel mă luă de o parte în camera mea și îmi spuse:

- Dacă nu ne hotărâm să alegem, riscăm să pierdem totul. Să desființăm Oratoriul și să păstrăm lângă noi doar vreo 20 de băieți mai mici... Între timp Domnul ne va arăta pe ce drum mai potrivit să mergem înainte...

- Nu renunțăm la nimic – am răspuns –. Avem deja un sediu, cu o curte mare și spațioasă, o casă pregătită să adăpostească mulți băieți, o biserică și o vastă galerie cu arcade. Există de asemenea o sumedenie de clerici și preoți gata să muncească pentru noi.

- Dar unde se află toate lucrurile astea? – mă întrerupse don Borel.

Nu știu. Dar sunt sigur că există și se află la dispoziția noastră.

Atunci don Borel a izbucnit în plâns, exclamând:

- Săracul don Bosco, e nebun de legat.

M-a luat de mână, m-a sărutat și a plecat împreună cu don Pacchiotti și ceilalți preoți. Am rămas singur în cameră» (*Memorii*, 133).

Don Pacchiotti s-a exprimat însă în termeni mai vehemenți. G. B. Francesia povestește: «Auzindu-l pe don Bosco spunând că va face o biserică, don Pacchiotti ieși din încăpere exclamând: “Dacă dumneata vei construi o biserică, eu voi mânca un câine”. Eu l-am văzut pe fostul incredul în ziua când s-a pus prima piatră la fundația bisericii S. Francesco di Sales; s-a apropiat de don Bosco și i-a spus: “Particip din tot sufletul la sărbătoarea dumitale, dar sper că mă vei dispensa de rămășagul ce-am făcut”.

- Ce rămășag? – întrebă don Bosco.

- Să mănânc un câine! – replică râzând acel drag preot, și adaugă: “Acum cred totul”» (VBP, 113).

Marchiza este impresionată

G. F. Francesia continuă: «Însăși pioasa Marchiză di Barolo, care îl ajutase pe don Bosco în atâtea feluri, văzându-l acum atât de obsedat de Oratoriu, Biserică, Clerici și Preoți, își puse oamenii să se roage pentru sănătatea lui, spunând mahnită: “Să ne rugăm pentru sărăcuțul de don Bosco! Dragul de el care este bunătatea întruchipată, dă acum semne de nebunie!”.

Această doamnă miloasă, în încercarea de a-l ajuta, se adresa unor preoți torinezi să-l ducă cu frumosul la spital, unde ea dorea să-l vadă vindecat, oricât ar fi s-o coste» (VBP,

114).

Cei doi «venerabili preoți» erau don Vincenzo Ponzati, parohul bisericii Sfântul Augustin și don Luigi Nasi. Spitalul era de fapt o casă de nebuni. «Au sosit, m-au salutat cu politețe – scrie don Bosco – apoi au vrut să știe cum mă mai simt cu sănătatea, ce se mai aude cu Oratoriul, casa cea mare și biserica pe care eu le vedeam în vis ca fiind noul sediu al creației mele. La sfârșit au suspinat adânc și au murmurat:

- E chiar adevărat...

Mi-au arătat trăsura cu care veniseră și m-au invitat la o plimbare cu dâșii. Au spus: “Un pic de aer curat o să-ți facă bine. Avem timp să vorbim puțin.

Mi-am dat seama imediat de “gluma” pe care mi-o pregăteau și prefăcându-mă că nu bănuiesc nimic, i-am însoțit până la trăsura. Am insistat să intre ei primii. Când au fost înăuntru, în loc să-i urmez, am închis repede portiera și i-am zis vizitiului: “La balamuc, repede! Acești doi preoți sunt așteptați”» (*Memorii*, 136).

Trăsura sosi într-adevăr la spitalul de nebuni și cei doi preoți care «vroiau să-l vindece pe don Bosco» au fost ei înșiși internați. Vestea despre această glumă a trecut din gură în gură și a fost de pomină în tot orașul. Cu toate acestea zvonul că don Bosco ar fi nebun nu se domolea. Michelino Rua, devenit unul dintre băieții săi cei mai apropiați și plini de afecțiune, îi povestea peste ani lui G. B. Francesia, care relatează. «De abia ajutase la slujirea Liturghiei în biserică și se pregătea să iasă grăbit că un capelan îl opri și-l întrebă unde se duce.

- La don Bosco, răspunde tânărul, e duminică.

- Cum, nu știi? E tare bolnav.

- Dar l-am văzut nu de mult...

- Și totuși e cum îți spun, bolnav, și încă de-o boală fără leac...

- Îmi spunea Michelino că această veste l-a cutremurat din cap până în picioare:

- Dacă aș fi auzit că e bolnav tatăl meu, poate că nu aș fi suferit atât de mult.

Mare i-a fost însă uimirea când ajunse la Oratoriu și-l găsi pe don Bosco vesel ca întotdeauna. “Îi sunt atât de dragi tinerii că s-a ținut” – se spunea pe atunci cu răutate în Torino».³³

Don Bosco concediat

Nu știm dacă Marchiza, după ce proiectul ei eșuase atât de lamentabil, continuă să se îndoiască de integritatea mentală a lui don Bosco. În orice caz ea nu a încetat să fie îngrijorată de starea sănătății preotului, într-atât încât dorindu-i binele, ajunse chiar să aibă o răfuială cu el. Don Bosco ne-a păstrat în *Memoriile* sale dialogul pe care l-a avut cu ea, din care transcriu aici ideile principale:

«- Sunt mulțumită de munca dumitale în slujba operelor mele caritabile... dar inima mi-e grea gândindu-mă că muncești prea mult și-ți strici sănătatea. Nu se poate ca d-ta să fii în continuare directorul Așezămintelor și să te ocupi în același timp de băieții abandonați. Numărul lor a crescut peste măsură în ultima vreme. Îți propun să-ți faci doar datoria: să conduci spitalul. Un timp nu te mai gândești la băieți. Care-i răspunsul?

- Nu aveți grijă... Împreună cu don Borel și don Pacchiotti putem să ne ocupăm de toate.

- Dar eu nu pot permite ca dumneata să te omori. Trebuie să alegi, ori Oratoriul ori Refugiul. Gândește-te bine, apoi dă-mi un răspuns.

- Răspunsul meu e gata de multă vreme. Dumneavoastră aveți bani și puteți găsi mulți preoți pe care să-i numiți în locul meu. Băieții nu au însă pe nimeni... Am să mă dedic lor cu toate forțele de care dispun.

- Cum vă veți descurca fără salariu?

³³ FRANCESIA, D. *Michele Rua*, Torino 1911, p. 14.

- Dumnezeu m-a ajutat întotdeauna și mă va ajuta.
- Acceptă un sfat pe care ți-l dau ca și cum aș fi mama dumitale. Eu voi continua să te plătesc chiar mai mult decât până acum dacă vrei. Ia banii și mergi să te odihnești. Dacă refuzi sfatul meu care-i spre binele dumitale, voi fi nevoită să te concediez. Gândește-te bine.
- Vă repet că m-am gândit deja foarte bine, doamnă Marchiză... Nu pot să părăsesc drumul pe care mi l-a ales Divina Providență. (...)
- Foarte bine atunci – conchise Marchiza –. Peste trei luni, dacă nu vă veți schimba poziția, vă voi găsi un înlocuitor ca director al Spitalului» (*Memorii*, 134).

28. Ultima evacuare

«Eram singur, sfârșit de muncă»

La începutul lunii martie, don Bosco a primit de la frații Filippi o scrisoare ce-l umplu de îngrijorare. «Tinerii dumneavoastră – scriau ei –, ne transformă câmpul într-un deșert. Până și rădăcina ierbii este distrusă de atâta du-te-vino. Vă scutim bucuroși de plata chiriei restante, însă trebuie să părăsiți locul în cel mult 15 zile. Nu putem face nici un fel de prelungire a termenului» (*Memorii*, 133).

Don Bosco încercă să-i convingă pe frați, se duse să vorbească cu mama lor. Nu fu însă nimic de făcut. Se zbătu să închirieze un alt câmp, dar cine își dă proprietatea pe mâna unui nebun?

«Sosi ultima duminică în care mai puteam reuni Oratoriul pe pajiștea fraților Filippi. În seara dinainte, am privit îndelung mulțimea băieților ce se jucau. Erau “recolta bogată” a Domnului. Dar nu se găsea cine să o culeagă, eram doar eu, plugar sleit de puteri, cu sănătatea dusă de răpă. Voi mai putea oare să-mi adun băieții într-un alt loc? Dar unde?

M-am retras și am început să mă plimb, în vreme ce lacrimi îmi curgeau pe obraji.

- Dumnezeu meu – am exclamat –, de ce nu-mi arăți încotro să o apuc? Fă-mă să înțeleg unde este locul menit pentru Oratoriul meu sau măcar spune-mi ce să fac.

De-abia spusesem aceste cuvinte, când sosi un anume Pancrazio Soave, care bâlbâindu-se îmi spuse:

- Este adevărat că sunteți în căutarea unui loc pentru a face un laboratoriu?

- Nu laborator ci oratoriu.

- Nu știu care-i diferența. Însă locul există. Veniți să-l vedeți. Îi aparține d-lui Francesco Pinardi, un om de treabă. Veniți și o să vă facă un contract bun” (*Memorii*, 137). (În *Memoriile* sale, scrise în mare parte între 1873 și 1875, don Bosco încurcă puțin datele. Ultima zi pe pajiștea fraților Filippi nu a fost 15 martie, cum scrie el, nici 15 aprilie, cum a corectat don Bonetti, ci 8 martie, prima duminică a Lăsatei Secului. Aflăm acest lucru dintr-o scrisoare adresată Primăriei de don Bosco, care a fost regăsită de puțină vreme).

Însoțit de Pancrazio Soave, am ajuns în fața unei magazii cu un singur etaj, cu scări și balcoane de lemn ros de carii. În jur se aflau grădini de zarzavat, livezi și câmpuri. Mă pregăteam să urc pe scară când domnul Pinardi mă opri și-mi spuse:

- Nu, locul pentru d-voastră e în spatele casei.

Era un fel de acoperiș (*15 metri pe 6*) ce se sprijinea într-o parte de casă și în cealaltă cobora până la un metru aproape de pământ. Putea sluji ca depozit de lemne dar nicidecum pentru altceva. Am intrat plecându-mi capul, să nu mă lovesc de acoperiș.

Francesco Pinardi, proprietarul casei, era un emigrant venit din Arcisate (provincia Varese). Cumpărase casa cu mai puțin de un an înainte, pe 14 iulie 1845. Pe 10 noiembrie o închiriasse (cu excepția adăpostului de care vorbeam) lui Pancrazio Soave, emigrat și el din Verolengo (Torino), ce încercase să amplaseze acolo o fabrică de amidon.

Ultima rugăciune pe iarbă

«- E mult prea joasă, nu-mi folosește – am spus.

- Am să-i aduc orice îmbunătățire vreți – a răspuns Pinardi politicoș. Voi coborî podeaua, voi face scări, voi schimba dușumeaua. Dar țin neapărat să faceți aici laboratoriu.

- Nu este un laborator, ci un oratoriu, o mică biserică unde să-mi adun băieții.

- Cu atât mai bine. (...)

Omul acela cumsecade era cu adevărat fericit să aibă o biserică în propria casă.

- Dragă prietene – i-am spus – vă mulțumesc pentru bunăvoință. Dacă îmi promiteți că veți coborî terenul cu 50 de centimetri, pot să accept. Dar cât costă chiria?

- Trei sute de lire. (...)

- Vă voi da trei sute douăzeci cu condiția să-mi închiriați și bucata de teren - din jur, ca să aibă băieții unde se juca. (...)

- De acord. Batem palma. (...)

M-am întors în goană la băieți, I-am strâns în jurul meu și am început să strig:

- Fiți fericiți, copiii mei! Avem un loc pentru Oratoriu de unde n-o să ne mai alunge nimeni. Vom avea biserica, școala, curtea pentru jocuri și întreceri sportive. (...) Este acolo. E casa lui Francesco Pinardi! – și cu o mână le-am arătat locul.

Cuvintele mele au fost primite cu o bucurie de nedescris. (...) Am îngenunchiat pe iarbă pentru ultima oară și am făcut mătânii (*Memorii*, 140).

Giovanni B. Francesia, tovarășul băieților care au mers de pe câmpul Filippi la casa lui Pinardi, scrie că «toți până la unul, *băieții, don Bosco și vechiul proprietar*, au pus mâna la treabă să transforme adăpostul acela într-o capelă» (VBP, 118). După ce-și sfârșeau ziua de muncă, micii zidari și meseriași se duceau să-l ajute pe don Bosco. Aduceau roabe, cazmale, lopeți, găleți cu var. Fețele le erau obosite dar radiau de fericire, că puteau să-și construiască propria biserică, Oratoriul *lor*. Munca băieților era ca o muzică măreață».

29. «Moare don Bosco!»

Câmpuri verzi printre fabrici

«Când au fost terminate lucrările de adaptare a construcției inițiale scopurilor noastre – scrie don Bosco – Arhiepiscopul ne-a îngăduit să o binecuvântăm și să folosim ca biserică acel sărman edificiu. Aceasta s-a întâmplat în duminica Paștelui, pe 12 aprilie 1846. Noua biserică era o construcție rudimentară, dar reprezenta pentru noi cu ajutorul lui Dumnezeu sfârșitul peregrinărilor. Această mică biserică era pentru mine locul unde văzusem scris în vis: “Aceasta este casa mea. De aici mi se va înălța gloria”. Voia Domnului era însă alta.

Noul sediu al Oratoriului nostru era din păcate vecin cu o casă locuită de femei ușoare, unde se petrecea până noaptea târziu. Acolo își dădeau întâlnire bețivii din oraș, în zilele de sărbătoare. În ciuda acestor vecini de o moralitate îndoielnică, noi începuserăm cu regularitate să ne ținem întrunirile» (*Memorii*, 143).

Don Bosco îi spovedea pe tineri, le predica, îi hrănea, se juca cu ei, îi învăța, îi îndruma la Catehism pe care îl predă în cursuri serale și vorbea cu fiecare în parte despre problemele ce-i frământau.

În noul sediu, băieții vin în număr tot mai mare, uneori duminica ajung la câteva sute. Aceasta se datorează fascinației pe care o exercită don Bosco asupra lor dar și noului sediu al Oratoriului, pe care după atâtea evacuări au reușit să-l găsească.

Zona Valdocco, aflată la periferia orașului, cuprinde câmpii întinse. În Borgo Dora (numit astfel după fluviul ce curge la nord-estul regiunii) încep «să fie amplasate fabricile de mașini unelte, atelierele meșteșugărești ale căldărarilor, dogarilor și ale altor meseriași, pentru a elibera centrul orașului de zgomotul lor insuportabil». În zona «Balonului» se află nouă tăbăcării, multe manufacturi de mătase, mori publice. În marea piață Emanuele Filiberto, care unește Borgo Dora cu orașul, se ține târgul cel mare unde atâția băieți stau și așteaptă zilnic să vină cineva să le dea de lucru (ST 3,72).

Să iasă din acest cartier, din mijlocul fabricilor și al străzilor pline de miasme și să-l regăsească pe don Bosco pe pajiștile verzi din afara orașului era pentru mulți băieți paranteza de lumină ce-i consola pentru restul săptămânii plin de obidă. Tot astfel simțeau atâția alți băieți din zona Martinetto, aflată în vestul cartierului Valdocco, unde se aflau filaturile de mătase, o manufactură de bumbac, două tăbăcării de piei și două fabrici de cărămizi și de țigle. Pentru acești băieți muncitori, don Bosco făcea tot ce-i stătea în putere, dar era și el om, și într-o după-amiază de iulie, cum scrie «am fost cuprins de o mare oboseală. Și au trebuit să mă poarte pe brațe până la pat».

«Voi muri vegheat de voi»

«Eram foarte bolnav: bronșită, tuse, febră foarte mare. În opt zile starea mea s-a înrăutățit mult și am ajuns la pragul dintre viață și moarte. Mi s-a dat ultima împărtășanie și am fost miruit pentru ultimul drum. Eram pregătit pentru moarte. Îmi părea însă rău că-i părăsesc pe băieții mei».

Giovanni B. Francesia își amintește că în acele zile «veni să vegheze la căpătâiul bolnavului și mama sa» (VBP, 123).

«Când se împrăștie printre tineri zvonul că boala mea era gravă – continuă don Bosco – fură cu toții cuprinși de o durere profundă... În fiecare clipă, la ușa camerei unde zăceam

bolnav, veneau grupuri de băieți. Plângeau și se interesau de starea în care mă aflam. Nici nu mai vroiau să plece » (*Memorii*, 157).

Medicii interzisese orice vizită, nimeni nu era lăsat să intre. Dar Francesia își amintește: «El însuși ne spunea că atunci când doctorii au dat sentința că nu erau speranțe de vindecare, el întrebă: “Acum putem să-i lăsăm să intre pe băieți?” “Faceți cum vreți”. Atunci el a cerut să se deschidă larg ușa și să fie lăsați să intre toți cei ce vroiau să-l viziteze. “Măcar așa voi muri vegheat de voi. Dar n-aveți teamă, dacă eu mor, Domnul va trimite un altul să-mi ia locul” – le spunea don Bosco» (VBP, 124).

Afecțiunea lui don Bosco i-a făcut pe băieți să se roage cu și mai multă devoțiune decât până atunci, să facă tot felul de sacrificii eroice pentru a obține îndurarea Domnului și însănătoșirea lui don Bosco. “Mulți i-au promis Sfintei Fecioare să facă mătăanii zilnic, luni de zile, alții timp de un an, iar câte unii toată viața. Sunt sigur că mulți tineri zidari au ținut post cu pâine și apă săptămâni în șir, continuând însă să muncească din greu de dimineața până seara. Scurta pauză pe care o aveau într-o zi de lucru era dedicată rugăciunii Sfințelor Taine.

Dumnezeu i-a ascultat.

«Era sâmbătă seara, medicii m-au consultat și au conchis că mi se apropie sfârșitul, poate chiar în noaptea aceea. Și eu credeam asta, pentru că mă simțeam sleit de puteri și scuipam sânge. Într-un târziu am simțit o nevoie cumplită de somn și am adormit, iar când m-am trezit, eram în afara oricărui pericol. Medicii Botta și Cafasso m-au vizitat dimineața și mi-au zis să dau acatist pentru minunea de a mă fi însănătoșit» (*Memorii*, 158).

Florile de la Porta Palazzo

Vestea despre însănătoșirea lui don Bosco le-a adus multă bucurie băieților. La puține zile după aceea, el le-a promis că se va întoarce la Oratoriu cât de curând. Francesia își amintește: «În dimineața aceea, am cumpărat atâtea flori că aproape nu le puteam duce și le-am împrăștiat pe drumul de la Cămin la Oratoriu. Vânzătoarele din Porta Palazzo se minunau de atâția tineri ce veneau să cumpere flori și întrebau dacă-i ziua vreunui sfânt sau vreo sărbătoare anume.

- Ce sfânt! Ce sărbătoare! Sunt pentru don Bosco – spuneam – el vine astăzi la Oratoriu. A fost bolnav pe moarte și azi se întoarce...

- Cine este don Bosco?

- Preotul acela care adună băieți și-i învață de bine.

- A fost bolnav?

- Destulă vreme, dar astăzi vine la Oratoriu și o să organizăm o petrecere pe cinste» (VBP, 125).

«Sprijinindu-mă într-un baston, m-am dus la Oratoriu. Băieții m-au întâmpinat cântând și plângând de bucurie. Au cântat un imn de mulțumire lui Dumnezeu și m-au aclamat plini de entuziasm» (*Memorii*, 158).

Cei mai mari l-au obligat să se așeze pe un scaun și l-au purtat pe umeri ca pe un rege în triumf, iar cei mai mici săltau și țipau în jurul lor, aruncând cu flori. Au intrat în capelă și s-au închinat Domnului, mulțumindu-I că l-a salvat pe don Bosco al lor. Giovanni Bonetti a transcris cuvintele pe care don Bosco a reușit să le rostească printre lacrimi micilor săi prieteni:

- Vă mulțumesc... Sunt încredințat că Dumnezeu mi-a redat viața mulțumită rugăciunilor voastre, și îmi voi arăta recunoștința dedicându-mi viața vouă. Promit să fac asta câtă vreme voi viețui pe acest pământ cu îngăduința lui Dumnezeu. Și voi... ajutați-mă (CL 113).

Imediat după aceea, don Bosco a făcut un gest de mare pedagog: “M-am îngrijit de un lucru important. Mulți dintre voi, cât ați fost bolnav, ați făcut împinși de dragoste și de emoție

legăminte pe care cu greu le veți putea respecta. Eu le-am transformat în promisiuni mai ușor de ținut» (*Memorii*, 159).

Medicii i-au prescris câteva luni de convalescență și el s-a dus să le petreacă în familie, la Becchi. Dar a promis: «Înainte să cadă primele frunze ale toamnei, mă voi întoarce printre voi».

30. O mamă și o casă pentru cine nu are

Întoarcerea la Valdocco

Plimbându-se pe câmpuri și prin vii unde strugurii se coceau în așteptarea culesului, don Bosco și-a făcut cu calm planurile de viitor. Se va întoarce la Torino, deși don Cafasso și don Borel îl sfătuiau să-și prelungească convalescența în altă parte. Acolo el va merge să locuiască în Oratoriu, în cele trei camere pe care le subînchiriasse de la Soave începând din 5 iunie.

O să reia (cu calm pentru a nu-și risca iarăși sănătatea) proiectul pe care boala îl întrerupsese temporar: să acorde ospitalitate băieților săraci și orfani.

Zona Valdocco, însă, era umbrită de prezența acelei «case unde locuiau femei ușoare». Nu era locul potrivit pentru un preot care locuia singur și ținea la bunul său renume.

Din această cauză, într-o bună zi don Bosco își luă inima în dinți și-i spuse mamei sale:

«– Mamă, trebuie să merg să locuiesc la Valdocco. Ar fi nevoie să angajez o femeie de serviciu. Dar în casa vecină trăiesc oameni imorali în care un preot nu poate avea încredere. Matale ești singura persoană care mă poate feri de bănuielile gurilor rele.

Mama înțelese seriozitatea cuvintelor mele și răspunse:

Dacă crezi că asta este voința Domnului, sunt gata să vin.

Acesta era un mare sacrificiu din partea ei. Nu era bogată dar în mijlocul familiei avea locul unei regine. Mari și mici toți o iubeau și o ascultau întru totul» (*Memorii*, 160)

Au plecat din Becchi dimineața pe 3 noiembrie. Margherita a mângâiat la despărțire creștetile celor patru nepoți pe care îi părăsea cu mare tristețe, a privit casa, câmpurile sale. Văzuse cum uraganele scoteau copacii din rădăcini. Acum viața o dezrădăcina și pe ea, ducând-o la 58 de ani într-un oraș pe care nu-l cunoștea.

«Am făcut popas la Chieri – scrie don Bosco –, și seara am ajuns la Valdocco. Văzând camerele acelea lipsite de orice, mama zâmbi și spuse:

- La Becchi aveam atâtea griji ca să conduc gospodăria, ca să spun fiecăruia ce are de făcut. Aici voi fi mult mai liniștită» (*Memorii*, 161)

Opt noiembrie cădea într-o duminică și pentru băieții Oratoriului s-a încins o petrecere pe cinste. Don Bosco și mama sa, așezați în mijlocul câmpului, au ascultat cântecele și urările de bine ale acelei armate de tineri care îi înconjură cu dragoste.

Prima preocupare a lui don Bosco a fost să reia cursurile serale și să le prelungească pe cele duminicale. Pe 1 decembrie a subînchiriat de la Soave toată casa Pinardi pentru 710 lire anuale. (Actul notarial nu poartă semnătura lui don Borel, ca cele dinainte, ci a lui don Bosco). Cu ajutorul lui don Carpano, don Nasi, don Trivero, don Pacchiotti se făcea școală peste tot: în camere, în bucătărie, în biserică. Cu cât se măreau mai mult posibilitățile de instruire – își amintește don Bosco – cu atât creștea numărul băieților.

«În iarna lui 1846 și '47, școlile noastre serale au dat rezultate optime. Aveam în medie 300 de elevi în fiecare seară. Materiile pe care le predam erau limba maternă și aritmetica, cântecele dar și muzica, care îi atrăgeau în mod deosebit pe tineri. Dar printre elevi existau și mici derbedei care făceau mare târaboii» (*Memorii*, 162).

Era un adevărat spectacol să vezi seara camerele luminate pline cu copii și tineri în picioare, în bănci sau așezați pe pământ, cu o carte în mână, pregătiți să scrie ori să deseneze literele mari pe caiete.

Băiatul adus de ploaie

Chiar duminica numărul băieților era în continuă creștere. Ajunseseră între 400 și 500. În biserică încăpea doar o mică parte. «Iarna – își amintește Pietro Stella – podeaua capelei Oratoriului era acoperită de noroi». Vara aceeași capelă se transforma «într-o seră urât mirositoare, în care stăteau înghesuiți băieți cu răsuflarea grea și haine murdare, dar miresmele nu erau diferite de acelea pe care le respirau tinerii în propriile case sau pe străzile orașului. Să spovedești atâta lume acolo era o adevărată penitență pentru un preot, oricât și-ar fi schimbat băieții lenjeria» (ST 3,163).

Dar don Bosco nu se gândește doar să-i spovedească. El știe că printre acești tineri se află unii care noaptea nu au nici măcar un acoperiș deasupra capului sau un culcuș oricât de sărăcăcios (un sac umplut cu frunze sau cu paie) pe care să doarmă. Proiectul său era să le dea găzduire acestor săraci între săraci în casa pe care o subînchiriasse.

Primul băiat sosește în luna mai 1847, adus de Providență și de o ploaie torențială. Don Bosco povestește întâmplarea cu multă simplitate:

«Într-o seară ploioasă de mai, a bătut la ușa noastră un băiat ud learcă și înghețat de frig. Ne-a cerut pâine și ospetie. Mama l-a poftit în bucătărie lângă vatră. În vreme ce băiatul se usca ștergându-se cu un prosop, i-a dat pâine și ciorbă. Eu l-am întrebat dacă merge la școală, cine-i sunt părinții și cu ce se ocupă. Mi-a răspuns:

- Sunt un biet orfan. Vin din Valsesia să caut de lucru. Aveam 3 lire, dar le-am cheltuit și nu am găsit de lucru. Acum nu mai am nimic și sunt singur pe lume.

- Te-ai împărtășit?

- Nu.

- Te-ai spovedit vreodată?

- Uneori.

- Și acum unde te duci?

- Nu știu. Faceți-vă pomană, în numele Domnului, și lăsați-mă să petrec noaptea într-un colț.

În tăcere începu să plângă. Chiar și mama plângea iar eu eram profund tulburat.

- Dacă aș ști că nu ești un hoț te-aș ține la noi. Dar alți băieți mi-au furat păturile, și poate că tu vei face la fel.

- Nu, Domnule. Fiți liniștit. Eu sunt sărac, dar n-am furat niciodată.

- Dacă ești de acord – spune mama – noaptea asta îi aștern să doarmă aici. Măine vom vedea ce facem, cu ajutorul Domnului.

- Aici unde?

- În bucătărie.

- Și dacă fură oalele?

- O să fac în așa fel ca asta să nu se întâmple.

- Atunci sunt de acord.

Ajutată de băiat, mama ieși afară și luă niște cărămizi, le aduse înăuntru și făcu patru suporturi pe care sprijini niște scânduri unde puse așternutul și pregăti astfel primul pat al Oratoriului. Buna mea mamă îi ținu atunci băiatului un mic discurs despre nevoia de a munci și binefacerile muncii și ale credinței. Apoi îl invită să se roage.

- Nu știu să mă rog – spuse el.

- Atunci te vei ruga împreună cu noi.

Pentru a preîntâmpina orice pericol, bucătăria a fost închisă cu cheia până a doua zi dimineața. Acesta a fost primul băiat oaspete al casei noastre» (*Memorii*, 168).

31. Giuseppe, Carlino: băieții speranței

Promemoria variate

După băiatul de la Valsesia (care nu a furat oalele) au sosit și alți tineri rămași orfani, emigranți în căutarea primului lor loc de muncă. Ei au fost găzduiți în «casa de lângă Oratoriu» (pe care o voi numi «Cămin») împreună cu câțiva preoți și un cleric ce locuiau la don Bosco și contribuiau cu banii pentru chirie la supraviețuirea financiară a institutului și la bunul mers al gospodăriei.

Nu există un registru al oaspeților, ne asigură Pietro Stella. S-au păstrat doar însemnările lui don Bosco, un fel de promemoria diverse. Don Bosco făcea binele cum putea și nu lua notițe pentru uzul istoriei. Dar potrivit mărturiei lui Bonetti și Francesia, în primul an (1847) au fost găzduiți șapte băieți.

Pentru ei, don Bosco a transformat două camere vecine într-un mic dormitor unde a pus paturi și a agățat pe perete un mic crucifix, o icoană a Maicii Domnului și un dicton pe care scria: «Dumnezeu te vede».

Dimineața devreme, don Bosco ține pentru ei o scurtă Liturghie, după care mănâncă și merg la lucru. Unii sunt ucenici la ateliere de tâmplărie sau de fierărie, alții băieți de prăvălie ori chelneri. Don Bosco merge și el în oraș: pentru a cere de pomană oamenilor înstăriți ca să-și poată întreține băieții, să le cumpere haine și mâncare, pentru a-și scrie cărțile în biblioteca Căminului, pentru a preda catehismul în Școala Fraților și în închisori, pentru a-i întâlni la locul lor de muncă pe băieții care frecventează Oratoriul.

Când oaspeții revin acasă la căderea nopții, «ei găsesc masa pusă, paturile aranjate, camerele curate și lenjeria cârpită de mama lui don Bosco» (ST 3,177).

Pentru a pune pe picioare prima mică comunitate, don Bosco avea nevoie de un tânăr asistent în care să aibă încredere deplină, nelimitată. Dar nu numai atât: îi trebuie un băiat care să rămână cu el pentru totdeauna și să fie primul «miel ce devine păstor», primul dintre acei clerici și preoți pe care Maica Domnului i-i promisese de atâtea ori în vis.

Adolescentul luat de mână

De câțiva ani, don Bosco îl urmărea pe Giuseppe Buzzetti, băiatul atașat de Oratoriu ca și cum ar fi fost casa lui, cu o fire dulce, un caracter blând, care de curând împlinise 15 ani. Don Bosco își pusese multe speranțe în el.

Într-o seară a anului 1847, îl puse la încercare. Iată cum povestește însuși Giuseppe: «Era într-o duminică seara și eu îi priveam pe colegii mei cum se zbenguiau în recreație. Ziua de sărbătoare era pentru noi o adevărată zi de odihnă și profitam de ea de dimineața până seara. Mă împărtășisem împreună cu fratele meu și eram bucuros nevoie mare. Don Bosco stătea cu noi și ne povestea întâmplări de prin lume auzite. Se lăsase noaptea și mă pregăteam să plec acasă. Frații mei se duseseră mai devreme să pregătească cina. Când m-am apropiat de don Bosco să-l salut în vreme ce vorbea cu cei ce plecau, el m-a oprit, prinzându-mă de mână... Rămas singur cu el după un timp mi-a spus:

- Sunt mulțumit că pot să vorbesc cu tine. Spune-mi, ai vrea să stai cu mine?
- Să stau cu dumneavoastră? Nu înțeleg.
- Tu ești zidar, nu-i așa? Ei bine eu vreau ca tu să mă ajuți să fac atâtea alte lucruri...
- Dar tot nu înțeleg!

- Trebuie să strâng pe lângă mine tineri care vor să mă urmeze în acțiunile Oratoriului. Tu ai putea fi unul dintre ei... Aș începe prin a te învăța unele lucruri și cu timpul dacă Dumnezeu vrea, ai putea ajunge preot.

Priveam fața lui don Bosco și mi se părea că visez. Apoi el adăugă:

- Voi vorbi cu fratele tău, Carlo, și vom face totul cu voia și pe placul Domnului». ³⁴

Carlo a fost de acord, și Giuseppe a venit să locuiască cu don Bosco și mama Margherita. Don Bosco i-a încredințat banii și i-a dat casa pe mână cu toată încrederea. După doi ani de studiu, l-a pregătit pentru a îmbrăca haina neagră a clericilor. Era numit "clericul Buzzetti" și toată lumea îl considera adjunctul lui don Bosco. El l-a luat de-o parte pe Michele Rua (cu 5 ani mai tânăr) și l-a muștruluit bine îndemnându-l să nu negligeze învățătura.

Dar după o vreme nu se mai simți potrivit pentru destinul de preot. Profitând de niște probleme de sănătate, lepădă hainele de cleric: cu don Bosco mereu dar preot nu. Rămase omul de încredere și brațul forte al lui don Bosco, stâlpul casei, salezian de frunte, deși intra în ordin doar la 45 de ani, când Michele Rua (băiatul căruia îi dăduse lecții de comportament) era deja Prefectul General al Salezienilor.

Un bacșiș și o casă pentru Gastini

După Buzzetti veni Carlo Gastini. Povestea sa (repetată de el de zeci de ori oricui vroia să-l asculte) este descrisă cu lux de amănunte atât de Francesia cât și de Bonetti.

Într-o zi a anului 1843 (pe când se afla încă la Cămin) don Bosco a intrat într-o frizerie. S-a apropiat de un ucenic și i-a cerut să-l bărbierească.

- Cum te cheamă?

- Carlino. Am unsprezece ani.

- Bravo Carlino, săpunește-mă bine. Cu ce se ocupă tatăl tău?

- A murit. O am doar pe mama.

- Oh, dragul de tine, îmi pare tare rău -. Băiatul îi terminase de săpunit barba. - Acum fă bine și mă bărbierește.

La aceasta interveni frizerul alarmat.

- Sfînția ta, pentru numele lui Dumnezeu, băiatul nu se pricepe. El e doar pentru săpunit.

- *Mi sun don Bosc* (Eu sunt don Bosco) și el sigur că poate rade *a un c'a lé d'bosc* (pe unul care-i de lemn). ³⁵Curaj, Carlino.

Carlino îi rase barba tremurând ca o frunză. Transpirase. Îl tăie ici și colo, mânuind cu energie briciul, dar reuși să termine treaba începută.

- Bravo, Carlino! - zâmbi, don Bosco -. Și acum că ne-am împrietenit, să vii să mă cauți când vrei.

Gastino începu să frecventeze Oratoriul și deveni prietenul apropiat al lui don Bosco. Și don Bosco continuă să-l viziteze sâmbăta la frizerie. Tânărul îi povestea lui Francesia că don Bosco pătimea sub briciul lui ca Bartolomeo, sfântul jupuit de viu... Dar în parte era și vina sa, căci nu vroia să stea niciodată liniștit și-i puneă întrebări cu duiumul: «De când nu te-ai mai spovedit? Vii mâine la Oratoriu? Ce mai face mama ta?» «Într-un cuvânt nu mă slăbea de loc, și cum nu eram decât un ucenic, tremuram ca varga, urmărit îndeaproape de ochiul vigilant al patronului. În schimb don Bosco era mereu calm. Plătea, îmi lăsa un mic bacșiș și pleca după ce mă făcea să-i promit că a doua zi voi merge să-l vizitez». ³⁶

În vara anului 1847, don Bosco îl găsi pe Carlino plângând lângă frizerie.

- Ce ți s-a întâmplat?

³⁴ FRANCESIA, *Giuseppe Buzzetti*, S. Benigno Canavese 1898, p. 7.

³⁵ «Bosco» pe italiană înseamnă pădure, lemn. (N.t.)

³⁶ FRANCESIA, *Don Bosco prieten...*, S. Benigno Canavese 1908, p. 33.

- A murit mama mea și patronul m-a dat afară. Fratele mai mare e soldat, în - armată. Nu știu unde am să mă duc.

- Vino cu mine. Eu sunt un preot sărac. Dar chiar atunci când voi avea doar o bucătică de pâine am să o împart cu tine. (Este fraza pe care atâția băieți au auzit-o din gura lui don Bosco și au păstrat-o în suflet ca pe o comoară. Don Bosco va fi mereu pentru ei siguranța zilei de mâine.)

Gastini este un băiat în care don Bosco își pune mari speranțe. Dar Carlini la început este împrăștiat și inconsecvent, nestatornic ca un fluturaș, nu-i prea place să învețe. În șorțul lui a pus don Bosco acel faimos bilet: «Dacă mori la noapte, unde se duce sufletul tău?» E o atenționare bine venită. Chiar în seara aceea, Gastini se duce la don Bosco să se spovedească.³⁷ Devine mai sânguincios la învățătură. Don Bosco îl pune să studieze alături de Buzzetti, și îl determină să îmbrace veșmântul preotesc pe 2 februarie 1851, de Întâmpinarea Domnului. Trei ani după aceea, însă, clericul Gastini simte din nou chemarea primăverii, ca un fluture atras de lumina lămpii. Cuvintele Sfântului Filippo Neri, pronunțate adesea de don Bosco, «Fiți veseli, numai să nu păcătuiți», implică o prezență drăgăstoasă dar continuă a asistențelor printre băieții găzduiți de don Bosco. Dar uneori, chiar acești asistenți îl dezamăgesc pe don Bosco. În primăvara anului 1854, el scrie în registrul de bună purtare: «Viale, Olivero, Luciano, Gastini, au ieșit fără voie în seara zilei de 7 mai și s-au întors acasă târziu, când toată lumea se culcase deja, drept pentru care au trebuit să sară peste poarta deja încuiată». Carlini, pe atunci de douăzeci și unu de ani, avusese o escapadă nocturnă împreună cu alți trei băieți. În vara următoare va participa curajos la ajutorarea bolnavilor de holeră dar în 1855 va lepăda veșmântul de preot și se va retrage din Oratoriu. Don Bosco scrie doar șase cuvinte în dreptul numelui acestuia: «A mers să locuiască la sine». Carlini se va simți mereu legat de don Bosco și de casa din Valdocco. Fire veselă, el va fi întotdeauna prezentatorul strălucit al oricărei petreceri. Dar cele șase cuvinte ale lui don Bosco cuprind un vis spulberat.

Cele câteva bijuterii ale mamei

Odată cu sosirea primilor băieți, începură problemele economice pentru don Bosco și mama sa. Banii cu care puteau contribui micii muncitori găzduiți de Oratoriu erau foarte puțini. Un mic zidar câștiga 40 de centime pe zi iar pâinea costa 37 de centime kilogramul.

«Cum poți să trăiești, să mănânci, să plătești chiria? – scrie don Bosco –. Și asta nu este totul. Mulți băieți îmi cereau tot timpul pâine, pantofi, cămăși, haine. Aveau nevoie de toate acestea ca să plece la lucru» (*Memorii*, 161).

Don Bosco începu să meargă pe la casele nobililor și ale celor bogați. Prima binefăcătoare a Oratoriului nu a fost însă o contesă ci chiar mama sa. El scrie: «Ne sosise de acasă vin, grâu, porumb, fasole. Pentru a face față primelor cheltuieli, vândusem o vie și ceva pământ. Mama a trimis după zestrea sa pe care până atunci o păstrase cu grijă. Unele dintre lucrurile ei au servit la făcut patrafire, iar rufăria ca fețe de masă în altar. Mama mai avea un mic lanț de aur și câteva inele. Le-a vândut ca să cumpere obiecte necesare bisericii» (*Memorii*, 161).

Giovanni Bonetti își amintește: «Oricât era de dezinteresată de cele lumești acea bună doamnă, totuși nu i-a fost ușor să se despartă de suvenirurile prețioase. O dată am auzit-o zicând: “Când am văzut obiectele acelea pentru ultima oară în mâna mea, m-am simțit profund tulburată și plină de păreri de rău. Dar imediat mi-am venit în fire și am spus: mergeți cu Dumnezeu, căci nu puteți avea o soartă mai bună decât să hrăniți și să îmbrăcați niște bieți băieți, și să faceți cinste bisericii”» (CL, 125).

Don Bosco s-a întremat, a întărit opera Oratoriului, ce număra 500 de tineri în fiecare duminică și câteva sute la cursurile serale, a găzduit în casa sa primii băieți care-l ajutau să

³⁷ *Ib.*, pp. 34-35

privească optimist și plin de speranță viitorul. Își poate trage puțin sufletul înainte de evenimentele politice ce se dezlănțuie la Torino și cuprind întreaga Italie ca o boală virulentă și periculoasă.

32. Politică la tensiune înaltă

Patru ani de război urmați de înfrângere

În Piemont, preoții făceau politică de când lumea. O politică ce se poate caracteriza cu două cuvinte: *fidelitate* și *colaborare*, față de duce, de principe sau de guvernul la putere. Formula «tron și altar» (adică consensul dintre Stat și Biserică) era sinonimă cu ordine și pace. Bună înțelegere și supuși fideli, iată o garanție a păcii, în schimb, în vreme de război, se nutrea doar speranța că pacea se va restabili curând. Și ea era pentru țăranii piemontezi binele suprem: în vreme de pace nimeni nu le smulgea copiii de lângă ei și tot așa nimeni nu le bătătorea pământul sub bocancii militari. Se putea munci pentru pâinea zilnică.

Dar la un timp ceva n-a mai mers.

În septembrie 1792 (trei ani de la începutul Revoluției Franceze) o armată a Franței pune stăpânire pe Nisa și Savoia și dă semnalul luptei contra Piemontului. Trupe austriece vin în sprijinul acestuia. În timpul celor patru ani de război, în biserici au loc rugăciuni publice ca Dumnezeu să «apere patria de dușmanul ce calcă în picioare orice religie, ultragiază bisericile și pe preoți». Dar în 1796 războiul ia sfârșit cu o înfrângere. Regele pleacă. La Torino și în zonele rurale, revoluționarii ridică «arbori ai libertății». Mulți preoți merg să îi binecuvânteze. Chiuso, în cel de-al doilea volum al cărții sale, *Biserica în Piemont*, din care am extras informațiile, scrie: «O parte însemnată a preoților nu a stat în cumpănă și a trecut de partea patrioților». Arhiepiscopul de Torino, monseniorul Buronzo, le scrie patrioților și fidelilor (care până atunci fuseseră îndemnați să se roage împotriva revoluționarilor): «Iată-ne declarați în mod solemn liberi, egali, republicani. Să fie lăudat de mii de ori numele Domnului Preaputernic. Marea națiune triumfătoare este recunoscătoare și în mod prietenesc dorește să se unifice cu Piemontul» (p. 44).

În biserici, în locul *Te Deum*-ului, imnul de recunoștință considerat reacționar, se cântă *Magnificat*, care cu refrenul său «i-a dat jos pe cei puternici de pe tron» este considerat mai potrivit cu tonul revoluționar.

Trei ani după aceea, în 1799, în vreme ce Napoleon se află în Egipt, austrieii și rușii cotropesc din nou Italia de Nord. Torino este cucerit și pe străzi se aud strigăte cu «Trăiască regele, moarte revoluționarilor». În Catedrală i se aduc mulțumiri Domnului cu reacționarul *Te Deum*. Arhiepiscopul Buronzo le scrie preoților și enoriașilor fideli: «Care dintre voi s-ar fi gândit că vom vedea cu bucurie și uimire venind de la miazănoapte două armate puternice să ne elibereze de jugul tiraniei, să ne zdrobească lanțurile și să revendice drepturile suveranului nostru legitim» (p. 120).

Controverse și curente de opinie în incinta Seminarului

În anul următor, 1800, Napoleon se întoarce. Torino este ocupat din nou de francezi. Monseniorul Buronzo fuge din oraș. Toată lumea e dezorientată. Preoții de la San Giovanni și teologii de la Corpus Domini trimit oferte administrației patriotice. Din nou se cântă *magnificat* în biserici. Monseniorul Buronzo se umilește în fața lui Napoleon în castelul Moncalieri și se declară dispus să-i jure credință. Pentru biserică sunt ani de mare umilință. Papa Pius al VII-lea încearcă să încheie o alianță, făcându-i împăratului concesii enorme. Napoleon nu este însă mulțumit și adaugă noi articole de lege. Se ajunge la introducerea în cărțile de Catehism a unor întrebări și răspunsuri referitoare la obligația de supunere în fața «Marelui Împărat Napoleon»!

Când în 1809, Pius al VII îl excomunică pe Napoleon, tensiuni grave apar în diocese și seminarii, care se scindează în partide și curente opuse: pe de o parte cei în favoarea Papei, pe de alta cei ce-l sprijină pe Napoleon. Creștinii sunt scandalizați.

1813, bătălia de la Lipsia. 1815, cea de la Waterloo. Napoleon este definitiv înfrânt. Încă o răsturnare de poziții. În biserici se cântă din nou *Te Deum*. În scrisorile pastorale ale episcopilor piemontezi se pot citi fraze de tipul: «Gratiile au fost rupte și noi suntem liberi!». Restaurația monarhiei este «doar opera lui Dumnezeu».

Episcopi ca niște giruete

O dată cu revenirea regelui la Torino, «vechiul regim» pare că s-a restabilit definitiv. Dar doar după șase ani, în martie 1821, izbucnesc revoltele în favoarea Constituției. Ele îl obligă pe Vittorio Emanuele I să plece în exil, îl aduc pe tron pe Carlo Felice și îl fac pe tânărul regent Carlo Alberto să semneze Constituția. Primul secretar de Stat, Dal Pozzo, le cere episcopilor să «le recomande enoriașilor rugăciuni publice de mulțumire aduse lui Carlo Alberto». Dar de abia se pun aceștia pe treabă, că din Modena unde se afla, Carlo Felice îl trimite pe prinț în exil.

Încă o dată preoțimea este pusă în încurcătură. Carlo Alberto pleacă și în fruntea guvernului constituțional este pus un canonic, don Marentini. Dar Carlo Felice, revenit la Torino, își dezlănțuie ura față de acesta și arhiepiscopul Chiaverotti le scrie credincioșilor că «numai Divina Providență are meritul dispariției ca praful în vânt a noului guvern ce vroia să înlocuiască monarhia» (Chiuso, 3,72).

Acești episcopi cu fundul în două luntrii, cum vine vorba, i-au dezamăgit pe mulți buni creștini. Păreau adevărate giruete ce se întorceau după cum bătea vântul. Dar dacă examinăm cu atenție acțiunile lor, ne apare un alt aspect: ei fac parte din categoria celor fideli principiului care de peste o mie de ani reglementează relațiile dintre Biserică și Stat: *fidelitate și colaborare, alianță între tron și altar*.

Nașterea copiilor, educarea lor, căsătoriile, organizarea vieții colective, totul se desfășurase întotdeauna în armonie cu cerințele binomului Stat-Biserică. Distrugerea legăturii dintre aceste două puteri, a relației dintre ele, nu putea să ducă decât la anarhie și dezordine.

Din această cauză și nu din josnicie sau superficialitate, episcopii se aliniaseră de fiecare dată autorității constituite, trecând dintr-o extremă în alta ca niște adevărați acrobați.

Politica lui «Tatăl Nostru»

Dar politica a luat o nouă întorsătură. Curând, cu atâtea Constituții și Parlamente, guvernele devin adevărate balanțe cu echilibru instabil, sfâșiate între tendințe opuse. Dacă episcopii și preoții continuă să facă politică, consecințele vor fi grave: se vor folosi de numele Domnului ca de un stindard, ceea ce nu-i va uni ci-i va *dezbina* pe creștini.

În anii aceștia plini de politică la înaltă tensiune, don Bosco înțelege că preoții trebuie să se țină departe de ea.

Va avea mari probleme din cauza acestei atitudini, dar va repeta cu hotărâre: «preotul catolic nu are o altă politică decât pe aceea a Evangheliei» (MB. 6,679).

Preoții, clericii și Salezienii săi trebuie să-și demonstreze întreaga capacitate de acțiune într-un mod mai eficient decât prin aderarea la partide și curente politice: mântuirea sufletelor, hrănirea și educarea tinerilor săraci, instaurarea pe pământ a Împărăției Cerurilor. Don Bosco denumesc toate acestea: politica lui «Tatăl nostru».

Nu a fost o atitudine exclusivă a lui don Bosco. Și don Cafasso le spunea preoților, elevii săi: «Nu puneți la inimă lucrurile politice. Politica preotului este aceea a Evangheliei și a carității» (MB. 6,222).

În vreme ce răsună la orizont primele tunete ale marii furtuni ce se va dezlănțui în 1848, mai mulți episcopi piemontezi au aceeași atitudine. Din păcate nu este cea predominantă, nici măcar printre elevii lui don Cafasso. În timpul revoluției pașoptiste, preoții vor fi divizați și seminariștii se vor îmbăta cu politica romantică. Chiar marele don Cocchi va merge să fluture steagul tricolor pe străzi și va încerca să participe la război împreună cu băieții săi.

Dar după primul val al exaltărilor, episcopii piemontezi reuniți la Villanovetta de Saluzzo (în iulie 1849) vor hotărî să le interzică preoților participarea la reuniuni cu caracter politic și luarea oricărei atitudini pro sau contra vreunui candidat politic» (Chiuso 3,293).

Este începutul timid și resemnat al unei separări între Stat și Biserică, sciziune ce se va adânci în pofida unor reveniri temporare. Așadar don Bosco nu adoptă o poziție originală și neobișnuită. El urmează (și întrucâtva anticipează) poziția epocii sale.

Dar înainte ca episcopii să se pronunțe se dezlănțuie evenimentele ce marchează anul 1848.

33. 1848: cocarda tricoloră

Aplauzele lui Carlo Alberti și Garibaldi

Anul 1848 este ca un copac cu rădăcini adânci înfipite în istorie. În iunie 1846, a fost ales Papă în mod surprinzător tânărul cardinal Mastai-Ferretti (54 de ani), care a luat numele de Pius al IX-lea. În Italia era așteptat un eliberator. Fusesse căutat la Torino, Napoli, Modena. În schimb, el se ivi la Roma, orașul în care nimeni nu credea să apară. «La orice mă așteptam mai mult decât la un Papă liberal», spune dezolat puternicul cancelar austriac Metternich, de 34 de ani, care veghează cu strășnicie absolutismul monarhic.

Se înșela însă la rândul-i. Papa Pius al IX-lea făcea totul ca să-l inducă în eroare pe el și pe atâția alții. Nu avea idei liberale. Dar nu-i convenea ca Austria să-și bage nasul în treburile Italiei, și să trimită războinici în orice colț al peninsulei. Și-și susținu convingerile din înaltul Scaunului Pontifical. Era uman și de aceea îi eliberă pe prizonierii politici ce fuseseră închiși pentru că făcuseră ceva agitație prin orașe. I se păru drept ca locuitorii comunelor să-și aleagă singuri conducătorii (că doar nu-l alegeau pe Papă) și ca în ziare să se scrie ce se gândește, în limitele bunului simț și al respectului față de autorități. Toate aceste lucruri, normale pentru Papa Mastai, au dezlănțuit scandalul. Toată lumea striga sus și tare că sosise Papa neo-guelfist anunțat în profețiile lui Gioberti, sau că Pius al IX-lea va ajunge primul președinte al federației statelor italiene.

Papa își avea și el slăbiciunile sale. Îi plăceau aplauzele, de aceea le acceptă de la mulțimea ce organiza procesiuni cu torțe în cinstea lui, de la Carlo Alberti care îi oferă spada sa, de la Garibaldi ce-i puse la dispoziție pe luptătorii săi, «cămășile roșii», și oarecum mai puțin de la Mazzini, care luă tonul sfătos și protector al Sfântului Duh.

Nu-și dădu repede seama că toate duceau în mod inevitabil la războiul cu o altă națiune catolică, Austria, și mai devreme sau mai târziu la dispariția Statului Pontifical.

Pius al IX-lea era un preot foarte bun, dar un politician naiv, ceea ce nu se poate spune despre liberalii care hotărâseră să se folosească de el pentru a declara război Austriei iar în caz că se va dovedi greu de manipulat, să-l părăsească și să-l expună oprobiului public. Faptul că Papa a fost primul care a acordat libertăți îngădite vreme de 34 de ani a avut efectul scânteii într-un depozit de praf de pușcă. Europa a explodat. Marile orașe au văzut baricade pe străzi, au simțit ropotul împușcăturilor și s-au aprins de mânia sacră în fața sângelui primilor martiri ai libertății. Revoluția a incendiat Parisul (23-24 februarie), Viena (13 martie), Berlin (15 martie), Budapesta (15 martie), Veneția (17 martie), Milano (18 martie).

De ce liberalii, burghezii patrioți și muncitorii se luptau cot la cot pe baricade?

Vroiau în primul rând ca regii absoluți, stăpâni deplini pe viața și moartea supușilor lor, creatorii unor bariere vamale ucigătoare pentru comercianți, apărătorii interdicției de a organiza greve și sindicate (și deci cauza vieții inumane din fabrici) să nu mai fie atotputernici. Orice rege trebuia să fie secondat de un Parlament care să facă legile, trebuia să jure credință față de Constituție (legea fundamentală care garantează drepturile cetățenilor).

Apoi se luptau pentru ca Austria să nu mai fie jandarmul monarhiilor absolute, impuse prin Congresul de la Viena.

Revoluțiile au avut un succes fulgerător: regii au fost răsturnați de la putere, Austria zdruncinată. La un moment dat, Radetzky, generalul și șeful preaputernic al armatei austriece în Italia, se lupta pentru un împărat ce fugise împreună cu curtea sa din capitală, pentru un cancelar ce-și dăduse demisia și se refugiase în Anglia, și împotriva unei revoluții care triumfase deja în capitala imperiului austro-ungar, Viena, unde ministrul de Război fusese spânzurat de un felinar.

Se bat pentru un 2 %

În Italia, muncitorii nu participă la revoluție, (cu excepția celor din Milano). Constituțiile pe care liberalii vor să le impună monarhilor absoluți sunt scrise de burghezi și apără drepturile burgheziei. Se cere dreptul la vot pentru un doi la sută din totalul populației (respectiv pătura cea mai bogată) și desființarea barierelor vamale care împiedică comerțul dar nu se spune un cuvânt despre dreptul la grevă și sindicate. Proletarii trebuie să rămână proletari.

De aceea, în Italia anul 1848 este dominat de liberali și trece prin trei faze: Constituțiile, insurecțiile împotriva Austriei, războiul cu Austria condus de Carlo Alberto.

Don Bosco lipsește de la petrecere

Împins de atitudinea Papei (și de insurecția de la Palermo) regele celor Două Sicilii este primul care acordă Constituția (pe 29 ianuarie).

Cel de-al doilea este Leopoldo, marele duce al Toscanei (17 februarie).

Apoi a venit rândul lui Carlo Alberto. Nehotărât ca întotdeauna regele era neliniștit să încalce jurământului solemn făcut lui Carlo Felice cu 24 de ani în urmă. Se pare că l-a chemat dinaintea sa pe Arhiepiscopul de Vercelli, d'Angennes, pentru a ști dacă putea acorda Constituția cu jurământul acela pe conștiință sau trebuia să abdice. În mod sigur pe 2 februarie se gândea să părăsească tronul, și cinci zile după aceea promise în mod solemn Constituția, pe care o semnă pe 4 martie.

Între 7 februarie și acest 4 martie, a avut loc prima confruntare dură între don Bosco și politică.

Pe 27 februarie, liberalii pregătiseră la Torino o mare «petrecere de mulțumire» pentru faptul că regele le promise Constituția (numită «Statut»). Marea piață Vittorio era arhiplină, ticsită de delegații sosite din toate părțile Piemontelui, Liguriei, Sardiniei și Savoiei. Toate organizațiile fuseseră invitate să participe. Aproape 50.000 de persoane au defilat în fața regelui călare, în drum spre piața Vittorio.

Arhiepiscopul Frasoni (dușman al ideilor liberale) refuzase să slujească Liturgia și să cânte *Te Deum* în biserica *Preacuratei* ce se înalță în centrul orașului. A permis doar să fie dată binecuvântarea euharistică. Le interzisese chiar seminaristilor să participe, dar aceștia s-au opus ordinului și au mărșăluit cu cocarda tricoloră pe piept,

Au fost invitați și membrii Oratoriului. Don Bosco notează în *Memoriile* sale cuvinte legate de acest eveniment, ce ne ajută să-i deslușim modul de a gândi:

«Marchizul Roberto d'Azeglio, principalul promotor al acestor manifestări, ne-a făcut o invitație formală să participăm. (...) În piața Vittorio se pregătise un loc pentru noi lângă celelalte institute din Torino. Ce să fac? Să refuz era ca și cum m-aș fi declarat dușmanul Italiei. Să particip însemna să accept niște principii pe care eu le consideram periculoase. (...)

- D-le marchiz, între convingerile mele se află și reținerea de a mă amesteca în treburile politice, niciodată pro niciodată contra.

Atunci ce vreți să faceți?

- Tot binele posibil pentru băieții abandonați. Să-mi folosesc toată priceperea pentru ca ei să devină niște buni creștini, în ceea ce privește religia și niște buni cetățeni pentru societate.(...)

- Greșiți, dacă veți continua să vă țineți de acest principiu, veți fi părăsit de toți și opera dumneavoastră nu se va putea realiza. (...)

- Vă mulțumesc pentru bunăvoința și sfaturile bune pe care încercați să mi le dați. Invitați-mă să particip la ceva unde un preot să poată să-și arate în mod concret dragostea față

de aproapele său și mă veți vedea gata să-mi sacrific chiar și viața pentru acea cauză. Dar eu vreau să rămân acum și întotdeauna departe de politică.

(...) După acea întâlnire, marchizul a rupt relațiile cu noi. Mulți oameni ai bisericii și laici m-au părăsit... Am rămas practic singur» (*Memorii*, 183).

Vânătoarea de preoți

După semnarea Constituției la Torino (4 martie) nu au mai avut loc petreceri, ci s-a dezlănțuit vânătoarea de dușmani ai Constituției, considerați de liberali a fi Arhiepiscopul, Iezuiții, Căminul lui don Guala și don Cafasso, și maicile învățătoare de la Sacre Coeur.

«În acele zile, scrie don Bosco, un fel de frenezie s-a răspândit printre tineri. Se adunau în diferite locuri din oraș, în piețe sau pe străzi, luau cu asalt biserici și maltratau preoți. Orice ofensă adusă religiei era considerată o ispravă pe cinste. Eu am fost atacat de mai multe ori pe stradă și acasă. Într-o zi, în timp ce predam catehismul glonțul unei archebuze a spart fereastra, m-a atins, rupându-mi haina în mai multe locuri între braț și torace, și s-a oprit în perete unde a făcut o gaură mare. Altă dată, în vreme ce mă aflam în mijlocul unui grup de băieți, ziua în amiaza mare, o persoană, pe care de altfel o cunoșteam bine, a sărit la mine cu un cuțit. Am scăpat ca prin minune, fugind în camera mea și închizând ușa cu zăvorul.

Don Borel a scăpat și el de un glonte ce-i era destinat și de un cuțit ucigaș care viza de fapt pe altcineva. Era greu să-i calmezi și să le schimbi ideea acelor tineri dezlănțuiți.(...) În anul 1848, atâtea idei și acțiuni au fost pervertite, încât nu mai puteam avea prea multă încredere nici în colaboratorii cei mai apropiați. Orice treabă casnică trebuia făcută de mine și de mama» (*Memorii*, 173ss).

Sciziune și între preoți

Dezbinarea preoților «politici» în acel timp turbulent este deosebit de gravă. Chiuso povestește faptele mai importante în douăzeci de pagini ale celui de-al treilea volum de operele ale sale. Eu voi face referință la aspectele deosebite.

Fenomenul cel mai grav este revolta din Seminarul mare. Deja în timpul Sfintei Liturghii de Crăciun, slujită de arhiepiscop în Catedrală, seminariștii s-au așezat în prezbiteriu cu concorda tricoloră pe piept. Repetă gestul de la «sărbătoarea de mulțumire» din 7 februarie, opunându-se astfel oricărei interziceri formale. În zilele următoare organizează «o serată patriotică». Aduc în salon o statuie a libertății, o împodobesc cu steaguri tricolore și declamă pe rând compoziții romantice închinat Italiei și lui Carlo Alberto, între torțe aprinse și imnuri patriotice. Părintele Marcantonio Durando, auzind toată forfota aceea, deschide ușa și-i admonestă cu un oftat: «Rugați-vă Celui de Sus, copii mei». Arhiepiscopul are idei reacționare și ca atare partea lui de vină. Nu poate însă tolera această provocare continuă. Închide Seminarul și îi trimite pe toți acasă.

Pentru a sărbători Statutul preoției de la Sfântul Dominic pun în seara de 9 februarie pe ușa bisericii o pancardă cu aceste cuvinte edificatoare scrise pe ea: «Fie ca Dumnezeu Preaînaltul să te binecuvânteze, slăvite rege Carlo Alberto, cel mai mare binefăcător al neamului și poporului tău». De la Muntele Capucinilor un călugăr exaltat trimite Camerei Deputaților o Invitație Sacră în care cere ca ordinele religioase să fie desființate, neexistând alte mijloace mai bune pentru reformarea lor. Printre «Preoții Misiunii», câteva «spirite ușoare și imprudente, tulburate de cursul evenimentelor» vor să instaureze un regim popular, se răzvrătesc față de superiori, fac corespondență clandestină în care urzesc comploturi și pun la cale conspirații.

Părintele Perini a făcut poate acțiunea cea mai josnică din acea perioadă. Atunci când pe 29 martie, monseniorul Frasoni a plecat în exil în Elveția, Perini a acceptat sarcina propusă de Administrația Statului de a merge în persoană să pună sechestru pe bunurile superiorului său.

În acele vremuri de proaspătă libertate, poporul era adesea provocat în modurile cele mai diferite să-i urască pe preoți și pe oamenii bisericii. Domenico Bongiovanni, fratele unuia dintre primii preoți silezieni, își amintește că în acele luni «era avid să meargă la teatrele populare din Cetățuie». Acolo vedea «scene impresionante cu bandiți și povești înspăimântătoare despre Inchiziție... Călugări și preoți erau înfățișați cum tăiau capetele unor bieți oameni și se jucau după aceea mingea cu țestele lor sângerânde». El comentează: «Era o artă perversă dar din păcate convingătoare. Fantezia mi se pune în mișcare și simțeam că plesnesc de furie și de ură față de preoți!»³⁸

Liberalismul – Notă

În 1846, roadele Revoluției Franceze se puteau vedea în noul sistem ideologic, *liberalismul*. Ar fi o prostie să considerăm evenimentele secolului al XIX-lea ca o primă tentativă a umanității de a cucerii libertatea. Întreaga istorie umană – îl citez pe Pietro Scoppola – este o istorie a libertății, de cucerire a ei sau de luptă pentru libertate. Dar aspirația către aceasta, ce marchează cumpăna veacului al XIX-lea și a fost botezată *liberalism*, are o serie de trăsături caracteristice. Este strâns legată de Constituția franceză din 1791, care afirmă în introducere: «Oamenii se nasc liberi și rămân liberi și egali în drepturile lor... Aceste drepturi sunt libertatea, proprietatea, siguranța și rezistența la opresiune. Națiunea este izvorul esențial al oricărei suveranități ».

Rădăcinile istorice ale acestui liberalism – afirmă Guido De Ruggero – este negarea autorității eclesiastice, impulsionată de opera reformei protestante care la rândul său a evoluat prin iluminismul voltairian către deplina afirmare a autonomiei absolute a omului, care nu recunoaște altă lege decât pe aceea a propriei rațiuni. Aceste libertăți sunt deci însoțite de o totală indiferență față de religie și de revelația creștină.

Un liberalism astfel conceput nu putea să nu se declare anticlerical și era combătut de biserică nu atât pentru concluziile sale cât pentru premisele, rădăcinile sale ideologice.

Dar alături de liberalismul anticlerical, în Italia a apărut și un liberalism catolic, ai cărui reprezentanți de seamă sunt Rosimini, Manzoni, Lambruschini, Capponi. Pentru aceștia libertatea proclamată de Revoluție (ce cuprinde libertatea civilă, politică, de conștiință și de presă) este o valoare creștină, oricare ar fi posibilele ei rădăcini istorice. Libertatea umană își are adevăratul izvor în demnitatea interioară, religioasă, spirituală a fiecărui om.

În Piemont, în 1846, existau așadar două forme de liberalism, una anticlericală și cealaltă catolică. Amândouă apelau la Carlo Alberto pentru a obține două obiective: *constituția* care garantează libertățile civile și politice ale cetățenilor și *războiul cu Austria* pentru a înfăptui mult dorita unitate a Italiei.

În acei ani, în fruntea mișcării liberale, se afla Vincenzo Gioberti, care în cartea sa *Superioritatea civilă și morală a italienilor* a încercat să-i dea liberalismului o înfățișare moderată și catolică, denumită “neo-guelfism” (cf P. SCOPPOLA, «Biserică și Liberalism în secolul al XIX-lea» în *Studiul și Învățămintele istoriei*, AVE-UCIIM, Roma 1963).

³⁸ FRANCESIA, Amintiri biografice ale Salezienilor Defuncți, S. Benigno Canavese 1903, p. 14.

34. Război în Lombardia și pe pajiști

La Torino e o liniște ce umple sufletul de spaimă

18 martie 1848. La Milano începe revolta împotriva trupelor austriece ale lui Radetzky. O zi după aceea, contele Arese ajunge la Torino trimis de milanezi. Cere ca trupele piemonteze să intervină în ajutorul lor, înainte ca feldmareșalul austriac să treacă la contraatac.

Carlo Alberti este luat pe nepregătite. O mare parte a armatei a fost trimisă în Savoia, unde se teme de un atac al Franței din nou revoluționare. Consiliul de miniștri tergiversează luarea unei decizii, dar în dimineața zilei de 21 iunie, sosește un mesaj urgent din Milano, «în care se arată că lucrurile stau prost pentru cetățeni»(PINTO, 287).

23 martie. Regele pune capăt șovăielilor și declară război. O mare de oameni se adună noaptea în fața palatului regal. Carlo Alberti se arată în balcon «în luminile torțelor purtate de valeți». Răspunde strigătelor mulțimii fluturând tricolorul (care din acest moment va înlocui steagul albastru al casei de Savoia).

În noaptea dintre 24 și 25 martie, regele și principele ereditar pleacă spre granița de la Ticino în fruntea a 60.000 de oameni. Pe 8 și 9 aprilie, are loc prima bătălie dintre austrieci și avangarda piemonteză.

Regimentele, adunate în grabă din Savoia, poposesc câteva ore la Torino, după care încă obosite și pline de praf își continuă drumul spre front. Sunt sechestrați toți caii pentru transportul artileriei. La Torino nu mai circulă nici o trăsură. S-a așternut o tăcere înspăimântătoare.

Membri ai Oratoriului pleacă pe front

Francesia își amintește de acele zile trăite la Valdocco.

«Atunci când a izbucnit războiul din 1848 și regele nostru Carlo Alberto a plecat în fruntea armatei, mulți dintre tinerii care frecventaseră printre primii Oratoriul cu șase, șapte ani în urmă au trebuit să meargă pe front. Don Bosco, ca un tată plin de afecțiune, i-a strâns laolaltă și le-a dat sfaturi bune, asigurându-i că se va ruga pentru ei. Toți i-au scris în repetate rânduri, promițându-i că se vor întoarce repede la Torino și la dragul lor Oratoriu (...).

Între timp, don Bosco încerca să le urmărească mișcările pe hartă, însemna locurile unde aveau bătălii, înfigând ace ici și colo, apoi ne dădea vești nouă celorlalți despre colegii aflați departe (...). Tinerii mai maturi, înflăcărați de don Bosco, veneau aproape în fiecare duminică să se spovedească și să se roage pentru soldați. Și cu câtă dragoste așteptam veștile! Dacă don Bosco ne anunța că a primit scrisori, fie direct fie prin intermediul rudelor, se făcea liniște în jurul lui pentru a fi numai ochi și urechi la ce ne spunea» (VBP, 146).

Trompeta bersalierului

Dar veștile de pe front nu-i îndemnau pe băieți numai la rugăciuni. Piețele din Torino, câmpiile de la periferie deveniseră adevărate câmpuri de luptă. După școală ori de abia ieșiți din atelierul sau fabrica unde lucrau, se împărțeau pe cete înarmate cu bâte și alte arme artisanale, și se năpusteau în joacă unii asupra celorlalți. Începeau lupte periculoase, în care

unii erau chiar grav răniți. Mai ales în zilele de sărbătoare, piețele și străzile de prin mahalale erau luate cu asalt de acești războinici improvizați.

În vreme ce toată lumea se plângea de această nouă năpastă, don Bosco s-a folosit de climatul de război pentru a inventa un nou joc. Prietenul său Giuseppe Brosio fusese bersalier și se pricepea la bătălii. Don Bosco l-a invitat să vină la Oratoriu cu uniformă militară și trompeta, să formeze un mic regiment din tinerii cei mai năbădăioși și mai isteți. În același timp, a cerut de la guvern 200 de puști vechi de antrenament, la care țeava era înlocuită cu un băț mai gros.

«Era o distracție nemaipomenită – își amintește Francesia – când după masa de prânz, mergeam în camerele unde se ținea echipamentul de joacă. Să fi văzut furia cu care ne aruncam asupra puștilor din lemn masiv, și cu ce aer bățăos ne luam la trântă, umflându-ne în pene ori de câte ori făceam acele exerciții marțiale» (VBP, 141).

Lumea venea întins chemată de trompeta bersalierului și de strigătele combatanților. Cele două batalioane se așezau de o parte și de alta a pajiștii, iar când se dădea startul, scoteau strigăte de ură și luau poziția de tragere. Apoi băieții porneau la atac cu baioneta, sau se pregăteau de luptă corp la corp, atenți să nu își lase flancurile descoperite. Spre sfârșit, generalul arunca în luptă ultimele rezerve. Era nevoie de toată autoritatea lui Brosio și a lui don Bosco pentru a se declara pace în aplauzele publicului și ale participanților, după care acesta trecea printre învinși și învingători cu un cornet plin de caramelle (CL 310). Bersalierul primea felicitările spectatorilor și, își amintește Francesia cu un zâmbet, «vroia cu tot dinadinsul să ne povestească pentru a mia oară aventurile sale».

În Biserică înveți distrându-te

Să-i aduci pe băieți în Biserică după asemenea isprăvi nu era treabă ușoară. Și totuși don Borel și don Bosco reușeau cu ajutorul unei predici îndrăgite de tineri.

«Începură să țină predica duminicală sub formă de dialog». Don Bosco se amesteca printre băieți și îi puneă lui don Borel (urcat în amvon) niște întrebări atât de hazlii, încât îi făcea pe toți să prăpădească de râs. Don Borel răspundea cu tonul unui bătrân paroh supărat foc, care-l dojenea pe «tinerelul» ce-l descosea astfel. Apoi, încetul cu încetul, conversația ajungea la aspecte practice. Se vorbea de injurie și blestem, de participarea la Sfânta Liturghie, despre bucuria sufletească a celui cu conștiința curată și iubitoare de Dumnezeu. Dar întotdeauna replicile erau vesele și ironiile înțepătoare dar pline de voiciune. Această metodă, adoptată în zilele de război, n-a mai fost părăsită în cadrul Oratoriului. Tinerilor le-a plăcut întotdeauna. Era de ajuns să se spună că predica de duminică va fi sub formă de dialog, și o grămadă de mici spectatori se înghesuia în capelă» (CL 191).

Pe 29 aprilie situația se schimbă

Războiul Piemontului cu Austria a devenit aproape spontan războiul *Italiei* împotriva Imperiului Austro-Ungar.

Pius al IX-lea trimisese 17.000 de oameni sub comanda generalului Durando «la granița Statului Pontifical». Trebuiau «să apere» hotarele sau să i se alăture lui Carlo Alberto? Papa nu dăduse nici un ordin în acest sens, dar Durando trecu granița și îi dispuse în linie de luptă pe soldații pontificali.

Zece zile mai târziu, urmând exemplul papei, Ferdinand de Napoli trimite la rândul-i 16.000 de soldați, și însuși Leopold le acordă permisiunea să plece voluntarilor toscani.

La început se înregistrează victorii una după alta (Radetzky e pus în încurcătură: guvernul său este oare acela al cancelarului Metternich care a fugit în străinătate sau cel al revoluționarilor care au ocupat Viena și au ridicat pe clopotnița cea mai înaltă a orașului steagul negru, roșu și albastru? Austriecii vor victoria lui sau pe cea a insurgenților?).

Sosește ziua de 29 aprilie. Pius al IX-lea, prins la strâmtoare, trebuie să se hotărască: pace ori război. Prețul este foarte mare: o schismă între Austria catolică și Papă. Într-un discurs public, Suveranul Pontif declară solemn că fiind părintele tuturor popoarelor el nu se poate transforma în promotorul războiului împotriva vreunui dintre fii săi. Deziluzia este enormă în Italia. Popularitatea Papei Pius al IX-lea scade vertiginos. Presa pentru cei ce știu să citească și teatrul pentru analfabeți sunt instrumentele prin care se incită oamenii să ia atitudine contra Papei, numit «trădător și dușman al Italiei». În vinițele satirice ale ziarelor umoristice, preoții sunt înfățișați ca șobolani respingători care rod și devoră Italia.

Chiar don Bosco este atacat în fel și chip. Grupuri de tineri dansează pe pajiștea din fața Oratoriului și îi împoașcă cu sudălmi pe băieții care îl frecventează. Cânturile din mica biserică sunt acoperite de râsete. Uneori acoperișul și ferestrele devin ținta preferată a pietrelor aruncate cu mânie de tinerii revoluționari.

De pe front sosesc vești despre un șir nesfârșit de înfrângeri. Trupele Papei, ale regatului napolitan și toscan se retrag. Rămân doar voluntarii. La Custoza, în timpul unei bătălii ce a durat trei zile, Radetzky îi înfrânge pe piemontezi. Chiar Milano este abandonat (Milano care-l consideră pe Carlo Alberto «trădător» și ar vrea să-l știe în bătaia puștilor). Pe 9 august se semnează armistițiul Salasco cu austriecii aflați acum la hotarele Piemontului.

Marile speranțe pe care și le făcuseră primăvara erau spulberate deja în zilele toride ale verii. Regele Neapolelui a retras Constituția. La Milano se întorc austriecii. Parisul și Praga văd reinstaurarea ordinii cu ajutorul tunurilor. Împăratul se înapoiază la Viena adus de trupele dictatorului militar, principele Windischgrätz, care cândva ordonase spânzurarea a 13 generali trecuți de partea revoluționarilor. Pius al IX-lea fuge din Roma după asasinarea Primului său Ministru, Pellegrino Rossi.

Exerciții Spirituale ca un izvor binefăcător

Don Bosco este un preot simplu, practic. Dar el meditează asupra evenimentelor. Scrie: «În anul acela, 1848, un spirit amețitor s-a ridicat contra ordinilor religioase și a congregațiilor, în general împotriva clerului...».³⁹

Nu îl înspăimântă faptul că există oameni care se ridică împotriva preoțimii, mereu au existat și dintre aceștia. Caută în schimb cauza pentru a găsi un remediu. I se pare că vina o poartă faptul că mulți dintre preoți nu sunt din popor. Ei provin din familii înstărite, chiar nobile. Dacă se dorește ca oamenii de rând să-i simtă pe preoți ca fiind «de-ai lor», trebuie ca aceștia să fie căutați «nu în familii de vază ci printre cei ce mănuiesc sapa și ciocanul». Ajuns la această concluzie, don Bosco trece imediat la fapte. (Nu-și va irosi nici o clipă din viață lamentându-se că timpurile sunt neprielnice). «Cu aceste gânduri am început să invit pe câte unul (*dintre tineri*) să-mi țină tovărășie la prânz sau cină. Veneau să citească, să scrie, să studieze și între timp vorbeam despre curente de opinie înveninată care circulau în zilele acelea contra religiei... Făceam toate acestea cu gândul să observ, să cunosc, să aleg unele persoane adaptate vieții în comun și să le propun să rămână cu mine. Acționând mereu în această direcție, în 1848 am organizat un mic curs de Exerciții Spirituale. Am adunat vreo 50 de băieți. Luau prânzul și cina cu mine, dar cum nu dispuneam de paturi pentru toți, unii mergeau să doarmă la ei acasă. Aceste exerciții au dat rezultate foarte bune. Câțiva băieți cu care părea că până atunci am muncit degeaba, au început o viață creștinească plină de demnitate» (*Memorii*, 176).

³⁹ G. BOSCO, Referințe istorice despre Congregația Sfântului Francisc de Sales, Roma 1874, în OP ED 25, 231.

Felul în care don Bosco, în mijlocul cutremurelor politice și anticlericale din 1848, cheamă 50 de mici muncitori să facă Exerciții Spirituale într-o casă de pe malurile Dorei este un spectacol tulburător. La fel, zece ani mai târziu, în Franța devastată de revoluție și sfâșiată de legi anticlericale, o fetiță, Bernadette, se va apuca să sape cu mâinile în colțul plin de noroi al unei grotă din Pirinei.

Două gesturi aparent ne semnificative, ridicole pentru profesioniștii politicii și programatorii științifici ai societății.

Și totuși, din acea grotă noroioasă va porni un izvor de apă miraculoasă ce va reda sănătatea și speranța unei mulțimi nesfârșite de oameni.

Din acea săptămână de Exerciții Spirituale vor izvorî mulți tineri preoți, cu fețele luminate de zâmbetul credinței și hainele pline de praf, preoți pe care oamenii simpli îi vor simți ca fiind «de-ai lor». În Oratoriile de la periferie îi vor vedea bucuroși cum se joacă și cum se roagă împreună cu fiii lor, și vor accepta să primească de la ei cuvântul Evangheliei, spus cu simplitate și voioșie.

35. Cu lingurița în buzunar

Nefasta Novara

Armistițiul cu Austria a durat șapte luni și la Torino a fost timp suficient să fie răsturnate patru guverne. Ură, tensiune, acuzații pluteau în aer. Puternicul vremii era Gioberti, capul democraților, un om vanitos la culme. Se purta cu regele precum cu un școlar greu de cap și folosea toate prilejurile în Parlament ca să-și impună cuvântul de ordine: reînceperea războiului cu Austria. Nimeni nu îndrăznește să i se opună. «Dacă vrem să salvăm monarhia, trebuie să pornim din nou la război», scria resemnat ministrul Perrone, care ca general știa cum ar fi urmat să se sfârșească lucrurile.

Erau însă cu toții de acord să nu-l mai dorească pe Carlo Albero în fruntea armatei. Generalul La Marmora pleacă la Paris să angajeze un «general adevărat». Francezii Bugeaud, Lamoricière, Bedeau, Chagarnier au refuzat. Într-un sfârșit acceptă polonezul Chrzanowsky, contactat la Dresda. Piemontul semăna cu o echipă de fotbal în căutarea centrului înaintaș. Războiul începu din nou pe 20 martie 1849 și austriecii trecură imediat granița, amenințând Novara și Vercelli. A doua zi, Chrzanowsky dădu semnalul luptei și angajă trupele într-o bătălie ca la carte de puse pe fugă regimentele austriece în cantonul Vigevano.

Pe 23 martie, toate forțele piemonteze erau concentrate la Novara și austriecii au pornit atacul. Au fost respinși de două ori, dar a treia oară au reușit să spargă linia frontului. Spre seară, Carlo Alberto trimise în contraatac toate batalioanele împreună cu rezervele. Luptele s-au dat pe un front de patru kilometri și doar concentrându-și repede toate forțele, generalul austriac a reușit să respingă asaltul. În trei zile, Radetzky câștigase totuși și bătălia și războiul. Dar recunoscuseră sincer: «Dracii de piemontezi sunt greu de învins, în ciuda oboselii marșurilor îndelungate și a numărului mic de soldați. Nu o dată am crezut că mă vor obliga să bat în retragere» (PINTO, 309).

La ora unu noaptea, în palatul Bellini din Novara, Carlo Alberto abdică. Îi încredințează tronul și Statul fiului său Vittorio Emanuele. Urcat într-o trăsurică strâmtă și incomodă, făcută pentru plimbări în grădinile regale, fostul monarh o pornește pe un drum fără întoarcere. Nimeni nu știe unde pleacă. Unii vorbesc de o mănăstire a trapiștilor, unde ar vrea să se călugărească. A ajuns în schimb la Oporto, după 27 de zile, sfârșit de oboseală și cu sufletul zdrobit. A tras mai întâi la un han, după care a fost găzduit într-o casă particulară. Le-a interzis membrilor familiei sale să-l urmeze. Se pare că a murit trei luni mai târziu, asistat doar de un preot ce murmură rugăciuni la căpătâiul lui. Principele Umberto, care avea pe atunci cinci ani, va păstra mereu în amintire imaginea palidă a acelor zile: uniforme militare și zarvă de cavaleri înarmați, neliniștea mamei (fiica viceregelui austriac al Lombardiei și soția noului rege al Piemontului) și gustul ultimelor bomboane fondante de ciocolată pe care le primiseră de la bunic, el și sora sa Clotilde.

Sărăcie pentru toți

Războiul și înfrângerea au slăbit micul regat al Piemontului. «Finanțele s-au dus de râpă, datoriile de război depășesc șaptezeci de milioane, visteria statului este goală și nu se mai găsesc fondurile necesare pentru a plăti salariile la sfârșitul lunii. Poporul e stors de taxe.»⁴⁰

⁴⁰ RUGGIERO, *Istoria Piemontului*, Torino 1983, p. 913.

Primul Război de Independență a costat în cifre rotunde 295 de milioane de lire, adică tot atât cât cheltuia Statul în doi ani și jumătate de pace. Transcris în lire de astăzi înseamnă circa 1180 miliarde (Clough, p. 43).

Viața pentru primii băieți găzduiți de don Bosco era plină de sărăcie, ca pentru toți. La ora prânzului, se înghesuiau cu un blid în mână în jurul ceaunului unde fierbea mâncarea pregătită de mama Margherita. Fiecare primea un polonic de orez și cartofi sau mai des mămăligă, fiartă cu castane uscate («o mâncare de să te lingi pe buze» – își amintea Bonetti cu optimism). În zilele de sărbătoare, aveau la masă și felul doi: o bucătică de salam sau de pește. După aceea, fiecare se ducea cu farfuria în mână să caute un loc unde să se așeze, pe vreo grindă sprijinită de zid, pe câte un bolovan sau chiar pe trepte. De băut, aveau apă limpede de izvor, care ținea loc de orice» (CL 180). La sfârșitul mesei, fiecare își spăla atent strachina, o pune la loc, după care își îndesa lingura în buzunar.

Acesta a fost multă vreme un obicei sfânt printre băieții lui don Bosco. Paolo Conti, un tânăr care mergea la școală în oraș, scoțându-și batista din buzunar a făcut să cadă lingura cu zgomot pe pardoseala clasei. Sub privirea severă a profesorului și nicidecum tulburat de râsetele colegilor lui, Paolo a cules-o de pe jos și-a spus: «E lingura mea, doar nu ați vrea să vin la școală fără lingură» (CL 180).

Pâinea cea de toate zilele

După ce își puneau la loc blidul și lingura, băieții își petreceau timpul ce le mai rămăsese înainte de a se întoarce la muncă sau la școală adunați în jurul lui don Bosco (care avea mereu atâtea de povestit, de întrebat, de comunicat). Cei mai mulți îl ascultau mestecând pâine, hrana de bază nu numai pentru acești tineri ci și pentru toți muncitorii din oraș. Costa 0,37 lire kilogramul (1480 de lire în 1986). Prețul a rămas mai mult sau mai puțin neschimbat vreme de douăzeci de ani. Fiecare băiat consuma în medie un kilogram pe zi. O dată cu creșterea numărului tinerilor, cumpărarea pâinii zilnice a devenit pentru don Bosco cea mai ridicată dar și mai necesară cheltuială cotidiană. Prima scrisoare în care cere ajutor material pentru a achita nota de plată a brutarului este datată 5 ianuarie 1854 și-i este adresată contelui Solaro della Margarita (fost ministru al Afacerilor Externe sub domnia lui Carlo Alberto): trebuia să achite 1600 de lire pentru ultimul trimestru al lui 1853. Un an mai târziu îi va mărturisi canonicului Gastaldi: «Nu am bani de ajuns să cumpăr pâine». În anii ce au urmat, le va adresa celor bogați repetate rugăminți să fie ajutat «să plătească pentru pâinea mâncată de băieții săi».

Băieții care munceau în oraș câștigau însă un mic salariu, ce mergea de la 0,40 la 0,80 de lire pe zi. Cel al unui muncitor era între 2 și 2,50 lire. (Pentru a vedea cât înseamnă astăzi, trebuie să înmulțim cu 4000.) Unde ajungeau banii băieților? Pietro Stella răspunde: «În unele vechi registre administrative ale casei, era notat că tot ceea ce băieții câștigau peste 0,80 de lire pe zi, intra în fondul comun, ai cărui beneficiari erau toți tinerii găzduiți de don Bosco. Cei care nu câștigau încă atât, primeau jumătate din plata unei zile de muncă pe săptămână pentru diverse cheltuieli» (ST. 3,375). Pensiunea zilnică era calculată deci la 80 de centime. Ceea ce depășea i se dădea tânărului. Dacă acesta nu câștiga însă atât (și era cazul multora) pensiunea se considera plătită și don Bosco îi dădea o sumă mică (1/2 din salariul pe o zi) ca bacșiș săptămânal.

Cum reușea să se descurce don Bosco în condițiile acestea este un adevărat miracol zilnic al Oratoriului. Pe atunci, notează Stella, cei 76 de elevi ai *Colegiului Național* plăteau o taxă lunară de 55 de lire și cei 60 de interni ai *Institutului patern de educație*, 100 de lire lunar (Institutul având un capital social de 100.000 de lire) (ST 3,376).

«Zdreanța aceea de cămașă»

În afară de pâine, una dintre problemele primilor băieți găzduiți de don Bosco era igiena personală. Mama Margherita a adus în Oratoriu un spălător. Schimbarea lenjeriei intime avea loc probabil o dată la 15 zile (pentru cei care dispuneau de așa ceva). Pe ceilalți, mama Margherita și mai târziu alte doamne cu inimă bună și dare de mână îi ajutau cum puteau. Erau unii băieți, își amintea don Bosco, ale căror izmene și pieptare erau numai zdrențe. Iar alții nu aveau cu ce să-și schimbe cămașa peticită din spinare și erau atât de murdari că nimeni nu vroia să le dea de lucru în propriul atelier. Mama Margherita considera de datoria ei, atunci când băieții mergeau la culcare, «să ia toate boarfele acelea ferfenițite și respingătoare, să le curețe, să le cârpească, să le aranjeze, să spele rufăria care nu văzuse apă în viața ei, și doar așa înnoite să le înapoieze hainele bieților băieților» (MB. 3,254).

Veșmintele lor erau de cele mai multe ori culcuș pentru purici, în paturi foiau ploșnițele, iar în păr li se aciuiiau păduchi cu duiumul (șamponul va intra în uz doar 100 de ani mai târziu!) Mama Margherita obișnuia să le taie pletele, purtate lungi în acea vreme. Doctorul Federico Cigna își amintea că această tunsoare din foarfecă îi lăsase o grămadă de «scărițe», fapt pentru care i se plânsese mamei Margherita, dar ea răspunsese: «Lasă, că scările astea te vor duce în Rai». O ajutau pe mamă la munca asta Carlino Gastini, care fusese ucenic frizer, și însuși don Bosco, ce o făcuse altădată pe coaforul seminarului. El îi sfătuia așa pe tineri: «Pieptănați-vă bine că vine primăvara și prea se înmulțesc gângăniile astea».

Mama Oratoriului

Margherita era numită «mamă» de băieți și era într-adevăr ca o mamă a Oratoriului și a tuturor celor ce căutau pâine și afecțiune.

Unui băiat ce vine să se așeze lângă ea pe un scăunel și i se plânge de necazurile pricinuite de tovarășii de muncă, îi toarnă puțin vin și-i spune: «Niciunde pe pământ nu-i așa de rău ca pe lumea asta».

Când îl ceartă pe altul că a transformat o carte într-o mingie de fotbal, văzându-l rușinat de fapta sa, murmură: «peste rană e nevoie de ulei», și-i dă un măr din buzunarul șorțului.

Unui tânăr care nu găsește nici un preot pe placul lui să se spovedească îi spune vechiul proverb piemontez: «femeia leneșă nu găsește nici o piatră pe gustul ei să-și spele rufele» («*Na cativa lavandera treuva mai na bona pera*»).

Un băiat, în bucătărie, încearcă să sustragă o bucată de brânză ca să dea gust mâncării. Mama curăță verdeța pentru ciorbă dar vede totul cu coada ochiului și-i spune severă: «Bravo ție. La tine conștiința e ca gâdilatul: unii se gâdilă și alții nu».

Alt băiat trece printr-un moment dificil. Este agresiv, obraznic, indisciplinat. Margherita îl cheamă în bucătărie, unde atunci când nu face de mâncare coase sau cârpește haine și cămași. Îl pune să se așeze lângă ea și fără să ridice ochii, murmură: «De ce te-ai schimbat atât de mult? Nu-ți dai seama că devii soi rău? Nu știu de ce nu te mai rogi. Dacă Dumnezeu nu te ajută, ce mai poți face bine pe lume? Ia mărul ăsta și mai gândește-te» (MB. 3,371).

Grădina de zarzavat călcată în picioare de combatanți

Ziua cea mai grea pentru Margherita era duminica, când veneau membrii Oratoriului, sute de tineri plini de voie bună și mai ales de dorința de joacă de-a războiul sau de-a hoții și vardiștii. «Margherita, ca o bună gospodină, își făcuse în fundul curții o mică grădină de

zarzavat pe care o cultivase cu hărnicie și pricepere și unde creștea salată verde, ceapă, usturoi, mazăre, fasole, morcovi, tutun... În sfârșit, într-o zi de sărbătoare, *Bersalierul*, după ce i-a împărțit pe tineri în două cete, a vrut să-și distreze spectatorii cu o bătlie închipuită... Pentru a proteja grădina de zarzavat, le recomanda combatanților să se oprească de îndată ce ajungeau la gardul viu ce-o împrejmua. A dat apoi semnalul luptei» (CL 310). În vâltoarea ei, ațâțați de țiuitul trâmbiței și de aplauzele publicului, războinicii au uitat de toate. Bătălia s-a încheiat tocmai în grădina de zarzavat a mamei.

«Gardul viu e smuls cu totul din rădăcini; unii cad, alții se ridică; în scurtă vreme toate legumele și plantele sunt călcate în picioare de nu mai rămâne nimic întreg. *Bersalierul* strigă, sună din trompetă, dar în zadar... » (*ib.*) Dezastrul a fost complet și mama foarte supărată.

Poate că în acea noapte, Margherita a simțit mai mult ca oricând povara celor 61 de ani ai săi. Ca de obicei, împreună cu don Bosco, cosea pantaloni zdrențuiți și cămăși pe care băieții le lăsaseră la marginea patului înainte de a merge la culcare pentru a le avea gata de dimineață (n-aveau haine de schimb). La un moment dat, lăsă acul jos lângă lampa cu ulei și spuse:

- Giovanni am obosit. Lasă-mă să mă întorc la Becchi. Băieții îmi aruncă pe jos lenjeria curată, întinsă la soare să se usuce și îmi calcă în picioare grădina de zarzavat. Sunt o biată bătrână. Nu mai pot.

Don Bosco se uită la mama sa și simți ca un nod în gât. Nu spuse o vorbă, doar ridică mâna, arătând spre crucifixul agățat pe perete, și bătrâna sa mamă înțelese. «Orice faceți pentru micuții aceștia, lucrați pentru mine», parcă le spunea Dumnezeu.

Dacă există sfințenia extazului și a viziunilor, există și aceea a vaselor de spălat și a ciorapilor de cârpit. Mama Margherita a fost o astfel de sfântă.

36. Primul salezian: Michele Rua

Cravata

Michelino, orfanul de opt ani ce-l întâlnise pe don Bosco la Moara Dora, va deveni succesorul său în fruntea salezienilor. Nu fusese atras de o voce misterioasă ci de o cravată.

I-a relatat el însuși întâmplarea prietenului său Francesia, care povestește:

«Într-o luni dimineața, Michelino îl văzuse pe colegul său, mândrindu-se nevoie mare cu o cravată nouă. A exclamat:

- Cine ți-a cumpărat-o?
- Am câștigat-o ieri la loteria organizată la Oratoriul lui don Bosco.
- Cine este don Bosco?

- Un preot de treabă, care în fiecare duminică adună la el acasă o mulțime de băieți, îi instruiește, îi distrează și în plus le face câte un mic cadou. Ieri mi-a venit mie rândul și am primit cravata asta.

- Dacă vin și eu, aș putea să câștig lucruri dintr-astea?
- Cu siguranță! E de ajuns să iasă numărul tău...

Cine s-ar minuna așadar că în duminica următoare, cu îngăduința mamei, Michelino a luat drumul Oratoriului?

Mie îmi era gândul numai și numai la cravată – ne mărturisea el mai târziu, zâmbind (...).

Tânărul Michele a așteptat degeaba loteria, în schimb l-a văzut pe don Bosco».⁴¹

Băiețandru acela era născut pe 9 iunie 1837 în Borgo Dora, lângă fabrica de armament. Acolo, pe malurile Dorei, la 400 de metri de casa Pinardi, se făceau țevi de pușcă și de tun. Tatăl lui Michelino, Giovanni Battista, era *controlor*, postul cel mai înalt la care putea ajunge în fabrică un muncitor. Îi murise prima nevastă, de la care avea trei copii, și pentru a nu-i lăsa orfani, se căsătorise a doua oară cu Giovanna Ferrero. Și cu această soție avusese trei băieți, Giovanni, Luigi și Michelino.

«Și acum, ce te gândești să faci?»

În august 1850, Michelino absolvise cursul primar la institutul Fraților Școlilor Creștine. Devenise între timp prietenul lui don Bosco, pe care îl întâlnea în fiecare duminică la Oratoriu și adesea chiar la școală. În luna aceea, povestește Francesia, «don Bosco, care în mod misterios cunoștea viitorul acestui elev iubit, îl chemă la sine și-l întreabă:

- Michelino, ce vrei să faci acum că ai terminat clasele primare?
- Aș lua locul tatălui meu, să o ajut pe mama care se sacrifică pentru noi.
- Nu ți-ar face plăcere să continui studiile?
- Și încă cum! Deocamdată însă mi-ajunge.
- Dar dacă ar fi să înveți latina și Domnul te-ar chema să intri în rândul preoților săi... nu ți-ar plăcea?

- Mult de tot! Dar cine știe dacă mama ar fi mulțumită de asta...

Vorbește cu ea, apoi o să-mi spui dacă este de acord sau nu cu planul meu.

Când Michelino ajunsese acasă și-i spuse mamei, buna femeie fu mișcată până la lacrimi:

⁴¹ FRANCESIA, *D. Michele Rua*, Torino 1911, p. 12.

- Măcar de-ar fi așa! Mult așa mai vrea să te văd preot! Dacă Domnul mi-ar face binele ăsta, apoi n-aș avea cuvinte să-i mulțumesc îndeajuns. Spune-i lui don Bosco că bucuroasă te las să mai stai la școală un an, să vedem dacă reușești să ajungi cineva»(ivi, 16).

Vara aceea, împreună cu alți «recruți» pe care îi făcuse don Bosco la Școlile Fraților, Michelino își petrecu vacanța la Oratoriu, studiind. «Puteai să-i vezi adunându-se în fiecare dimineață – scrie Francesia – și după ce-l ajutau pe don Bosco să slujească liturgia, se retrăgeau să învețe (...). Don Bosco le spusese să încerce să termine un curs întreg în vacanță, și noii școlari răspundeau grijii ce le-o purta, neacordându-și nici o clipă de răgaz» (ivi, 18).

Michelino a simțit puternic în primele zile căldura lunii lui cuptor și s-a descurajat puțin. Atunci l-a luat de-o parte «clericul» Giuseppe Buzzetti, îndrumătorul grupului și l-a muștrluit puțin. Michele l-a ascultat cu capul plecat și s-a apucat de învățătură cu toată sârguința. (ivi, 18).

Curăței și recunoscători

Doamna Giovanna Ferrero, cu mica pensie de urmaș după moartea soțului său, reușea să țină casa modestă cu demnitate. Luigi și Michele se deosebeau de ceilalți băieți de la Oratoriu pentru că «erau curați și atât de bine îmbrăcați cum rareori se întâmpla chiar și cu cei ce veneau din familii mai înstărite» (ivi, 11).

În februarie 1851, moartea a lovit din nou familia Rua. L-a luat cu sine pe Luigi, de 17 ani. «Nu mi-am văzut niciodată prietenul atât de trist ca atunci!... Ploua și era o zi foarte urâtă. Făcusem ceva lecții și dându-mi seama cât era de trist, nu m-am putut abține să nu-l întreb:

- Ce ți s-a întâmplat? Arăți de parcă ți s-au înecat toate corăbiile.

El mi-a răspuns printre lacrimi:

- A murit fratele meu!

Ce-aș fi putut să-i spun să-l mângâi? Ne aflam în sacristia Oratoriului. Am lăsat cărțile de-o parte și ne-am dus la biserică să ne rugăm. A fost o rugăciune lungă! Cât de bine îmi amintesc ziua aceea!» (ivi, 28).

Seara don Bosco le vorbi băieților cu afecțiune de Luigi. Le spuse că era un băiat model, plin de virtuți. S-au rugat cu toții pentru sufletul lui, plini de tristețe, datorită dragostei ce-o purtau lui Luigi și Michele.

Don Bosco a vrut ca Michele să stea un timp cu familia sa, să-și ajute mama, dar la începutul anului școlar 1851-52 îl trimise cu cei mai buni dintre elevi la școala profesorului Bonzanino, pe lângă biserica Sfântul Francisc d'Assisi. Michele pleca de acasă dimineața devreme, se așeza în fruntea trupei de școlari (câte unul încă mai ronțăia o bucată de pâine de la micul dejun, altul își repeta cu glas tare lecțiile) și îi ducea la cursuri.

La sfârșitul anului, au dat examen ca elevi particulari la școala ce-a devenit mai târziu *Gimnaziul și Liceul Cavour*. A fost un mic triumf – își amintește Francesia – dar și o deziluzie pentru don Bosco, căci doar «Michele Rua a mai rămas la Oratoriu. Ceilalți elevi l-au părăsit».

În modesta capelă și în vie

Don Bosco, totuși, nu s-a descurajat. «Îi spuse să îmbrace veșmântul preotesc chiar din acel an, să vină să stea cu el la Oratoriu». Fratele lui bun, Giovanni, și frații vitregi, din prima căsătorie a tatălui, n-au fost prea entuziasmați. O întrebau pe mamă: «Cine-i acest don Bosco?

Ce garanții poate să ne dea? Oare fratele nostru nu se lasă legat la ochi? Dacă nu reușește după toate eforturile? Dacă o să-l vezi într-o bună zi venind cu coada între picioare, fără titluri și fără slujbă?» (ivi, 28).

Doamna Giovanna, însă, a avut încredere în don Bosco și în Michelino al ei. Îi îngădui să meargă toamna la don Bosco, să îmbrace veșmântul preoțesc. La sfârșitul lui septembrie, don Bosco îi ducea cu sine la casa fratelui său Giovanni pe băieții cei mai merituoși, pentru o scurtă vacanță, să respire aer curat, să aibă mai mult spor la învățătură când se vor reîntoarce în oraș. «Așteptam cu nerăbdare asfințitul – își amintește Francesia – pentru că atunci, după mai multe ore de studiu, ieșeam la plimbare cu don Bosco, care ne ducea la o mică vie din apropierea casei să mâncăm struguri, și ne delectam auzindu-i vorbele, așteptate aproape cu sfințenie (...).

- Acolo, în micuța capelă din Becchi, în duminica Fecioarei, 3 octombrie 1852, înaintea Liturghiei, tânărul Michele Rua a îmbrăcat... hainele de preot» (ivi, 31).

În aceeași seară s-au întors cu toții la Torino. Părintele Rua (cum a fost numit de colegii lui de aici înainte), găsind prilejul să vorbească între patru ochi cu don Bosco, l-a întrebat:

- Când m-ați întâlnit prima oară, ați făcut un gest ciudat: ca și cum v-ați fi tăiat mâna stângă și mi-ați fi dat o parte. Ce vroia să însemne?

- N-ai înțeles încă? – zâmbi don Bosco – în viață noi o să facem totul pe din două: dureri, răspunderi, bucurii: o să împărțim totul.⁴²

La început Michele a colaborat cu don Bosco la scrierile acestuia, în vremea aceea, *Istoria Italiei* pentru tineret. «Don Bosco nu era niciodată mulțumit de lucrul său. Începea să scrie, apoi recitea și ștergea sau adnota pe margine, astfel încât paginile scrise de el păreau adevărate câmpuri de luptă cu condeii. Câte ștersături! Câte trimiteri! Ce de semne diferite, împrăștiate care încotro! Nu o dată venea în mijlocul nostru cu una sau două din foile de hârtie de protocol și ni le pune sub ochi. Era mare cel ce putea să-i descifreze scrisul! Și dragul de don Bosco, tot numai un zâmbet, i se adresa părintelui Rua, spunând: «E mult de lucru aici!» Rua lua foile «fără să clipească», se ducea în birou și cu răbdare descâlcea textul scris de don Bosco (FRANCESIA, 33).

Garanție pentru 50 de ani

În luna martie 1853, moartea a bătut din nou la ușa familiei Rua. L-a luat pe fratele mai mare, Giovanni, de 23 de ani. Mare a fost deznădejdea mamei și a mezinului. Michelino spunea: «Acum e rândul meu», dar don Bosco îi răspunse cu siguranță: «Anul acesta sărbătorim cel de-al patrulea centenar al minunii Sfintei Taine de la Torino. Cărticica pe care am scris-o face mult bine. Peste o jumătate de secol vom comemora 450 de ani. Eu de mult nu voi mai fi pe lumea asta. Tu însă da, și vei retipări cartea». În 1903, don Rua era într-adevăr bine sănătos și în putere și publică din nou cartea lui don Bosco (AUFRAY, 15).

După moartea lui Giovanni, doamna Rua părăsi casa din apropierea fabricii de armament și veni să locuiască lângă Oratoriu, pentru a fi mai aproape de Michele al ei. A cunoscut-o pe mama Margherita, pe care a ajutat-o deseori la treabă, și când bătrâna mama a lui don Bosco a murit trei ani mai târziu, ea i-a luat locul, muncind de dimineată până seara pentru băieții cei mai săraci. Don Bosco îl considera pe Michele «primul său cleric», piatra de capătăi a Oratoriului pe care vroia să-l fondeze pentru tinerii săraci și orfani. Încetul cu încetul l-a îndrumat spre viața monahală. Francesia un spirit curios care le observa pe toate, își amintește: «Se vedea cu uimire cum preotul Rua, își întrerupea dintr-o dată orice altă preocupare, lua o carte veche și după ce-și făcea pios semnul crucii se apuca să citească ceva, apoi rămânea cu ochii ațintiți într-un punct, cufundat în meditație» (FRANCESIA, 36).

⁴² AUFRAY, *Beato Michele Rua*, SEI, Torino 1972, p. 18.

După consacrare, servirea mesei în refector

Camera preotului Rua era chiar sub acoperiș, înghețată iarna și sufocantă vara. Mama sa, mereu neliniștită pentru sănătatea fiului ei, i-a dăruit un pat de fier, ca măcar să se odihnească cum trebuie. «Într-o zi, don Bosco conduse un domn florentin, căruia îi arăta Oratoriul, până la mansarda unde locuia Rua. În cămăruța acestuia se putea vedea un pat, o masă cu doar o călimară pe ea, și un vraf de cărți și caiete pe o scândură sprijinită de patru cărămizi aproape de podea. Ordinea ce domnea în atâta sărăcie îl impresionează mult pe domnul acela. Îmi amintesc că a spus: «Ce suflet frumos are preotul acesta, care știe să păstreze atâta curățenie într-o sărăcie lucie» (ivi, 43).

Pe 25 martie 1855, Michele Rua a devenit primul salezian. «Îmi amintesc de seara aceea, care va rămâne de pomină în modesta noastră Societate», scrie Francesia. Și Auffray: «În seara Bunei Vestiri, pe 25 martie 1855, preotul Rua, student în anul al doilea la filosofie, a rostit primele jurăminte anuale în camera lui don Bosco. O ceremonie simplă: Don Bosco asculta în picioare cuvintele de consacrare ale preotului îngenunchiat în fața crucifixului. Nici un martor nu era prezent între acele ziduri unde se năștea unul din marile Institute religioase ale Istoriei Catolicismului din secolul al XIX-lea» (o.c.,21).

Nu a urmat nici o petrecere pentru a sărbători evenimentul, cum ne-am aștepta. În schimb Francesia își amintește cum după ceremonie, Michele se duse să servească masa în refector. Timpuri cu adevărat saleziene.

Don Bosco spuse într-o zi: «Dacă Dumnezeu mi-ar fi zis: “Imaginează-ți un tânăr înzestrat cu toate calitățile și virtuțile pe care ți le-ai putea dori, cere-mi-l și ți-l voi da”, nu mi-aș fi putut închipui să găsesc pe cineva ca don Rua» (MB. 4,488). Pare o formulă de canonizare.

37. «Salut, don Bosco!»

În vreme ce încerca să fugă

Giovanni Battista Francesia nu s-a întâlnit cu don Bosco pur și simplu, ci s-a ciocnit literalmente de el, în vreme ce încerca să fugă pentru că sosise momentul rugăciunilor zilnice (una dintre tradițiile cele mai bine păstrate ale Oratoriului). Așa a nimerit din fugă drept în brațele deschise ale preotului. Acea norocoasă întâlnire a durat 38 de ani, până la moartea lui don Bosco. Băiat, tânăr cleric, profesor «licențiat» (cum îi plăcea mult să se recomande), preot salezian, uneori chiar duhovnicul lui don Bosco, Batistin își întipărea în memorie tot ceea ce vedea și auzea de la el, cu dragoste pe care o avusese în viață doar pentru mama sa.

A scris de zeci de ori istoria Oratoriului, a lui don Bosco, a primilor salezieni. El scria despre evenimentele istorice ca un clasic, în maniera lui Plutarh, cu dialogurile, discursurile (dacă nu existau documente el le reconstitua cu atenție) maximele, cugetările memorabile și loviturile de teatru. Nu mergea desigur să consulte registrele pentru a controla o dată. Dar istoria scrisă de Plutarh nu este grandioasă și adevărată? Așa scria și Francesia. Cu atât mai rău pentru noi dacă nu mai știm astăzi să o apreciem la justa valoare.

Francesia a descris faptele istorice de trei ori: într-o monumentală *Autobiografie*, încă inedită, în volumul *Don Bosco prietenul sufletelor* și în *Viața lui don Bosco pe scurt și pe înțelesul tuturor*. Sărind de la una la alta și condensând mai multe pagini, încerc să redau cele scrise de Francesia cu cuvintele sale.

Faliment și emigrare

«M-am născut la S. Giorgio Canavese, pe 3 octombrie 1838. Bunicul meu făcea cuie și negoț cu fierărie și reușise să strângă ceva avere. A murit însă când tatăl meu era foarte mic și soția sa, o femeie cam slabă de înger și nepricepută într-ale negustoriei, a rămas să se ocupe de copil și de afaceri.

Nu-mi place să-l vorbesc de rău pe tatăl meu, dar educația sa prea liberă i-a fost nefastă și ne-a adus și pe noi la sapă de lemn. Nu era nici chivernisit, nici obișnuit cu munca. Mama alerga de la o prăvălie la alta să vândă bumbac, lână, stofă, dar tata cheltuia totul fără măsură.

Era în 1848 și eu aveam zece ani. Nu visam decât unificarea Italiei și să ne facem soldați. Un tovarăș de joacă, care a intrat mai apoi în armată și a devenit căpitan, era îndrumătorul nostru și după școală sau în vacanță ne adunam cu toții și ne jucam de-a războiul, ori ne antrenam la arte marțiale.

În 1850, cum afacerile părinților mergeau din ce în ce mai prost, am închiriat puținul ce ne mai rămăsese și ne-am gândit să venim la Torino. Mai întâi au plecat părinții. Biata mama cu greu a putut să se despartă de mine. Îmi amintesc cum mergea de colo colo și nu se mai oprea din plâns. Pe atunci singurul mijloc de transport era diligența, care făcea naveta între S. Giorgio și Torino de două ori pe săptămână.

Eu am mai rămas în oraș câteva zile, dar inima mi se dusesese cu ai mei la Torino. Până când într-o bună zi, dis de dimineață mi-am spus: «Merg la mama».

Am petrecut noaptea cocoțat pe car, alături de mătușa mea, care se ducea la Torino să fie fată în casă. Ea a știut să mă îndrume spre casa unde se mutaseră părinții mei. Pe la șapte, mă aflu în piața Consolata. Priveam neliniștit în dreapta și în stânga, când iată că o văd ieșind pe mama din biserică. Oh, cine ar putea descrie dragostea cu care mi-a venit în întâmpinare și m-a strâns la piept. Nu se mai sătura, biata mama, să mă îmbrățișeze și să mă

sărute: «Vai, ce bine că ai venit!». Aș fi vrut să-l văd imediat pe tata, dar el plecase la muncă. Îmi amintesc că vorbele ei mi-au strâns inima, căci nu-l știam pe tata să fi muncit vreodată altundeva decât pe lângă casă. Spre amiază, cunoscând locul pe unde urma să sosească, l-am așteptat, și de cum l-am zărit, i-am alergat în întâmpinare. Mi-a strâns mâna cu putere, apoi și-a întors fața de la mine... plângea. Cine știe la ce se gândea? Că purta vina acestui exil?

«Astăzi se dau castane»

«Găsisem o slujbă la unul dintre cei mai vestiți turnători în metal din vremea aceea și încă din prima sau din a doua lună aduceam acasă două lire pe săptămână (33 de centime pe zi, în vreme ce pâinea costa 37 de centime kilogramul). Pe atunci nu era un lucru obișnuit să primești atâția bani, căci îndeobște patronii nu plăteau ca să te învețe meserie ci cereau bani pentru asta. Încă din primele zile, mă împrietenisem cu un vecin de casă, vărul meu de departe, tâmplar de meserie.

De ziua sfinților (*în 1850*) mă găseam singur acasă. Mama se dusesese în sat și tata plecase singur nu se știe pe unde. În vreme ce ne jucam de-a învățita lângă zidul casei de nebuni, care dă acum în strada Giulio (pe atunci *strada Ghețăriei*), verișorul meu m-a întrebat:

- Vrei să mergem la don Bosco?

- Ce să facem acolo?

- Azi se dau castane.

- Cine este don Bosco?

- Un preot bun care adună la el mulți tineri în zilele de sărbătoare și toți se distrează pe cinste. Astăzi împart castane. Vino.

Și eu m-am dus.

Toți tinerii aceia clăie peste grămadă, lipsa lor de griji, cheful lor nebun de joacă, totul era pentru mine un lucru nou la care priveam cu curiozitate, minunându-mă, că aproape mi se tăia răsuflarea, în vreme ce ei se distrau, nebăgându-mă în seamă. Cucerit de dorința de a mă distra la rândul-mi m-am aruncat cu entuziasm în vârtej și repede am devenit îndemânat la joacă, uitând de amețea ce mă cuprinsese la început. Când îmi era însă lumea mai dragă, a sunat clopoțelul ce chema la biserică și-am avut o altă surpriză. Ca prin farmec, s-au oprit toți din joacă și dintr-o dată i-am văzut pe cei care săreau coarda cu mine cum o rup la fugă de mâncau pământul. L-am căutat pe vărul meu, dar ia-l de unde nu-i. Neștiind ce să fac, am dat să fug și eu, crezând că așa trebuia. În vreme ce dădeam bir cu fugiții, am nimerit în brațele unui preot tânăr, care căuta să-i oprească pe tinerii aceia. Zâmbind m-a întrebat:

- Cum te chemă?

- Batistin!

- Știi cine sunt eu?

- Ca să spun drept... Cred că sunteți don Bosco.

- Chiar el. Și vreau doar binele sufletului tău.

Clipa aceea m-a rămas pe veci întipărită în memorie.

- Acum vino cu mine.

M-a luat de mână și m-a condus în biserică unde se aflau foarte mulți băieți. M-am așezat sub fereastră de lângă amvon și am rămas nemișcat în tot timpul vecerniei, predicii și binecuvântării, fără să mă mai gândesc nici o clipă la castane, pe care de altfel nici nu le-am văzut, căci fuseseră împărțite dimineața. L-am auzit pentru prima dată predicând pe teologul Borel, care m-a făcut să plâng la gândul bietelor suflete din Purgatoriu.

Salutul din piața Rondò

Era pentru prima oară când eu ascultam liniștit o slujbă religioasă, care a durat foarte mult. Când am ieșit din capelă, se făcuse noapte. Am văzut mai mulți dintre adulți, care mai târziu au devenit prietenii mei, cum stăteau în jurul lui don Bosco. M-am apropiat și eu. O forță misterioasă mă atrăgea spre el și fără să-mi pot explica, chiar fără să înțeleg tot ce spunea, stăteam acolo și-i sorbeam cuvintele.

Dispăruse deja luna de pe cer și noaptea devenise întunecoasă. Don Bosco se ridică și mulțimea din jurul lui îl însoți spre ieșire. Ce puteam să fac. M-am alăturat lor. Cântau cele mai frumoase coruri pe care le auzisem în satul meu, și-mi plăceau foarte mult. Dar ochii mi se pironiseră pe don Bosco, pe acest don Bosco care îmi vorbise cu atâta bunătate. Micul grup trecu de poartă și merse pe strada Cigna, până la piața Rondò, din Corso Valdocco. Acolo se așezară în cerc. Cântecele se terminase și don Bosco împărțea sfaturi și salutări... Eu mi-am luat inima în dinți, m-am apropiat de don Bosco, stânjenit la culme, și spre uimirea tuturor i-am spus:

- La revedere, don Bosco.

Toți au zâmbit de naivitatea mea, unii chiar au râs de mine, dar don Bosco m-a salutat cu bunătate.

«La don Bosco ne jucăm de-a soldații»

Traversam o perioadă agitată. Muncitorii erau corupți. Își manifestau cu orice prilej ura față de orice practică a religiei. În 1851 a fost puțin de lucru, iar eu trebuia să înlocuiesc un salahor, într-un atelier uriaș. Eram trist, și-mi venea mereu să plâng.

Înainte să intru la lucru imediat după prânz, mergeam la Porta Palazzo unde se sfârșea orașul și începea o zonă de prundiș. Acolo ne distrăm suindu-ne pe grămezile de pietre.

Duminicile mă duceam să ascult Liturgia în biserica «del Carmine». Îmi amintesc că un preot, poate chiar vice-parohul, predă Catehismul în sunetul palmelor pe care le dădea peste ceafă elevilor în stânga și-n dreapta. Răbdarea nu era principala sa virtute. Băieții erau neastâmpărați și gălăgioși iar eu nu vroiam să mă las mai prejos. Apoi hoinăream plictisit de colo colo. Odată, pe când ne jucam lângă statuia lui Siccardi, fiul portăresei mi-a spus:

- Hai la don Bosco să ne jucăm de-a soldații.

M-am dus din nou în Valdocco. Am intrat și eu în vârtoarea jocului, m-am învățat o mulțime cu pușca mea de lemn, am alergat atât pe câmpurile din Valdocco deschise până la fabrica de armament, că seara m-am întors acasă cu pantofii ruși. Am ascultat Catehismul pe care-l predă preotul Gastini. Seara, de abia mă mai puteam mișca, dar sufletul îmi era plin de o imensă satisfacție, nerăbdător să vină cât mai repede duminica următoarea. Ne distrăm pe cîste la jocurile acelea soldățești. Îmi făcusem câțiva prieteni, printre care Michele Rua. Îmi amintesc că, întors la atelier, i-am povestit unui ucenic despre minunile de la Oratoriu și despre afișele cu chipul Papei, atârinate pe pereți, el însă a ripostat: «Dacă ești în stare să le dai foc, primești bani frumoși de la mine». Am rămas cu gura căscată: «Și de ce ai vrea să fac o atare nelegiuire?», am întrebat cu uimire.

«Când vrei să vii să studiezi?»

Între mine și don Bosco se stabilise o legătură trainică, plină de afecțiune, ce ne va uni toată viața. De cum a aflat că învățasem latina vreme de doi ani, mi-a spus:

- Nu ai vrea să-ți continui studiile și să le termini?

- Și încă cum!.....am răspuns eu.

De mai multe ori în 1851 m-am întâlnit cu don Bosco pe stradă. Îmi cerea să-l însoțesc până acasă, apoi mă invita să iau prânzul cu el. Mergeam în continuare la slujba pe care o aveam și unde soarta îmi era pecetluită, dar vroiam să renunț și să mă apuc de studiul latinei în cadrul Oratorului.

În timpul postului Crăciunului, m-am dus să mă mărturisesc cu don Bosco. După spovedanie, m-a luat deoparte.

- Când vrei să începi lecțiile de latină.

- Chiar acum aș veni, dar avem greutăți în familie.

- Spune-i tatălui tău că vreau să-i vorbesc.

I-am spus.

- Ai fi făcut vreo boacăna – mă dojeni tata.

În schimb totul a ieșit bine, pentru că nu peste multă vreme, don Bosco mi-a spus cu un aer șiret: "Tatăl tău e bucuros ca tu să-ți reiei studiul. Poți veni când vrei."

Așa s-a întâmplat că mi-am lăsat slujba și am intrat la Oratoriu.

Batistin se trezea dis-de-dimineață și se ducea cu grupul de elevi condus de Michele Rua la școala profesorului Bonzanino. Dar înainte de asta, asista zilnic la liturghia ținută de don Bosco. «Ne spovedeam înainte de Slujbă, apoi o ascultam în liniște, după care ieșeam repede din biserică, căci de-abia aveam timp să înșfăcăm o bucată de pâine să ne țină de foame, să ne luăm cărțile și să mergem la școală. Cine ar putea ști câte sacrificii făceau bieții copii care își repetau pe stradă lecțiile, îmbucând pâinea ce le servea drept mic dejun? Dar toate greutățile pâneau la gândul că ne împărtășisem!»⁴³

Veșmântul preoțesc pentru micul coșar

În octombrie 1853, de sărbătoarea Fecioarei, băieții merg din nou la Becchi. Don Bosco i-a spus lui Batistin: «Anul acesta o să îmbraci și tu hainele negre de cleric». Stabilisem ca ceremonia să aibă loc dimineața, dar parohul din Castelnuovo, care trebuia să-l investească, nu a putut să vină. Așa că au lăsat-o pe după-amiază, după vecernie, dar nici atunci parohul nu se arătă. Trimise însă vorbă: «Spuneți-i lui Francesia să vină mâine la mine în Castelnuovo».

Între timp, după masă, se puse în scenă o mică piesă de teatru pentru mulțimea venită la serbare. Pe o estradă înjghebată cum se putea mai bine, s-a recitat comedia *Coșarul* scrisă de don Bosco. Batistin Francesia era protagonistul cu fața mânjită de funingine. I-a făcut pe ceilalți să plângă și să râdă și a fost răsplătit cu un ropot de aplauze.

După o cină frugală, s-au aprins focuri de artificii. Batistin nici n-a avut timp să se spele pe față. «Mersesem să mă bucur la vederea artificiilor, care se aprindeau pe o pajiște netedă unde altădată don Bosco dădea spectacole pentru a distra lumea».

Iată însă că sosește parohul din Castelnuovo. Se apropie de don Bosco și-i spune: «Deși e târziu, vreau să-ți fac pe plac și să-i înmânez veșmântul preoțesc acestui tânăr». Dar ia-l pe Batistin de unde nu-i. Între timp, în Capelă se intonează *Veni Creator*, parohul e deja la altar, și tânărul tot nu-i de găsit. În sfârșit iată că sosește... cu fața lui frumoasă plină de funingine, ca un coșar. «Când l-a văzut așa, don Bosco a zâmbit și ceilalți nu s-au putut abține să nu facă la fel».

Când s-a sfârșit ceremonia, Batistin a ieșit din nou să privească focurile de artificii, de data asta îmbrăcat în hainele de preot, ceea ce i-a uimit pe mulți dintre spectatori...

- Ce s-a întâmplat? Când ai primit hainele astea?

- Adineauri!

⁴³ FRANCESIA, *Don Bosco prieten...*, p. 32; FRANCESIA, *D. Giovanni Bonetti*, S. Benigno Canavese 1894, p. 30.

- Unde?
- În biserică.
- De la cine?
- De la paroh!». ⁴⁴

Multe lucruri lipseau pe vremea aceea, dar veselie și bună dispoziție erau mereu prezente.

⁴⁴ FRANCESIA, Don Bosco și plimbările sale anuale prin Monferrato, Torino 1901, p. 32.

38. Un băiat în coșul de grizine

Lângă amvon, în haine de cleric

În 1851, intră în Oratoriu un băiat ce va deveni episcop și cardinal, Giovanni Cagliero. Iată cum povestește că l-a cunoscut pe don Bosco.

«L-am văzut pentru prima oară în 1850, pe dealurile de la Morialdo, în satul meu, Castelnuovo d'Asti: aveam 12 ani. Împreună cu mine era domnul paroh, domnul învățător, alți preoți din împrejurimi, și mi-am dat seama că toți îi dădeau multă atenție.

Simplitatea, zâmbetul deschis, amabilitatea lui m-au uimit, căci niciodată nu întâlnisem așa ceva.

Parohul, don Antonio Cinzano, care ținea la mine, mi l-a prezentat pe don Bosco, care mi s-a adresat imediat:

- Domnul paroh mi-a zis că tu vrei să înveți cu adevărat.
- Da, domnule don Bosco.
- Și mi-a mai spus că vrei să te faci doctor.
- Nu, domnul, nu vreau să fiu doctor.
- Ba da, ba da – a replicat el – doctor al sufletelor.

În toamna anului următor, se întoarse la Castelnuovo, însoțit de mulți tineri, pe care îi adusese de la Torino, de Ziua Fecioarei. M-am apropiat de el și mi-a spus zâmbind:

- Ah, tu ești micul Cagliero. Vrei să vii cu mine la Torino și bine faci. Fii băiat bun în continuare și o să ne revedem curând. Deocamdată îți dau un sfat, pregătește-te și du-te să te spovedești, ca sufletul tău să fie frumos și iubit de Domnul.

De ziua tuturor sfinților, fusese invitat să țină discursul despre Morți, și eu l-am însoțit la amvon, în haine de novice. După predică, am intrat în sacristie:

- Așadar – îmi spuse –, chiar vrei să vii cu mine la Torino?
- Da, domnule.
- Foarte bine, atunci spune-i mamei tale să treacă în seara asta pe la parohie să vorbim despre plecarea ta». ⁴⁵

Giovanni era orfan de tată și pe mama sa o chema Teresa. Când femeia aceea simplă veni să-l vadă, don Bosco o întreabă în glumă:

- Este adevărat, Teresa, că vrei să mi-l vinzi pe fiul tău?
- Ah, nu – răspunse ea –, la noi se vând vițeii. Fii se dăruiesc.
- Cu atât mai bine. Pregătește-i puțină lenjerie, și mâine îl iau cu mine (MB. 17,289).

Trăistuța și diligența

«A doua zi, m-am urcat în diligența modestă ce mergea la Torino, ducându-mi lucrurile într-o mică traistă, pe umăr, și m-am așezat lângă don Bosco, în spatele vizitiului.

În timpul călătoriei, priveam cu curiozitate câmpiile, dealurile, străzile, și-mi arătam uimirea în fața atâtor lucruri noi pentru mine; iar când, odată ajunși pe Pino, am văzut colina Superga, majestoasă, pe care se aflau biserica și palatul regal, am exclamat:

- Oh, cât este de frumos! Ce de monumente! Cât sunt de mari!

Don Bosco m-a lăsat să privesc liniștit. Când ziua se apropia de sfârșit, m-a întrerupt, spunând:

⁴⁵ *Buletin Salezian*, «Memoriile Cardinalului», 1916, p. 69.

- Până acum ai vorbit tu, acum, dacă vrei, aş vorbi eu de lucruri mai importante. Tu te-ai spovedit după ce ne-am văzut, la începutul toamnei?

- Nu, domnule.

- Totuşi ar fi fost bine dacă de Ziua Morţilor ai fi dăruit o Împărtăşanie bietelor suflete din Purgatoriu.

- Vai! Dar nimeni nu mi-a spus niciodată nimic! Învăţătorul nici nu mi-a vorbit despre asta. Am fost la biserică... se spovedeau mulţi oameni, dar noi, băieţii ne opream în paraclis şi nimeni nu ne-a chemat şi pe noi.

- Vezi, eu gândesc altfel în privinţa voastră, bieţi tineri, şi te voi ajuta să-ţi vindeci cu adevărat sufletul. Dar, ia să vedem: te simţi în stare să-mi povesteşti faptele tale? Se înţelege, pe cele mai frumoase!

Eu îmi făcusem deja o părere despre bunătatea lui don Bosco şi simţeam o mare încredere faţă de el. I-am povestit aventurile mele de şcolar, de seminarist şi de căpetenie a ştrengarilor în jocurile noastre de copii, câteodată cântăreţ la biserică sau pedagog al celor mai mici decât mine. I-am vorbit despre plimbările noastre... Lui don Bosco i-a plăcut sinceritatea mea şi mi-a spus:

- Sunt mulţumit. Când vom fi la Torino, te voi învăţa să spui nu numai lucrurile *din afară* ci şi pe cele *dinăuntru*” (BS 1916, p. 70).

«Câtă sărăcie în căsuţa aceea»

«Era spre seară şi ne simţeam obosiţi. Don Bosco mi-a prezentat-o pe Mama Margherita.

- Mamă, ți-am adus un băiat din Castelnuovo.

Ea a răspuns:

- Tu nu faci altceva decât să cauţi băieţi şi eu nu ştiu unde să-i mai pun.

- Ăsta e așa de mic – glumi don Bosco –, că putem să-l culcăm în coşul de grizine şi să-l agăţăm sub grindă, ca într-o colivie de canari.

Mama Margherita începu să râdă şi îmi căută un loc de dormit. Într-adevăr nu era liber nici un ungher, şi în seara aceea a trebuit să mă culc la picioarele patului unuia dintre băieţi. A doua zi am văzut câtă sărăcie domnea în casa aceea. Camera lui don Bosco era joasă şi strâmtă. Dormitoarele noastre, la parter, erau înguste, cu podeaua din pietre de caldarâm. În bucătărie se aflau puţine castroane de cositor, şi tot atâtea linguri. Furculiţele, cuţitele şi şerveţelele vor apărea mult mai târziu. Sala de mese era un simplu acoperiş susţinut de câteva bârne de lemn. Don Bosco ne servea prânzul, ne ajuta să facem ordine în dormitor, ne curăţa şi peticea hainele şi făcea cele mai umile munci. Trăiam în comun. Mai mult decât la un internat ne simţeam ca într-o familie, îndrumaţi de un părinte care ne iubea din tot sufletul. Veneau diverşi domni să-l viziteze pe don Bosco şi se minunau să-l găsească așezat pe un trepied de lemn, sau chiar pe jos, aproape ascuns privirilor de un grup numeros de băieţi, în vreme ce ne povestea ceva sau se juca cu noi» (MB. 4,291).

«Duminica, am văzut curtea plină de tineri externi, mai înalţi decât mine ce se spovedeau cu don Bosco în capelă, după care reveneau în curte şi aşteptau slujirea Liturghiei şi Sfânta Cuminecătură».

Un sărut pe obraz

«Urmând exemplul lor şi atraşi de bunătatea şi dulceaţa lui don Bosco, mergeam şi noi să ne spovedim. După aceea ne simţeam sufletul împăcat şi plin de mulţumire.

În anii ce-au urmat, tinerii interni și externi își sporiră mult numărul, și în fiecare duminică veneau alți preoți să le asculte spovedaniile. Dar eu nu mi-am schimbat niciodată duhovnicul. În zilele când nu era acolo, îi simțeam puternic lipsa. Într-o astfel de zi, am mers să mă mărturisesc la biserica Consolatei. Am îngenunchiat lângă confesionalul unui preot, și parcă vorbele mi-erău trase cu cleștele, căci nu eram obișnuit să mă spovedesc în felul acela. Am primit niște răspunsuri la obiect, dar seci.

Altă dată era în timpul unei mari sărbători și o mulțime de oameni veniseră să se mărturisească cu don Bosco. Eu a trebuit să mă spovedesc unui preot pe care don Bosco îl chemase din afară. Totul a mers bine, dar la sfârșit duhovnicul a crezut că face un lucru nemaipomenit strângându-mă în brațe și udându-mi obrazul cu un sărut apăsător. N-am ripostat, dar nu mi-a plăcut gestul lui. “Don Bosco îmi vrea binele, dar niciodată nu a făcut asta!”», am zis în gândul meu (BS 1916, p. 70).

Temperamental, entuziast, Giovanni Cagliero a trăit viața săracă de la Oratoriu, îmbogățind-o cu o dragoste desăvârșită față de don Bosco și cu fantezia sa exuberantă. Dimineata, mergea împreună cu colegii săi la școala profesorului Bonzanino. Michele Rua era ghidul grupului de elevi, un tânăr silitor, predispus la meditație. Lui Giovanni în schimb nu-i plăcea să facă drumul în liniște. De abia plecau că o rupea la fugă și ajungea într-o clipită în piața Castello, la trei cvartale depărtare de școală, unde se oprea încântat să privească. Apoi tot într-o fugă ajungea transpirat la cursuri, în același timp cu colegii săi. Michele Rua nu era de acord, dar nu putea spune nimic, căci Giovanni era punctual.

Minunile din piața Castello

Ce vedea Cagliero în Piața Castello?

În fața Palatului Madama (unde se află acum statuia Infanteristului Piemontez) îl întâlnea pe omul cu maimuța, ce dădea un mic spectacol, acompaniat de muzica unor clopoței pe care îi mișca cu măiestrie, în vreme ce împărțea bilete de horoscop și loterie. La stânga lui, un elegant iluzionist uimea spectatorii cu îndemânarea sa. Altundeva, un grup de saltimbanci și clovnul Toni atrăgeau publicul să le privească acrobațiile, iar de cealaltă parte a bisericii San Lorenzo o marionetă anunța bătând din clopot că Gianduaia urma să se producă într-un program de excepție.

La alte ore ale zilei (dar cine știe dacă Cagliero reușea să fie prezent) piața Castello oferea noi spectacole. La trei după-amiaza se auzea trompeta corpului de gardă și imediat ieșea din Palatul Regal un sol călare în uniformă roșie, după care apărea regele, rigid și serios, însoțit de o mică escortă. Traversa piața, în plecăciunile și salaturile respectoase ale mulțimii, pe strada Navona (azi strada Roma), se îndrepta spre Porta Nuova, și după o plimbare de un ceas încheiat, revenea la palat. Tot în piața Castello aveau loc demonstrații și parazi militare cu ocazia plecării și întoarcerii trupelor.

În luna iunie, în ajunul zilei de Sfântul Ion (patronul orașului), se înălța în fața Palatului Madama o estradă înaltă de lemn. La căderea nopții, toată lumea se aduna în piață. Soldații se aliniau în jurul estradei și la un semnal dădeau foc unui rug; lemnele uscate amestecate cu paie se aprindeau repede, ridicându-și flăcările spre înalt, în strigătele entuziaste ale mulțimii și în salvele și loviturile de tun ale gărzii naționale. Odată stins focul, ștregarii luau tăciunii aprinși și îi duceau acasă, făcând o gălăgie de nedescris.

39. «Minunile» lui don Bosco

«Învierea» lui Carlo

Unul din episoadele cele mai faimoase ale vieții lui don Bosco este cel cunoscut în biografia sa ca «învierea lui Carlo», care a iscat multe controverse printre istorici, până ce unii l-au inclus în rândul «legendelor pioase».

Cea mai veche relatare a faptului se datorează medicului din Nisa, Charles d'Espiney, care a publicat în 1881 o cărtică «Don Bosco» ce cuprinde o serie de scurte episoade atinse de aripa miraculosului. «Învierea lui Carlo» a avut loc, potrivit lui d'Espiney, la Roma, și don Bosco sosise în orașul etern de la Florența. Don Bosco a protestat de multe ori împotriva acestei publicații și i s-a plâns însuși autorului. Cartea lui d'Espiney nu s-a bucurat de o bună primire la Valdocco.

Redactând cel de-al doilea volum al *Memoriilor Biografice* (editat în 1903), Giovanni B. Lemoyne a reluat povestirea faptului, adunând mai multe mărturii cu valoare istorică diferită și o seamă de detalii, deseori incerte în privința veridicității.

Istoricul Pietro Stella a analizat critic această povestire în 25 de pagini ale lucrării sale *Don Bosco în istoria Religiei Catolice*, Vol. I: *Viața și Operele*, editat în 1968. La pagina 282 a cărții, reluând tema, Stella conchide: «În ceea ce privește faptele obiective ale acestei povestiri despre don Bosco, ar fi de preferat să se adopte poziția lui Fassati și cea propusă de Documente III, chiar dacă nu se cunosc cu exactitate precedentele acestora din urmă ».

În concluzie, Stella ne indică relatarea lui Fassati ca fiind cea mai sigură și mai demnă de crezare. Este vorba de mărturia marchizei Maria Fassati, scrisă în franceză. Am fost ajutat de însuși Pietro Stella să traduc în italiană textul, pe care îl prezint în continuare. Iată-l.

Povestită de don Bosco

«Am auzit această povestire chiar de la don Bosco și am încercat să o reproduc cu maximă fidelitate.

Într-o zi a venit să-l caute pe don Bosco un tânăr care frecventa Oratoriul și se pare că era foarte grav bolnav. Don Bosco lipsea din oraș și nu s-a întors la Torino decât două zile mai târziu. A putut să ajungă la bolnav doar în după-amiaza zilei următoare, pe la patru. Sosind la locuința aceluia, a văzut prapurele negru la ușă, înscris cu numele tânărului la care venise. Urcă totuși scara pentru a-i vedea părinții și a le aduce câteva cuvinte de mângâiere. Îi găsi scăldați în lacrimi. Îi povestiră că fiul lor murise în acea dimineață. Don Bosco întrebă cum putea ajunge în încăperea unde odihnea mortul. O rudă îl însoți până acolo.

- Intrând în cameră – povestește don Bosco –, mi-a trecut prin minte că n-ar fi mort, m-am apropiat de pat și l-am strigat pe nume: «Carlo!». Atunci el a deschis ochii și m-a salutat cu un zâmbet uimit. «Ah, don Bosco – spuse cu voce tare –, m-ai trezit dintr-un coșmar!»

În acel moment oamenii care se mai aflau în odaie au fugit speriați, ținând și răsturnând lumânările. Don Bosco s-a grăbit să smulgă giulgiul ce învelea trupul tânărului, care spuse: «Parcă eram împins de la spate într-o peșteră întunecoasă și fără sfârșit, dar atât de strâmtă că de-abia mai puteam să respir. La capătul ei vedeam un fel de lumină, unde sufletele erau judecate. Neliniștea și spaima mea creșteau într-una, căci mulți erau cei condamnați. În vremea asta mi se apropia rândul la judecată și aveam inima cât un purice că nu m-am spovedit bine ultima oară, când ai venit dumneata și m-ai trezit!»

Între timp, tatăl și mama lui Carlo veniseră grăbiți în odaie, aduși de vestea că fiul lor era viu. Tânărul îi salută amabil, dar le spuse să nu spere în însănătoșirea lui. După ce i-a îmbrățișat, a cerut să fie lăsat singur cu don Bosco.

I-a povestit că avusese nenorocul să cadă într-un păcat pe care îl crezuse mortal și simțindu-se foarte rău trimisese după el cu intenția fermă să se împărtășească. Cum nu a fost găsit, au chemat un preot necunoscut căruia însă n-a avut curajul să-i spună acel păcat. Apoi Dumnezeu l-a ajutat să vadă că merita Iadul pentru spovedania sa nelegiuită.

Se mărturisi îndurerat, și, după ce primi Sfântul Maslu, închise ochii și își dădu liniștit sufletul».

Povestea unui mic zidar

Don Bosco făcea însă altfel de minuni. Iată o mărturie a lui Giovanni B. Francesca:

«Într-o zi – ne povestea un coleg ce-a ajuns profesor și Director al Școlilor Tehnice din Ivrea –, eu venisem la Torino să-mi câștig existența ca ucenic zidar. Aveam 10 ani. Îmi murise tatăl și mama, sărăcuța de ea, nu avea cu ce să mă crească. M-a sărutat pe frunte și m-a încredințat unui stăpân care trebuia să mă ducă la Torino, la muncă. Aici am avut norocul să-l găsesc pe don Bosco, care m-a invitat la Oratoriul său. În acest om minunat, generos și bun, am regăsit-o pe mama. El ne vorbea despre Dumnezeu, despre mântuirea și nemurirea sufletului, și ne ajuta să ne câștigăm mai bine pâinea cea de toate zilele. Am mers la școala lui și am învățat să citesc, să scriu și să socotesc. Într-o zi însă era să o pățesc rău de tot. Dusesem o găleată de var la etajul al doilea al casei în construcție și am căzut de acolo. M-au crezut mort iar când mi-am revenit mi-am dat seama că aveam brațul rupt. Să nu mai vorbesc de dureri. Am fost dus la spital și lăsat acolo, fără ca cineva să se mai preocupe de soarta mea. Din fericire exista don Bosco. A aflat de nenorocirea mea și spre seară m-am pomenit cu el la picioarele patului. Zâmbind, m-a încurajat, mi-a spus să nu mă tem de nimic, că el va avea grijă de tot.

Din ziua aceea, viața mea s-a schimbat. Am anunțat-o pe mama de ce mi se întâmplase și ea s-a mângâiat la gândul că don Bosco are grijă de mine: Fiul meu, mi-a spus mama, să-i mulțumești lui Dumnezeu că te-a ajutat să găsești un tată! Cum nu mai aveam puterea dinainte în brațul rupt, a trebuit să mă las de meseria de zidar. Am făcut cursul primar, muncind ici și colo câte puțin, apoi când don Bosco a considerat că a sosit timpul, m-a luat la sine, să mă îndrume spre învățătură. Datorită lui, nu mi-am irosit viața. Și acum, la școala asta, înconjurat de cărți, gândindu-mă la binele ce mi s-a făcut, mulțumesc Divinei Providențe că m-a ajutat să-l întâlnesc pe don Bosco!» (VBP 163).

Don Bosco: o enigmă?

E cazul cred să facem o precizare și anume că d'Espiney, care relatează cu dezinvoltură despre «învierea lui Carlo» este primul responsabil de-a fi transformat cuvintele pronunțate se pare de don Cafasso «*don Bosco este un mister*», în afirmația că «*don Bosco este o enigmă*», devenită unul din caii de bătaie ai denigratorilor moderni ai lui don Bosco.

Iată așadar ce ar fi spus don Cafasso, potrivit acestor biografi moderni: «Dacă n-aș fi sigur că muncește pentru gloria lui Dumnezeu, aș spune că e un om periculos, mai mult pentru ceea ce nu lasă să se întrevadă din personalitatea sa, decât pentru ceea ce afișează. Don Bosco, într-un cuvânt, este o enigmă!». Și tot unul dintre acești biografi continuă: «Sunt tulburat. Mai există încă multe aspecte ale vieții lui don Bosco care ascund abisuri greu de explorat, ce pot fi doar intuite». Rămânem uimiți de felul în care doi «scriitori înțelepți» au ciuntit cuvinte

incerte, reproduse cu naivitate de bietul d'Espiney. Istoricul Francesco Motto scrie: «Iată textul exact și integral al citatului din Cafasso într-o traducere din 1890: *Don Bosco* de doctorul Carlo Despiney, prima versiune italiană după cea de-a unsprezecea ediție franceză, p. 11: «Știți voi bine cine este don Bosco? Pentru mine cu cât îl studiez mai mult, cu atât îl înțeleg mai puțin. Îl văd simplu și extraordinar, umil și măreț, sărac și preocupat de proiecte uriașe, în aparență greu de înfăptuit. Pentru mine don Bosco este un mister. Dacă n-aș fi sigur că muncește spre gloria Domnului și că doar Dumnezeu îl călăuzește și este singurul țel al tuturor eforturilor sale, aș spune că este un om periculos mai degrabă prin ceea ce lasă să se întrevadă, decât prin ceea ce arată deschis. Vă repet, don Bosco este pentru mine un mister. Lăsați-l să lucreze în pace» (*Buletin Salezian*, 1 iulie 1987, p. 40). Aici Motto-ul expune contextul în care don Cafasso ar fi făcut această afirmație «unor prieteni foarte dragi», atunci când persoane influente din Torino îl criticau pe proaspătul preot don Bosco pentru zelul nemăsurat pe care îl arăta în munca sa excesivă pentru mulțimi de tineri vagabonzi, în activitățile sale diverse pentru misiunea sacerdotală. Criticile se încheiau cu o întrebare nedumerită: «dar cine e de fapt don Bosco ăsta al dumneavoastră?». Afirmația lui Cafasso e răspunsul la această întrebare.

Motto-ul continuă cu întrebări pe care orice biograf serios ar trebui să și le pună: «Și cine ne garantează că don Cafasso a spus cu adevărat aceste cuvinte? Și chiar dacă le-a spus, când s-a întâmplat aceasta? Cu siguranță atunci când don Bosco era un preot tânăr la începutul carierei sale și în orice caz înainte de 1860, anul morții lui don Cafasso. Ori, de la acea dată don Bosco a mai trăit 28 de ani și în tot acest timp a muncit în Italia, Franța și Spania, a scris mii de pagini și a ținut zeci și zeci de conferințe și de discursuri. Nu a dat oare alte ocazii care să-i permită unui cercetător atent să înțeleagă mai bine misterul vieții sale?»

Și eu sunt tulburat. Ignoranța sau reaua credință a anumitor biografi lasă deci să se întrevadă «abisuri greu de explorat».

40. Spovedania birjarului

20 de bani și o grămadă de blesteme

Pentru don Bosco era un chin să meargă cu diligență. Legănarea ei îi provoca greață și dureri de burtă. De aceea, ori de câte ori trebuia să călătorească într-un mijloc de transport public (pe vremea aceea existau puține trenuri) îi cerea birjarului să-l lase să stea alături de el pe capră.

Într-o zi, se întorcea cu diligența de la Ivrea la Torino și îl auzea pe vizitiu cum înjura la fiecare șfichiuire a cailor. Dacă mersul cu trăsura nu era pe gustul lui, apoi cu atât mai puțin îi plăceau lui don Bosco blestemele și înjurăturile.

- Îmi permiteți să stau lângă dumneavoastră? Înăuntru, mi se face rău la stomac.
- Cu plăcere. Păcat însă că bate vântul tare aici sus.
- Aș mai avea o rugămintă la dumneavoastră...
- Vreți să ajungeți mai repede la Torino? Bine.
- Și vizitiul începu să dea bice cailor, înjurând de mama focului.
- Nu, nu e asta. Aș dori să nu mai înjurați.
- Ah, dacă-i doar atât... Nu mai zic nimic. Sunt un om de cuvânt.
- Pentru plăcerea pe care mi-o faceți, aș vrea să vă dau un mic bacșiș...
- În nici un caz. Că doar nu sunt obligat să înjur.

Don Bosco a insistat și într-un sfârșit birjarul a acceptat 20 de bani (*adică o liră, respectiv 5000 de lire în 1986*).

Dar cum a pocnit din bici, a mai slobozit o înjurătură. Bietul om își mușcă limba de necaz.

- Chiar că sunt un netrebnic, cum se vede nu merit nici un bacșiș.

Don Bosco îi răspunse:

- Să facem un joc. Eu vă dau 20 de bani, dar la fiecare înjurătură, iau înapoi patru.
- S-a făcut. Fiți fără grijă că o să câștig fiecă bănuț.

«După încă o vreme – povestește don Bosco –, caii încetinesc și vizitiul îi biciuiește și înjură din nou: 16 bani, prietene, îi spun pe dată.»

Bietul om se rușina, bodogănind supărat pe sine. După încă o vreme, mai dă bice cailor, și mai înjură de două ori: au rămas opt bani prietene, îi zic.

- Blestemat obicei care m-a făcut să pierd 12 bani.
- Nu te întrista pentru atât de puțin, mai degrabă să-ți pară rău pentru ce-i faci sufletului tău.

- E adevărat. Dar sâmbătă mă duc să mă spovedesc negreșit. Sunteți din Torino?
- Da, de la Oratoriul Sfântului Francisc de Sales. Mă numesc don Bosco.
- Foarte bine, o să ne revedem.

Călătorind până la Torino, a mai înjurat el o dată, așa că-i datoram doar 6 bani, dar l-am rugat să accepte 20, pentru efortul pe care îl făcuse... L-am așteptat în fiecare sâmbătă. În cea de-a patra săptămână, l-am văzut venind și amestecându-se printre tineri. Când i-a venit rândul, mi-a zis: mă recunoașteți? Sunt cutare. Știți... n-am mai înjurat. Mi-am propus să țin post cu pâine și apă de fiecare dată când spun blestemății, și mi s-a întâmplat doar o dată... ».

Giovanni B. Lemoyne scrie: «Don Bosco însuși ne povestea această întâmplare», ea se află în MB. 3,83.

Oboseala nu-l împiedecă să-i ajute pe ceilalți

Dar don Bosco nu spovedea doar vizitii. Giovanni B. Lemoyne își amintește: «Nu era niciodată obosit. Nu l-am auzit zicând nimănui: “Vino altădată!” Chiar după zece, douăsprezece ore de spovedit, lucru obișnuit în timpul Exercițiilor Spirituale, căci toți vroiau ca el să le asculte mărturisirea, se întâmpla ca cineva să-l roage atunci când era atât de obosit încât ar fi fost normal să spună: “vino mâine”, totuși el îi îndemna pe toți: “vino acum!”. Îmi amintesc că într-o seară, câțiva tineri îl însoțeam în camera sa, după ce spovedise peste zece ore, când cineva veni să-l roage să-i acorde puțin timp. Toți ne-am privit în ochi siguri că don Bosco o să-l amâne pe a doua zi, căci se vedea că-i frânt de oboseală. În schimb, bunul părinte a luat opaițul din mâna celui ce-l ținea și a spus: “atunci vino”».⁴⁶

«Dacă cineva se ducea la el în cameră să-i arate ce lucrează – continuă același Francesia –, sau să-și exprime o îndoială, ori să-l întrebe dacă poate sau nu să facă ceva, don Bosco îl lăsa să vorbească, apoi întreba:

- Și altfel ce mai faci?
- Bine, don Bosco.
- Dar cu sufletul?

Iar dacă interlocutorul era tulburat, el spunea imediat: “Și cine te împiedică să găsești pacea?”. După care îi arăta un scaunel de rugăciune lângă perete, îl ruga să-și ia un scurt răgaz de meditație, să-și facă un examen de conștiință și imediat se apuca să-l spovedească» (ivi, 51).

Niciodată nu a întrerupt această sfântă îndatorire, căreia îi dedica două, trei ore pe zi. În ocazii speciale era gata să asculte spovedania toată ziua și toată noaptea (MB. 3,73).

Bărbați cu fețe întunecate, noaptea târziu

Francesco Dalmazzo povestește că a văzut des venind seara târziu la Valdocco bărbați «cu fețele întunecate». Auziseră de sfințenia lui don Bosco și veneau să i se mărturisească. «Puteau fi văzuți adesea cum intrau neîncrezători și după un timp ieșeau din încăperea unde se afla don Bosco cu chipul strălucind de bucurie» (MB. 3,73).

Pentru mulți care îl cunoșteau, numele lui don Bosco se confunda cu acela de duhovnic al sufletelor. Când întâlnea pe cineva, era un lucru obișnuit să-l întrebe după salutul de rigoare: «Și cu sufletul cum mai stai? Ai postit? De când nu te-ai spovedit?».

Un fost elev al lui don Bosco, intrat în Oratoriu deja adult, dus la ruină de propriile năravuri, când află că don Bosco a murit, scrise cu umilință: «Calmul și seninătatea lui don Bosco, detașarea cu care asculta orice, limbajul său ce comunica o dragoste sfântă și o mare și vie compasiune, felul cum nu-și pierdea niciodată cumpătul și își pleca urechea față de oricine avea să-i mărturisească vreun păcat, sau să se plângă de un necaz, toate calitățile acestea și încă multe altele, mi-au insuflat curajul și încrederea că pot să-mi înving slăbiciunile. Câte suflete s-ar mântui, dacă ar găsi întotdeauna la duhovnicul lor amabilitatea și receptivitatea promptă ce-l caracteriza pe don Bosco» (MB. 18,23).

⁴⁶ FRANCESIA, *Don Bosco prieten...*, S.Benigno Canavese 1908, p. 29.

41. După pietrele vii și pietrele moarte

Cumpărarea propriei case

În anii 1850-52 au sosit la Oratoriu tinerii care vor fi, împreună cu Giuseppe Buzzetti, primele pietre vii puse la temelia operei saleziene: Michele Rua, Giovanni B. Francesia, Giovanni Cagliero.

În aceiași ani, don Bosco încearcă să consolideze din punct de vedere material sediul operei sale: să devină proprietarul casei Pinardi și să construiască o biserică demnă de acest nume. În zona Valdocco nu se mai văd doar cele câteva case pe jumătate rustice în mijlocul câmpurilor și al grădinilor de zarzavat. Peisajul e tot de țară, în spatele Oratoriului curge un canal de irigație și pe pajiștile dimprejur pasc cirezi de vite și turme de oi (un păstor îi aduce lui don Bosco urdă proaspătă pentru masa băieților), dar au început să apară case ca la oraș și fabrici. Trebuie să fie consolidată reședința Oratoriului, să fie cumpărate pajiștile din jur pentru o extindere viitoare, altfel vor fi sugrumați de creșterea orașului.

În primul rând, don Bosco se gândește să cumpere casa unde se află Oratoriul. Iată ce povestește:

«Cei ce pierduseră găzduirea (*în casa Pinardi*) nu vroiau să se resemneze. Se plâneau oricui îi asculta:

- Era o casă a bucuriei și a destinderii și acum privește: a sfârșit în mâinile unui preot, care e și fanatic pe deasupra!

Lui Pinardi i se oferi o chirie de două ori mai mare decât îi dădeam eu, dar era un om de treabă și nu vroia să câștige din folosirea casei sale în scopuri necurate. De mai multe ori mi-a propus să o cumpăr în întregime, ca să se încheie odată cu toate discuțiile. Dar cerea un preț exagerat de mare: optzeci de mii de lire pentru o clădire care nu valora nici o treime din suma aceea» (*Memorii*, 190).

Lucrurile s-au accelerat însă (și din pricina unei «întâmplări sângeroase» despre care nu se cunosc amănunte, ce l-a convins pe Pinardi de urgența de a vinde casa) și atunci don Bosco i-a făcut o ofertă:

« - L-am rugat pe un prieten comun să evalueze casa... În stadiul în care se află, valoarea sa este între 26 și 28 de mii de lire. Ca să facem târgul, eu vă dau 30 de mii de lire».

Afacerea a fost pecetluită cu o viguroasă strângere de mână.

«Dar de unde să gălesc 30.000 de lire în 15 zile? A avut grijă Providența. În aceeași seară, don Cafasso (lucru neobișnuit în zilele de sărbătoare) a venit în vizită și mi-a spus că o persoană pioasă și milostivă, contesa Casazza-Riccardi, îi dăduse 2000 de lire pentru mine să le cheltuiesc cum voi crede mai bine, în folosul Domnului. A doua zi, un cleric rosminian (*P. Carlo Girardi*) veni la Torino cu 20.000 lire. Mi-a cerut sfatul cum să le cheltuiască. I-am propus să mi le împrumute cu o dobândă de 4 la sută pentru a plăti casa Pinardi. Suma era completă. Celelalte 3000 de lire cheltuieli suplimentare au fost donate de cavalerul Cotta, în a cărui bancă a fost emis mult-doritul act de vânzare cumpărare» (*Memorii*, 191).

Actul public a fost redactat de notarul Turvano pe 19 februarie 1851. Prețul nu s-a ridicat la 30.000 lire, ci la 28.500 lire (don Bosco e deseori neclar în privința cifrelor).

Băieții leșinau

«Acum era nevoie să ne gândim la o biserică mai potrivită pentru slujbele religioase și mai încăpătoare pentru numărul sporit de tineri.

Capela șopron fusese mărită puțin, dar tot era prea mică și prea joasă. Cine intra trebuia să coboare două trepte și când afară ploua, podeaua se acoperea de apă. Vara în schimb, muream de căldură și eram sufocați de mirosul neplăcut de transpirație. Se întâmpla deseori, mai ales de sărbători, ca vreun băiat să leșine. Trebuia să-l duceam afară pe brațe» (*Memorii*, 193).

La Valdocco, spălătoresele întindeau pe câmp șiruri lungi de lenjerie spălată pentru orașeni, dar se vede treaba că tinerii oratorieni nu prea erau obișnuiți cu spălatul, deoarece aparțineau claselor foarte sărace, ce locuiau în cocioabe murdare, pline de igrasie.

Discursul lui Barrera și sceneta băieților

«Era așadar necesar – continuă don Bosco – să construim o clădire spațioasă, salubră, potrivită cu numărul mare de tineri ce frecventau Oratoriul. Planul a fost făcut de cavalerul Blachier... S-a săpat fundația. Prima piatră a fost binecuvântată pe 20 iulie 1851 de canonicul Moreno, economul general al diocezelor și așezată de cavalerul Giuseppe Cotta». A luat parte și primarul din Torino, avocatul Giorgio Bellono. «Faimosul părinte Barrera, emoționat la vederea unei mulțimi atât de mari de oameni veniți să vadă ceremonia, s-a urcat pe o ridicătură de pământ și a improvisat un discurs minunat» (*Memorii*, 193).

În afara discursului, a fost prezentată o scenetă scrisă de don Bosco și recitată de băieți. Francesia și-o amintește pentru că a fost actorul principal: «Mi-aduc aminte ca și cum s-ar fi întâmplat chiar ieri. Don Bosco ne-a adunat după Liturghie în sălița de la parter și ne-a spus că seara se va sfinți piatra de temelie (*a noii biserici*), și că însuși primarul orașului Torino urma să participe, împreună cu abatele Moreno. “Trebuie să ne gândim cum să-i primim mai bine pe acești înalți oaspeți. Cine crede că poate învăța pe de rost un dialog pe care-l voi termina de scris imediat?”».

Ne-am privit unii pe alții și eu am avut curajul să mă ofer voluntar, fără însă a ști bine ce trebuia să fac. Între timp don Bosco s-a făcut nevăzut și noi am stat să-l așteptăm în încăperea unde de atâtea ori venise să-l caute *Surul*, câinele lui iubit. Puțin timp după aceea, don Bosco a reapărut ținând în mână niște foi scrise de el și acoperite de adnotări și corecturi din belșug. Era prima oară când apăream în public. Ne-a instruit clericul Buzzetti, căruia însă îi era destul de greu să descifreze scrisul neciteț al lui don Bosco. În afara miilor de corecturi, notele de pe margini, comentariile și adnotările îl puneau la grea încercare pe omul cel mai răbdător».⁴⁷

Totul a mers însă șnur: discursul, dialogul și serbarea.

«Petrecerea aceea veselă a atras tineri din toate părțile. Mulți veneau de-acum la Oratoriu la orice oră din zi, alții mă rugau să le dau ospitalitate ca interni. Numărul lor a depășit anul acela cincizeci de mii» (*Memorii*, 194).

Printre fețe albe, una oacheșă

Mulțimea aceea de tineri, care mișunau prin curte și pe câmpul din jur ca un furnicar plin de voie bună, era o comunitate eterogenă. Copiii unor oameni săraci stăteau alături de vreun tânăr tocmai ieșit de la casa de corecție sau recomandat de Ministerul de Interne. Copii de meșteșugari se aflau laolaltă cu fii de țărani. Unii tineri erau îmbrăcați cu mantale militare incomode și rupte, de culoare tutunului, alții, veniți de la țară, purtau pantaloni și haine

⁴⁷ FANCESIA, *Giuseppe Buzzetti*, S. Benigno 1898, p. 17.

rămase de la frații mai mari. Era o comunitate de fii din popor, ce nu dădeau nici o importanță esteticii vestimentare.

Din când în când, printre fețe cu tenul deschis la culoare apărea câte una tuciuire. Așa era în 1849 Alessandro Bachir, supranumit de toți «maurul». Un an mai târziu a venit marocanul Moysa, și la câțiva ani după aceea, algerianul Atnes. Un grup numeros de elvețieni încerca să învețe cu rapiditate piemonteza, limba maternă a Oratoriului, alături de mulțimea de fii de emigranți născuți la Richmond, Baltimore, Havana sau Rosario în Argentina.

Cât despre tinerii ieșiți din închisori sau aduși de poliție, don Bosco nu-i primea pe loc, nu vroia ca obiceiurile lor urâte, limbajul plin de imprecășii, să transforme Oratoriul într-o casă de corecție. Îi accepta doar dacă îi erau prezentați de cineva din familia lor sau garantau pentru ei persoane milostive și cu frica lui Dumnezeu.

«Amestecul de tineri de orice vârstă și condiție socială – scria S. Biffi –, acel du-te-vino permanent de oameni ce frecventează fără opreliști institutul este un spectacol ciudat». Acest spectacol își avea însă momentele culminante în timpul recreațiilor. După 1855, când a crescut numărul preadolescenților găzduiți zi și noapte, don Bosco a căutat să intensifice asistența pentru ca băieții să nu riște pericole fizice sau morale. Uneori trimetea câte un cleric (cărui îi stătea de altfel mintea mai mult la joacă, fiind și el copil) să-i scoată din cotloanele ascunse ale casei, sau din pivniță, pe cei ce se îndeletniceau cu jocurile de noroc pe bani (cf. STELLA, 3,189).

Prima loterie

Munca cu tinerii n-a reprezentat niciodată o problemă pentru don Bosco. Bani i-au dat însă multă bătaie de cap.

«Construcția bisericii era de-abia la nivelul solului, când mi-am dat seama că nu mai aveam bani. Vândând case și terenuri adunasem 35.000 de lire ce s-au dus ca apa la soare. Administratorul orașului Torino ne-a acordat un ajutor de 9000 de lire, pe care însă urma să-l primim la terminarea lucrărilor. Pentru că la Oratoriu erau găzduiți și ajutați mulți tineri muncitori bieleși, episcopul din Biella a trimis o circulară la parohii, invitând preoții să strângă oferte de la enoriași. Așa s-au adunat o mie de lire. Dar au fost ca picăturile de apă pe un teren uscat de secetă. Atunci mi-a trecut prin cap să organizez o loterie publică» (*Memorii*, 194).

În fața celor 50 de pagini dedicate de Lemoyne acestei loterii (MB. 4), mulți au strâmbat din nas. Părea că se acordă o importanță excesivă unei întâmplări banale. Și totuși nu este nici pe departe așa. Loteriile aveau pe vremea aceea o rezonanță extraordinară în orașe. Cine reușea să obțină toate premiile și să aibă o listă impunătoare de obiecte de bună calitate pentru a putea organiza o loterie, își câștiga un bun renume în oraș. Și subvenționarea unei loterii publice îi aducea titularului un statut de invidiat printre ceilalți cetățeni. Stella notează: «Loteriile nu erau un element secundar al comportamentului colectiv torinez în perioada cuprinsă între restaurație și unificare... De la 1830 la 1840 unele loterii mânuiseră sume considerabile: 28.000 lire în favoarea sinistraților dintr-un incendiu la Sallanches din Savoia de Sus, 32.500 de lire pentru Spitalul «Sfântul Ioan Botezătorul» din Torino, 41.000 lire în beneficiul unei case de nebuni» (ST 3,86). Între 1852 și 1858, două loterii grandioase în favoarea Misiunilor, organizate de canonicul Ortalda, vor fi sprijinite cu scrisori pastorale de episcopi, de comitete filantropice, de nobili, de presă și de guvernul însuși.

Și don Bosco a făcut lucrurile în stil mare. A adunat 3251 de donații. «Papa, Regele, Regina Mamă, Regina Consoartă și toată Curtea Regală și-au trimis ofranda!», a scris cu bucurie. Atât curtea, cât și primăria i-au pus la dispoziție spații potrivite pentru expunerea acestor donații.

Decretul regal ce a autorizat deschiderea loteriei a fost semnat pe 9 decembrie 1851. Calculând valoarea obiectelor oferite au fost emise 99.999 de bilete a câte 50 de centime fiecare. Extragerea a avut loc la Palatul Municipal, între 12 și 13 iulie. «Cheltuielile au fost enorme – scrie don Bosco – dar suma netă obținută a ajuns la 26 de mii de lire» (*Memorii*, 196).

Paisprezece loterii de-a lungul vieții

Mari sau mici, don Bosco a organizat nouă loterii între 1853 și 1870 și cinci între 1873 și 1887. Se poate spune că în acești primi ani de funcționare ai Oratoriului său, don Bosco a descoperit două metode pe care nu le va părăsi niciodată: *Exercițiile Spirituale* pentru membrii Oratoriului externi și interni, bune pentru descoperirea vocației religioase, și *loteriile*, care aduc bani. Amândouă sunt greu de înfăptuit, dar don Bosco considera dificultățile o taxă ce trebuie plătită. E poate interesant de observat faptul că după loteria din 1865, care se va tergiversa timp de trei ani, don Bosco va arăta mai puțin entuziasm în promovarea acestui mijloc de subvenționare a operelor sale caritabile. În schimb de Exercițiile Spirituale se va ocupa întotdeauna cu același avânt.

42. Lecturi catolice și atentate

«Eu nu semnez asta»

În primele luni ale lui 1848, Carlo Alberto dăduse «drepturi civile egale» evreilor și protestanților, care până atunci fuseseră doar «tolerați».

«Protestanții – scrie don Bosco – dispuneau de multe mijloace financiare și erau pregătiți să înceapă o campanie de propagandă a religiei lor. Catolicii în schimb erau încrezători în legile civile care până atunci îi apăraseră, aveau puține ziare sau opere culturale. Nici o revistă, nici o carte pentru oamenii de rând...

Era nevoie să li se dea oamenilor, mai ales tinerilor, o metodă de apărare. Trebuia să se inventeze un mijloc la îndemâna tuturor, prin care să se răspândească în masele largi cunoașterea adevărilor fundamentale ale religiei catolice. Am tipărit deci o carte cu titlul *Avertisment pentru catolici*, cu scopul de a-i preveni pe aceștia în legătură cu uneltirile protestanților. Difuzarea acestei cărțuli a fost extraordinară: în doi ani s-au publicat mai mult de 200.000 de exemplare. Această reușită le-a fost pe plac celor dreپți dar i-a supărat pe protestanți...

Mi-am dat seama că era urgent să tipărim cărți pentru popor: astfel am elaborat proiectul *Lecturilor Catolice*» (*Memorii*, 205).

Programul acestei colecții se reducea la câteva puncte esențiale: cărți simple, pe înțelesul tuturor, cu apariții lunare, în ediții de buzunar, de cel mult 100 de pagini fiecare volum, la prețul de 15 centime (*600 de lire în 1986*).

Am vrut să public imediat primele numere redactate, dar s-a ivit o piedică pe care nu o prevăzusem. Nici un episcop nu vroia (...) să-și pună numele pe carte (...) ca revizor ecleziastic. Canonul Giuseppe Zappata, pe atunci Vicar General (*Arhiepiscopul Fransoni se afla în exil la Lyon*), a citit și a revăzut jumătate din primul volum. Apoi mi-a restituit manuscrisul zicând:

- Refaceți lucrarea. Eu nu pot să-mi pun semnătura pe un asemenea text. Dumnezeu voastră vă sfidează dușmanii. Îi atacați în mod direct».

Doi ziariști catolici fuseseră asasinați la Roma cu puțin timp înainte. Să girezi demersul curajos al lui don Bosco în sprijinul catolicismului însemna să-ți riști pielea, așa cum i s-a întâmplat chiar lui, la puțină vreme după aceea. Într-un târziu – spune don Bosco – cărțile au fost aprobate și revizuite de episcopul din Ivrea, monseniorul Moreno.

«*Lecturile catolice* au fost primite cu aprecieri favorabile. Numărul cititorilor a întrecut toate așteptările. Dar toate acestea au trezit mânia protestanților» (*Memorii*, 208). În 1861, fiecare ediție a ajuns la 10.000 de exemplare. Din 1870 numărul mediu de exemplare s-a ridicat la 15.000 (MB. 4,534).

«Părea că există o conspirație împotriva mea. Pot fi luate drept fabulații atentatele despre care vorbesc, dar, din păcate, nu-i decât tristul adevăr și există numeroși martori care să o confirme» (*Memorii*, 211).

Câinele misterios

«Pe vremea aceea, pentru a ajunge de la Torino la Oratoriu, străbăteau un drum lung de țară, mărginit de salcâmi și tufișuri.

Într-o seară întunecoasă, mă îndreptam spre casă singur singurel, când s-a ivit lângă mine un câine uriaș, care m-a îngrozit la prima vedere. Dar nu a lătrat la mine, dimpotrivă, s-a

gudurat de parcă eu eram stăpânul lui. Ne-am împrietenit și m-a însoțit până la Oratoriu. Lucrurile s-au repetat și-n alte dăți. Pot spune că Surul (*așa l-a numit don Bosco pe câinele acela*) m-a ajutat de multe ori într-un mod extraordinar. Iată câteva exemple.

Pe la sfârșitul lui noiembrie 1854, într-o seară cețoasă și ploioasă, veneam de la oraș. La un moment dat, am observat doi oameni mergând la o mică distanță în spatele meu. Grăbeau pasul sau încetineau în ritm cu mine... Am vrut să mă întorc din drum, dar era prea târziu: când nu mă așteptam mi-au aruncat o pelerină pe cap. M-am zbatut să mă eliberez, dar n-a fost chip. Unul dintre ei a încercat să-mi pună un căluș în gură. Vroiam să strig, dar nu reușeam. Atunci a apărut Surul. Urlând s-a repezit cu ghearele la unul dintre cei ce mă atacaseră, apoi sări pe celălalt. Acum le era gândul mai mult cum să se apere de câine, decât cum să mă prindă pe mine.

- Cheamă-ți odată câinele! – strigau tremurând de frică.

- Îl chem dacă mă lăsați să plec în pace.

- Cheamă-l odată! – implorau.

Surul continua să urle ca un lup mânios. Plecară nevătămați și Surul mă însoți până acasă.

«Este câinele lui don Bosco»

«Ori de câte ori veneam singur seara acasă, vedeam la un moment dat cum apărea pe drum dintre copaci Surul. Și tinerii din oratoriu l-au văzut adesea. Într-o bună zi a intrat în curte și a fost eroul unei scene neobișnuite. Unii vroiau să-l alunge cu parul, alții cu pietre, atunci a intervenit Giuseppe Buzzetti:

- Nu-i faceți rău. Este câinele lui don Bosco.

Atunci au început toți să-l mângâie și să se joace cu el. L-au însoțit până la mine. Mă aflam în sala de mese și cinam împreună cu mama și câțiva preoți. L-au privit plini de frică și de uimire:

- Nu vă temeți – am spus –, este Surul, câinele meu. Lăsați-l să se apropie.

De fapt, dând un mare ocol mesei, a venit lângă mine, gudurându-se plin de bucurie. L-am mângâiat și i-am dat să mănânce pâine și supă. Dar a refuzat totul.

- Ce vrei, atunci? – am murmurat. El și-a mișcat urechile și a dat din coadă. Dacă nu vrei să mănânci, mergi în pace –, i-am spus.

Surul, vesel nevoie mare, și-a sprijinit capul în poala mea, ca și cum ar fi vrut să-mi vorbească și să-mi ureze noapte bună. Apoi s-a lăsat dus afară de tinerii din oratoriu ce-l priveau uimiți, minunându-se de inteligența lui. Îmi amintesc că în seara aceea venisem acasă târziu, adus de un prieten cu trăsura» (*Memorii*, 216-218).

Batistin Francesia, care pe atunci avea 16 ani, l-a văzut de mai multe ori pe Sur. Iată ce scrie:

“Ocoala masa, apoi se întindea puțin la picioarele lui don Bosco, după care pleca. Parcă-l văd și acum, sărind cu labele pe ușa, să i se deschidă, apoi intra în micul salon, unde don Bosco prânzea cu ai lui. Odată portarul speriat a ridicat bastonul și l-a lovit, animalul a primit lovitura, a schelălăit puțin, după care a fugit» (VBP 179).

Gândul să descopere proveniența aceluia câine l-a preocupat ades pe don Bosco. Dar nu a reușit să găsească nici un indiciu. În 1870, baroneasa Azelia Ricci des Ferres născută Fassati l-a întrebat ce crede despre Sur, și don Bosco i-a răspuns zâmbind: «Să spun că-i un înger, v-aș face să râdeți. Dar nici nu se poate spune că este un câine obișnuit» (MB. 10,386).

Asasin cu cuțit

În *Memoriile* sale don Bosco povestește despre multe atentate îndreptate împotriva lui în acei ani. Iată un exemplu.

Într-o seară, se afla în mijlocul curții, înconjurat de tineri, când s-au auzit strigăte:

- Asasinul! Asasinul!

Un tinerel în cămașă, pe nume Andreis, ținând ridicat în aer un cuțit de măcelar, înainta printre băieți, strigând ca un nebun:

- Îl vreau pe don Bosco! Îl vreau pe don Bosco!

Toți au rupt-o la fugă, țipând. În învălmășeală, asasinul l-a văzut pe clericul Reviglio, îmbrăcat în straie negre preoțești ca don Bosco, și luându-l drept acela, a început să-l urmărească cu cuțitul. Victima fugi țipând ca din gură de șarpe. Dându-și seama de greșală, delicventul se opri o clipă ca să vadă unde se află cel pe care dorea să-l ucidă. Acest moment de nehotărâre a fost salvarea lui don Bosco. A alergat în sus pe scara casei Pinardi, a tras zăvorul porții și s-a pus la adăpost.

Ucigașul ajuns la poartă și încercă să o deschidă, bătând cu pumnii săi mari și cu picioarele, după care căută să taie zăbrelele cu cuțitul, țipând ca un nebun. A stat așa mai mult de o oră, până a văzut venind doi jandarmi, ce fuseseră chemați de tineri.

«Pare de necrezut – scrie don Bosco – și totuși a doua zi, la aceeași oră, netrebnicul acela mă aștepta din nou, la mică distanță de casă.

Un prieten (*comandorul Giuseppe Dupré*), văzând că autoritățile nu vroiau să mă protejeze, a încercat să-i vorbească. Omul a răspuns:

- Sunt plătit să fac asta. Dați-mi tot atât cât mă plătesc cei ce m-au trimis, și-l voi lăsa în pace pe don Bosco.

I s-au dat 80 de lire avans și alte 80 de lire ca să se încheie acea tristă comedie, care doar așa a luat sfârșit » (*Memorii*, 213).

Ceea ce a primit Andreis este echivalentul al 650.000 de lire de astăzi.

43. Salvați micii muncitori

O enormă nedreptate

În fiecare an, bătea la poarta lui don Bosco un grup tot mai numeros de micii muncitori. De la zece în 1853, numărul lor crește la 120 în 1866. Sunt striviți sub povara unui munte de nedreptăți. Până în 1844 relațiile dintre ucenici, băieți de prăvălie și patroni au fost reglementate în Piemont de norme precise care apărau drepturile tinerilor și-l obligau pe stăpân să-i învețe bine meserie și să nu-i exploateze.

Un edict regal din 1844 (smuls regelui de «liberali» în numele progresului) a abolit aceste norme. Din acel moment, ucenicii și tinerii muncitori au rămas la cheremul patronului.⁴⁸ La opt-nouă ani copiii erau puși la munci extenuante câte 12-15 ore pe zi în medii dăunătoare din fabrici și uzine, într-un climat de exploatare, abuzuri și scandaluri.

Camillo Cavour, care de altfel se pronunța pentru libertatea absolută a industriei și comerțului, a declarat în 1850 în Parlament: «Poate că prea puțin ne interesează să aflăm că la noi, în fabrici și uzine, femeile și copiii muncesc aproape cu o treime mai mult, dacă nu chiar dublu, față de semenii lor din Anglia»⁴⁹

Don Bosco (precum don Cocchi și don Morialdo) apără din răspunderi drepturile copiilor muncitori. El le cere patronilor să întocmească contracte de muncă regulamentare pe formulare oficiale, în care să reia vechile norme abolite în 1844. În numele «legăturilor libere între oamenii liberi» (cum spun liberalii) el cere ca aceste contracte să fie respectate, adaptate, îmbunătățite potrivit noilor condiții de muncă.⁵⁰ Aceste contracte (păstrate în arhivele saleziene) stipulează că micii muncitori nu trebuie să fie folosiți ca servitori și rânđași în casele patronilor, ci învățați bine meserie. Este cu desăvârșire interzis să fie bătuți, sunt cerute asigurări de sănătate, odihnă în zilele nelucrătoare și în sărbătorile anuale, răgazul necesar pentru a învăța să scrie și să citească. În primii trei ani, micii muncitori nu sunt plătiți cu scuza că «doar învață». Uneori se întâmplă ca părinții să-l plătească pe stăpân, ca să le țină copii în slujbă. Don Bosco reacționează puternic la această formă de exploatare. În cel de-al doilea și de-al treilea an, tinerii muncesc cu adevărat și le aduc câștiguri considerabile stăpânilor. Pentru acești ani el cere un salariu progresiv. Primul contract de muncă semnat de don Bosco cu sticlarul Carlo Aimino, în favoarea tânărului Giuseppe Bordone, este datat noiembrie 1851.

O măsuță de cizmărie și patru băieți

Dar don Bosco nu este încă mulțumit. În uzine și în ateliere, micii muncitori lucrează cot la cot cu adulți deseori necinstiți, care vorbesc și se poartă urât, și-i cheamă la băutură «ca să uite de necazuri și să fie veseli». Tinerii sfârșesc astfel distrugându-și deopotrivă sufletul și sănătatea.

Un băiat care pe atunci avea 14 ani, Pietro Enria, descrie situația cu candoare și cu mici greșeli gramaticale: «Seara, don Bosco ne vorbea câte puțin întotdeauna înainte de a merge la culcare, ne atrăgea atenția să ne ferim de oamenii cu purtări urâte sau de flectarii cu gânduri ascunse... Nouă, meșteșugarilor, în mai mare pericol se pare, ne spunea nu-i ascultați pe cei ce vorbesc urât: mai bine ieșiți din încăperea unde se află... Îmi amintesc cum a trebuit să fug chiar eu din atelierul unde lucram să nu mai aud vorbele murdare ale celorlalți, căci aveam

⁴⁸ Cf CASTELLANI, S. *Leonardo Murialdo*, I, Roma 1960, p. 468.

⁴⁹ CAVOUR, *Discursuri Parlamentare*, I, Bologna 1955, p. 302.

⁵⁰ CASTELLANI, *o.c.*, p.468.

doar 14 ani și ei erau ditamai oamenii în toată firea, fără rușine când vorbeau de rău religia și bunele moravuri, ca niște animale ce erau» (ST 3,503).

În toamna anului 1853, don Bosco (care are buzunarele goale ca de obicei) face un act de curaj: construiește o nouă clădire alături de casa Pinardi și deschide ateliere meșteșugărești pentru elevii interni. Începu cu cizmarii și croitorii, pentru că se pricepea să dea lecții chiar el în meseriile acelea, și nu era nevoit să angajeze instructori externi. Dar s-a hotărât să nu se oprească aici.

Amplasează atelierul de cizmărie într-o încăpăre îngustă de lângă biserica S. Francisc de Sales. Se așează în fața unei mese de cizmărie și sub privirile uimite ale patru băieți pingește o gheată după toate regulile artei, așează căputa și finisează. După aceea îi întreabă pe ucenici dacă au înțeles cum se face. Atunci când aceștia se arată nedumeriți, don Bosco reia lucrul cu răbdare, căutând să-i facă să înțeleagă secretele meseriei.

Croitorii au fost așezați în bucătărie, iar tigăile și cratițele au fost duse în casa cea nouă. Don Bosco le este și lor dascăl, căci nu degeaba îi spunea Giovanni Roberto din Castelnuovo «să o mai slăbească cu cărțile», căci era tare meșter la cusut.

De partea celor mai săraci

În 1854 deschide cel de-al treilea atelier, legătoria de cărți.

În 1856, al patrulea, tâmplăria.

Al cincilea atelier a fost cel mai dorit: tipografia. Pe atunci, era nevoie de kilograme de acte și de sute de garanții ca să obții licența de tipărit, semnată pentru ei de prefectul Pasolini pe 31 decembrie 1862. Atelierul începe să funcționeze cu două mașini cu roată și presă acționată manual.

Atelierul numărul șase, fierăria, se deschide în anul următor și le precede pe cele de mecanică.

Băieții nu mai sunt nevoiți să meargă la muncă în oraș. Lucrează acasă, sub îndrumarea plină de dragoste a lui don Bosco și a asistenților săi. La Oratoriu vin din ce în ce mai mulți băieți ce vor să învețe o meserie ajutați de don Bosco, pentru a nu mai fi nevoiți să meargă să se îngroape în fabricile din oraș. Numărul lor se ridică la 300. Dar don Bosco îi selectează pe băieți: îi alege pe cei mai săraci, mai umili, pe aceia care au nevoie de o mână întinsă pentru a nu eșua în viață. În regulamentul de înscriere stă scris: « Este acceptat tânărul muncitor orfan de tată și de mamă și cu desăvârșire sărac și abandonat. Dacă are frați și unchi care pot să-și asume educația lui, atunci nu corespunde scopului acestei case» (MB. 4,736).

44. Holera

Teroarea « licorii »

Vara lui 1854 a adus un flagel cumplit: holera. Epidemia, care o dată la câțiva ani pustia sate și orașe, a cuprins mai întâi Liguria, unde a făcut 3000 de victime. Pe 30-31 iulie s-au înregistrat primele cazuri la Torino.

Bacteria responsabilă pentru această boală contagioasă, *vibrio cholera*, a fost descoperită de Robert Koch de abia în 1884. În lipsa unor date științifice, cum se întâmplă adesea, s-au răspândit în oraș obișnuitele zvonuri alarmante, alimentate de ignoranță, necunoaștere și frică. Iată ce scrie Bonetti, care a fost martorul acelor zile: «Oamenilor din popor le intrase în cap ideea că medicii le dădeau bolnavilor o băutură otrăvitoare, numită la Torino *licoarea*, cu scopul de a le grăbi moartea și a înlătura astfel pericolul pentru ei înșiși și pentru ceilalți». Frica duse «la închiderea magazinelor și la un fel de exod din locurile atinse de molimă». (Un exemplu de lipsă de curaj în fața pericolului a fost dat de însăși familia regală, care a fugit în trăsură închisă din oraș, și s-a adăpostit în castelul Caselette). «În unele locuri, atunci când cineva se îmbolnăvea, vecinii și rudele erau cuprinși de spaimă..., și îl părăseau pe bolnav... S-a întâmplat chiar ca groparii să trebuiască să forțeze ușile și ferestrele pentru a putea intra în case și a scoate afară cadavrele» (CL 420).

Formele bolii erau binecunoscute: vomă și diaree, deshidratare, sete intensă, crampe musculare violente. În peste 50 la sută din cazuri boala era incurabilă, sfârșindu-se prin moarte.

Zona cea mai puternic afectată din Torino a fost, după cum era ușor de prevăzut, Borgo Dora, cartierul cel mai poluat și mai murdar, care se afla lângă Valdocco. Într-o lună s-au înregistrat 800 de bolnavi și 500 de morți. În casele vecine cu Oratoriul, își amintește Bonetti, «unele familii dispăreau în întregime în scurtă vreme» (CL 422).

Paisprezece tineri, apoi treizeci

Don Bosco a luat măsurile necesare într-un astfel de caz. «S-au ținut examenele înainte de data stabilită – își amintește Francesia – și școlile s-au închis pe la mijlocul lui iulie (*adică cu o lună înainte de termen*)» (VBP 183). Băieții care vroiau au putut să plece pe la casele lor. Au fost curățate camerele, sălile, paturile și s-a îmbunătățit hrana.

Pe lângă igiena rudimentară din timpul său, don Bosco s-a folosit de credință în combaterea răului: «Într-o seară, auzind cum toți vorbeau despre boala care făcea ravagii la Torino și în jurul nostru, ne-a cerut să avem încredere în Sfânta Fecioară, spunând: “Dacă voi dragii mei îmi promiteți să nu păcătuiți de bunăvoie, cred că pot să vă asigur, că nici unul dintre voi nu se va îmbolnăvi de holeră” » (VBP 184).

Două spitale de carantină au fost improvizate în cartierul S. Donato, la vest de Valdocco. Dar puțini erau cei curajoși care se ofereau să îngrijească bolnavii. Atunci don Bosco, după ce muncise acolo mai multe zile împreună cu alți preoți, li s-a adresat tinerilor. Le spuse că primarul făcea apel la oamenii cei mai buni din oraș să devină infirmierii bolnavilor de holeră. Dacă vreunul vroia să i se alăture în acea operă milostivă, îi mulțumea în numele Domnului. «Paisprezece tineri s-au oferit voluntari, gata să-i împlinească dorința... după câteva zile le-au urmat exemplul alți treizeci» (MB. 5,87).

Au fost zile toride, pline de oboseală, de pericole, în care se respira un aer încărcat de miasme.

Francesia își amintește: «De multe ori, eu însumi, tânăr preot pe atunci, trebuia să-i conving pe bătrâni să meargă la spital. Or să mă omoare! – exclamau speriați. Ce spuneți? Dimpotrivă. Vă veți simți foarte bine. Și apoi eu am să fiu acolo să vă ajut –. Așa spui? Atunci du-mă unde crezi că-i mai bine». Și adaugă cu un strop de ironie amară: «Așa zișii liberali au dat înapoi și au rămas doar preoții...»⁵¹

O mamă și douăzeci de orfani

Dar bietul Batistin n-a prea avut timp de ironii, în acele zile. S-a îmbolnăvit de holeră chiar mama lui. Atunci când a aflat, a lăsat totul la o parte și a fugit acasă. A găsit-o într-o stare foarte gravă. S-a întors în grabă la Oratoriu și l-a implorat pe don Bosco să se ducă să o împărtășească. Locuia în fața bisericii Consolatei. Don Bosco, trecând prin fața statuii Preacuratei care se înălța în mijlocul pieței, i-o arătă lui Batistin și îi spuse: «Ea o va vindeca fără doar și poate pe mama ta dacă îi promiți să-ți consacri viața Ei, atunci când vei fi preot, să ajuți lumea să O cunoască, să O cinstească și să O iubească». Francesia a acceptat pactul. Au urcat împreună scara ce ducea spre camera bolnavei. Don Bosco a împărtășit-o și i-a adus alinare. Apoi veni medicul, și ca singur tratament a scos sânge de cinci sau de șase ori din vinele acelei sărmene femei. «În ciuda acestui leac», mama lui Batistin s-a vindecat și a mai trăit încă 21 de ani.

Când holera a luat sfârșit, odată cu ploile toamnei, au putut fi numărați morții: 1248 la Torino, 320.000 în Italia. În capitala Piemontului «enoriașii de la San Vincenzo au mers prin cocioabe și au cules din culcușuri murdare și de pe drumuri copiii pe care epidemia îi lăsase orfani și fără rude apropiate» (ST 3,163). Sfârșitul stării de necesitate a fost declarat pe 21 noiembrie.

Din cei 44 de voluntari de la Oratoriu, nici unul nu s-a îmbolnăvit de holeră. Un rezultat care frizează miraculosul. Și totuși don Bosco nu s-a oprit să-i contemple meritele. O nouă dramă lovea orașul: cea a copiilor orfani. Erau peste o sută, îngrămădiți în «magazia» de la San Domenico. Într-un act de credință și de dragoste creștinească mai mare decât posibilitățile sale materiale, don Bosco a luat 20 de orfani pe care i-a adus la Oratoriu.

⁵¹ FRANCESIA, Memorii biografice ale salezienilor decedați, S. Benigno Canavese 1904, p. 103.

45. Vestea lui Pietro Enria

Douăzeci și patru de pagini pline de greșeli gramaticale

Din zilele holerei avem o mărturie emoționantă. Pietro Enria este unul din băieții orfani pe care i-a întâlnit don Bosco la «depozitul» de la San Domenico și i-a adus la Oratoriu. Enria se afla acolo împreună cu fratele său și a lăsat 24 de pagini scrise cu talent, candoare și multe greșeli gramaticale. Voi reproduce aici câteva fragmente, lăsând unele greșeli dar adăugând punctuația, fără de care textul este aproape de neînțeles. Cred că este una din cele mai frumoase mărturii despre viața și iubirea fără seamăn a preotului din Valdocco pentru copiii săraci din popor.

pagina 1

Enria Pietro Giuseppe, născut pe 20 iunie 1841 în parohia S. Benigno Canavese, fiu al lui Antonio și al Pasqualinei pe numele ei de fată cappirone, amândoi născuți în ținutul montanaro... La vârsta de 7 ani am m-am cuminecat și la puțină vreme după aceea murea biata mea mamă. Așa că de adormirea maicii domnului a rămas tata văduv cu trei copii. Eu cel mai mare de-abia împlinisem șapte ani. Tata s-a însurat a doua oară cu o doamnă virtuoasă, care s-a purtat cu noi ca o *mamă adevărată*.

pagina 2

În 1852 tata a vrut să se mute la Torino, unde-i erau frații. A luat cu chirie o casă de la fabrica de ceramică, pe malul râului, pe drumul spre mănăstire...

pagina 3

(...) În 1854, holera a cuprins toată Italia, dar mai cu seamă regiunea noastră, pentru că ne aflam lângă râu, unde aerul era nesănătos. De aceea, holera a făcut la noi multe victime și familia noastră a fost cumplit lovită. A murit fratele mai mare al tatălui meu. La puține zile după aceea s-a îmbolnăvit mama vitregă. Eu nu aveam încă 12 ani. A trebuit să-l ajut pe tata, căci mama a murit nu după multă vreme. Nici nu pot să descriu chinurile prin care am trecut.

pagina 4

Pe atunci, tata ne avea pe noi, cinci copii. E drept că bunica venea să ne ajute cu gospodăria, dar și ea sărmana era bătrână și bolnavă. Ce puteam să facem? Ne-am încredințat din suflet Domnului și Sfintei Fecioare. Eram pe cale să cădem în cea mai neagră mizerie...

pagina 5

... Au venit doi... domni, al căror nume nu mi-l amintesc, fuseseră trimiși de un comitet de domni care deschiseseră un orfelinat provizoriu la Torino pentru a-i strânge laolaltă pe copii celor atinși de holeră. Domnii aceia doi au vorbit cu tata, întrebându-l dacă

vroia să-și lase toți copiii la orfelinat. Tata m-a chemat pe mine și m-a întrebat dacă aș fi mulțumit. Eu am răspuns da pe loc și i-am mulțumit Domnului și Sfintei Fecioare. Așa s-au înțeles să fim duși peste câteva zile la mănăstirea dominicanilor din Torino.

pagina 6

Asta se întâmpla, dacă nu greșesc, pe la sfârșitul lunii august. Acolo lumea s-a purtat frumos cu noi, cu dragoste. Eram peste 100 de copii, băieți și fete, fără a-i mai număra pe sugari, cărora bieții de ei li se dădea o îngrijire specială... Noi eram bine hrăniți și îngrijiți, dar asta nu putea dura multă vreme. Băieții veniți mai de mult duceau vorba că o să fim trimiși fie la Cottolengo, fie la d. Cochis, fie la d. Bosco. Unul m-a întrebat unde îmi place mai mult. Eu nu cunoșteam nici Torino, nici pe D. Bosco, nici cottolengo, nu cunoșteam pe nimeni...

pagina 7

... D. Bosco în 1854 când molima făcea ravagii a acceptat mai mult de 50 de tineri (*în realitate au fost 20*) în casa sa, toți orfani de tată sau de mamă: mai mult încă, mergea chiar el să-i îngrijească pe cei bolnavi de holeră și i-a trimis să facă asta pe unii din tinerii săi mai în etate și nimeni din casa lui nu a pățit nimic. În primele zile ale toamnei, înainte de Santa Maria (*8 septembrie*), don Bosco a venit în vizită la copii celor loviți de boală, ce se aflau în orfelinatul din mănăstirea dominicanilor. Eram adunați acolo mai mult de 100 de copiii, băieți și fete. Eu Enria Pietro Giuseppe stau chezaș, căci am fost unul dintre acei norocoși care au fost ajutați de don Bosco; mă aflam de mai multe zile, împreună cu frații mei în acel spital provizoriu așteptând vești despre sănătatea tatălui nostru, fie el viu sau mort

pagina 8

când providența ne-a venit în ajutor. Toți băieții erau așezați în rând de un asistent, când am văzut venind un preot însoțit de directorul orfelinatului. Preotul acela zâmbea și avea un aer de bunătate care te făcea să-l iubești chiar înainte de a-l cunoaște. Trecând pe lângă băieți le zâmbea tuturor, apoi îi întreba cu dragoste părintească numele și prenumele, locul nașterii, dacă cunosc rugăciuni și catehismul, dacă s-au spovedit ori s-au împărtășit. Toți răspundeau cu încredere până ce într-un târziu a ajuns aproape de mine. Am simțit că-mi bate inima mai cu putere nu de frică ci din dragostea și afecțiunea pe care o aveam deja față de el. Simțeam că-l voi iubi mereu pe *omul acela sfânt*

pagina 9

M-a întrebat cum mă cheamă și de unde sunt de loc. I-am răspuns cu mare drag că mă numesc Enria Pietro Giu. Mi-a spus vrei să vii cu mine o să fim foarte buni prieteni până vom ajunge în *Rai* ești bucuros? Oh, da, domnule, am răspuns, sunt foarte bucuros. Și acesta de lângă tine este fratele tău? Da domnule. Bine, o să vină și el. I-am sărutat mâna cu încredere și dragoste filială. Ne-a salutat cu iubire de tată și a trecut mai departe să vorbească cu alții și pentru toți avea o vorbă bună sau o mângâiere. Eu l-am însoțit cu privirea și simțeam în adâncul sufletului un nu știu ce, de-mi ziceam cât este de bun preotul ăsta, cum se poate să-l iubești chiar înainte de a-l cunoaște. Nu prea înțelegeam însă cine era el cu adevărat, pentru că nimeni nu-mi spusese numele lui.

pagina 10

După câteva zile de la vizita aceasta am fost duși la oratoriul sfântului Francisc de Sales, era pe 6 sau 7 septembrie 1854, o zi foarte norocoasă pentru mine. (...) Vorbind eu peste o vreme cu unii dintre colegii mei de la oratoriu, am aflat despre groaznica boală pe care a avut-o d. Bosco în 1848 (*în realitate în 1846*). S-a aflat în pericol de moarte și a fost salvat de rugăciunile tinerilor săi care au cerut pentru el îndurare domnului ce l-a vindecat pe bunul preot

pagina 11

atunci am simțit că inima mi se umplea de lacrimi. (...) Intrând în oratoriu am fost foarte bine primiți de don Bosco și de minunata sa mamă (...)

pagina 12

D. Bosco mi-a spus amintește-ți Enria că vom fi de-a pururi prieteni, dar pentru asta trebuie să fii mereu bun și virtuos. Mama lui ne iubea mult, de parcă am fi fost copii ei cu adevărat, iar pentru noi era mama noastră bună... don Bosco era pentru noi toți un tată adevărat și noi ne simțeam fericiți în preajma lui... Uneori când stăteam de vorbă ne povestea despre visurile pe care le avea noaptea. Nu erau însă

pagina 13

visuri obișnuite, ci adevărate viziuni, în care se vedea că Domnul răsplătește virtutea lui don Bosco, făcându-l să poată vedea viitorul ordinului său spre binele atâtor tineri sărmani...

pagina 14

... Îmi amintesc că însuși don Bosco m-a angajat ucenic la un meșter fierar la care m-am simțit foarte bine. Am rămas acolo trei ani apoi a trebuit să renunț din motive de sănătate...

pagina 16

... Între timp, don Bosco continua să muncească pentru noi. Dimineața devreme era primul care se trezea și intra în biserică, și iarna lui 1854 a fost foarte geroasă, iar în biserică era foarte frig că uneori, când slujea liturghia... avea mâinile atât de înghețate încât abia putea să țină potirul în mână. Și totuși don Bosco nu s-a plâns niciodată, era mereu vesel și mulțumit, se gândea mai mult la noi decât la el însuși, și multe mai trebuia să îndure pentru noi, câte umilințe atunci când se ducea pe la casele bogaților să ceară bani pentru tinerii lui și era respins cu cuvinte grele

pagina 17

și înjositoare. Dar el nu a dat înapoi în fața acestor umilințe... D. Bosco accepta în continuare noi tineri în oratoriul său. Îmi amintesc că uneori mama lui îl certa, spunându-i, de ce primești

pagina 18

atâția tineri, unde o să-i culci dacă nu mai e loc? și nu-s paturi nici păaturi îndeajuns, și cum o să reușim să-i îmbrăcăm și să-i hrănim dacă și noi de-abia ne ducem zilele de azi pe mâine? (de altfel eu și fratele meu a trebuit să dormim un timp într-o încăpere ce era depozit de hârtie, culcați pe baloturi, cu o singură pătură pentru amândoi și nimic altceva. Și totuși eram bucuroși ca și cum ne-am fi odihnit pe patul cel mai moale. Încetul cu încetul însă am avut paturi haine camere comode... De obicei seara, când toți băieții se duceau la culcare, d. Bosco și virtuoasa sa mamă mergeau

pagina 19

prin camere, luau hainele ce se rupseseră în timpul zilei, și stăteau uneori până la ziuă să le cârpească, să le ducă înapoi de unde le luaseră. (...)» (Enria, autogr., cit. în ST 3,494).

În paginile următoare, Pietro Enria povestește cum a muncit într-un atelier și a trebuit să fugă de mai multe ori din pricina «cuvintelor mizerabile» pe care le auzea în jurul lui (așa cum am relatat în capitolul 43). Și afirmă că acesta a fost motivul care l-a determinat pe don Bosco să organizeze ateliere de producție în incinta Oratoriului.

Recunoștința orașului

Cotidianul «Armonia», în numărul său din 16 septembrie 1854, scria: «Don Bosco a putut să prezinte comisiei sanitare o notă de la 14 din tinerii săi, care s-au oferit voluntari să presteze orice muncă necesară atât în spitalul celor bolnavi de holeră cât și în case particulare (...) alți treizeci din elevii bunului preot sunt deopotrivă instruiți să ajute sufletul și trupul bolnavilor, fiind gata să sară în ajutorul colegilor lor» (ST 3,263).

Scriitorul Nicolò Tommaseo, care locuia în acei ani pe strada Dora Grossa (astăzi strada Garibaldi) la numărul 22, i-a scris pe 3 octombrie: «Sunt la curent cu generosul ajutor caritabil pe care l-ați dat împreună cu tinerii dumneavoastră celor aflați în nevoie, din pricina bolii ce amenința mai ales sărăcimea orașului... Ca bun creștin vă datorez cele mai vii mulțumiri» (MB. 5,118).

Chiar și primarul i-a mulțumit pe data de 7 decembrie pentru asistența acordată bolnavilor de holeră și pentru ospitalitatea dată orfanilor (CL 444).

46. Băiatul și uriașii

«Vei ajunge departe, departe, departe... »

În timpul cumplit al holerei, don Bosco a avut una dintre acele experiențe care ne pun pe gânduri. Giovanni Cagliero, devenit cardinal, le-a vorbit despre asta sacerdotilor de la Roma în 1916.

«Holera făcea ravagii la Torino în 1854 și eu zăceam bolnav în infirmeria Oratoriului. Aveam pe atunci 16 ani și medicii jurau că mă aflu la un pas de moarte. În casă se vorbea că eu ajunseseam atât de rău, pentru că făcusem imprudența să-l însoțesc pe don Bosco la spitalul holericii. Medicii i-au cerut lui don Bosco să mă viziteze și să-mi dea ultima împărtășanie. El s-a apropiat de patul meu și parcă-l văd cum m-a întrebat:

- Ce preferi, să te vindeci sau să mergi în Rai?

- Mai bine merg în Rai – i-am răspuns.

- Foarte bine – adăugă el –, dar de data asta Sfânta Fecioară te vrea sănătos; te vei face bine, vei îmbrăca hainele de preot și-ți vei lua Breviarul, după care vei ajunge departe, departe, departe...

În fața ochilor bunului părinte părea că se perindă o splendidă viziune. Apropiindu-se de patul meu – cum mi-a povestit treizeci și cinci de ani mai târziu –, el l-a văzut înconjurat de sălbateci înalți la trup și cu înfățișare firoasă, cu pielea roșiatică și părul negru lung și bogat, strâns cu o legătură așezată pe frunte. Nici măcar nu știa pe atunci cărei rase îi aparțineau acele făpturi ciudate ce i-au populat viziunea, și abia târziu răsfoind în secret un manual de geografie a găsit că semănau cu băștinașii din Patagonia și Țara de Foc. Atunci a avut Părintele extraordinara viziune a imensei regiuni pe care el a profețit-o bogată în zăcămintă și industrie, fabrici și căi ferate, binecuvântată de darul credinței creștine adus cu trudă și sânge de familia sa spirituală.

M-am vindecat cu totul în clipa aceea; febra mi-a trecut ca prin minune și nu m-am mai împărtășit, pentru că simțindu-mă mai bine am dorit să o fac când voi fi din nou pe picioare. Trebuie însă să vă spun că don Bosco mi-a vorbit despre viziunea sa de abia când eu începusem evanghelizarea Patagoniei și devenisem deja Vicar apostolic. De frică să nu se ia după o impresie subiectivă, don Bosco n-a vrut niciodată să intervină cu inițiative personale în viața și în cariera mea, ci a lăsat totul în seama Divinei Providențe, care aranjă lucrurile exact așa cum i le arătase într-o străfulgerare, în viziunea ce-o avusese despre viitor» (BS 1916, 138).

Studentii, copii, meșteșugari

Prin sosirea la Oratoriu a celor 20 de orfani în timpul holerei, numărul băieților găzduiți de institut a crescut considerabil.

Studentii din clasele «superioare» plecau dis-de-dimineață la cursurile profesorilor Bonzanino și Picco.

Elevii din cursul primare erau adunați în clasa învățătorului Rossi. Cei mai mici erau încredințați învățătorului Miglietti, un om bun ca pâinea caldă. «De-a lungul zilei – scrie Lemoyne – în sălița de lângă intrare, Miglietti îi învăța să scrie și să citească pe ei și pe alți copii pe care-i culegea de prin împrejurimi, iar seara veneau la el tineri din popor, să-i învețe alfabetul și aritmetica» (MB. 7,54).

Meșteșugarii, în număr de șaptezeci în 1854-55, erau încredințați lui don Alasonatti, un preot serios și de treabă, care abia venise din Avigliana să-i dea o mână de ajutor lui don Bosco. «Pe vremea începuturilor – scrie Francesia – mulți tineri mergeau încă să muncească în afara Oratoriului. D. Alasonatti îi supraveghea, ca să-și spună rugăciunile și să asculte Liturghia, înainte să plece la fabricile unde munceau... Vara era nevoie să ne trezim la ora patru dimineța, deoarece la cinci mulți trebuiau să fie în atelier. El se ducea la ei în cameră, îi scula din somn... nu-i scăpa o clipă din ochi. Trezitul acesta foarte de dimineță îl obosea pentru toată ziua. Ades îl surprindeam moțând pe scăunelul lui, cu penița în mână. Îl strigam și el se trezea și-și continua netulburat activitatea. Patul său se afla în birou, căci pe atunci eram strâmtorați, dar niciodată nu l-am văzut dezordonat».⁵²

«Cu totul în grija casei»

Anul 1855 a fost greu pentru Piemonte. Războiul Crimeei și trimiterea a 15.000 de soldați împotriva Rusiei – își amintește Bonetti –, mana ce-a distrus cele mai bune vii din Monferrato și Langhe, izbucnirea unei noi epidemii de holeră în Sardinia au adus sărăcia în țară. Și Oratoriul «s-a aflat într-o situație critică» (CL 471). Pentru a-i întreține pe cei 49 de studenți și 70 de meșteșugari, don Bosco a fost nevoit să cerșească de la prietenii și cunoscuții săi, înfruntând toate umilințele și chiar ducând pe câte unii la exasperare, atunci când se aflau și ei în dificultate.

Din niște notări rapide ale lui don Bosco despre câștigurile și cheltuielile acelui an, s-a aflat că din 70 de meșteșugari doar 8 plăteau câte ceva, între 5 și 26 de lire pe lună. Ceilalți erau «în grija casei». Din 49 de studenți, doar 20 dădeau pentru pensiuine între 8 și 35 de lire pe lună. Ceilalți se aflau «în grija Oratoriului». Este impresionant să citim lângă numele unor viitori mari salezieni cuvinte ce vorbesc despre sărăcia începuturilor:

Bongiovanni. Gratuit. Mătușa Musso îl îmbracă.

Cagliero. Va plăti puțin. Rudele îl îmbracă.

Francesia. În grija casei. Câteva haine de la rude.

Rua. Mama lui îi dă câteva haine.

Savio Domenico. Rudele îl îmbracă.

Buzzetti. În întregime în grija casei.

Enria. În întregime în grija casei (ST 3,586).

⁵² FRANCESIA, D. *Vittorio Alasonatti*, S. Benigno Canavese 1893, p. 28.

47. Domenico Savio

«*Veniți cu mine*»

Într-o zi don Bosco lucra în camera sa, când a intrat un băiat în fugă, cum povestește el însuși:

- Repede, veniți cu mine.
- Unde vrei să mă duci?
- Mai repede, grăbiți-vă.

Dacă ar fi fost un băiat oarecare, don Bosco ar fi crezut că-i vorba de o glumă. Dar tânărul acela de paisprezece ani era Domenico Savio. Și don Bosco a lăsat lucrul la o parte și l-a urmat.

«Am ieșit din casă, am mers pe o stradă, apoi pe alta, și tot așa, fără să ne oprim sau să schimbăm vreo vorbă; în sfârșit am ajuns pe o uliță unde l-am însoțit din poartă în poartă până a deschis una, a urcat pe o scară la etajul al treilea unde a sunat cu putere clopoțelul de la ușă. «Trebuie să intrați aici», mi-a spus, și a plecat îngândurat» (OP ED 11,246).

Ușa se deschide. O femeie îl vede pe preot și exclamă ușurată: «Veniți repede. Soțul meu a avut nechibzuința să se facă protestant. Acum e pe moarte și îmi cere să-i aduc un preot care să-i dea iertarea păcatelor».

Don Bosco se apropie de patul bolnavului și îi redă pacea întru Domnul, la timp, căci moartea stătea la pândă și-l ia imediat pe bietul om.

Don Bosco se întoarce acasă preocupat. Cum a știut Domenico despre muribundul acela? «Într-o zi – scrie – am vrut să aflu..., el m-a privit cu un aer îndurerat și a izbucnit în lacrimi» (*ib.*, 247).

Don Bosco nu i-a mai pus astfel de întrebări. Înțelesese că băiatul acela vorbea cu Dumnezeu.

Întâlnirea cu *Minòt*

Domenico Savio a fost cel de-al doilea tânăr despre viața căruia a simțit nevoia să scrie (primul fiind Luigi Comollo). Îl întâlnise în mod aproape întâmplător. Don Giuseppe Cugliero, prietenul său, era profesor la Mondonio și descoperise la el în clasă minunea aceea de băiat cu sănătatea cam șubredă, dar inteligent și foarte bun la inimă. Întâlnindu-l pe don Bosco în anul holerei, i-a vorbit despre el:

- Se numește Domenico, dar noi îi spunem toți *Minòt*. Familia lui este foarte săracă, tatăl face o mie de munci ca să o scoată la capăt. Dar *Minòt* este un adevărat San Luigi. Aici la Oratoriu e posibil să ai băieți din aceeași stofă, dat cu greu ai putea găsi pe cineva care să-l depășească.

Au rămas înțeleși ca don Bosco să-i întâlnească pe *Minòt* și pe tatăl lui la Becchi, când se va duce acolo de sărbătoarea Sfintei Fecioare. (În timpul holerei era periculos să vii la oraș).

Iată cum descrie don Bosco prima întâlnire cu Domenico, în capitolul 7 al scurtei biografii a acestuia:

«Era în prima zi de luni a lui octombrie (2 octombrie 1854), dimineața, când am văzut că se apropie de mine un băiat însoțit de tatăl său. Aerul său surâzător dar respectuos mi-a atras privirile.

- Cine ești – l-am întrebat – și de unde vii?

- Mă numesc Savio Domenico, și sunt cel de care v-a vorbit don Cugliero, învățătorul meu. Venim de la Mondonio.

Atunci l-am chemat deoparte... Am văzut în tânărul acela de 12 ani un suflet ce aparținea cu totul Domnului și am rămas uimit. Înainte să vorbesc cu tatăl său, Domenico m-a întrebat:

- Mă veți duce la Torino să studiez?
- Se pare că stofa este bună.
- Și la ce poate să folosească stofa aceasta?
- Să facem o haină frumoasă pe care să i-o dăruim Domnului.
- Deci eu sunt stofa: iar dumneavoastră sunteți croitorul; luați-mă deci cu dumneavoastră și o să-i faceți o haină frumoasă Domnului.
- Mi-e teamă că sănătatea ta firavă nu te ajută prea mult la studiu. (*Don Cugliero trebuie că-i spusese despre cei doi frați ai lui Domenico morți la puțină vreme după naștere, iar cei care supraviețuiseră, Raimonda, de șapte ani, Maria, de cinci ani, și Giovanni de doi ani nu erau nici ei prea sănătoși*).
- Nu vă fie teamă de asta. Domnul mă va ajuta.
- Când vei termina cu studiul latinei, ce vrei să devii?
- Dacă Domnul îmi va îngădui, doresc cu aprindere să mă fac preot.
- Bine, acum vreau să te pun la încercare, să văd dacă ești bun pentru studiu; ia cartea, învață pagina asta și mâine vino să mi-o spui pe de rost.

M-am întors să vorbesc și cu tatăl lui. Nu trecuseră nici opt minute, când Domenico s-a apropiat de mine râzând și mi-a spus: "Dacă vreți, vă spun acum pagina pe dinafară". Nu numai că studiasse textul, dar înțelesese foarte bine sensul cuvintelor și al lucrurilor la care se referea.

- Bravo – i-am spus –, tu ai învățat lecția înainte de termenul pe care ți l-am dat, așa că și eu îți voi da înainte răspunsul. Vom merge împreună la Torino. Roagă-te lui Dumnezeu să te ajute să-i îndeplinești sfânta voie» (OP ED 11,184).

Ce a adus Domenico la Oratoriu

Domenico a intrat în Oratoriu pe 29 octombrie 1854. Don Bosco avea 39 de ani, era în plină putere creatoare și începuse să-și contureze proiectul fundamental al vieții sale: Ordinul Salezian. Domenico i-a întâlnit pe Buzzetti, Rua, Cagliero, Francesia și un an mai târziu pe Bonetti și Cerruti: tineri pe care don Bosco îi pregătea pe nesimțite să fie pietrele de capăt ale viitoarei construcții spirituale.

Băieții interni erau mai mult de o sută. Existau trei ateliere: de încălțăminte, croitorie și legătorie de cărți. Duminica (și chiar în după-amiezele zilelor festive) câmpurile din jurul Oratoriului erau pline de tineri de toate felurile: unii veneau să se joace, alții să învețe ceva, sau doar să stea cu don Bosco, uneori gata să o șteargă când era timpul să intre în biserică. Pentru tinerii aceștia, de cele mai multe ori murdari și prost-crescuți, Domenico a fost mai mult decât un prieten: «Se oferea voluntar să-i ajute la Catehism pe băieții mai mici în biserica Oratoriului», își amintește Bonetti subliniind că a fost «condiscipolul său» (CL 445).

Domenico a adus Oratoriului caldă și profundă sa devoțiune față de Sfânta Fecioară.

Chiar înainte de Prima Împărtășanie își definise țelul: «Prietenii mei vor fi Isus și Maria».

La Valdocco, ziua Neprihănitei Fecioare a fost sărbătorită cu mult entuziasm. La Roma, Papa Pius al IX-lea, declarase adevăr al credinței Zămislirea Neprihănită a Mariei (adică faptul că ea nu a fost fructul păcatului originar). Domenico, în după-amiaza acelei zile, a mers la altarul Fecioarei, în biserica Sfântului Francisc, și i s-a consacrat cu aceste cuvinte simple:

«Maria, vă dăruiesc inima mea să Vă aparțină pe veci. Isus și Maria, fiți de-a pururi prietenii mei; dar, fie-vă milă, faceți ca eu să mor mai bine decât să comit un singur păcat».

Compania Preacuratei

În 1856, Domenico a avut ideea să fondeze *Compania Neprihănitei Fecioare*. Pot exista controverse despre cum a luat ființă această asociație de tineret, care a fost una dintre pietrele de încercare ale Ordinului Salezian, reprezentând pentru institutele saleziene un izvor nesecat de tinere vocații câtă vreme a funcționat.

Fără a pretinde să ofer soluții, reproduc pur și simplu cuvintele lui Giovanni B. Francesia, care a făcut parte din asociație chiar de la început, după cum se vede din procesele verbale ale primelor întruniri. El a scris despre viața lui Giuseppe Bongiovanni, preot salezian, care înainte să intre în oratoriu a avut o existență aventuroasă. Era un om cu o imaginație fierbinte, cu aptitudini de actor și de poet amator. La Oratoriu, după greutățile inerente oricărui început, a devenit prietenul nedespărțit al lui Domenico Savio. Cu șase ani mai mare decât acesta, el a știut să traducă în fapte ideile entuziaste ale lui Domenico.

«A fost un mare noroc pentru el (*Giuseppe Bongiovanni*) să fie alături de o persoană atât de plină de virtuți ca Domenico Savio și să se pregătească împreună cu el pentru examenele de intrare la gimnaziu – scrie Francesia –. Dacă se poate spune că Savio era mintea, Bongiovanni era mâna... S-au gândit la apostolatul tinerilor din Oratoriu. Domenico a vorbit despre asta cu don Bongiovanni și au pus pe picioare Compania Preacuratei care a adus atâta bine salezienilor. Bongiovanni a redactat statutul (compus din 21 de articole, la care se adăugau 7 apostile scrise de don Bosco), și a fost secretarul ei direct și așa putea spune permanent».⁵³

Una dintre activitățile principale ale Companiei a fost aceea de a «vindeca clienții». Băieților indisciplinați, care înjurau și palmuiau cu ușurință, li se repartizau membri ai Companiei, care să aibă grijă de ei ca un fel de «îngeri păzitori». În acei ani de început, când nu prea existau îndrumători, acești adevărați «îngeri» au făcut un mare bine Oratoriului: nu au îngăduit dezordinii și nerușinării să triumfe în Institut în defavoarea binelui și a cumințeniei.

Apa proaspătă a zidarilor

Dar sănătatea lui Domenico s-a zdruncinat văzând cu ochii (cum s-a temut don Bosco din prima clipă). Don Bosco l-a trimis acasă întâia oară în luna iulie 1856, permițându-i să se întoarcă în august pentru examenele școlare.

Domenico a reluat cursurile în octombrie 1856, dar la scurt timp a fost cuprins de o febră care nu scădea cu nici un chip, și de o sfârșeală ce-l ținea ținut de patul infirmeriei. Don Bosco mergea des să-l vadă, și-ntr-o zi l-a întrebat: «Există ceva ce ți-ar face plăcere acum?» Domenico îi privea pe zidarii care munceau pe acoperișul din fața ferestrei și ars de febră răspunse: «Mi-ar plăcea să beau apa proaspătă a zidarilor». Don Bosco nu a râs de dorința ciudată a băiatului, dimpotrivă, a urcat pe acoperiș să ia găleata zidarilor, s-a întors la spital și i-a dat să bea lui Domenico.

⁵³ FRANCESIA, *Memorii biografice ale Salezienilor defuncți*, S. Benigno Canavese 1904, p. 24.

De zece ori a țâșnit sângele

În februarie 1857, tusea a reînceput să-l chinuie pe Domenico și don Bosco a hotărât să-l trimită din nou acasă: «Acolo vei sta lângă sobă, alături de mama ta, și o să-ți treacă tusea. Curând te va lăsa în pace și febra asta urâtă». Domenico s-a uitat la el cu ochii mari și a clătinat din cap: «Eu dacă plec, nu mă mai întorc. Don Bosco, este ultima oară că mai putem vorbi împreună. Spuneți-mi: ce-aș putea face încă pentru Domnul?». «Dă-i suferințele tale». «Și ce altceva?». «Dăruiește-I viața ta». Tonul lui don Bosco devenise grav: știa că darul acela va fi acceptat.

La Mondonio, unde mama și tatăl său îl înconjură cu dragostea și grija lor părintească, medicii i-au pus diagnosticul de «infecție pulmonară» (pulmonită). S-a recurs la remediul considerat pe atunci panaceu universal: scoaterea sângelui din vene. De zece ori a extras chirurgul sânge cu siringa din corpul acela plătând, până n-a mai rămas aproape nimic.

A murit aproape pe neașteptate pe 9 martie 1857, în timp ce vorbea cu tatăl său și încerca în van să-și amintească ce îi spusese parohul cu câteva ore înainte.

Don Bosco a tipărit de mai multe ori viața lui Domenico, și de fiecare dată când corecta ciornele nu reușea să-și oprească lacrimile. Papa Pius al XII-lea l-a declarat sfânt pe 12 iunie 1954. Primul sfânt la 15 ani.

48. Amintirile unui nonagenar

Nu era cel locul cel mai potrivit pentru un preot

Giovanni Roda nu se află printre cele 4800 de persoane de care se vorbește în *Memoriile Biografice* în 19 volume, scrise de don Bosco. I s-a luat un interviu când împlinise nouăzeci și unu de ani, și era «drept ca bradul, cu pasul ager, și mișcările dezinvolve, lucid, comunicativ, simpatic». Aceasta se întâmpla în 1933. În anul acela, Domenico Savio a fost declarat «Sfânt», iar Roda îi fusese coleg și prieten.

Marco Bongioanni a tradus cele narate de Giovanni Roda într-o piemonteză curată, scriind trei pagini fermecătoare, pe care le-a inclus în frumoasa sa carte, *Don Bosco, istorie și aventură* (pp.79-81).

Reproduc aici cele trei pagini, pe care ar fi păcat să le rezum, dat fiind frumusețea lor.

«Mă găseam într-una dintre străduțele de lângă Porta Palazzo, în zona Molassi. Eram mai mulți băieți, ucenici de prăvălie, sau pe la frizerii, cojocării, la șelari, pălărieri, oameni cu vază, pe care trebuia să-i numești *monsù* și *madama* (*domnule* și *doamnă*). Mergeam acolo să căutăm de lucru pentru că la 12-13 ani eram *majori* și trebuia să ne câștigăm existența. (...)

În fine, acela nu era locul cel mai potrivit pentru un preot, cu toată gălăgia și zarva vânzătorilor ambulanți, a saltimbancilor, a panglicarilor și cu atâtea marafeturi. Dar don Bosco îi cunoștea câte puțin pe toți și nu prea făcea caz de etichetă. Eu l-am întâlnit acolo, și în el am găsit un adevărat *tată*.

(...) Când m-a văzut mi-a venit în întâmpinare ținând în mână o nucă și privindu-mă fix în ochi. Avea un zâmbet șiret... și buzunarele îi erau întotdeauna pline de arahide, castane, nuci, migdale și alte bunătăți. Mergea să se aprovizioneze pe la negustori și după aceea se învârtea printre bănci și acrobați, în căutare de... tinere mierle.

A venit la mine și a spart nuca (*nosàla*), așa, între două degete, apoi mi-a dat să mănânc miezul.

- Ce faci aici?
- Aștept să găsesc ceva de muncă.
- Ce știi să faci?
- Câte puțin din orice. Învăț repede.
- Părinții tăi cu ce se ocupă?
- Au murit de mult.

Muriseră de holeră la puțină vreme după nașterea mea. Eu mă născusem pe 27 octombrie 1842. În anul acela holera a lovit din greu meleagurile noastre și eu am rămas singur pe lume. Mă crescuse o familie prietenă, puțin rude de departe... Când a aflat de situația mea, don Bosco a rămas puțin pe gânduri, mestecând ceva, apoi m-a prins de umăr, cum am văzut că făcea și cu alții, și m-a întrebat:

- Nu ți-ar plăcea să vii la mine?
- Ce să fac?
- Să stai: să înveți ceva, o meserie.
- Și încă cum, bineînțeles că aș fi bucuros.
- Atunci vino, nu-i departe.

M-am luat după el ca un câțeluș. Îmi amintesc că vremea era destul de friguroasă, la mijlocul lui noiembrie 1854. Don Bosco locuia într-un fel de fermă, o casă mare cu o biserică nouă alături (biserica sfântului Francisc de Sales)».

«Apoi l-a chemat pe Domenico»

«Ajunși la poartă, înainte de a traversa curtea, a strigat cu putere:

- Mamă, vino repede. Vino să vezi cine e aici.

A chemat-o ca și cum ar fi fost vorba de o rudă, un fiu sau un prieten drag ce le sosise în casă. Apoi l-a strigat pe Domenico. În acele momente dragi eu i-am cunoscut pe mama Margherita și pe Domenico Savio, cu care eram de-o vârstă și venise cu trei sau patru săptămâni înaintea mea.

Din clipa aceea, Oratoriul a devenit casa mea, și don Bosco *tatăl meu*.

Viața la Oratoriu! Câtă fericire! Ar fi imposibil să o pot uita! Mie mi-a mers foarte bine, mai bine decât multor altora și vă voi spune imediat de ce.

Don Bosco avea obiceiul să pună câte un băiat bun să facă pe îngerul păzitor pentru alt băiat mai neascultător și «vioi», iar eu eram unul dintre aceștia, dacă am avut norocul să aibă grijă de mine tocmai Domenico.

Ne împrietenisem atât de mult, că mergeam tot timpul să-l caut; mă țineam după el, mă jucam și învățam cu el... Iar Domenico mă ajuta în toate, îmi dădea sfaturi, cu condiția să mă comport cum se cuvine, și să nu mai fac ștrengării ca pe vremea când dădeam târcoale pe la Porta Palazzo. Eram ca doi frați.

Domenico era foarte priceput la jocuri. Juca foarte bine și știa să iasă întotdeauna învingător. În puținele dăți când pierdea nu se supăra, ci făcea haz de necaz, glumea, era un băiat destul de vesel. La *ciri-mela* (jocul cu vergeaua) părea un hercule dezlănțuit. Cu bastonul acela pe care îl mânua atât de bine, și strângându-și puțin limba printre dinți, lovea vergeaua cu atâta forță că zbură hăt departe...

Era destul de mic de înălțime. Aveam, cum am mai spus, aceeași vârstă, cu o diferență de câteva luni. Nici eu nu eram un uriaș, dar el era mai scund decât mine. Părea mai tânăr decât anii pe care-i avea, dar ne născusem amândoi în 1842.

La Oratoriu erau mulți băieți mai voinici și mai puternici decât noi, numiți *destac-salam*, prăjini de 18-20 de ani, dintre care unii plecau în armată. Înalți și robuști, ei puteau să ne învingă de zeci de ori prin forța trupului. Domenico știa însă să le țină piept, să-și impună părerea, binecrescut dar întotdeauna cu hotărâre. Nu se lăsa niciodată călcat în picioare de ceilalți.

Câte unul era mai necioplit, păstra manierele de la Porta Palazzo, se purta într-un fel care nu-i plăcea de fel lui don Bosco. Domenico, cu gentilețe îl aducea pe respectivul băiat pe drumul cel bun, spunându-i: «Tu ai uitat de înțelegerea noastră, ai promis asta, dar te-ai luat cu altele, mai bine ne spuneai ce vroiai să faci, era mai bine dacă procedai așa... ».

Nu era niciodată plictisitor, ci convingător, simpatic, avea un ascendent asupra tuturor.

Obținea ceea ce era drept, întotdeauna fără discuții. Toți îi datorau câte ceva, deci nimeni n-avea nimic de comentat când Domenico stabilea condițiile, care de altfel erau corecte, dar pentru a fi ascultate, trebuia folosită puțină șiretenie. Rareori se întâmpla ca cineva să se poarte urât cu el. Atunci Domenico privea cu tristețe și fără să spună nimic se retrăgea în biserică... ».

Spre Becchi, avangarda trupei

«O dată don Bosco ne-a trimis împreună la Becchi, singuri, se înțelege, doar eu și cu Domenico. Drumul acela peste văi și dealuri a fost minunat. Făceam multe drumeții ca asta, nu numai la Becchi, ci și în alte părți. Nu ne grăbeam, uneori o luam pe scurtături, ori de-a dreptul, aveam picioare bune de rupt prin coclauri.

Mama Margherita ne aștepta acolo. Plecase înaintea noastră (*Don Bosco când îi ducea la Becchi de sărbătoarea Fecioarei pe băieții cei mai buni, își trimetea înainte mama să pregătească dormitoarele și masa*).

Așadar în ziua aceea am pornit-o la drum. Am sărit, ne-am zbuguit, am glumit, am râs ca două mierle tinere. Dar nu pentru că eram afară, doar puteam ieși din Oratoriu după placul inimii, că nu ne ținea nimeni prizonieri. La don Bosco se trăia ca într-o familie, ușile erau deschise. Mergeam în oraș când vroiam. Îi spuneam, se înțelege, dar când doream, plecam la fel ca băieții externi, la școală, la cumpărături, făceam comisioane... Ne duceam chiar să vedem acrobații și circarii de la Porta Palazzo, eram doar copii (*masnà*).

În fine, ziua aceea petrecută cu Domenico a fost una de sărbătoare. Avea un fel amabil de a se comporta, de a vorbi, de a-și face semnul crucii și de a spune o rugăciune în orice loc s-ar fi aflat, în fața bisericii sau doar a unor coloane. Apoi o lua repede din loc: mai prinde-mă dacă poți...

Am sosit la Becchi transpirați, roșii ca racul. Mama Margherita ne-a spălat pe față în bucătărie, apoi a mers în staul, a muls vaca și ne-a dat să bem lapte pe săturate, atât de bun, că ne-am lins pe buze... Puțină pâine cu unt și cu nițel zahăr, o bunătate... A fost o petrecere pe cinste, drumul acela la Becchi, cu Domenico...

A doua zi, a venit și don Bosco cu restul trupei. Noi fusesem doar avangarda... ».

49. Un caiet pentru lacrimi

La cinci după-amiaza

«Dacă ar trebui să-l numesc pe cel mai vrednic dintre Domenico Savio și Francesco Cerruti, n-aș ști pe care să-l aleg. Sunt doi îngeri». După Giovanni Francesia, don Bosco a spus asta de multe ori, adăugând de fiecare dată: «Dacă Francesco ar muri înaintea mea și i-aș scrie biografia cu lucrurile minunate pe care le știu despre el, ar fi o carte de căpătâi pentru toți tinerii».⁵⁴

Francesco a intrat în casa lui don Bosco la unsprezece ani. Iată cum își amintește acele zile: «Când am intrat în Oratoriu ca student pe 11 noiembrie 1856, mai erau 169 de băieți interni în afară de mine. Din sătucul meu din Saluggia veneam în capitala vechiului regat al Sardiniei; din grija unei mame iubitoare, care mi-a îndrumat pașii vreme de treizeci de ani pe drumurile vieții și acum mă călăuzește din Rai, Divina Providență mă conducea în brațele unui al doilea tată, don Bosco. Primul meu tată murise înainte ca eu să împlinesc trei ani.

M-am simțit puțin străin în primele zile petrecute la Oratoriu. Deși stăteam de bunăvoie și nesilit de nimeni, eram mereu cu gândul și cu inima la mama, mai ales când se lăsa seara. De aceea, pe la cinci după-amiaza, când ajungeam în sala de studiu împreună cu colegii mei, la început vorbeam puțin cu mama, scriindu-i tot ce aveam pe suflet chiar pe caietul de teme. Mă adresam ei, ca și cum ar fi fost prezentă, împărtășindu-i toate gândurile mele. După care, îmi ștergeam lacrimile și mă apucam de lecții pe același caiet ce servea atât destăinuirilor inimii cât și temelor. Și povestea asta... a durat destul.

M-a impresionat mult să-l cunosc pe don Bosco. Mi se părea că pot găsi într-însul ceva în plus față de ceilalți preoți. Convingerea mea era împărtășită de mulți dintre colegii mei, anume aceea că don Bosco este un om extraordinar și sfânt (...). Îi admiram modestia fără margini și faptul că se ocupa cu precădere în cadrul Oratoriului de băieții cei mai săraci, mai lipsiți de educație și de maniere frumoase, adeseori murdari și plini de purici sau de păduchi. Odată, când am mers să mă spovedesc, am fost tulburat văzându-l înconjurat de o grămadă de astfel de băieți, unii dintre care miroseau îngrozitor. Și lui părea să-i placă foarte mult că se află în mijlocul lor.

L-am văzut înconjurat în zilele de sărbătoare sau duminicile de sute de băieți indisciplinați și nebunatici pe care-i transforma încetul cu încetul în buni creștini. Îi plăcea să fie numit căpetenia ștregarilor din Torino. Îi atrăgea la Oratoriu cu vorba bună, oriunde i-ar fi găsit. Îi îndruma către Dumnezeu, Spovedanie și Sfânta Împărtășanie cu ajutorul școlilor serale, al muzicii, teatrului, cu daruri, dulciuri, jocuri de iluzionism și de îndemânare făcute el însuși. Era întotdeauna gata să spovedească. Niciodată nu se arăta plictisit sau obosit».

«Mă numesc Savio Domenico»

«Într-o zi, în timpul recreației, pe când stăteam sprijinit timid și gânditor de una dintre coloanele porticului, s-a apropiat de mine un coleg cu o înfățișare modestă și cu privirea dulce, senină.

- Cine ești? – m-a întrebat – cum te numești?
- Mă cheamă Cerruti Francesco.
- În ce clasă ești?
- A doua de gramatică (*corespunzătoare clasei a doua elementară*).

⁵⁴ FRANCESIA, Commentarius de Francisco Cerruti, Torino 1918, p.5.

- Ah, bine – a replicat – așadar cunoști limba latină. Știi din ce derivă cuvântul *Somnambul*?

- De la *somno ambulare*. Dar cine ești tu de mă întrebi asta? – am spus - privindu-l drept în ochi.

- Mă numesc Savio Domenico.

- În ce clasă ești?

- A patra de liceu, la uman – și fără să mai aștepte răspuns a continuat: o să fim prieteni, nu-i așa?

- Bucuros – am răspuns eu.

Acestea fiind zise, ne-am despărțit, dar atitudinea și înfățișarea lui, locul însuși unde am avut aceea întâlnire norocoasă, totul mi-a rămas profund întipărit în minte. Mai târziu am avut ocazia să mă apropiu de Domenico, să-i vorbesc, să-i fiu alături în diferite ocazii, de-a lungul celor trei luni câte s-au scurs de la întâlnirea noastră până la plecarea sa dintre cei vii pe 1 martie 1857.

Parcă-l văd într-o seară de ianuarie a acelui an cum aduna bucățele de brânză și de pâine aruncate pe jos de unii colegi, cum le curăța de murdărie și le mânca liniștit, în locul porției sale, la care renunța pentru alții.

Părerea pe care mi-am făcut-o despre el mi-a rămas de-a pururi întipărită în inimă, și anume că Savio era un tânăr sfânt, un alt adevărat don Luigi» (BS 1917, p. 102).

Don Bosco greșeste pilulele

Don Bosco l-a apreciat mult pe Francesco. Spunea despre el: «Din păcate există doar un singur preot Francesco Cerruti». Dar la un moment dat părea că nu mai ține așa mult la el, căci nouă ani după ce acesta intrase la Oratoriu, l-a trimis ca profesor de liceu în micul Seminar pe care don Bosco de-abia îl deschisese la Mirabello Monferrato. La jumătatea anului, din cauza extenuării, Francesco s-a îmbolnăvit. Directorul, don Michele Rua, l-a implorat pe don Bosco să-i mai ia din îndatoririle grele. Don Bosco însă a răspuns în mod ciudat, doar cu cinci cuvinte: «Cerruti va preda în continuare».

Francesco Cerruti a ascultat, dar în aprilie, pe lângă extrema oboseală a făcut și o gravă boală pulmonară. Scria: «Eram lipsit de putere și începusem să scuip sânge din ce în ce mai des. Tusea nu-mi dădea pace, la fel și febra care nu mă slăbea de loc, de-abia puteam să respir câteodată (...). Cam în perioada aceea, a venit la Mirabello don Bosco, care m-a întrebat cum îmi mai merge cu boala, și mi-a sugerat niște medicamente, ce mi-au făcut mai mult rău decât bine. Înainte de a pleca, mi-a spus:

- Nu ți-a venit încă timpul, așa că stai liniștit. Mai ai de muncit pe pământ înainte să cucerești Raiul.

Dar boala a progresat atât de mult că doctorul a început să nu mai creadă într-o posibilă vindecare. Îmi amintesc cum a spus de față cu mine:

- Nu există nici un leac. Boala e prea gravă pentru trupul lui slăbit. De aceea are nevoie de foarte multă odihnă, de o liniște absolută, și să lăsăm natura să-și urmeze cursul».

Don Michele Rua, în afară de faptul că i-a pus pe băieți să se roage dimineața și seara pentru sănătatea lui Francesco, s-a dus la Torino și a vorbit cu don Bosco. Răspunsul acestuia a fost:

- Nu i-a sosit încă ceasul. Cerruti trebuie să se gândească la vindecare.

«În ziua când don Rua mi-a spus aceste cuvinte ale lui don Bosco – continuă Francesco – am fost cuprins de o tuse atât de puternică, încât, nemaiputând să rezist, m-am aruncat pe pat, și credeam că o să-mi dau duhul dintr-o clipă într-alta. Cu toate acestea, a doua zi mi-am reluat activitatea de profesor la clasa a cincea de liceu, iar spre seară mă simțeam deja mai bine. Peste câteva zile eram pe deplin vindecat și am continuat să predau până la sfârșitul anului» (BS 1917, p.104).

Au mai trecut 52 de ani înainte ca Francesco «să cucerească Raiul».

«Don Bosco nu a fost pe deplin înțeles»

Francesco Cerruti a devenit director general al școlilor saleziene și a fost călăuzit în activitatea sa de vorbele rostite de don Bosco în 1885, pe când avea vârsta de șaptezeci de ani. Tocmai terminaseră de cinat împreună cu confracții și avocatul Michel în casa saleziană din Marsilia. Conversația era centrată pe tema credințelor păgâne ce începuseră să pătrundă adânc în spiritul noilor generații. Francesco Cerruti îl simți deodată pe don Bosco vorbind cu aprindere, pronunțând cuvintele cu «energie și durere»:

«De fapt care este cauza principală, mai mult chiar, adevărata cauză a acestui dezastru? Ea se află în educația păgână ce se dă în general în școli. Această educație, bazată în întregime pe clasici păgâni, plină de maxime păgâne, predate cu metode păgâne nu va forma absolut niciodată adevărați creștini. Toată viața am combătut această educație deformată, perversă, care strică mintea și inima tineretului în anii săi cei mai frumoși; idealul meu de o viață a fost educarea tinerei generații pe criterii profund și sincer creștine. (...) Acesta este scopul spre care am tins dintotdeauna. Și acum bătrân și slăbit mor cu durere în suflet, resemnat e adevărat, dar cu inima îndurerată că nu am fost înțeles îndeajuns» (BS 1917, p. 105).

Comunicându-le salezienilor aceste cuvinte, Francesco Cerruti comenta: «Să-l iubești pe don Bosco înseamnă să-i înțelegi dorințele, să-i pui în practică intențiile, ideile» (*ivi*).

50. O zi de libertate

Închisorile de băieți

Pe strada Torino-Stupinigi se afla o casă care îi umplea sufletul de tristețe lui don Bosco. Era «închisoarea pentru băieți» numită «Generală». Un băiat în închisoare era un nonsens pentru don Bosco. Dacă făcuse o faptă rea nu trebuia să fie izgonit din societate, ci să i se acorde o atenție atât de mare, să fie întâmpinat cu atâta căldură încât să spună: «Chiar că am fost un tâmpit».

Don Bosco mergea des în aceea închisoare, era prietenul tuturor băieților-deținuți. Și-ar fi dat și viața să-i vadă ieșiți de acolo.

Până în 1845, la Torino, băieții «delicvenți» sfârșeau în închisorile comune, alături de adulți. Acolo îi găsisese don Bosco ori de câte ori se dusesese să-i vadă, pentru a le aduce mângâiere, pentru a le smulge promisiunea că odată eliberați îl vor căuta, ca el să-i poată ajuta să găsească o muncă cinstită.

În 1845, pe strada ce ducea la Stupinigi, «o casă mare și prost construită, bătrânească, plină de igrasie și incomodă» a fost transformată în închisoare de băieți. În două aripi ale edificiului, la etajul al doilea, au fost dispuse 300 de celule pentru separarea tinerilor pe timpul nopții. La parter și subsol au fost amenajate ateliere unde puteau lucra câte 30 de băieți. Acolo, ei puteau învăța meseriile de tâmplar-ebenist, cizmar, croitor, țesător, sticlăr.

Exista o sală de mese comună. La primul etaj se aflau 12 celule destinate izolării nocturne a noilor veniți și tinerilor răzvrățiți. Clădirea avea și un post de control.

În incintă mai exista o biserică și o școală elementară.

Pe pământurile din jur, tinerii care alegeau agricultura, puteau să se pregătească în domeniul cultivării câmpului, livezilor și grădinilor de zarzavat.

Din cei 135 de tineri intrați în primul an, 55 aveau tată și mamă, ceilalți erau orfani sau nelegitimi. Doar 18 știau să scrie și să citească. Jumătate sufereau de vreo boală.

În 1854, numărul lor era de 300, cu o vârstă cuprinsă între 8 și 18 ani. Anul acela, ajunseseră la închisoare pentru următoarele cauze: 270 pentru lene și vagabondaj, 133 pentru furt, 12 pentru diferite delictе și 11 aduși de tații lor pentru «corecție».

La conducerea «Generalei» fuseseră chemați preoții de la *Societatea San Pietro in Vincoli*. Dar în anii dinaintea lui '54, preoții au fost concediați și conducerea preluată de laici. Sub direcția acestora «Generală» s-a transformat din ce în ce mai mult din «institut de reeducare» în «loc de supraveghere și muncă silnică». Cauza este subliniată de Biffi: «La Generală există inconvenientul că deținuții sunt păziți cu strășnicie de adevărați paznici de pușcărie». Așadar nu educatori ci temniceri. (ST 3,164-171).

«De câte gărzi aveți nevoie?»

În Postul Paștelui din 1855, don Bosco făcuse împreună cu micii prizonieri trei zile de Exerciții Spirituale, adică de meditație asupra lucrurilor serioase ale vieții terestre și cerești. A fost atât de mulțumit de munca băieților, încât la sfârșit i-a spus directorului:

- Vă rog să-i lăsați pe băieți să iasă cu mine la o plimbare până la Stupinigi.
- Vorbiți serios, părinte? – Întrebă directorul aruncându-i o privire preocupată. - Vă dați seama că ăștia or să fugă numai ce ies pe poartă?
- Nu va fugi nimeni.
- Uite ce-i – îi tăie celălalt scurt vorba –, cu mine vă pierdeți timpul. Vorbiți la Minister.

Ministrul de Interne era Urbano Rattazzi, prieten și admirator al lui don Bosco, chiar dacă se declara un adevărat mâncător de preoți. Don Bosco îi ceru audiență și fu primit.

- Prea bine – spuse Rattazzi după ce îl ascultă –. O plimbare bună nu strică nimănui. De câte gărzi aveți nevoie?

Don Bosco aproape că se enervă:

- Trebuie să-mi dați cuvântul de onoare că nu va fi nici una. Nu vor fugi, fiți liniștit. Dacă însă va evada vreunul, voi intra eu în pușcărie în locul lui.

Rattazzi izbucni în râs:

- Și bine i-ar mai sta acolo unui preot! Prea bine, accept, dar nu pentru că aș fi convins de spusele domniei voastre. Am cinci sute de gărzi. În câteva minute îi aduc înapoi pe oricare ar evada dintre derbedeii ăștia.

Don Bosco s-a întors la băieți:

- Vom ieși de aici! Vom merge la plimbare toată ziua, să vizităm castelul Stupinigi și să ne jucăm pe malurile Sangonului. Nu va fi nici un paznic cu noi: mi-a dat cuvântul lui însuși Ministrul. Dar acum trebuie să-mi promiteți voi că nu veți încerca să fugiți, altfel eu o să fiu dezonorat.

S-au consultat, apoi unul a vorbit serios, în numele tuturor:

- Ne vom întoarce cu toții. Vă dăm cuvântul nostru.

A fost o zi extraordinară: s-au jucat, au sărit, au alergat, s-au îmbroșcat cu apă, au râs, au strigat... au luat prânzul împreună, au ascultat Sfânta Slujbă și au primit Sfânta Împărtășanie (care nu lipsea niciodată când era vorba de don Bosco!). Întorcându-se, băieții l-au urcat pe don Bosco pe un măgăruș ce purtase până atunci merindele.

S-au întors spre seară. Gardianul i-a numărat preocupat, așa cum se numără vacile când se întorc de la păscut. Erau toți.

Rattazzi, atunci când a citit raportul, a dorit să-i vorbească din nou lui don Bosco:

- Cum de dumneavoastră reușiți să faceți lucrurile acestea și noi nu?

- Pentru că eu le doresc binele și voi nu. Pentru că spre deosebire de voi eu le vorbesc despre Dumnezeu și despre Rai (cf CL 489; MB. 5,217).

Sistemul lui don Bosco

De mai multe ori i s-a cerut lui don Bosco să-și explice metoda pedagogică folosită în îndrumarea băieților. Don Bosco strângea din umeri și răspundea: «Le doresc doar binele. În asta constă totul». La o întrebare directă a rectorului seminarului francez din Montpellier, don Bosco a murmurat: «Vreți să vă expun sistemul meu? Dar nici măcar eu nu știu să-l explic! Am mers întotdeauna înainte fără metode specifice, călăuzit de inspirație de la Domnul și de circumstanțe!» (MB. 18,127 și 6,381). Ar fi putut să adauge: «Îi cresc așa cum m-a crescut și pe mine mama».

Dar cine îi stătea alături în cele mai diverse situații dintr-o zi, îl auzea rostind expresii simple, care reflectau metoda sa educativă:

«Dacă noi vrem să-i umilim ca să ne simțim superiori, n-am reuși decât să fim ridicoli» (MB. 16,168).

«Dulceață în toate și biserica întotdeauna deschisă» (MB. 16,168).

«Tinerii nu numai că trebuie să fie iubiți, dar trebuie să simtă că sunt iubiți» (MB. 17,111).

«Se prind mai multe muște cu o farfurie de miere, decât cu un butoi de oțet» (MB. 14,514).

«Casa noastră este una adevărată. Trăim ca într-o familie» (MB. 16,168).

«Sistemul meu? Caritatea și frica de Dumnezeu» (MB. 6,381).

Iar tinerilor clerici neliniștiți că nu știau cum să procedeze, le spunea:

«Petreceți cu tinerii cât mai mult timp posibil» (MB. 19,1043).

«Vorbiți-le! Dați-le învățăminte!» (MB. 4,567).

«Țineți-vă mereu privirea trează și ascuțită» (MB. 10,1022).

«Cu cei obraznici, fiți și mai îngăduitori» (MB. 9,357).

«Rudele ni-i încredințează spre a fi educați, dar Dumnezeu ni-i trimite să avem grijă de sufletele lor» (MB. 6,68).

Nouă pagini

Într-o zi însă, cedând insistențelor, don Bosco scrie cu caligrafia sa neciteată nouă pagini de caiet, în care își numește metoda educativă «Sistem Preventiv». Nu este vorba de un «tratat științific», ci de o culegere de reguli de aur. Atât de simple încât oricine poate să spună: «La concluzia asta ajungeam și eu». Diferența este că don Bosco a mers pe drumul acesta «toată viața», cu o constanță și cu o răbdare infinite. Atâția alți educatori și părinți procedează așa doar câteodată, când sunt calmi și bine odihniți.

Iată câteva dintre cele mai frumoase rânduri ale acestor nouă pagini, pe care Salezienii le găsesc la baza Regulilor lor, pentru o confruntare cotidiană cu don Bosco: «Acest sistem se sprijină în primul rând pe rațiune, religie și bunătate. Exclue orice pedeapsă violentă și încearcă să țină departe chiar și pedepsele ușoare...

Directorul și asistenții sunt ai domnului părinților iubitori: le vorbesc tinerilor, le servesc drept îndrumători, le dau sfaturi și îi corijează cu dragoste atunci când greșesc...

Sistemul Preventiv îl face pe elev să devină prietenul profesorului, în care vede un binefăcător care... dorește să-l facă mai bun, să-l elibereze de griji și necazuri, de pedepse, de dezonoare. Educatorul, atunci când câștigă inima protejatului său... poate să-l îndrume, să-l sfătuiască...

Practica acestui sistem se sprijină în întregime pe cuvintele sfântului Pavel: «Caritatea este binefăcătoare și răbdătoare; suportă totul și speră totul, sprijină orice neajuns». De aceea doar creștinul poate fi cu adevărat caritabil. Rațiunea și religia sunt instrumentele de care trebuie să se folosească educatorul în permanență...

Să-i dea copilului o deplină libertate de a se juca, de-a alerga și de-a se zbenguie în voie. Gimnastica, muzica, recitarea, declamația, teatrul, plimbările sunt metode foarte eficace pentru a obține disciplina, pentru a păstra curățenia morală și sănătatea fizică...

Spovedania frecventă, Sfânta Împărtășanie, Liturghia zilnică sunt coloanele pe care se sprijină edificiul educației... Niciodată tinerii nu trebuie să fie obligați să primească Sfintele Taine, ci numai încurajați, fiindu-le puse la dispoziție toate facilitățile ce-i pot ajuta la înțelegerea acestora...

Lauda pentru lucrurile bine făcute, dezaprobarea pentru treaba de mântuială, iată din start un premiu și o pedeapsă...

Mustrea să fie făcută cu multă răbdare, pentru ca elevul să înțeleagă unde a greșit cu ajutorul rațiunii și al religiei... bătaia trebuie evitată căci îi irită pe tineri și îi înjosește pe educatori» (*Constituția Societății S. Francisc de Sales*, Roma 1984, p. 236).

51. Valetul roșu între Stat și Biserică

Arhiepiscopul întemnițat

24 martie 1848. Arhiepiscopul Fransoni se roagă solemn în Domul din Torino pentru regele Carol Alberto și pentru principele moștenitor al tronului Vittorio Emanuele, care urmează să plece pe frontul primului Război de Independență. Atât regele cât și principele participă la rugăciunea colectivă, în Domul plin de lume. La ieșire, Arhiepiscopul este huiduit de mulțime. Jandarmii își fac loc cu forța spre manifestanți și grupurile de studenți agitatori, care însă se împrăștie aruncându-i lui Fransoni insulte grosolane.

În orele următoare, sub ferestrele casei arhiepiscopului, răzvrățiții încep să arunce din nou cu pietre și sudălmii. Ministrul de Interne îi transmite politicos dar ferm lui Fransoni că nu-i poate asigura protecția. Se știe că Arhiepiscopul este împotriva războiului cu Austriei, și reacțiile sunt imprevizibile. Este invitat să «plece într-o călătorie», în Elveția.

29 martie. Monseniorul Fransoni pleacă la Geneva, după ca-și manifestă indignarea contra unui guvern care nu poate garanta protecția cetățenilor săi.

Este începutul unei dispute foarte dure ce se va adânci în următorii ani între Stat și Biserică.

Decembrie 1849. Primul Război de Independență este definitiv pierdut. Noul rege este Vittorio Emanuele al II-lea. Multe lucruri s-au schimbat, dar Monseniorului Fransoni încă nu i-a fost acordat dreptul de a se reîntoarce la Torino. O mie de preoți și zece mii de laici îi prezintă Primului Ministru D'Azeglio o cerere privind dreptul arhiepiscopului de a reveni în oraș. Cu greu, D'Azeglio acceptă. În februarie 1850, Fransoni se întoarce la Torino, fără multă zarvă.

În primăvara aceluia an este discutat în Cameră proiectul de lege al ministrului Siccardi. Acesta propune să fie abolită «convenția asupra imunității» stipulată în 1841 între Regatul Sardiniei și Sfântul Scaun, ce prevede *forul ecleziastic*, prin care preoții ce săvârșesc delictе comune sunt judecați de către tribunale speciale, *posibilitatea de a spori bunurile Bisericii* prin moșteniri și donații, și *dreptul la azil*, prin care nimeni nu poate fi arestat într-o biserică ori mănăstire.

9 aprilie. Regele semnează legea aprobată de Camera Deputaților și de Senat.

Papa protestează vehement. Nunțul Apostolic pe lângă Guvernul piemontez părăsește Torino. Arhiepiscopii de Torino (Fransoni) și de Cagliari (Marongiu) declară legea nedreaptă și le interzic preoților să o respecte. Amândoi sunt arestați și trimiși în detenție. Fransoni este condamnat la o lună de închisoare, în Fortăreața din Torino. Este închis pe 4 mai și eliberat pe 2 iunie.

Doisprezece ani de exil la Lyon

August 1850. Ministrul Agriculturii Pietro Derossi di Santarosa este pe patul de moarte. Cere Sfânta Împărtășanie. Arhiepiscopul îi ordonă parohului să-i solicite retractarea publică a faptului că a aprobat legea Siccardi. Ministrul refuză și moare neîmpărtășit.

Bandele anticlericale se dezlănțuie împotriva Arhiepiscopului, preoților, credincioșilor. Tensiunea crește și ajunge la cote periculoase în oraș. Ministrul de Război, Alfonso La Marmora, trimite carabinierii să-l aresteze pe Fransoni.

7 august. Arhiepiscopul este dus la fortăreața Fenestrelle, aproape de frontiera franceză. De aici este condus la graniță pe 29 septembrie, apoi pleacă la Lyon, unde va trăi în exil până

la moartea sa, în 1862.

1852. Primul Ministru d'Azeglio prezintă în Parlament un proiect de lege privind obligativitatea căsătoriei civile. Catolicii piemontezi (care reprezintă majoritatea, deși nu sunt reprezentați în Parlament pentru care votează doar 2 % din populație) reacționează cu duritate. Regele declară că nu poate să semneze respectiva lege cu conștiința împăcată. D'Azeglio o retrage.

«Legea blestemată»

1854. Începe discutarea în Parlament a unui proiect de lege prezentat de ministrul Rattazzi. Este numită în mod peiorativ «legea călugărilor». Noul prim ministru Camillo Cavour a declarat de mai multe ori că principul care stă la baza politicii sale față de Biserică este: «O Biserică liberă într-un Stat liber». Legea pe care o prezintă Rattazzi (membru al guvernului său) este o flagrantă violare a acestui principiu. Ea propune suprimarea ordinelor religioase «ce nu se dedică instruirii maselor, predicilor și asistenței sanitare în spitale», adică a jumătate din mănăstirile din Piemont. Statul va confisca toate bunurile congregațiilor desființate.

«Era un amestec al Statului în treburile Bisericii – scrie Francesco Traniello –, grav mai ales pentru că guvernul își aroga dreptul de a decide care dintre ordinele religioase puteau fi considerate în continuare utile societății, potrivit unui criteriu de așa zisă productivitate a muncii. Cavour ajunsese chiar să afirme că ordinele suprimate nu îi mai erau folositoare nici măcar Bisericii».⁵⁵

Această lege a fost numită de Cavour «*la loi maudite*», «legea blestemată», datorită protestelor violente care au însoțit-o.

Visurile despre valetul roșu

Don Bosco a fost amestecat fără voia sa în această problemă de un vis «incomod» care «i-a dat dureri de cap» și «l-a îndurerat peste măsură».⁵⁶ De la casa regală, mai ales de la regina mamă Maria Tereza primise ajutoare importante. Ultimul îi sosise pe 14 noiembrie 1854.

Și iată cum, pe la sfârșitul acelei luni are un vis: parcă se află în curte lângă o cișmea zidită pe casa Pinardi, când se apropie de el «un valet regal îmbrăcat cu o uniformă roșie», care îi strigă: «Anunț: Înmormântare fastuoasă la Curte! Înmormântare fastuoasă la Curte!» Don Bosco se trezește din somn foarte tulburat. După prânz, în vreme ce în jurul său se află Rua, Buzzetti, Francesia, Enria, Angelo Savio și alții, le povestește visul și conchide: «M-a obosit mult și m-a făcut să mă simt rău». Găsește că e de datoria sa să-i povestească visul regelui, dar nu are curajul. Clericul Savio se oferă să-i vorbească acestuia în locul lui. Atunci don Bosco îi dă o foaie de hârtie pe care făcuse o ciornă, și-i spune: «Să o copiezi și să o trimiți».

Cinci zile după aceea, visul se repetă. Dar «valetul în livrea roșie» se află chiar în camera sa și-i strigă: «Anunț: *nu mare înmormântare la Curte, ci mari funeralii la Curte!*» De data aceasta, foarte impresionat, don Bosco îi scrie în zori regelui. Îi povestește visul «și îl roagă să facă în așa fel încât să evite traducerea în fapte a pedepselor cu care îi amenințase pe preoți, să împiedice cu orice chip promulgarea legii... Clericului Cagliero și altora, Sfântul le

⁵⁵ TRANIELLO, *Epoca contemporană*, SEI, Torino 1974, p. 61.

⁵⁶ LEMOYNE, *Viața Sfântului Giovanni Bosco I*, SEI, Torino, retipărită în 1977, p. 498.

spuse deschis că visul său era premoniția «unor grave nenorociri ce se vor abate asupra casei Suveranului din pricina acestei legi», pentru că Domnul își arăta așa supărarea (*ivi*, p. 499).

Mânia regelui

Chiar dacă regele n-ar fi fost atât de credincios și superstițios pe cât era, scrisoarea lui don Bosco tot l-ar fi impresionat foarte mult. I-a cerut marchizului Fassati să se ducă la don Bosco și să-i comunice mânia sa. Marchizul a ajuns la Oratoriu noaptea târziu, pregătit «să-l urechească pe don Bosco»:

« - Vi se pare normal modul acesta de a da Curtea peste cap? Regele a fost mai mult decât tulburat de spusele dumneavoastră și a spumegat de mânie.

- Dar ceea ce am scris este purul adevăr! – îi răspunse don Bosco –. Îmi pare rău că am pricinuit o asemenea neplăcere Suveranului; dar, în sfârșit, este spre binele lui și spre binele Bisericii» (*ivi*, p. 500).

Moartea celor două regine

În ciuda mâniei regelui și părerii de rău a lui don Bosco, visurile se vor adeveri. Iată ce scrie Alfassio Grimaldi:

«Nefastă a fost iarna lui 1855, când tânărul prinț Umberto, de unsprezece ani, a asistat la moartea rudelor sale. Mai întâi s-au dus dintre cei vii femeile: bunica Maria Teresa (*văduva lui Carlo Alberto*), vine de la Moncalieri la Torino să-și asiste nora, ce stă să nască, răcește în biserică și moare de pneumonie, la vârsta de 53 de ani, pe 12 ianuarie, iar pe data de 16, atunci când este dusă la Superga, mai mulți soldați din escortă se îmbolnăvesc... Funeraliile Mariei Tereza au loc fără pompă, fără lovituri de tun și fără a se trage clopotele, pentru a nu o alarma pe Maria Adelaida». Dar și soția lui Vittorio Emanuele II se află la sfârșitul vieții. Slăbită de prea multele nașteri, jignită de viața dezordonată a soțului ei, chinuită de singurătatea în care acesta o lasă săptămâni întregi, ea dă impresia că se prăbușește, ori de câte ori se ridică din pat sau din fotoliu.

«În după-amiaza zilei de 18 ianuarie, regele trimite după Clotilde: “Mititico, vrei să-ți vezi mama?” Adelaide, cu un firicel de glas o întreabă cum merge cu învățătura și îi face o înghețată de caise... Pe 20 ianuarie, regina își încredințează sufletul Domnului după o lungă suferință, când strigătele sale de durere se auzeau până în piața orașului». La vârsta de 33 de ani, ea lasă în urma ei o mare de lacrimi. Pentru biata regină care a început să aibă copii la 21 de ani, doar moartea pune capăt nașterilor prea frecvente: opt copii, dintre care trei au murit înaintea ei.

«Marchiza Costanza d’Azeglio îi scrie fiului său că această fatalitate ce apasă familia regală așterne un vâl de tristețe “aș spune chiar de groază” asupra populației... Și aripa morții continuă să facă ravagii în încăperile palatului. Pe 10 februarie regelui îi moare fratele, Ferdinando, duce de Genova, de 33 de ani, iar pe 16 mai se reîntoarce în ceruri ultimul său născut în vârstă de numai cinci luni: pentru a patra oară catacombele de la Superga se deschid “ca și cum ar vrea să înghită cea mai veche stirpe din Europa”, cum scrie contesa Savio în jurnalul său... În câteva săptămâni *regele* a pierdut jumătate din greutatea corporală» (AL GR 20).

Un loc comun stupid

Unul dintre cele mai stupide locuri comune îl reprezintă pe «profetul amenințător», în timp ce anunță pedeapsa lui Dumnezeu, cu degetul ridicat și ochii scânteietori, și «mulțumit» atunci când prevestirile sale se adevăresc. Pentru don Bosco nu a fost însă așa. Avea o mare admirație pentru cele două regine, ca toată lumea din Torino de altfel. Le vedea în mod regulat la Sanctuarul Consolatei, amestecându-se cu femeile din popor, și primise de la ele întotdeauna daruri generoase. Chiar din punct de vedere strict material, moartea lor pune la grea încercare finanțarea Oratoriului, cu ajutorul operelor filantropice. Dar înainte de toate, el știa ce înseamnă să-ți intre Moartea în casă. Încercase pentru prima oară această suferință la vârsta de doi ani. Și numai după un an și jumătate de la moartea reginelor, pe 25 noiembrie 1957, mama Magherita se va stinge din viață, lăsându-l nemângâiat. Iar micii principii chiar dacă erau fii de rege, tot copii fără mamă rămâneau, și nimic pe lume nu-l înduioșa mai mult pe don Bosco decât copiii orfani.

Dați afară 5456 de oameni ai bisericii: preoți, călugări și călugărițe

Oricare ar fi fost starea de spirit a regelui, 13 zile după moartea ultimului său născut, el semna «legea blestemată». Au fost suprimate 35 de ordine religioase, închise 334 de case și dați afară 5456 de oameni ai bisericii: preoți, călugări și călugărițe. Acestora le-au fost negate drepturile civile de a se căsători, de a avea bunuri în posesie, de a moșteni și de a face testament. Au pierdut chiar și dreptul la vot politic și administrativ, pentru a nu se constitui într-o «armată electorală» pentru «partidul reacționar». A fost o flagrantă violare a dreptului comun cetățenesc. Călugărilor și călugărițelor le-a fost acordată o pensie de 1,50 de lire pe zi pentru bărbați și o liră pentru femei, neimpozabile. Statul a revendicat chiar și desemnarea episcopilor. Între Stat și Biserică era război deschis.⁵⁷

Să vrei să fondezi un nou Ordin religios în asemenea condiții era echivalent cu a dori să construiești case în timpul unui cutremur. Și totuși don Bosco a încercat.

⁵⁷ CF BONFANTI, *Politica ecleziastică la formarea Statului unitar*, La Scuola, Brescia, 1977, pp. 11-58.

52. Ordinul Salezian

«E ca atunci când alungi păsările»

Într-o zi, la Marsilia, don Bosco a spus zâmbind: «Suprimarea Ordinelor religioase este ca atunci când bați din palme ca să alungi păsările ce vin să mănânce grăunțe... Ele își iau repede zborul, dar revin la fel de repede una după alta» (MB. 14,437).

Don Bosco era convins că poartă în suflet nu un simplu vis, ci chiar voința Cerului ca el să fondeze un Ordin religios. O voință căreia nu i se putea sustrage. Și aceasta de pe când avea 32 de ani.

În 1847, de fapt, avusese un vis în care se făcea că Fecioara îi poruncise să meargă printr-o galerie boltită cu trandafiri splendizi ce ascundeau spini ascuțiți și cruzi. Trebuia să o asculte pentru a ajuta o mulțime de băieți aflați în pericolul de a merge pe căi greșite. Dar nimeni nu vroia să i se alăture. Până când tinerii ce crescuseră în preajma lui s-au hotărât să îl însoțească pe drumul său. Povestindu-și visul primilor preoți formați de el, don Bosco a făcut textual această afirmație neobișnuită: «Fiecare dintre voi să aibă certitudinea că însăși Fecioara Maria dorește înființarea Ordinului nostru» (MB. 3,32).

În 1848, în vreme ce un «spirit distrugător» se ridică «împotriva ordinelor religioase și a Congregațiilor ecleziastice», el analizează pe toate părțile modalitățile de fondare a unui nou ordin. Și scrie: «În vremea aceea, Dumnezeu ne-a arătat în modul cel mai clar ce fel de membri să alegem în ordinul nostru... nu din familiile înstărite, ci dintre cei ce mânuiesc sapa sau ciocanul, vrednici de statutul ecleziastic».⁵⁸

A considerat așadar că Dumnezeu însuși îi sugera caracterul fundamental al viitoarei Congregații: *oameni din popor în serviciul oamenilor din popor*.

Pentru întâia oară «Salezieni»

În ciuda proiectelor sale, în 1850 don Bosco este un preot de dioceză din Torino ca atâția alții. Se află în fruntea a trei Oratorii: din Valdocco, de la Porta Nuova și din Vanchiglia. Oratoriului din Valdocco i-a adăugat un internat menit să adăpostească băieții fără casă. Dar el dirijează aceste opere sub autoritatea Arhiepiscopului, mons. Frasoni. Preoții care îl ajută (de la don Borel la don Carpano) constituie o societate, cu legături destul de vagi dar care se poate numi «Societatea Diocezană a Oratoriilor», depinzând de Arhiepiscopie. De abia în 1852, monseniorul Frasoni, aflat în exil la Lyon, îl alege pe don Bosco «Directorul Oratoriilor».

Dar cu tenacitate, stăruință și în tăcere don Bosco lucrează în continuare la proiectul «său».

26 ianuarie 1854. Don Bosco, în timp ce afară este un ger de crapă pietrele, adună în camera sa patru tineri. Doi au îmbrăcat deja veșmintele de preot, Rua și Rocchietti, al treilea îl va primi la sfârșitul aceluiași an, Giovanni Cagliero. Le vorbește în felul următor: «După cum vedeți, eu sunt singur în munca mea cu băieții orfani și abandonați, și nu mai reușesc să mă descurc cu toate. Trebuie strânși de pe stradă acești nefericiți, înmulțind numărul oratoriilor, deschizând școli, pentru a le da posibilitatea celor inteligenți să-și facă o cultură, e necesar să înființăm noi ateliere pentru băieții care sunt exploatați în fabrici. Tuturor trebuie să le oferim catehismul și prietenia cu Dumnezeu. Și asta nu numai la Torino, ci în atâtea orașe din Italia și din lume. Pentru a face toate acestea eu am nevoie de ajutorul vostru, și toți avem nevoie de ajutorul Celui de Sus. Dacă vă simțiți în stare, vă propun să-mi promiteți că vă veți dedica

⁵⁸ Referință istorică în OP ED 25,233.

viața ca și mine tinerilor celor mai săraci. Măine această promisiune poate să devină un legământ. Eu văd în voi pe viitorii «don Bosco».

Michele Rua ne-a transmis o relatare destul de amănunțită și birocratică a acestei reuniuni: «Ni s-a propus să facem cu ajutorul Domnului și al Sântului Francisc de Sales o proba practică a carității față de aproapele nostru pentru a ajunge apoi la o promisiune, și dacă va fi posibil și oportun, la un legământ de credință în fața lui Dumnezeu. În aceea seară s-a dat numele de Salezieni celor care vor să îndeplinească o astfel de practică» (MB. 5,9).

Toate la timpul lor

Don Cafasso însuși, văzând cum Oratoriul creștea tot mai mult fără însă a avea preoți necesari pentru asistența și educația creștinească a tinerilor, îi spunea în acei ani lui don Bosco: «Pentru a împlini opera domniei voastre este nevoie de un ordin religios» (MB. 5,685). I-a sugerat-o chiar un cleric, Ascanio Savio, ce-l ajuta pe don Bosco pe vremea aceea, dar intenționa să se transfere la seminar: «I-am spus lui don Bosco: Fondați un ordin religios – . Și el mi-a răspuns: Toate la timpul lor» (ivi).

Toate la timpul lor. Pentru don Bosco era modul obișnuit de a acționa. Pe vremea aceea, cuvântul «sacerdot» sterpezea dinții. Nu mai era la modă. Părea un lucru depășit pentru totdeauna, aidoma cuvintelor «călugăr» și «călugăriță». Era nevoie să se acționeze cu prudență și fără grabă. Pe de altă parte, să te angajezi la «ceva pe viață» nu era floare la ureche. Dar don Bosco nu se grăbește. Crede în planurile pe termen lung. Sunt singurele care nu dau numai roade, ci copaci.

Între timp, fără zgomot, în martie 1855, Michele Rua își consacră viața Domnului, cu jurământul de sărăcie, castitate și supunere. Este legat personal de don Bosco și de misiunea acestuia. Câteva luni mai târziu, pronunță același jurămintă de credință pentru a fi uns preot don Alasonatti. În 1856 este rândul lui Batistin Francesia. Are 17 ani, este băiatul care pe când încerca să fugă de la liturghie s-a ciocnit de don Bosco, și mai târziu a ajuns un excelent profesor de latină. De la catedră, cu voce armonioasă și sigură, ține în frâu o clasă de șaptezeci de elevi. Ei sunt primii trei «salezieni», chiar dacă ordinul salezian nu a fost încă fondat.

Raza de lumină vine de la Rattazzi

1857. Don Bosco este în biroul ministrului Rattazzi, care l-a rugat să accepte în Oratoriu doi băieți orfani. La un moment dat, acesta îi spune:

«Don Bosco, sunteți muritor ca noi toți ceilalți. Dacă vă veți stinge, ce se va alege din opera dumneavoastră? Ce măsuri intenționați să luați pentru a asigura existența în continuare a Institutului pe care l-ați creat?» (MB. 5,696).

Don Bosco e surprins. Își reține cu greu un zâmbet. Anticlericalul Rattazzi, cel care cu doi ani înainte a făcut să intre în vigoare «legea preoților» și a desființat 334 de case religioase, îi propune să fondeze un nou Institut ecleziastic. Mai în glumă mai în serios, răspunde: «Nu am intenția să mor atât de curând. În orice caz, pentru a continua opera Oratoriilor, ce m-ați sfătui?»

Rattazzi îi dă următorul răspuns, dacă e să ne luăm după Lemoyne:

«După părerea mea (...), trebuie să alegeți câteva dintre persoanele laice sau ecleziastice în care aveți deplină încredere și să formați cu ajutorul lor o Societate guvernată de anumite norme, să-i educați în spiritul și după criteriile sistemului dumneavoastră pentru ca

ei să nu fie niște simpli asistenți, ci continuatori ai operei pe care o meniți durabilă și după ce nu veți mai fi».

«Dar Guvernul – obiectează don Bosco – acum doi ani a desființat numeroase societăți eclesiastice; și poate că se pregătește să termine și cu cele care au mai rămas. Va îngădui oare să se fondeze o alta?».

«Cunosc legea despre care vorbiți – a replicat Rattazzi – (...) Ea nu vă va crea nici un inconvenient cu condiția să instituiți o Societate... în care fiecare membru să-și păstreze drepturile civile, să se supună legilor Statului, să plătească impozite și așa mai departe. Într-un cuvânt, noua Societate nu ar fi în fața Guvernului altceva decât o Asociație de cetățeni liberi, care se unesc și trăiesc în comun în scopuri filantropice. Nici un Guvern... nu va împiedica dezvoltarea unei astfel de Societăți, după cum nu împiedică, ci dimpotrivă promovează societățile comerciale, industriale, de liber schimb... Orice Asociație de cetățeni liberi este permisă».

«Cuvintele lui Rattazzi – conchide Lemoyne – au fost ca o rază de lumină pentru don Bosco» (MB. 5,696).

Cuvântul Papei și antrenamentul

În martie 1858, însoțit de clericul Rua, don Bosco s-a dus pentru întâia oară la Roma. A trebuit să călătorească pe mare de la Genova la Civitavecchia. (Își va aminti: «Ce călătorie îngrozitoare mi-a fost dat să fac! D. Rua nu a avut nimic, dar eu n-o să o pot uita niciodată»). A durat trei zile, și don Bosco a suferit cumplit de rău de mare).

Pe 9 martie este primit în audiență de Papa Pius al IX-lea, care a auzit deja vorbindu-se mult despre el de bine și îl tratează cu mare bunăvoință. Don Bosco îi vorbește despre înfăptuirile sale, de băieții săi, de Congregația pe care vrea să o creeze. Îi cere aprobarea.

Pius al IX-lea tergiversează însă răspunsul. Îi spune că vrea să se mai gândească. Primindu-l din nou pe 21 martie, îi spune: «M-am gândit la proiectul domniei voastre, și m-am convins că ar fi benefic pentru tineri. Trebuie dus la îndeplinire... Faceți în așa fel ca fiecare membru al viitoarei Congregații să fie un adevărat creștin, în ce privește religia, și un adevărat cetățean, în societatea civilă» (MB. 5,880).

Întorcându-se acasă, don Bosco lasă să mai treacă opt luni. Între timp, îi antrenează în felul său pe cei ce vor fi pietrele fundamentale ale Congregației. Îi pune să studieze în mod regulat și tot așa îi face să-și dea examenele necesare carierei didactice. În același timp le încredințează școala, asistența în refector și în curte. Îi dorește activi, plini de imaginație, veseli, neobosiți. Don Francesca își amintește: «Ne învăța prin exemplul propriu să nu ne descurajăm niciodată și să nu ne pierdem încrederea în nimeni, să nu ne așteptăm la convertiri miraculoase, de la o clipă la alta și să nu abordăm lucrurile frontal ci pe ocolite» (VBP, 7). Îi învăța să se joace cu băieții vecini, dar să gândească «departe», și la cei ce nu se află lângă ei.

Duminica, pentru a încheia săptămâna, îi trimite la Oratoriile din Torino. Sunt «don Bosco» pentru sute de mici muncitori, zidari, coșari, tineri studenți. Se întorc seara acasă morți de oboseală. Înfulecă pe nerăsuflăte merindele de la cină care îi așteaptă calde încă, apoi se cațără la mansardă unde le sunt paturile. Acolo vara este o căldură sufocantă și iarna un frig năprasnic. Dar ei nu suferă de insomnie. Michele Rua își amintea că adormeau cum puneau capul jos, ca trăsniți. Puteai să tai lemne pe ei. Giovanni Cagliero s-a trezit într-o luni dimineața pe scaun cu un ciorap în mână. Nu mai ajunsese în pat. Adormise în timp ce se descălța.

«Voi ați fost aleși de mine»

9 decembrie 1859. Lui don Bosco i se pare că «răgazul» a durat îndeajuns. Este timpul să facă o propunere clară tuturor celor mai buni. Îi cheamă pe data de 19 la el în cameră și le vorbește cam așa:

«De multă vreme mă gândesc să fondez un Ordin religios. Acesta este de mai mulți ani principalul obiectiv al eforturilor mele. Papa Pius al IX-lea mi-a lăudat proiectul. Într-adevăr acest Ordin nu se naște acum... Putem spune că voi îi aparțineți deja în spirit. Acum însă trebuie să-l constituim în mod formal, să îi dăm un nume și să-i acceptăm normele. Vor fi înscrși doar cei care, după o matură chibzuință, vor dori să facă legământ de sărăcie, castitate și supunere. Voi ați fost aleși de mine, pentru că vă consider ați să deveniți într-o zi membri efectivi ai Pioasei Societăți ce se va numi în continuare Saleziană... Vă las o săptămână timp să vă gândiți la propunerea mea.»⁵⁹

Primii douăzeci și doi

14 mai 1862. Adunați seara în aceeași cămăruță a lui don Bosco, în fața Crucifixului, «Confrății Societății Sfântului Francisc de Sales» au făcut legământ de sărăcie, castitate și supunere pentru o perioadă de trei ani. Erau 22. Între ei, primii doi salezieni laici, Federico Oreglia di S. Stefano, cavaler, și Giuseppe Gaja, bucătar. Michele Rua, hirotonisit preot deja de doi ani, citea cu voce tare formula consacrată, pe care toți o repetau frază cu frază.

După ce au terminat de rostit profesiunea de credință, don Bosco le-a adresat cuvinte de încurajare privind viitorul, pe care don Bonetti s-a străduit să le reproducă cu fidelitate:

«În vreme ce voi rosteați în fața mea jurămintele voastre de credință, eu juram dinaintea acestei Cruci să-mi dedic întreaga viață Domnului, să fiu gata pentru orice sacrificiu... întru gloria sa măreață și mântuirea sufletelor, și mai cu seamă spre binele tinerelor generații... Dragii mei, trăim vremuri tulburi. Dar nu contează. (...) Cine știe dacă Domnul nu vrea să se folosească de această Societate a noastră pentru a face mult bine Bisericii sale! De acum în 25 sau 30 de ani, dacă Domnul continuă să ne ajute, cum a făcut până acum, Societatea noastră se va răspândi în diferite părți ale lumii și va putea ajunge la o mie de membri» (MB. 7,163). Greșea, din modestie: în 1887 (după 25 de ani) salezienii au ajuns la 972 de membri, și în 1892 (după 30 de ani) la 1636. În 1967 numărul lor era de 22.810.

Imediat după aceea, don Bosco, cu cuvinte foarte simple a trasat programul Ordinului abia înființat:

- să instruiască cu predici oamenii din popor,
- să educe tinerii abandonati,
- să facă școală,
- să scrie și să difuzeze cărți bune,
- să susțină cu toții... demnitatea Pontificelui Roman și a miniștrilor Bisericii

(MB. 7,164).

Secretul pâinilor și al peștilor

În cuvintele scrise de don Bosco în 1848 și în cele pe care le-a rostit pe 14 mai 1862 se află explicația dezvoltării foarte rapide, neobișnuită chiar, a Ordinului Salezian, care îi

⁵⁹ CERIA, *Analele Societății saleziene* I, Torino 1941, p. 30.

amintea monseniorului Fulton Sheen de înmulțirea biblică a pâinii și peștilor. Don Bosco fondase o Congregație care nu “era îndreptată” spre popor, ci “făcea parte” din popor.

Cu tinerii marginalizați ai primei revoluții industriale, cu țăranii crescuți pe un pământ pustiit de războaie și foamete, cu aceste mijloace umane foarte sărace a construit un ordin și a trasat un program perfect adaptate la timpurile de criză ce stăteau să înceapă, potrivite pentru mase, pentru pătura populară ce va fi protagonista noii ere, pentru Lumea a Treia.

Plecând de la stima mare, absolută pe care o avea pentru oamenii din popor, el nu a încercat să-i transforme în niște rafinați, în erudiți nobili, aristocratici, ci a valorificat elementele evanghelice ale căror purtător tradițional este poporul: simplitatea, solidaritatea, puterea de sacrificiu, veselia chiar și zgomotoasă, calitatea omului simplu de a-și împărtăși pâinea cu cei mai nevoiași decât el, puțința de a găsi bucurie în lucrurile mici, de a asculta și de a înțelege, de a se considera mici persoane fără importanță, de a spera într-o lume mai dreaptă pe care să o poată traduce în fapte, cu ajutorul lui Dumnezeu, dar și cu munca propriilor mâini și cu sudoarea frunții.

«Căluții» lui don Bosco

Don Bosco a demonstrat că se poate crea o sfințenie eroică chiar cu elemente sărace și fără cultură; că se poate vorbi cu Dumnezeu plini de praf și de sudoare, după alergări și zbenguieri în curte. Cardinalul Giovanni Cagliero a spus sub jurământ: «Îmi amintesc bine cum unii (*și îl citează pe abatele Tortone, reprezentant al Sfântului Scaun la Torino, și mai putea să-l citeze pe Arhiepiscopul Gastaldi*) vizitând Oratoriul nostru și asistând la recreația băieților, cu jocuri, alergări și sărituri, au zis că don Bosco îi educa pe tineri la întâmplare; alții i-au numit chiar «căluții, ii cavalass 'd dun Bosc». Acești cavalass erau preoții don Rua, don Francesia, don Cagliero, don Albera, don Lasagna, apostol al Braziliei, don Fagnano, apostol al Țării de Foc... și mii alții care acum sunt misionari zeloși, episcopi, arhiepiscopi, parohi, preoți».⁶⁰

Don Bosco s-a simțit din «rasa» săracilor, și a vrut ca Salezienii lui să aparțină tot «acestei rase». Aici stă specificul și măreția lor.

⁶⁰ SACRA RITUUM CONGREGATIO, *Positio super dubio*, Romae 1921, p. 83.

53. Cavour, Napoleon și războiul

Proiectul lui Napoleon și cel al lui Cavour

Pe 26 aprilie 1859 a început «cel de-al doilea Război de Independență».

Napoleon al III-lea, împăratul Franței, i-a promis lui Cavour să aducă în peninsulă o mare armată, care să înfrângă Austria și să-i dea Italiei un nou chip: regatul Piemonte-Lombardia-Veneto la nord, sub conducerea casei de Savoia; regatul Italiei Meridionale condus de un descendent al generalului napoleonian Murat. Statele Pontificale urmau să fie reduse la regiunea Lazio. Papa trebuia să se mulțumească cu atât, și îl numeau «președintele» Confederației Statelor Italiene. Franța era recompensată cu decontarea cheltuielilor militare și concesionarea Nisei (orașul natal al lui Garibaldi) și a provinciei Savoia (ținutul natal al regelui Piemontelui)

Cavour acceptă proiectul lui Napoleon, dar are un alt plan de rezervă: în regiunile centrale și meridionale se află trimișii săi care în acel moment creează condițiile pentru războaie și revoluții în favoarea lui Vittorio Emanuele al II-lea. Italia se va unifica nu într-o confederație sub conducerea Papei, ci într-un regat condus de Vittorio.

Ofensiva fulger a lui Gyulai

Războiul începe cu o ofensivă fulger a austrieilor. Generalul Gyulai, succesorul «eternului» Radetzky, care murise cu un an înainte la vârsta de 92 de ani, încearcă să cucerească Torino înainte de sosirea francezilor. Ajunge la 25 de kilometri de capitală cu cei 160.000 de soldați în marș forțat. La Torino se pregătesc baricadele,.

Dar Napoleon debarcă la Genova cu 150.000 de oameni, și cu ajutorul neprețuit al căilor ferate (pe care Cavour prevăzător pusese să fie construite) încearcă să-și aducă oastea în spatele liniilor inamicului, constrâns să bată repede în retragere.

A avut loc practic o singură bătălie, care s-a desfășurat pe dealurile de la Solferino și San Martino pe 24 iunie. Au participat un rege, Vittorio Emanuele, și doi împărați, Napoleon al III-lea și Franz Josef. Victoria i-a aparținut lui Napoleon, dar pe câmpul de luptă au rămas 30.000 de soldați, în vreme ce alte mii mureau de tifosul care făcea ravagii în trupele franceze.

Trimișii Guvernului piemontez au muncit cu spor lunile acelea. La Parma, Modena și în Regiunea Pontificală cu centrul la Bologna, au avut loc insurecții populare și s-au constituit guverne provizorii filo-piemonteze. Se prăbușea regatul Italiei Centrale, pe care Napoleon îl dorea pentru un principat francez.

Preocuparea cauzată de vastitatea revoltei populare (care afectând și Statele Pontificale își pierduse popularitatea în Franța), pierderile mari de vieți omenești, amenințările Prusiei de a interveni în război, în favoarea Austriei, l-au împins pe Napoleon să-i ofere un armistițiu țării cobeligerante. A fost semnat, fără știința lui Cavour, pe data de 8 iulie, la Villafranca.

Amenințări pentru Oratoriu

Piemontului îi era cedată doar Lombardia, în afara Mantovei. Jocul echivocurilor între Napoleon și Cavour a ajuns astfel la răfuială.

Cavour s-a supărat cumplit. Ar fi trebuit să-i încredințeze lui Napoleon Savoia (asta îl afecta pe Vittorio Emanuele) și Nisa (Garibaldi ar fi devenit cel mai neîmpăcat și violent dușman). Războiul costase 400 de milioane (aproximativ 1500 de miliarde în 1986); o sumă care zguduia din temelii finanțele Statului.

Dar în tumultoasele luni ce au urmat, Toscana, Parma, Modena și Regiunile Pontificale s-au declarat de partea Piemontului. Pe 5 mai 1860, Garibaldi (în fruntea legendarelor «Mii» care de fapt numărau 1150 de oameni) plecă din Liguria pentru a învinge Regatul celor Două Sicilii.

În acel moment, Don Bosco simți cea mai puternică amenințare la adresa Oratoriului său.

54. O «cârțiță» la Vatican

18 polițiști care să supraveghează curțile

După-amiaza zilei de 26 mai 1860.

Don Bosco se află în biroul său. E pe cale să primească în Oratoriu un băiat orfan de tată. Acesta este însoțit de mama sa, o femeie sărmană și palidă, și are o scrisoare de recomandare de la Ministerul de Interne. Don Bosco notează pe marginea scrisorii (așa cum face întotdeauna) «A se ține seama». Solicitarea aceea îi va folosi ca să ceară la rândul lui o subvenție sau pentru a se apăra de vreun atac al guvernului anticlerical. Nici nu bănuiește măcar că un atac extrem de dur se pregătește chiar atunci.

18 gărzi ale securității coboară din câteva trăsuri și inspectează în liniște curțile și scara. Trei funcționari de la Ministerul de Interne intră în biroul lui don Bosco: «Trebuie să vorbim cu dumneavoastră despre o problemă urgentă care vă privește. Avem mandat de percheziție a Oratoriului» (Mă folosesc de relatarea lui Giovanni Bonetti, martor al acelor evenimente, așa cum apare ea în volumul *Douăzeci și cinci de ani de istorie...* pp. 560).

Don Bosco este ușor tulburat, dar nu își pierde sângele rece. Știe că în ziare au apărut știri colportate de persoane apropiate ministrului: se zvonește că don Bosco, don Cafasso, canonicul Ortalda și contele Cays se află în legătură secretă cu Arhiepiscopul Frasoni, aflat în exil la Lyon, și cu cardinalul Antonelli, secretar de stat al lui Pius al IX-lea. Grosolana *Gazzetta del Popolo* «a revelat» chiar faptul că la Valdocco și în alte institute de educație au fost înmagazinate arme în «subsoluri și camere secrete»: se pregătește un război civil cu sume însemnate trimise de Vatican, și tinerii sunt formați ca războinici de gherilă. Toate acestea ar fi menite să dea o contralovitură acțiunii guvernului piemontez în Italia Centrală unde acesta îi detronase pe marii duci și pe principii și părea că încearcă să lichideze Statul Pontifical. (În iunie 1859 un plebiscit a proclamat că regiunea Emilia-Romagna «este anexată regatului lui Vittorio Emanuele II»). Regele a acceptat. Papa a răspuns pe 26 martie 1869 excomunicându-i pe ocupanți. În Franța catolicii se manifestă cu «mare violență» împotriva «uzurpatorilor piemontezi» și îl incită pe Napoleon al III-lea să debarce trupe în Lazio pentru a apăra ultimele domenii ale Papei.

Don Bosco știe că banii, armele, antrenamentele militare de care se vorbește se află doar în închipuirea unor ziariști nepricepuți; dar în același timp e conștient că există scrisori și rapoarte compromițătoare, deși a fost extrem de prudent (nimeni din casă nu e la curent, doar don Alasonatti a văzut o scrisoare cu adresa Vaticanului). Don Bosco știe că descoperirea acestor documente ar însemna sfârșitul Oratoriului său. Guvernul nu a ezitat să-l condamne la domiciliu forțat la Torino, pe cardinalul Corsi, Arhiepiscop de Pisa. Nu ar ezita să procedeze la fel și cu el, în ciuda relațiilor sale la nivel înalt.

Un timbru pontifical în coșul de hârtie

Cu răceală și abilitate, don Bosco își joacă toate atuurile. Știe că are ceva de ascuns, dar e conștient că adversarii săi au și mai multe taine. Scena care urmează (consemnată cu fidelitate de don Bonetti, ce nu cunoaște însă «miezul problemei») pare de pantomimă.

La început, don Bosco cere să i se prezinte un «mandat de percheziție scris» regulamentar, și amenință ca în caz contrar să «pună să se bată clopotele cu putere» împotriva celor ce-i violează domiciliu. Mandatul a fost uitat în biroul Poliției și trebuie să meargă cineva să-l aducă.

Tinerii de la Oratoriu, între timp, au ieșit de la școală sau din ateliere. Văd gărzile în locuri strategice și sunt cuprinși de frică. Tot felul de zvonuri alarmante trec din gură în gură (cum se obișnuiește în astfel de cazuri): îl arestează pe don Bosco, vor închide Oratoriul, ne vor duce la pușcărie. Don Bosco joacă tare pe starea de spirit a băieților profund tulburați: «Frumos lucru! Cu un pluton de gărzi veniți să speriați sute de copii!».

Don Alasonatti, economul însărcinat cu primirea și expedierea poștei, îi spune în taină lui don Bonetti cu o simplitate plină de candoare: «Printre scrisorile primite de don Bosco zilele acestea, e posibil să existe vreuna în care să fie vorba de politică contrară celei pe care o face Guvernul, și dezaprobare față de anexarea regiunii Emilia-Romagna... Un asemenea text... ar fi un pretext îndeajuns pentru emisarii puterii să facă uz de violență împotriva noastră».

Percheziția este făcută cu minuțiozitate. În coșul de hârtii al lui don Bosco se descoperă un timbru al Statului Pontifical. Tot așa în biroul direcției se găsește un «scurt» text autograf al Papei Pius al IX-lea care laudă opera saleziană. Dar nimic mai mult. Don Bosco, cu umor ironic, îi «ajută» pe inspectori să descopere facturile neplătite ale brutarului și măcelarului. Chiar *Gazzetta del Popolo* este nevoită să recunoască eșecul inspecției: «Fiscul a efectuat o percheziție la domiciliul cunoscutului don Bosco, director al unui cuib de fățarnici în Valdocco; se spune că nu au găsit nimic compromițător» (31 mai 1860).

Un butoi gol: e pentru arme?

Paisprezece zile după aceea, inspecția este repetată pe neașteptate. O nouă «pâră» i-a făcut pe cei trei funcționari de la Interne să se întoarcă la Valdocco și mai decizi să găsească ceva. Don Bosco este plecat. Don Alasonatti leșină în timpul unui interogatoriu chinuitor. Din fericire, se dă în oraș de urma lui don Bosco, care revine și poate să domine situația.

Don Bosco își exprimă cu cuvinte dure dezaprobarea față de comportamentul de până atunci al inspectorilor, care își prezintă formal scuzele, apoi obține îndepărtarea gărzilor ce-i sperie pe băieți. După care don Bosco vrea să i se înșiruie toate capetele de acuzație: deținerea unei mari sume de bani trimiși de Papă și de principii detronați de piemontezi, deținerea de arme, contacte cu Papa pentru a conspira împotriva Guvernului.

Cei trei inspectori examinează în amănunt școlile, bucătăria, dormitoare, atelierele, pivnița. Aici un butoi gol le atrage atenția (ar putea să conțină arme). Ceea ce îl impresionează însă pe don Bosco este inspecția școlară: polițiștii încearcă să îi sperie pe tineri și să îi descurajeze pe profesori. Don Bosco înțelege că cine i-a trimis nu crede atât în închipuite depozite de arme sau de bani, ci vrea să bage frica în ei, vrea «să le dea o lecție».

Inspectorii nu reușesc să descopere nimic nici la această percheziție. Dar don Bosco nu este liniștit.

Șapte ore de anticameră

Pe data de 12 iunie, don Bosco adresează o lungă scrisoare Ministrului de Interne, Luigi Farini. Scrie printre altele: «M-am ținut întotdeauna cu desăvârșire departe de politică; nu m-am amestecat nici pro nici contra în chestiunile de actualitate... Am considerat de datoria mea să procedez astfel, convins că un preot poate să-și exercite funcția sacerdotală a carității în permanență și oriunde s-ar afla, indiferent de guvernul la putere».

Dar ziarele continuă să-l atace pe don Bosco. «Răuvoitorii – scrie don Bonetti – făceau totul să monteze Guvernul împotriva noastră cu calomniile lor nerușinate pe care le împrăștiau peste tot. Era de temut că acesta va ordona în curând închiderea Institutului și împrăștierea

noastră». Don Bosco este neliniștit și încearcă cu îndârjire să obțină o audiență între patru ochi cu Ministrul de Interne.

Îi este acordată de abia pe 14 iulie (Garibaldi și «Mia» sa au cucerit Palermo și sunt pe cale să ocupe întreaga Sicilie). Don Bosco merge la minister însoțit de clericul Giovanni Cagliero, căruia îi mărturisește: «Domnii aceia de la Minister au o mare dorință să distrugă Oratoriul, dar n-or să reușească. Au de-a face cu cineva mai puternic decât ei, cu Sfânta Fecioară care o să le zădărnicească planurile».

Fac șapte ore de anticameră. Apoi li se spune că audiența a fost amânată pe a doua zi. Don Bosco se întoarce, însoțit de astă dată de clericul Giovanni Battista Francesia. Ministrul Farini îl primește. Îi spune fără ocolișuri: «Atâta vreme cât Sfinția Voastră v-ați ocupat de sărmanii băieți, ați fost întotdeauna idolul autorității guvernamentale, dar de când ați lăsat caritatea pentru politică, noi trebuie să stăm cu ochii în patru la fiecare pas pe care-l faceți». Și înșiruie sec toate «faptele» atribuite lui don Bosco. Nu bani tezaurizați, nici puști înmagazinate în lăzile din pivniță, ci «corespondență cu dușmanii patriei... Relații politice cu Iezuiții, cu Arhiepiscopul Fransoni și cu Cardinalul Antonelli».

Don Bosco reacționează cu calm. Nu neagă legăturile de care este acuzat, dar le justifică drept un lucru normal pentru un preot cu Superiorii săi:

«Nu cunosc nici măcar sediul Iezuiților din Torino. Cu monseniorul Fransoni și cu Sfântul Scaun nu am mai avut alte relații în afara celor pe care un sacerdot trebuie să le aibă cu Superiorii săi ecleziastici, în ceea ce ține de sfânta lor menire».

Întâlnirea cu Cavour

În acel moment, scrie don Bonetti, intră în biroul lui Farini, ca «din întâmplare» Președintele Consiliului, Camilo Cavour. Don Bosco a fost multă vreme prietenul acestuia și s-a bucurat de protecția sa. «Domnule Conte – îi spune – vor să distrugă institutul din Valdocco pe care l-ați vizitat-o în atâtea rânduri, aducându-i laude și daruri».

«Fiți liniștit, dragă don Bosco – răspunde Cavour –. Noi doi am fost întotdeauna prieteni. Ați fost însă înșelat de unii care au abuzat de inima voastră bună și au vrut să vă atragă într-o politică cu consecințe dramatice».

Cavour și don Bosco înțeleg foarte bine despre ce este vorba. Fiecare «știe că celălalt știe», dar au interesul să nu intre prea mult în detaliu. Contele nu poate să vorbească deschis despre intrigile secrete pe care el le țese în Italia Centrală împotriva Papei, în vreme ce Garibaldi înaintea spre sud, și preotul nu poate să recunoască deschis că este la curent cu aceste intrigi și că este de datoria lui să-i înștiințeze pe cei ce pot să aibă de suferit din pricina lor.

După multe vorbe cu întorsături subtile, don Bosco își joacă ultima carte, ce poate însemna viața sau moartea pentru opera sa salesiană: «Credeți domnule Conte că don Bosco este un conspirator, un dușman al patriei?». Cavour cedează și îl antrenează și pe Ministrul de Interne în atitudinea sa ce salvează Oratoriul: «Nu. Am văzut întotdeauna în dumneavoastră un gentilom. Și înțeleg prin asta că de acum înainte nu veți mai avea necazuri și veți fi lăsat în pace» (CL, p. 625).

O foaie de hârtie și multe implicații

Implicațiile întâlnirii de mai sus au fost clarificate și prin contribuția decisivă a lui Francesco Motto, care căutând sistematic în fondurile Arhivei Secrete a Vaticanului a putut «recupera un text autograf inedit al lui don Bosco, pe cât de neașteptat, pe atât de important

pentru istorie... Este vorba de doar două pagini nedate» scrise în ianuarie 1859, pe o simplă foaie de hârtie. Don Bosco îi transmitea Papei: «Cavour manifestă bunăvoință... Dar este înconjurat de persoane nepotrivite care îl conduc cine știe în ce direcție... Mă folosesc de această ocazie pentru a-i spune Sanctității Voastre ceva ce mă preocupă. Din anumite documente pe care le-am avut în mână, am aflat în numeroase rânduri că unii răuvoitori vor să se infiltreze la Civitavecchia, Ancona și Roma. Scopul ar fi să promoveze idei revoluționare ce-ar urma să fie puse în practică pe la sfârșitul lunii martie» (MOTTO).

Printre politicienii care se declară fideli Papei la Torino, don Bosco are mulți prieteni. Ei sunt la curent cu toate intrigile ce se țin pentru a-i răpi Papei Statul Pontifical. Ca exemplu (și acest lucru se află astăzi în cărțile de istorie) ei știu că Massimo d'Azeglio a mers la Roma în februarie 1859, pentru a-i duce Principelui de Galles colanul Annunziata în numele lui Vittorio Emanuele al II-lea. Sub această «acoperire» a primit de la Cavour misiunea secretă de a promova și organiza răscularea Italiei Centrale împotriva Papei. Ei mai știu că La Farina a organizat o vastă rețea de comitete gata se ridice poporul împotriva Papei la chemarea «Trăiască Italia și Vittorio Emanuele».

Lui don Bosco i s-au făcut multe confidențe despre această stare de lucruri, adresându-i-se rugămintea să o facă cunoscută «celor în drept». Ca preot fidel Papei, don Bosco a considerat de datoria lui să-l informeze pe Suveranul Pontif despre toate acestea cu ajutorul unor persoane de încredere ce călătoreau la Roma (canonicul Sossi, marchizul Scarampi), sau prin «valiza diplomatică» a abatelui Tortone, însărcinatul cu afaceri al Sfântului Scaun pe lângă guvernul de la Torino.

Așa a făcut să-i parvină Papei biletul sus-menționat în ianuarie 1859, și o depeșă datată 9 noiembrie 1859 în care critică comportamentul guvernului piemontez în provincia Romagna (cea de care se temea candid don Alasonatti să nu fie găsită la percheziție?), precum și o altă scrisoare datată 23 aprilie 1860.

Spioni la Vatican

Dacă don Bosco avea la Torino prieteni politicieni fideli Papei, guvernul piemontez avea cu siguranță «spioni» în birourile de la Roma. De acolo a plecat fără doar și poate informația că don Bosco «conspiră și țese intrigi politici, ducând o activitate susținută de spionaj». Așa s-au dezlănțuit perchezițiile.

Frecvente aluzii la «raporturile cu cardinalul Antonelli» duc la concluzia că Farini și Cavour cunoșteau conținutul scrisorilor trimise de don Bosco la Roma.

În mâinile unui om rigid ca Farini, ele puteau reprezenta închiderea Oratoriului (și de asta se temea don Bosco). În mâinile lui Cavour, nu. Acestui «mare vulpoi» i se părea mai potrivit ca vâlul discreției să acopere în mod oportun totul: mesajele lui don Bosco, cât și propriile misiuni secrete încredințate lui d'Azeglio și La Farina. Dacă era să fie acuzat cineva de conspirație și spionaj, acest «cineva» nu putea fi doar don Bosco.

Contele i-a dat deci de înțeles preotului din Valdocco că știa totul, dar i-a dovedit din nou încrederea sa. Pentru el don Bosco era în continuare un preot bun: fidel față de tinerii săraci și credincios Papei. (I se putea pretinde unui preot bun să nu fie așa?).

Și apoi, Contele știa că alte evenimente de o uriașă importanță se întrezăreau la orizont. După cucerirea Siciliei, Garibaldi va pătrunde în Peninsula și va înainta repede spre Nord. Cu pretextul de a-l opri, în lunile următoare, Marcia și Umbria (părți importante ale Statului Pontifical) vor fi ocupate de trupele piemonteze. Și scrisorile lui don Bosco nu erau de ajuns pentru a opri armata regelui.

55. Între politicieni și episcopi exilați

Un teanc pentru fiecare parlamentar

Don Bosco îi știa pe politicieni.

Se duse de nenumărate ori să-i caute în birourile lor, pentru a cere o subvenție și pentru a oferi o rugăciune sau o binecuvântare. Între formule de politețe sau expedieri grăbite, el avusese ocazia să-și facă o părere despre ei ca persoane.

În 1857, cufundat în datorii de 60 de mii de lire (aproximativ 250 de milioane în 1986), don Bosco a inventat o nouă loterie și a trimis tuturor deputaților și senatorilor (proclericali, moderați sau antiecleziastici) câte un teanc de 20 de bilete de o jumătate de liră unul. Sunt interesante de citit însemnările lui rapide în dreptul numelui fiecăruia.

Maiorul Raffaele Cadorna (viitorul cuceritor al Romei și tatăl lui Luigi Cadorna, mare general în Primul Război Mondial) refuză toate biletele. Lorenzo Valerio, un anticlerical convins, le acceptă și le plătește. Tot așa marchizul Beaugerard, bătrânul pedagog al lui Carlo Alberto. Avocatul Angelo Brofferio, un alt faimos mâncător de preoți, îi trimite două lire și îi restituie 17 bilete. Faimoșii Terenzio Mamiani și Lorenzo Pareto le acceptă și le plătesc. Conte de Revel (căruia don Bosco, din zel catolic i-a trimis 50 de bilete) îi trimite 10 lire și îi înapoiază 30 de bilete. Generalul La Marmora, ministrul de Război care l-a arestat personal pe Arhiepiscopul Frasoni, plătește 40 de bilete și trimite cuvinte de laudă pentru «cel ce promovează curățenia morală a tinerimii abandonate». Ministrul de Interne Rattazzi, ce-a sprijinit «legea călugărilor» prin care au fost suprimate 35 de Ordine Monastice în Piemont (dar în același an îi sugera lui don Bosco modul «cel mai sigur» de a fonda Congregația Sileziană), plătește 200 de lire pentru 400 de bilete pe care le înapoiază pentru ca don Bosco să poată să le mai vândă o dată. Își însoțește gestul cu câteva rânduri scrise: «Folosind această loterie pentru o nouă manifestare a carității filantropice ce vă caracterizează, don Bosco, vă rog să primiți biletele și darul pe care vi-l aduc, ca o nouă dovadă a interesului meu pentru propășirea operelor caritabile». Dintre 124 de deputați și senatori, 73 acceptă biletele și 51 le resping. (ST 3,99; 420).

Când miniștrii au glumit cu don Bosco

Chiar și politicienii (cum se poate deduce din rândurile de mai sus) îl cunoșteau pe don Bosco.

Ministrul de Justiție Paolo O. Vigliani, după cucerirea Romei (1870), în momentul poate cel mai neplăcut al opoziției dintre Stat și Biserică, îi scrie: «(...) dacă tot Clerul ar fi animat de sentimentele prudente și moderate pe care le aveți, întru totul demne de un sacerdot virtuos și de un bun supus, dumneavoastră și cu mine ne-am bucura de bunele roade ale respectului reciproc și ale adevăratei concilieri între Biserică și Stat. Promovați această propagandă înțeleaptă și faceți miracolul unui consens pe care unii neîncredători îl consideră imposibil. Fie ca Cerul să binecuvânteze în continuare multe dumneavoastră opere de caritate și să le facă să prospere, ținându-vă sănătos spre binele Bisericii și chiar al Statului» (cit. în MOTTO, *Cercetări Istorice Saleziene*, ianuarie-iunie 1987, p.5).

Don Bosco comentează: «Ministrul Vigliani avea mare încredere în mine... deși știa că eu sunt mai catolic decât Papa» (MB. 12,422).

În 1876 vine la guvernare «stânga» lui Depretis, Zanardelli, Crispi. În relațiile dintre Stat și Biserică, ea este și mai intransigentă decât guvernele anterioare. Dar cu acești *lideri* de

stânga, don Bosco are o ocazie unică pentru a face cunoștință: inaugurarea căii ferate Torino-Ciriè-Lanzo.

Întâmplarea pare banală astăzi. Pare chiar greu de crezut că pentru aceea cale ferată de dimensiuni reduse s-au deplasat de la Roma Primul Ministru Depretis, ministrul de Interne Giovanni Nicotera, cel al Lucrărilor Publice Giuseppe Zanardelli, mulți senatori, deputați și notabilități. Dar ei mai credeau încă în marele proiect financiar englezo-francezo-italian de a face din Peninsula Italiană traseul cel mai avantajos pentru mărfurile ce călătoreau din Orient: Suez, portul Brindisi, căile ferate italiene, galeria Frejus, drumurile franceze. Torino, potrivit aceluia proiect, trebuia să câștige o poziție proeminentă, ca ultimă escală italiană înainte de Frejus și în consecință nod internațional de importanță strategică. Văile din preajma orașului căpătau la rândul-le o importanță strategică, ca rezervoare ce alimentau acest mare drum internațional.

În vreme ce proiectul se afla în faza de definitivare, au fost lansate pe apă primele vapoare cu aburi, ce-au înlocuit navele cu pânze, făcând ca transportul maritim să devină mai avantajos decât cel pe calea ferată. Astfel tronsonul Torino-Ciriè-Lanzo a devenit unul secundar, fără multă importanță.

Dar pe 6 august 1876, nu se poate încă prevedea evoluția ulterioară a lucrurilor și la Lanzo, pentru inaugurare, vine toată crema politicianilor națiunii. Vicarul de Lanzo, teologul Federico Albert, stropește cu apă sfințită locomotiva, și imediat după aceea, politicienii merg la Colegiul ce este de zece ani în custodia Salezienilor lui don Bosco. La intrare sunt întâmpinați de liceenii și de orchestra din Valdocco, cu un zgomotos bine ați venit, după care urmează recepția.

Este mai păcătos ministrul de Interne sau cel al Lucrărilor Publice

Timp de mai mult de o oră, don Bosco stă în mijlocul miniștrilor, vorbește și glumește cu ei. Senatorul Ricotti spune sus și tare că don Bosco este un om foarte de treabă, dar are două defecte: formează prea mulți preoți și prea mulți profesori. Apoi deputatul Ercole i-a făcut pe toți să se simtă prost întrebându-l pe don Bosco dacă este mai păcătos Nicotera (foarte vorbăreț în ziua aceea) sau Zanardelli (taciturn și posomorât). În jurul acestei chestiuni stântenitoare încep să se întreacă toți în glume și vorbe de duh. Don Bosco iese din încurcătură spunând că «aparențele de multe ori înșală», și el crede că «amândoi sunt adevărați gentilomi».

Atunci când petrecerea ia sfârșit, don Bosco le spune salezienilor săi: «*Există o zicală: dați Cezarului ce-i al Cezarului*. Chiar asta am făcut. Am adus osanale autorității constituite. În plus am obținut, sper eu, alte avantaje. Cred că acești domni n-or să mai fie dușmani așa de neîmpăcați ai preoților. Dându-și seama că îmi ofer inima pe tavă, vor înțelege că mulți alți preoți nu doresc altceva decât binele comunității. Eu cred că pe patul de moarte, cu toții vor să aibă un preot la căpătâi» (MB. 12,423; STELLA în «Stampa Sera» 9.8.1976, p.3).

Faptul că don Bosco îi cunoaște pe politicieni, și aceștia pe el, precum și stima foarte mare pe care o are Papa față de el chiar de la prima întâlnire, îl pune pe preotul din Valdocco în situația ideală de a deveni un mediator privat, de mare încredere, tăcut, în acei ani dificili pentru raporturile dintre Stat și Biserică.

Francesco Motto, care a studiat această perioadă cu răbdarea unui «speolog al arhivelor», scrie: «Voi lăsa altora sarcina unei lupte deschise, (...) de la apărare la ultragiu (...). El a luptat pentru a salva ceea ce se putea salva, dincolo de divergențele de principiu». Și mai departe: «Forța *politicii* lui a fost aceea de a *nu face politică*», adică de a căuta să facă bine cu modestie, lealitate, fără subterfugii și partipriuri» (MOTTO).

Închisori, deportări, exil pentru 79 de episcopi

Cucerirea Statelor Pontificale a determinat foarte mulți episcopi și preoți să protesteze în scrisori sau de la amvon. Extinderea «legii Rattazzi» (prin care se suprimau ordinele religioase și li se sechestrău bunurile) în orice regiune cucerită sau anexată la Regatul Italiei a reînnoit corul protestelor. Din amvonuri și în scrisori episcopale, Guvernul era definit ca «o bandă nelegiuită de hoți».

Reacția Statului nu s-a lăsat așteptată.

În Nord a fost făcut prizonier vicarul orașului Milano și ultragiați episcopii din Bergamo și Brescia.

În Italia Centrală au fost judecați și condamnați la închisoare sau la pedeapsa cu deportarea cardinalul Corsi din Pisa și episcopii de Parma, Piacenza și Guastalla. A fost închis vicarul general al Boloniei. Cardinalul De Angelis di Fermo a fost arestat și dus la Torino. Alți doi cardinali, Antonucci din Ancona și Morichini din Iesi, au fost condamnați la domiciliu forțat în casele lor. Alți opt episcopi au fost agresați.

În Italia meridională au fost încarcerați sau îndepărtați din sediile lor mai bine de șazeci de episcopi. (cfr. MASSE, *Cazul de conștiință al Risorgimentului italian*, p. 342).

Un episcop în exil la Oratoriu

În mai 1866, băieții din Valdocco l-au văzut venind la Oratoriu pe episcopul de Guastalla, monseniorul Pietro Rota. Fusese deportat la Torino cu domiciliu forțat «pentru intrigi politice împotriva regatului Italiei». Don Bosco i-a ieșit în întâmpinare cu șapca în mâini, și nu știa ce să facă: cum primești un episcop? Dar monseniorul Rota l-a scos din impas spunându-i: «Dumneavoastră nu primiți oameni săraci și abandonați? Iată unul dintre ei. Considerați-mă un biet orfan și dați-mi puțină mângâiere, așa cum le-ați da lor». S-a mulțumit cu o cameră mică. «Ne minunam să-l vedem cum se spovedea cu don Bosco la fiecare opt zile – își amintea don Bonetti –, se așeza în genunchi așteptându-și rândul la fel ca tinerii noștri. Prima oară toți au vrut să-i cedeze locul, dar el s-a așezat într-un colț și a stat nemișcat până ce toți au terminat să se mărturisească».

A rămas până în octombrie, când s-a putut întoarce la dioceza sa. La Oratoriu nu stătea degeaba. Își petrecea timpul împărtășind, făcând catehism cu tinerii, miruind. Întors la Guastalla, i-a mulțumit în mod public lui don Bosco printr-o scrisoare deschisă adresată ziarului *Unitatea Catholică* din Torino. Iat-o: «Nu pot și nu trebuie să tac în privința acestui om nemaipomenit, incomparabil, ce m-a primit în casa sa, m-a tratat cu bunăvoință și generozitate, m-a luminat cu zelul și caritatea sa, care se manifestă deplin în Oratoriul său. Cele șapte, opt sute de tineri, majoritatea ridicați din mizerie, educați în spirit umanist, litere și artă, și mai ales în frica de Dumnezeu, acei preoți și clerici, dedicați educației tinerilor, care duc o viață mai severă decât călugării înșiși, Casa ce primește la sânul ei o familie nemărginită, toate sunt minuni făcute în zilele noastre de don Giovanni Bosco» (cfr. CL 730).

În această perioadă potrivnică, invitat de Papă și de Guvern, don Bosco și-a început activitatea de mediator. Nu a fost nici singurul nici principalul exponent al activității duse pentru încheierea păcii între Stat și Biserică. Dar a făcut pentru acest obiectiv tot ce-i stătea în putere. Și a muncit nu ca «un Garibaldi al Vaticanului», cum l-a denumit un ziar cu ironie anticlericală, ci ca o furnică neobosită, care face totul pentru a salva ce se poate salva într-un furnicar cuprins de vijelie.

Acestei acțiuni a lui don Bosco, necunoscută istoricilor și în parte, până de curând, negată chiar de mediile saleziene, Francesco Motto i-a dedicat optzeci de pagini de condensată analiză istorică, după o muncă lungă și laborioasă de cercetare în Arhiva Secretă a

Vaticanului. Din minuțioase și aride citate încrucișate se dezvăluie periplul muncii silențioase a lui don Bosco. După lectura studiului lui Francesco Motto pot să rezum datele principale.⁶¹

⁶¹ Francesco Motto mi-a pus cu amabilitate la dispoziție manuscrisul său cu titlul «Acțiunea mediatoare a lui don Bosco între Stat și Biserică în timpul pontificatului lui Pius al IX-lea».

56. Episcopi pentru Italia

Misiunea Vigezzi

Cu un titlu de efect, *Patimile lui Cristos în Biserica sa*, în 1864 ziarul *Unitatea Catolică* oferea cititorilor săi această imagine a Bisericii italiene: 13 episcopi judecați și recunoscuți inocenți; 5 episcopi aduși cu forța la Torino, între care cardinalii de Pisa și Fermo; 16 episcopi morți de inimă rea; 43 de episcopi în exil, între care cardinalii din Neapole și Benevento; 16 episcopi desemnați, care nu-și puteau lua în primire posturile.

Un ziarist de la cotidianul *Perseverența* din Milano, se întreba plictisit: «La urma urmei, cui îi pasă că diocesele sunt goale de episcopi». «Don Bosco nu ar fi ezitat să răspundă: mie și tuturor celor interesați de mântuirea sufletelor» – scrie Motta. Diocezele fără episcopi însemnau seminarii lăsate de izbeliște, parohii neîndrumate, tineri preoți dezorientați, inițiative catolice în dezintegrare progresivă.

În vara anului 1864, trecând peste orice resentiment, Papa îl invită personal pe Vittorio Emanuele al II-lea să deschidă tratativele cu privire la această problemă spinoasă dar vitală.

Prima invitația adresată lui don Bosco de a se pune în contact cu guvernul vine din partea Papei în februarie 1865. Trebuie să vadă dacă este posibilă rezolvarea situației celor nouă diocese din Piemont și opt din Sardinia, rămase fără episcop. Intermediarul oficial al guvernului italian este Saverio Vigezzi. Punându-se de acord cu acesta și cu don Manacorda (un alt om de încredere al lui Pius al IX-lea), don Bosco are contacte cu Primul Ministru La Marmora și cu Ministrul de Interne Lanza.

După cinci luni de tratative prudente «singurul rezultat obținut – scrie Motta – a fost sentința favorabilă a guvernului italian în vederea reîntoarcerii la sediile lor a episcopilor absenți», respectiv a celor care nu fuseseră condamnați. Nu a fost puțin.

Misiunea Tonello

În 1866 a avut loc al treilea Război de Independență. «Costurile totale s-au apropiat de 600 de milioane de lire», scrie Clough (*o.c.* p.56). Adică aproximativ 1500 de miliarde în 1986.

Bettino Ricasoli, din nou Prim Ministru, îi scria prietenului său Bon Compagni: «Eu fac posibilă reîntoarcerea în sânul familiei a celor ce au fost îndepărtați din motive politice. De ce nu aș face același lucru pentru episcopi? Cine ar putea justifica o atât de mare nedreptate, dacă doar episcopii ar fi ținuti în continuare departe de diocesele lor? Așadar eu am început să îndepărtez obstacolele din calea revenirii lor».

Mai exista însă un punct sensibil și insurmontabil: episcopii trebuiau să jure credință unui Stat pe care Sfântul Scaun îl considera «uzurpator».

Papa, aflând de bunele intenții ale lui Ricasoli, l-a înștiințat că era dispus să primească «cu brațele deschise» pe orice reprezentant trimis la tratative.

Pe 1 decembrie, guvernul italian l-a însărcinat cu această nouă misiune pe profesorul Michelangelo Tonello.

«În timp ce la Roma se puneau la cale întrunirile bilaterale – scrie Motta – don Bosco plecă la rândul său la Florența. (...) Bettino Ricasoli îl invită la Palatul Pitti... Suntem îndreptățiți să presupunem că Primul Ministru era la curent fie cu intervenția lui don Bosco în timpul misiunii Vigezzi, fie cunoștea influența «educatorului» din Torino la Vatican. Astfel se poate considera că Ricasoli l-a rugat pe don Bosco să facă în așa fel încât să reducă rigiditatea

preoților de la Vatican. Sarcina încredințată lui don Bosco era să «calmeze spiritele, să refacă consensul, să diminueze contrastele și temerile»... «Nimic nu era mai pe placul lui (*don Bosco*)... A acceptat imediat invitația lui Ricasoli... privind desemnarea candidaților pentru posturile vacante de episcopi».

Călătoria lui don Bosco la Roma (vreme de două luni: ianuarie și februarie 1867) este descrisă cu mult pitoresc de Francesia într-o carte. Dar Motto face rareori referință la ea fiind partizanul unei documentații mai riguroase.

«Don Bosco ajuns la Roma a fost găzduit în casa contelui Vimercati. Îl aștepta un teribil “tur de forță” compus din vizite, predici, mărturisiri, binecuvântări ale bolnavilor, întâlniri la toate nivelurile... Adusese cu sine numeroase documente pentru a obține mult dorita aprobare de înființare a Societății Saleziene».

Geanta sa și cea a secretarului său, don Francesia, conțineau acele străni pașapoarte cu care don Bosco intra pretutindeni: teancurile de bilete de loterie pentru finanțarea bisericii Mariei Ajutătoarea (de care voi vorbi în capitolul 58). În câte medii politice nu a intrat don Bosco arătând biletele de loterie și îndepărtând astfel privirile curioase ale ziariștilor?

«Tonello și don Bosco au făcut totul pentru a ascunde contactele lor personale, ajungând chiar să nu se salute atunci când se întâlneau pe stradă ori chiar în incinta palatelor de la Vatican».

Voi semnala principalele evenimente.

Don Bosco sosește la Roma pe 8 ianuarie, după o călătorie obositoare de 30 de ore cu trenul. Îl întâlnește imediat pe Tonello, prevenit de o telegramă de la Ricasoli: «Faceți în așa fel să vă întâlniți cu don Bosco». «Probabil că de la prima întrevvedere (*Tonello*) i-a cerut lui don Bosco părerea atât în ceea ce privește lista persoanelor eligibile pentru posturile vacante de episcopi, ce-i fusese trimisă de la Florența pe data de 2 ianuarie, cât și nota privitoare la dioceseze ce trebuiau luate imediat în considerație».

Pe data de 9 ianuarie, don Bosco este primit în audiență de Cardinalul Antonelli, Secretar de Stat. În 10 ianuarie, Tonello și Antonelli se întâlnesc. Sunt de acord în toate privințele, exceptând recunoașterea Guvernului italian de către Sfântul Scaun. Au loc discuții fără sfârșit, pline de întorsături subtile și pedante.

O zi după aceea, don Francesia aduce la Vatican o scrisoare din partea lui don Bosco. În zilele următoare don Bosco se întâlnește cu Tonello, cu cardinalul secretar de Stat și este primit de Papă.

Compromisul la care s-a ajuns cu greu este comunicat Guvernului de la Florența, ce-și dă acordul pe 29 ianuarie.

Începe «baletul» atribuirii diocazelor. Fiecare nume de pe listă trebuie să corespundă unei diocese și repartitia să fie pe placul guvernului, Sfântului Scaun și celui interesat. Un fel de joc al cuvintelor încrucișate fără un plan prestabilit. În acest rebus «don Bosco își folosește toate atuurile pentru a înlătura neîncredere reciprocă, a împrăștiă bănuielile, a propune soluții și a reduce consecințele greșelilor politice».

Dar munca lui don Bosco nu se limitează la repartitia diocazelor. «Cu câteva zile înainte don Bosco îi încredințase cardinalului Antonelli o listă de nume pentru sediile vacante. Și această listă a trecut ulterior în mâinile lui Tonelli, după care a fost preluată de Ricasoli... O dovadă sigură este aceea că Tonelli scria: “Între timp (*cardinalul Antonelli*) mi-a trimis o notă pe care o anexez ... cu nume de persoane cunoscute Sfântului Scaun ce pot fi propuse pentru postul de episcop... Consider că merită reținut faptul că pentru Piemont numele i-au fost sugerate de preotul torinez don Bosco”».

În nota încredințată de cardinal lui Tonello, pe locul al doilea figurează «canonicul Gastaldi din Torino».

Pe 22 februarie, în colocviu secret, Papa anunță 17 nume de Episcopi în Italia. Don Bosco părăsește Roma cinci zile mai târziu. «Nu a putut decât să se bucure de acele numiri – notează Motta –. Atât Sfântul Scaun cât și Guvernul de la Florența au fost de acord cu propunerile lui».

Îl mângâia afecțiunea pe care i-o arăta Sfântul Părinte, cardinalul Antonelli și alți prelați romani precum și numeroși episcopi propuși de el care au considerat de datoria lor, o dată numiți în funcție să-i mulțumească venind personal la Oratoriul din Valdocco. Din Aosta, Saluzzo, Alba, Milano mai mulți înalți demnitari au venit să-l întâlnească, astfel că – după cum îi scria don Angelo Savio cardinalului Oreglia pe 14 iunie al acelui an – «în câteva zile ne-au vizitat casa zece Episcopi».

«Spărtura» de lângă Poarta Pia

Ultimul contingent al garnizoanei franceze care apăruse Roma de înflăcăările garibaldine și de pretextele guvernamentale s-a imbarcat la Civitavecchia pe 10 august 1870. Acum orașul etern era lipsit de apărare în fața trupelor italiene adunate la granița toscano-umbrică. Ultimul apărător al Romei, Napoleon al III-lea era angajat într-un război pe viață și pe moarte cu Prusia și avea nevoie de fiecare soldat al său.

Din 30 august până pe 2 septembrie s-a dat bătălia de la Sedan. Prusacii conduși de von Moltke au pus pe fugă armata franceză. S-a împrăștiat zvonul că însuși Napoleon a căzut prizonier și că în Franța imperiul a fost înlocuit cu Republica. Guvernul italian i-a ordonat generalului Cadorna să ocupe Roma. Provincia Lazio a cedat fără luptă. Chiar în privința Romei, Papa Pius al IX-lea dorea evitarea cu strășnicie a oricărei vărsări de sânge. Ținea doar ca violența cu care i se lua puterea asupra capitalei Statului Pontifical să fie evidentă pentru toți catolicii lumii. De aceea el a ordonat închiderea și zidirea tuturor porților de acces în cetate.

Generalul Cadorna a așteptat câteva zile ca în interiorul Romei să se dezlănțuie acele «răzmerițe populare» ce-ar fi putut justifica intervenția sa «pacificatoare». Dar oamenii au stat liniștiți. Nici unul nu s-a răzvrătit împotriva Papei, nimeni nu a manifestat cu ardoare în favoarea lui Vittorio Emanuele. Atunci Cadorna a dat poruncă să se tragă cu tunurile. Prima lovitură de tun a răsunat la orele cinci și un sfert pe 20 septembrie. A fost dărmată o porțiune de zid lângă Porta Pia, și prin această «spărtură» au intrat bersalierii. Pe cupola Catedralei Sfântul Petru, Pius al IX-lea a cerut înălțarea steagului alb al capitulării. După mai mult de o mie de ani Roma papală înceta să mai existe.

Pe 12 octombrie a fost organizat «plebiscitul popular», favorabil puterii (ca întotdeauna). Șapte zile mai târziu rezultatul era acceptat de Vittorio Emanuele, care anexa Roma la regatul Italiei. Papa a declarat că «se consideră prizonier».

Lumea întreagă a fost profund impresionată. Pentru numeroși dușmani ai Bisericii și pentru foarte mulți preoți, aceasta a părut să fie ultima bătălie. Dar în decursul istoriei preoții au dat ades «ultima luptă», au pierdut-o, și Biserica a continuat să trăiască. Așa s-a întâmplat și de data asta.

Problema repartiției scaunelor episcopale vacante era încă de actualitate. Sfântului Scaun îi plăcea profund să aleagă episcopi care trebuiau să jure credință unui guvern ce ocupase Roma cu forța. Cu atât mai mult cu cât acești episcopi erau nevoiți să ceară aprobarea guvernului pentru a-și lua în primire dioceseze. Dar și să lași parohiile fără Episcopi era o adevărată tragedie.

Ultima misiune a lui don Bosco

În iunie 1871, primul ministru Lanza l-a invitat pe don Bosco la Florența. Acesta plecă din Torino pe data de 28. După două întrevederi, urmate amândouă de ședințe ale Consiliului

de Miniștri, don Bosco și-a urmat drumul spre Roma unde a fost aproape imediat primit de Papă.

Pe 4 iulie don Bosco s-a întors la Torino. «Papa – scrie Motto – îi dăduse sarcina să întocmească o listă de preoți eligibili pentru episcopat, sau, mai bine spus, să adune informații privitoare la eventualii candidați. Atunci Don Bosco a luat contact prin scrisori cu episcopii, vicarii generali și capitulari, cu preoții din Piemonte, Liguria și din alte diocenze. Pe la sfârșitul lui august a reunit un număr de sacerdoți în casa contesei Gabriella Corsi la Nisa Monferrato. Spera să verifice candidaturile pe care urma să le indice Sfântului Scaun».

Pe 21 august Pius al IX-lea i-a trimis o scrisoare lui Vittorio Emanuele II, în care îl informa că urma să numească în scurtă vreme episcopi pentru diocenzele vacante. Regele se afla la vânătoare în Valsavaranche, și cardinalul Antonelli a încredințat scrisoarea Papei însărcinată cu afaceri al Sfântului Scaun la Torino, abatele Tortone, cu invitația «de a se sfătui cu don Bosco asupra modului celui mai convenabil și mai rapid cu putință pentru ca respectiva scrisoare să ajungă în siguranță în mâinile Înaltului Personaj».

Regele a primit scrisoarea Papei pe 31 august și i-a dat-o primului său ministru Lanza. Pentru a nu se găsi în fața unor liste «nepotrivate», Lanza i-a telegrafiat de urgență prefectului orașului Torino: «Dacă preotul don Bosco se află în oraș chemați-l cu rugămintea să vină cât mai repede la Florența pentru a sta de vorbă cu mine în privința unei afaceri cunoscută de amândoi. Aștept răspuns – G. Lanza».

Don Bosco tocmai conducea Exercițiile Spirituale ale salezienilor din localitatea torineză Lanzo. Don Berto, secretarul său, a spus sub jurământ în timpul procesului de canonizare:

«M-a invitat... să-l însoțesc la prefectul din Torino... Întors din audiența avută cu acesta, mi-a spus: - Știi despre ce este vorba? Primul Ministru Lanza mă cheamă la Florența... pentru a discuta numirea Episcopilor în diocenzele vacante din Italia... Pius al IX-lea mi-a ordonat să întocmesc o listă cu candidați potriviți pentru această funcție... Îmi pare totuși rău că plec chiar în seara asta... când trebuie să începem Exercițiile Spirituale și Directorii diferitelor Institute au fost deja anunțați. Dar binele Bisericii este mai presus decât orice, chiar mai presus decât binele Congregației. Voi pleca în seara aceasta cu trenul de șapte, voi călători toată noaptea, și mâine voi fi la Florența la minister».

Un rând cât zece ani de amărăciune

«Din ceea ce putem bănuși, președintele consiliului trebuie că l-a rugat pe don Bosco să facă presiuni asupra organelor în drept de la Vatican ca episcopii să fie aleși cu precădere din rândul preoților moderați. (...) Don Bosco avea cu siguranță asupra sa lista cu numele preoților despre care adunase referințe optime. (...) Având asigurări certe în privința disponibilității guvernamentale, don Bosco s-a îndreptat neîntârziat spre Roma. (...) A fost primit în audiență de Papă și de cardinalul Secretar de Stat. Le-a vorbit despre rezultatul întrevederii sale la Florența cu Primul Ministru... În *Memoriile Biografice* se arată că don Bosco a supus atenției Papei o listă cu nume și au stabilit împreună sediile unde să fie trimiși cei aleși. (...) Arhiva secretă a Vaticanului ne-a restituit intacte patru prețioase foi autografe ale lui don Bosco. Acolo putem citi: «După ce am cântărit bine lucrurile în fața Domnului și m-am rugat să-mi fie vederea clară, cred că pot propune ca modele de viață pastorală: 1. Bottino Gio. Battista Teolog canonic al Mitropoliei... 2. Fissore Celestino... (urmează *alte șase nume, apoi*) Monsenior Gastaldi, episcopi de Saluzzo, dintre cei mai buni și mai iubiți la Torino pentru știința și pietatea lor... » (Motto). (Cu acest ultim rând don Bosco nu știa că cere pentru sine zece ani de amărăciune. Și totuși «se rugase Domnului în mod deosebit»...).

Pe 13 septembrie don Bosco se întoarce la Torino.

Pe 27 octombrie, Papa numește 41 de episcopi italieni, printre care Lorenzo Gastaldi pentru Torino și Celestino Fissore pentru Vercelli.

În *Cronica* sa, don Berto afirmă: «Din 1866 până în 1872 majoritatea episcopilor aleși în Piemont au fost cu puține excepții persoanele propuse de don Bosco la Roma».

Francesco Motta observă că această afirmație este incompletă și inexactă. Înainte de toate don Bosco a fost convocat să întocmească liste și pentru sedii din afara Piemontului, «chiar dincolo de Ticino, de Pad sau mai la sud de fluviul Arno». În al doilea rând, documentele descoperite demonstrează că don Bosco a influențat numirea episcopilor pentru diocesele italiene și sudamericane până în 1885.

Motto își încheie studiul cu o înțepătură polemico-umoristică. Unii studenți salezieni la teologie în 1953 (printre care s-au distins mai târziu câțiva istorici de seamă) au contestat în fața lui don Ceria, ultimul redactor al *Memoriilor Biografice*, adevărul istoric al intervenției lui don Bosco la numirea episcopilor.

«Ei bine – conchide Motto – în lumina rezultatelor cercetării noastre, această obiecție este complet nefondată... Nu putem să nu rămânem surprinși în mod plăcut în fața mărturiilor istorice demne de crezare pe care redactorii (*Memoriilor Biografice*) au știut să le reconstituie în jurul chestiunii de față... Nu numai că nu au susținut falsul... ci adevărul povestit sau presupus de ei este parte integrantă a paginii de politică ecleziastică consistentă pe care don Bosco a scris-o în atât de agitata a doua jumătate a secolului XIX».

Zece ani de amărăciune

Între timp la Torino, între noul Arhiepiscop și don Bosco (până atunci prieteni buni), a izbucnit o lungă și foarte dureroasă neînțelegere. În perioada 1871-1883 s-a ajuns până la suspendarea dreptului de a spovedi al lui don Bosco și la un proces criminal intentat de Gastaldi împotriva lui pe lângă Sfântul Scaun. Motivele acestei chestiuni delicate și încâlcite pot fi reduse la trei.

Don Bosco a crezut că va avea în Gastaldi (pe care i-l prezentase lui Pius al IX în scrisoarea de recomandare ca pe un preot «iubit la Torino») un prieten și un «protector» al Congregației sale în curs de înființare. Arhiepiscopul a văzut însă în unele sugestii și cereri ale prietenului său un atentat la «unica și suprema sa autoritate». «Nu vreau să fac pe vicarul lui don Bosco la Torino!» i-a spus aspru teologului Belasio în 1876. A fost un excelent organizator al diocesei sale, dar extrem de sensibil el nu a dorit să aibă în preajma sa nici măcar umbra unei *eminențe cenușii*.

Era printre altele foarte preocupat de «indisciplina» pe care o observa în incipienta Congregație Saleziană. Să-i vadă pe clericii în veșminte negre cum se joacă cu băieții în curți pline de praf ori faptul că nu exista un noviciat regulamentar sau cursuri severe și riguroase îl umplea de neliniște. El care își transformase seminarul într-un fel de mănăstire «era dezgustat de înflăcărarea vulcanică a Oratoriului și Societății Saleziene, ținute bine în frâu de don Bosco, dar care puteau să le apară străinilor ca un ansamblu zgomotoasă și haotic de forțe dezorganizate» (P. Stella).

Problema cea mai spinoasă a fost ulterior publicarea la Torino (începând din 1877) a unor cărți anonime împotriva lui Gastaldi. Din pricina unor cuvinte imprudente ale unui fost iezuit, părintele Pellicani, don Bosco a fost considerat de Arhiepiscop ca fiind autorul pamfletelor și citat într-un proces la Vatican. Leon al XIII-lea a intervenit personal să blocheze evoluția procesului și să ceară un «armistițiu». Într-un cuvânt don Bosco trebuia să-i ceară scuze Arhiepiscopului și acesta să-i acorde iertarea sa. Asta însemna implicit ca don Bosco să se recunoască autorul respectivelor cărți dezonorante. Don Bosco a primit ordinul cu mare neplăcere. Doar într-o scrisoare secretă adresată Sfântului Scaun în octombrie 1895 (șapte ani după moartea lui don Bosco), preotul diocesan Giovanni Turchi a recunoscut că el

și părintele iezuit Ballerini au fost autorii cărților anonime (deblocând astfel canonizarea lui don Bosco care stagnase din cauza lor).

57. Don Bosco face minuni

Francesco și cele 400 de chifle

Francesco Dalmazzo venea dintr-o familie înstărită. La 15 ani, pe vremea lui Cavour, fusese trimis la școală la Pinerolo. A luat note foarte bune. Acolo a citit câteva fascicule ale *Lecturilor Catolice* scrise de don Bosco și a întrebat fascinat cine era preotul acela. I s-a răspuns că a fondat la Torino un internat pentru tineri. Atunci s-a hotărât să meargă și el.

«Am intrat ca elev la Oratoriu pe 22 octombrie 1860».

Auzise vorbindu-se despre don Bosco ca de un sfânt, care «făcea lucruri extraordinare și minunate».

Dar mâncarea nu era nici pe de departe minunată la Oratoriu. «După câteva zile..., deprins cum eram la mine acasă cu un trai bun, nu mă puteam obișnui cu o viață atât de modestă... Așadar i-am scris mamei să vină să mă ia, pentru că eu doream cu tot dinadinsul să mă întorc acasă. În dimineața plecării, am dorit să mă mai mărturisesc o dată cu don Bosco. Am mers în biserică unde el spovedea în mijlocul unui grup de tineri, care îl înconjurau din toate părțile... După Sfânta Liturghie fiecare băiat primea o chiflă la micul dejun».

De trei ori, în vreme ce aștepta să se spovedească sau în vremea mărturisirii, Francesco i-a văzut pe cei doi băieți însărcinați cu împărțeala pâinii cum vin și-l întrerup pe don Bosco, zicându-i că nu mai este pâine, că brutarul nu mai vrea să dea pe datorie. La sfârșit don Bosco le spune băieților să pună pâinile disponibile într-un coș, că o să le împartă chiar el la ieșire.

«Coșul se afla deja în fața pragului – povestește Francesco –. Eu atunci amintindu-mi de faptele miraculoase pe care le auzisem atribuite lui don Bosco, l-am urmat... Ieșind am găsit-o pe mama care venise să mă ia... I-am făcut semn să mă aștepte o clipă și am adăugat:

- Mamă, mai întâi vreau să văd ceva și vin imediat –. Mama s-a retras între coloanele porticului. Eu am luat o chiflă printre primii și am văzut că în coș nu se mai aflau decât vreo cincisprezece sau cel mult douăzeci de chifle. M-am așezat neobservat chiar în spatele lui don Bosco... cu ochii în patru. Între timp el se apucase să împartă chiflele. Tinerii se înșiruiau în fața lui..., și pentru fiecare avea un zâmbet și un cuvânt de prietenie.

Toți elevii, aproximativ patru sute, și-au primit porția de pâine. Terminată împărțeala, eu am vrut să cercetez din nou coșul, și nu mică mi-a fost uimirea să constat că acolo se afla aceeași cantitate de pâine câtă văzusem la început, fără să fi fost adusă alta sau să se fi mutat coșul din loc. Am rămas mut de mirare și am alergat întins la mama, care mă striga: “Vino!”. Și eu fără preget i-am spus: “Nu mai vin; nu mai vreau să plec; rămân aici...”. Apoi i-am povestit ce văzusem cu ochii mei, adăugând: “Nu se poate ca eu să părăsesc o casă atât de binecuvântată și pe un om atât de sfânt cum este don Bosco”.

Acesta a fost singurul motiv care m-a determinat să rămân la Oratoriu și să mă alătur fiilor săi» (MB. 6,776).

Francesco Dalmazzo a devenit salezian, preot, și a fost timp de opt ani directorul colegiului din Valsalice, și șapte ani, Procurorul general al Salezienilor pe lângă Sfântul Scaun din Roma.

De la primii salezieni, cărora le povestea cu uimire «înmulțirea pâinilor» la care asistase, a auzit despre alte «minuni» făcute de don Bosco.

Comuniune și castane coapte pentru 300 de băieți

Giuseppe Buzzetti i-a povestit că în 1848, în timpul unei serbări solemne, atunci când a trebuit să se împartă euharistia celor trei sute de băieți prezenți, don Bosco și-a dat seama că în ciboriu se aflau doar opt sau nouă ostii. Giuseppe sluja Liturghia și când don Bosco a început să dea cuminecătura a simțit că îl trec fiori văzând cum ostiile sporeau sub mâinile lui don Bosco, până au fost de ajuns pentru toți.

Același Buzzetti i-a povestit că un an mai târziu, de ziua morților, don Bosco s-a întors de la cimitir împreună cu trei sute de tineri înfometați cărora le promisese castane coapte. Mama Margherita pregătise doar un ceaun mititel, dar don Bosco a început să le împartă băieților castanele cu polonicul. Și de data asta pe Giuseppe care se afla lângă el l-au trecut sudori reci văzând că oala nu se mai golea. Tinerii nu mai puteau de uimire cu castanele calde în mâini privind «oala magică» în care don Bosco pescuia vesel.

Don Bosco înmulțea merindele, Dumnezeu la fel

De ce a făcut Dumnezeu din don Bosco un sfânt «care înmulțește»? Am să încerc să răspund.

Preotul din Valdocco, cu sufletul plin de o dragoste nemărginită pentru Dumnezeu și băieții săi, an după an sporea totul: munca sa, atelierele, bisericile, numărul băieților și al orfanilor găzduiți.

Pietro Stella, analizând registrul «Anagrafe» a calculat numărul băieților acceptați de don Bosco, și între aceștia numărul orfanilor.⁶² Iată datele:

1854, 39 de interni (8 orfani); 1855, 83 interni (19 orfani); 1856, 90 de interni (25 orfani); 1857, 116 interni (40 orfani); 1858, 113 interni (32 orfani); 1859, 184 interni (44 orfani); 1860, 355 interni (84 orfani); 1861, 299 interni (69 orfani); 1862, 328 interni (70 orfani); 1863, 360 interni (83 orfani); 1864, 257 interni (79 orfani); 1865, 358 interni (119 orfani); 1866, 410 interni (148 orfani); 1867, 412 interni (124 orfani); 1868, 366 interni (98 orfani); 1869, 375 interni (109 orfani) (ST 3,441).

În ultimii ani de viață ai lui don Bosco, erau găzduiți de Oratoriu mai mult de 800 de băieți, dintre care 250 erau orfani. Cifre seci dar elocvente. Don Bosco înmulțea totul, și Dumnezeu nu vroia să fie întrecut în privința generozității. Îl răsplătea pe don Bosco cu aceeași monedă: înmulțea la rândul-i. Rareori pâinea ori castanele, dar întotdeauna banii (pentru care însă don Bosco trebuia să se ostenească destul) și persoanele gata să-i acorde ajutorul ori chiar să-și dea viața pentru el.

Băieții sănătoși și curați care i-au spus lui don Bosco «vrem să rămânem cu dumneavoastră» nu au fost numai legendarii Buzzetti, Rua, Cagliero, Francesia, Bonetti, ci atâția alții, astăzi aproape necunoscuți, uitați; demni însă de aducere aminte ca pietrele vii cu care don Bosco a putut să construiască o părticică valoroasă din Împărăția lui Dumnezeu.

Ani de neagră criză

În 1865, aproape pe neașteptate, capitala Italiei a fost mutată de la Torino la Florența. Torino s-a trezit dintr-o dată mai sărac. Don Bosco a fost surprins de acest eveniment în vreme ce construia Biserica Mariei Ajutătoare (la care mă voi referi în capitolul următor), și a văzut reducându-se numărul binefăcătorilor.

⁶² La pagina 175, P. STELLA ne avertizează însă că registrul «Anagrafe» este o compilație tardivă, inexactă așadar (mai ales datorită «mobilității» internilor, care veneau și plecau în timpul anului). Francesco Cerruti, de exemplu, mai precis în observațiile sale, afirmă că a intrat în Oratoriu în 1856 și a fost coleg cu 169 de interni. Registrul «Anagrafe» înregistrează în schimb mai puțin de «90» de interni în același an.

În acei ani, criza financiară cunoscută în istorie sub numele de «criza cea neagră» s-a agravat în întreaga Italie. Ministrul Finanțelor, contele Bastogi, hotărâse în martie 1861 (și nu putea proceda altfel) ca noul regat al Italiei să-și asume întreaga datorie publică a fostelor state italiene. Făcându-se socotelile, datoria se ridică la 2.444 de milioane. În cinci ani 1861-65 deficitul noului Stat ajunsese la 2.174 de milioane (echivalentul a cinci mii de miliarde în 1986). Situația tezaurului noului Stat era disperată (cf. CLOUGH, 55).

Bunurile ordinelor religioase și ale Bisericii confiscate în toate regiunile Italiei (inclusiv în Lazio și la Roma, în ciuda garanțiilor că niciodată nu se va ajunge la asta) trebuiau să aducă Statului 1.700 de milioane (patru mii de miliarde în 1986). În schimb au sfârșit prin a mări averea marilor proprietari și a unui grup de speculanți șireți. Sidney Sonnino (viitorul ministru de Externe) a denunțat această stare de lucruri în Parlament după efectuarea unor anchete oficiale. (CLOUGH, 65).

Pentru a pune capăt derivei financiare, Statul (după ce a vândut domenii proprii și căile ferate publice) a fost nevoit să promulge în 1868 infama «lege a impozitului asupra grânelor măcinate», cereale, castane uscate, porumb etc. Două lire la fiecare chintal de grâu măcinat. Era «o taxă pe foame», care îi lovea pe cei mai săraci, pe cei ce se hrăneau doar cu pâine și mămăligă. Ca să nu scape nimeni de acest impozit, au fost montate contoare la mori. În întreaga Italie au izbucnit greve ale muncitorilor, răscoale ale țăranilor și armata a fost trimisă să tragă asupra «răsculaților». Un bilanț tragic: 257 de morți, 1099 de răniți, 3788 de persoane arestate. Lumea striga «Trăiască Pius al IX-lea!» «Trăiască Francesco al II-lea!».

În aceeași perioadă, ziarele descriau în articole de un gust îndoielnic căsătoria fastuoasă a principelui Umberto cu principesa Margherita (pe 28 ianuarie 1868). Se vorbea cu lux de amănunte despre rochia de mireasă cu o trenă lungă de 2,70 metri, și despre bijuteriile scumpe de aur și diamante de multe carate, ce-i fuseseră dăruite prințesei de primarul Florenței. Câte un ziar comitea «sacrilegiul» de a-i pune opiniei publice următoarea întrebare: câte chintale de cereale măcinate erau necesare pentru a plăti bijuteriile și serbările galante din capitală, ce costaseră peste 800 de mii de lire?

Impozit pe pâine și la Valdocco

Costul pâinii (care vreme de 20 de ani fusese de 30 de centime/kg), se ridicase la 40-41 de centime/kg, ca urmare a impozitului. Asta a reprezentat o problemă pentru don Bosco, ai cărui protejați consumau în medie un kilogram de pâine pe zi. Nota de plată a brutarului Magra s-a ridicat de la 5000 de lire lunare la 8000 lire (ST 3,207). De mai multe ori don Bosco îi scrisese ministrului piemontez Quintino Sella (cel care imaginase acel impozit de rău augur) ca să obțină o dispensă de la plata taxei pentru băieții săi. Rezultatul a fost întotdeauna negativ.

Don Bosco a hotărât să facă economii amplasând un cuptor de pâine în incinta Oratoriului. Pe 3 noiembrie 1868 a intrat intern la Valdocco Giovanni Orsello, din Montà d'Alba (fiul unor oameni cumsecade): primul brutar. În ciuda economiei la coacerea pâinii, taxa asupra cerealelor măcinate a apăsât asupra gospodăriei de la Valdocco, de la Mirabello (micul seminar deschis în 1863) și de la Lanzo (colegiul deschis în 1864) cu un cost de 12 mii de lire anuale (cf ST 3,848).

În jurul anului 1868, pensiunea băieților era fixată teoretic la cota maximă de 24 de lire pe lună. Dar P. Baricco, contemporan cu vremurile acelea, scrie: «Între studenți sunt admiși tineri care au terminat cursurile elementare și au bună purtare: aceștia sunt acceptați fie gratuit (cei mai mulți dintre ei), fie plătesc o pensiune de 5 până la 24 de lire pe lună. Între meșteșugari sunt primiți gratuit tineri de 12 ani, orfani de tată și de mamă sau abandonați» (Cit. ST 3,208).

Refectoriul este o sală mare subterană săpată în fundația bisericii Sfântului Francisc de Sales. Studenți și meșteșugari coboară să ia masa pe rând.

O fântână din care izvorăsc bani de aur

Don Bosco are nevoie de bani: pentru biserica Sfintei Maria Ajutătoare, pentru a-i hrăni pe băieții din Valdocco, Mirabello și Lanzo, pentru cărțile și hainele lor, pentru atelierelor pe care le mărește și le modernizează în permanență, pentru a spori numărul pensioanelor și al Oratoriilor pentru băieții săraci. Îi spune lui don Costamagna arătându-i fântâna din curte: «Ar fi bine să izvorască din ea bani de aur». Organizează loterii; își exasperează prietenii cerând mereu câte o liră în plus, câte un bilet în plus. Atunci când i se citește corespondența, scrierile, pare un om «însetat după bani». Pentru cei ce trăiau lângă don Bosco sau doar aveau vreo treabă cu el, această impresie ar fi fără îndoială falsă.

Biffi scrie în 1867, după ce a examinat starea financiară a Oratoriului: «S-ar spune că acest om cumsecade, preotul don Bosco, fuge de tot ceea ce poate fi sugerat de știința (*financiară*) din zilele noastre. Lui i se pare de ajuns să înfăptuiască binele cu pietate, lăsând în grija Providenței să semene sămânța cea bună, să o ajute să crească și să dea rod. Atunci când se vorbește de rezultate statistice, de distincții ce trebuie făcute, de precauții și norme de luat în considerație el răspunde cu un zâmbet, în care se întrevede surpriza, compasiunea, incredulitatea... Preotul Bosco este mulțumit dacă poate să meargă înainte cu familia sa uriașă» (Cit. ST 3,369).

Ceea ce greșește Baffi este sintagma «un om cumsecade». Don Bosco nu este un candid, un aproximativ. O demonstrează faptele. În același an Institutul meșteșugarilor, recunoscut legal, cu toate datele în perfectă ordine, are «o datorie de peste 250 de mii de lire» (adică o jumătate de miliard în 1986) (*ib.* 370). *Societatea patronatului pentru tinerii deținuți*, condusă de consilierul de Stat, economistul de prestigiu Ilarione Petitti di Roreto, a fost nevoită să-și închidă porțile datorită bilanțului său bugetar pasiv.

Creștinul Giovanni Bosco își poartă luntrea mai departe pe suprafața apei și nu se scufundă, pentru că își fructifică cu trudă talentele pe care i le-a dat Dumnezeu, cu toată grija și sacrificiul de care este nevoie.

Picături de sudoare în farfurie

El își iubește concret aproapele gălăgios pe care Domnul îl aduce în casa sa, și muncește zilnic până cade de oboseală, pentru a-l ajuta cu mijloacele carității deseori atât de chinuitoare.

În vreme ce marchiza di Barolo își finanța propriile instituții cu subvenții programate din veniturile personale, don Bosco solicită zilnic filantropia privată și publică, sporește numărul școlilor, atelierelor, activitățile editoriale, căutând plin de răbdare, cu tenacitate de furnică harnică, orice sprijin posibil.

Transformă sumele adunate în pâine, clădiri, haine și unelte... Vinde sistematic bunurile imobiliare ce-i sunt donate. Lărgeste sfera iubirii sale concrete pentru tineri, transformă munca sa și a tăcuților săi colaboratori în spitale, Oratorii, misiuni. Zi după zi, măsoară dragostea sa pentru Dumnezeu în metri pătrați de acoperiș ridicat deasupra capetelor orfanilor și nu făcând zeci de mătânii.

A fost o trudă enormă, o caznă ca a celor mai austeri călugări de la începuturile creștinismului. Să pui în mișcare mașinăria ruginită a loteriei îl costa mai mult efort decât o săptămână de post numai cu pâine și apă. Să găsească zeci de prieteni, să întindă ca un

cerșetor mâna să ceară de pomană era un drum al crucii fără sfârșit. Cine vede în toate acestea o activitate «triumfală», e un flecar arogant după părerea mea.

Când economul don Rua, în vreme ce don Bosco mânca o farfurie de supă, i-a șoptit că vroia să conteste o poliță de 40 de mii de lire (aproximativ 100 de milioane astăzi) pe care trebuiau să o achite cu maximă urgență, don Cagliero așezat alături l-a văzut transpirând. «Era în ianuarie, sala de mese nu avea încălzire, iar lui îi curgeau picăturile de sudoare în farfurie» (MB. 11,212).

Chinuitorul ciliciu al creștinului Giovanni Bosco, purtat de dragul fraților săi mai tineri, a fost binecuvântat de Dumnezeu, care a făcut să-i rodească sub palme fructe prețioase: vocații ecleziastice și religioase pline de lumină. Pâinile și peștii s-au înmulțit în mod miraculos, înghesuindu-se într-o barcă care amenința mereu să se scufunde, dar nu s-a pierdut niciodată în adâncuri.

58. Biserica în câmpul viselor

Avea sub ochi câmpul semănat cu porumb

În visul din noaptea dinspre 12 octombrie 1844, atunci când Oratoriul își începea peregrinările sale, Sfânta Fecioară îi arătase un «câmp semănat cu porumb și cartofi», și don Bosco văzuse «o biserică înaltă și minunată», în mijlocul «unei enorme turme de miei» (vezi pp. X).

Au trecut 18 ani și don Bosco avusese mereu sub priviri câmpul ce se întindea dincolo de zidurile Oratoriului.

Într-o seară de decembrie 1862, Paolino Albera (un tânăr salezian de 17 ani) l-a auzit pe don Bosco mărturisind: «Am spovedit atâtea... că aproape nu mai știu ce am spus sau ce am făcut... Mă preocupă o idee. M-am gândit: Biserica noastră este prea mică; tinerii stau înghesuiți unii într-alții. Vom face una mai frumoasă și mai mare, magnifică. O vom numi: Biserica Mariei Ajutătoare; Eu nu am bani, nu știu de unde să iau suma de care am nevoie, dar asta nu contează. Dacă Dumnezeu vrea, o va face» (MB. 7,333).

Giovanni Cagliero își amintea că în același an 1862, don Bosco îi spusese în taină că «se gândea la înălțarea unei biserici mărețe, demnă de Sfânta Fecioară. Adăuga:

- Timpurile pe care le trăim sunt atât de triste că avem nevoie de ajutorul Sfintei Maria pentru păstrarea și apărarea credinței creștine. Și mai știi tu de ce?

- Cred – am răspuns – că va fi Biserica mamă a viitoareii noastre Congregații, centrul din care vor porni toate operele noastre pentru tineri.

- Ai ghicit – mi-a spus: Maria Serenisima este fondatoarea și va fi susținătoarea operelor noastre» (MB. 7,334).

Un amănunt tulburător: în acel 1862 don Bosco nu avea nici măcar «câmpul semănat cu porumb și cartofi». Dar l-a cumpărat în 1863 cu patru mii de lire pe care le-a primit pe neașteptate. Don Bosco a pus să fie parcelat, l-a rugat pe inginerul Antonio Spezia să studieze proiectul, și cu mapa de schițe s-a prezentat în fața autorităților municipale pentru a obține permisul de construcție.

După examinarea atentă a proiectului, i s-a spus că totul era în regulă. Nu plăcea însă numele: *Maria Ajutorul Creștinilor*. Pe vremea aceea îi făcea pe mulți să strâmbe din nas. Șeful arhitecților municipali i-a sugerat: «Nu s-ar putea numi Biserica «del Carmine», «del Rosario», a Păcii?... Preacurata are doar atâtea nume!». Don Bosco a zâmbit. Invocarea Sfintei Fecioare pentru a-i ajuta pe toți să fie buni creștini putea deranja în timpurile acelea în care bogații îi exploatau liniștiți pe săraci, și «liber gânditorii» declarau că s-a sfârșit cu Creștinismul, când Statul închidea institutele religioase și punea stăpânire pe avutul lor. Răspunse că aștepta de la colegiul arhitecților aprobarea pentru punerea fundației, înălțarea zidurilor și a acoperișului. Cât despre denumirea bisericii, o să se mai gândească. Nu a revenit însă asupra numelui și proiectul a fost aprobat definitiv în 1864 (MB. 7,466).

«Trebuie să lăsăm ceva și în grija Providenței»

După aprobarea proiectului de construcție a bisericii, don Bosco l-a chemat la sine pe tânărul econom al Congregației, don Angelo Savio, și i-a spus că putea începe săpăturile pentru fundație.

- Dar don Bosco, cum o veți scoate la capăt? – i-a răspuns împanicat tânărul preot –. Este vorba de o biserică foarte mare și deosebit de scumpă. Azi dimineață nu aveam în casă nici măcar banii necesari să punem scrisorile la poștă.

Și don Bosco:

- Când am mai început noi o operă având toți banii pregătiți? Trebuie să lăsăm câte ceva și în grija Divinei Providențe! (MB. 7,470).

Don Bosco l-a chemat să fie impresarul și maistrul șef al lucrărilor pe Carlo Buzzetti, băiatul pe care îl primise la sine în primele zile ale Oratoriului, împreună cu Bartolomeo Garelli. Era singurul care putea avea încredere în don Bosco, căci văzuse crescând totul din nimic. Când acel preot ciudat i-a răsturnat în mâini portmoneul în care se aflau opt bani de aramă (două mii de lire în 1986), doar el putea crede cuvintele ce însoțeau gestul: «Fii liniștit: Sfânta Fecioară o să aibă grijă să primim banii necesari pentru construcția bisericii Ei. Eu n-am să fiu decât casierul» (MB. 7,652).

Și Maica Domnului s-a îngrijit într-adevăr. Dar pentru asta a fost nevoie de multe rugăciuni și de multă trudă din partea lui don Bosco.

În vara și toamna anului 1863 au fost încheiate lucrările de săpare a fundației. Iarna au fost transportate 20.000 de chintale de piatră din Borgon di Susa. Pentru a beneficia de transportul gratuit pe calea ferată, don Bosco i s-a adresat lui Bartolomeo Bona, deja colaborator al contelui Cavour în construcțiile feroviare.

Neașteptata criză financiară

În septembrie 1864, zidarii munceau deja la ridicarea fundației edificiului. Dar în toamna aceea (eveniment absolut neașteptat) «orizontul financiar al regatului Italiei a început să se întunece». Pietro Stella scrie: «Atât de lăudata abundență a zăcămintelor metalifere în toate regiunile peninsulei se dovedea a fi pură fantezie. O lungă serie de decrete ministeriale a anulat, prin renunțarea investitorilor, numeroasele concesiuni acordate în anii precedenți pentru cercetarea și exploatarea minelor de fier, cupru, plumb, argint... Moneda prețuită a început să se împruțineze, și s-au micșorat economiile» (ST 3,110).

La puține luni după asta a avut loc debandada neașteptată pricinuită de mutarea capitalei de la Torino la Florența (aprilie 1865). Nu numai că a scăzut numărul binefăcătorilor, dar baronul Ricci del Ferres a cerut restituirea unui împrumut de 2000 de lire pe care îl făcuse în anul precedent. Don Bosco i-a cerut ajutorul lui don Rua, pe atunci directorul de la Mirabello. Lui don Domenico Pestario, preot din Mornese, i-a cerut chiar un împrumut de 5000 de lire pentru a face față plăților foarte urgente. În afara construcției, se făceau simțite cheltuielile pentru cele 400 de persoane găzduite la Valdocco.

Ca în toate cazurile de extremă strâmtorare financiară, don Bosco a organizat o nouă loterie: 167.928 de bilete de câte o jumătate de liră fiecare. Dar situația economică nu dădea semne de ameliorare, și «biletele de loterie se vindeau foarte greu», scria el (MB. 8,356).

Pentru a forța la maximum strângerea banilor și pentru a nu întrerupe lucrările de construcție a bisericii, în primăvara lui 1866 l-a trimis la Roma pe salezianul laic Federico Oreglia, prieten cu mulți nobili romani. Îi scria în mai: «Aș dori și dacă aș putea ți-aș porunci chiar să nu te întorci la Torino fără 10.000 de franci, căci de atâția avem nevoie pentru a continua puțin mai energic lucrările de înălțare a bisericii» (Cit. ST 3,113).

«Fiecare piatră, o binecuvântare»

Dar lui Federico Oreglia, don Bosco i-a scris și altceva:

«Săptămâna trecută am putut aduna două mii de franci, doar prin bunăvoința Sfintei Fecioare... Conte Pollone a trimis deocamdată 150 de franci pentru a fi eliberat prin rugăciuni de un rău ce l-a băgat aproape în mormânt.

Ducesa Melzi din Milano a trimis 500 de franci pentru că nora sa, după supărări ce i-au zdruncinat sănătatea, s-a restabilit cu ajutorul postului și rugăciunilor către Maria Ajutătoarea care a pus capăt relelor ce-o măcinau.

Alte oferte pentru motive asemănătoare au venit de la Chieri, Asti, Cuneo, Saluzzo, Milano, Monza, Veneția. Cu banii aceștia, și-n pofida strâmtorării în care ne găsim, putem merge mai departe» (12 mai 1866; MB. 8,356).

Loteria a fost închisă pe 1 aprilie 1867. Dar daniile mai mari sau mai mici nu au încetat să sosească, ca mulțumire pentru ajutorul dat de Madona «lui don Bosco». În luna iunie a acelui an Oreglia scria: «Nu vă puteți imagina minunile pe care le vedem zilnic făcute de către Sfânta Maria Ajutătoarea. Săptămâna trecută au fost încasați 3800 de franci ca mici donații oferite Ei ca mulțumire» (ST 3,116).

Încrederea oamenilor în Sfânta Fecioară a fost mai puternică decât recesiunea economică.

Ajutorul pe care îl dădea tuturor, uneori în mod miraculos, se vedea zilnic, «îl uimea și tulbura pe însuși don Bosco – scrie Pietro Brocardo – într-atât că a simțit nevoia să se consulte cu mons. Bertagna, care a făcut următoarea afirmație într-o mărturie prețioasă a Procesului de Canonizare: “Cred că don Bosco avea darul supranatural de a vindeca bolnavii. Am auzit asta chiar de la el, pe când ne aflam amândoi în Sanctuarul Sfântului Ignat din Lanzo, făcând Exerciții Spirituale, și mi-a cerut sfatul pentru a continua binecuvântarea celor bolnavi cu icoane ale Mariei Ajutătoare și ale Mântuitorului, pentru că spunea că se dusese zvonul despre vindecările miraculoase petrecute după ce el binecuvânta în felul acesta. Și eu cred că don Bosco spunea adevărul. Nu știu dacă am făcut bine sau rău, dar l-am sfătuit pe don Bosco să-și continue opera de binecuvântare a bolnavilor» (BROCARD, *Don Bosco atât de uman, atât de sfânt*, LAS 1985, p. 122).

Mărețul sanctuar al Mariei Ajutorul Creștinilor a fost consacrat pe 9 iunie 1868. A costat 890.000 de lire (aproximativ două miliarde în 1986). Atunci când Arhiepiscopul a urcat la altar pentru a sluji prima Liturghie, în biserică se aflau peste 1200 de tineri. Don Bosco a privit în jur și a spus: «Fiecare piatră a acestei biserici e binecuvântată de Sfânta Fecioară» (MB. 18,338-9,201).

59. Suferința celor două copile

Doi dinți pentru Sfânta Fecioară

Zvonul despre binele pe care Preacurata l-a făcut prin intermediul lui don Bosco s-a împrăștiat repede în timpul construcției sanctuarului Sfintei Maria Ajutătoarea și nu s-a mai oprit.

Reproduc aici o mărturie inedită privind aceste binefaceri. A fost scrisă de o portăreasă săracă, cu detalii grosolane și lipsite de «rafinament». Dar tocmai de aceea îmi pare prețioasă. Către acești oameni sărmani îndrepta cu precădere don Bosco ajutorul Sfintei Fecioare.

«Biata de mine, sufeream de opt ani de puroi la doi dinți. Mama săraca a făcut totul ca să mă vadă vindecată, dar degeaba: șapte doctori văzându-mi aspectul cangrenos al feței mi-au spus că nu se putea face nimic. Suferințele prin care treceam sunt greu de imaginat! Într-o noapte, nemaiputând suporta, m-am dus pe balcon să-mi pun fața pe balustradă, rugându-mă să se mai calmeze durerile. Tata și draga de mama, văzând în ce hal eram, au spus:

- Nu-i altă scăpare decât să mergem la Valdocco să-l vedem pe don Bosco.

Dimineata, de-abia s-a luminat de ziuă, mama și doamna Del Bosco m-au condus la sanctuarul Sfintei Maria Ajutătoarea. Din pricina durerilor cumplite care parcă mă sfredeleau în creier eu nu am făcut altceva decât să strig tot drumul și chiar în timp ce traversam biserica, urlam deranjând lumea, de au crezut toți că sunt lovită de streche.

În prima sacristie l-am găsit pe don Bosco care spovedea un preot. Eu strigam de zor și el mi-a făcut semn să am răbdare. După câteva clipe s-a ridicat și s-a apropiat de mine zicând:

- Biata de tine, ți-e foarte rău, nu-i așa? Așteaptă o clipă să mă spovedesc singur, după care ne vom ruga împreună Sfintei Fecioare.

Eu care vorbeam după cum îmi dicta inima i-am spus:

- Dar dumneavoastră sunteți deja sfânt și nu mai aveți nevoie să vă mărturisiți.

Și el zâmbind mi-a răspuns:

- Ei, dar sunt încă pe lumea asta, vezi?

S-a spovedit; după care, cerându-le mamei și doamnei Del Bosco să rămână în încăpere, m-a luat de mână și m-a condus în cea de-a doua sacristie. M-a pus să îngenunchez pe un scaunel de rugăciune, și mi-a spus:

- Vrei să te vindec?

Eu i-am răspuns că da.

- Ei bine, vrei să ne rugăm împreună Sfintei Fecioare, spunând trei *Ave Maria*?

Am încuviințat: - Da, da.

Atunci a scos o relicvă pe care o avea sub sutană; și cu o mână mi-a făcut semnul crucii cu relicva aceea, ținându-și mâna cealaltă pe capul meu; a repetat asta de trei ori, spunând de fiecare dată cu mine *Ave Maria*.

Cea de-a treia oară am simțit un nu știu ce; parcă mi s-ar fi făcut o operație. Treaba este că am fost vindecată pe loc.

Apoi mi-a spus:

- De azi înainte (era 25 iulie, nu-mi amintesc prea bine în ce an) până la 1 noiembrie să spui trei *Tatăl Nostru* și alte trei *Ave Maria* ca să te vindec pe deplin. O să mă rog și eu și am să-i pun și pe alții să se roage pentru tine. N-ai să mai suferi de boala asta, după care o să-mi aduci cei doi dinți ce-ți vor cădea înainte de Sărbătoarea Sfinților.

După care, luându-mă de mână m-a condus la mama, spunându-mi:

Vrei să te mai oprești puțin în biserică? Eu mă duc acum să slujesc sfânta Liturghie la altarul Sfântului Petru (*acela care astăzi îi este dedicat lui don Bosco*).

Eu cu mare bucurie i-am răspuns că da, bucuroasă; și el m-a încredințat mamei ce plângea deopotrivă cu doamna de care am pomenit. Don Bosco le-a întrebat de ce se dădeau așa de ceasul morții: ele i-au zis că nemaiauzindu-mă strigând, au crezut că am murit. Don Bosco a răspuns zâmbind:

- Nu, nu a murit, Sfânta Maria Ajutătoarea a vindecat-o imediat.

În cele trei luni cât a trebuit să stau atentă să nu pierd cei doi dinți pe care promisesem să-i duc lui don Bosco de cum mi-or cădea, într-o seară, lucru straniu, în timp ce mergeam pe o stradă unde încă mai curgeau rigolele de apă, am simțit ceva în gură, și negândindu-mă la nimic, am scuipat în apă, dându-mi seama spre necazul meu că era unul dintre dinți. Am mers repede acasă și i-am povestit mamei pocinogul. Spre sfârșitul lui octombrie, într-o altă seară, mâncând supă de orez cu varză, am simțit că-mi cade cel de-al doilea dinte, dar fără să vreau l-am înghițit. De ziua Morților (*pe 2 noiembrie*) m-am întors cu mama la don Bosco, i-am povestit de cei doi dinți care îmi căzuseră, scuzându-mă că nu puteam să i-i dau, din pricinile de care vorbeam, și el, râzând din suflet (parcă-l văd și astăzi) m-a atins pe obraz, spunând:

- Vezi, Maica Domnului și i-a luat!

Apoi a continuat vorba cu mama, care i-a dat ce danie a putut, și sărutându-i mâna, ne-am întors acasă cu o bucurie de neînchipuit.

(...) Puțin timp după aceea, treceam într-o dimineață prin piața Castello, când l-am întâlnit pe răposatul teolog Fornasio, paroh la biserica Maddalena, dincolo de Giaveno, care înainte fusese vice-paroh la biserica «Gran Madre di Dio» (*din Torino*). Cunoscându-mă, știa de suferința ce mă chinase și-mi lăsase două găuri în obraz. Ei bine, preotul acesta mi-a venit în întâmpinare și a vrut să vadă cu ochii lui și să atingă cu degetele locul necazului. Apoi mi-a spus:

- Uite ce-i, când am aflat de vindecarea ta, nu puteam să-mi cred urechilor; dar acum că am văzut cu ochii mei, voi putea povesti despre acest miracol în prima mea predică la întoarcerea în sat. Și tu ascultă de la mine: dacă altă fată face rele e una, dar dacă tu ești rea, e de două ori mai îngrozitor. Gândește-te că ai fost ajutată de Sfânta Fecioară și de omul acela drag și sfânt don Bosco. (...)».

Torino, 3 septembrie 1919. Anna Zanetti (BS 1919, 259).

«Dacă această copilă se va vindeca»

O altă binefacere a Sfintei Fecioare a văzut-o cu ochii săi contele Cays pe 23 mai 1877.

Acest om nobil, licențiat în drept, deputat în Parlamentul Subalpin din 1857 până în 1860, rămas văduv cu un fiu de patruzeci de ani, stăpân al castelului Caselette unde îi găzduise chiar pe Rege și pe Regină, îi cerea de câțeva vreme lui don Bosco să fie primit în rândurile Salezienilor.

Don Bosco ezita. Contele adusese mari servicii Salezienilor dar don Bosco se temea că nu va reuși să se adapteze la viața grea și foarte săracă a acelor primi ani. Îi spunea zâmbind (povestește însuși contele):

- Dumneavoastră locuiți într-un castel, aveți servitori care vă slujesc de dimineața până seara. Dacă veniți la noi, va trebui să vă dau o cameră fără ferestre, foarte mică, foarte diferită de camerele mari din castel! Vara veți muri de cald și iarna va trebui să vă înfodoliți bine cu o pătură aspră ca pentru cai, din acelea pe care chiar dumneavoastră le-ați obținut pentru noi în dar de la ministerul de Război. Credeți că puteți face față?

- Dacă Sfânta Fecioară mă ajută, o să rezist.

- Prea bine. Să ne rugăm Preabunei Născătoare de Dumnezeu, să ne deslușească intențiile, mie și dumneavoastră. Să nu ne grăbim.

Pe 23 mai, în ajunul sărbătorii Sfintei Maria Ajutătoare, contele Cays se afla în anticamera lui don Bosco împreună cu multe alte persoane care așteptau să vorbească cu el. Atunci s-a gândit: «Astăzi mă hotărâsc. Ori da, ori nu».

Și iată că intră o mamă, împingând o fetiță de unsprezece ani. Copila se numește Giuseppina Longhi. Pare mult mai mică decât vârsta ei, deoarece este paralizată pe partea dreaptă. În plus, are probleme cu respirația, căci de abia intră într-un loc aglomerat, leșină. Mama vrea ca don Bosco să o binecuvânteze. Dar după câteva clipe, în camera aceea plină de lume, fetița începe să transpire și-și imploră mama să o scoată de acolo.

Contele Cays, cavaler, gentilom atent, vede acea mică dramă și se apropie să o întrebe pe doamnă cu ce i-ar putea fi de folos:

- Ne e imposibil să mai așteptăm. Biata mea fată nu mai rezistă. Suntem nevoite să ne întoarcem acasă.

Atunci contele Cays, mișcat, îi spune:

- Eu cred că mă pot pronunța în numele tuturor celor care se află aici. Veți putea să treceți înaintea noastră împreună cu fiica dumneavoastră.

Toți au fost de acord. Și contele Cays s-a gândit: «Dacă această fetiță iese vindecată din camera lui don Bosco, înseamnă că Sfânta Fecioară vrea ca eu să fiu Salezian».

Cum pleacă persoana care vorbea cu don Bosco, contele o însoțește personal pe doamna Longhi și pe fetița ei în cămăruța părintelui și rămâne să o încurajeze pe copilă.

Doamna Longhi îi relatează lui don Bosco trista ei poveste, plângând ca toate mamele disperate. Acesta îi spune să ia loc pe canapea, se așează lângă ea, zicând:

- Acum ne vom ruga împreună Sfintei Fecioare. Apoi vă binecuvântează pe amândouă și să vezi că Maica Domnului o să fie bună cu tine.

Rostesc împreună *Ave Maria* cu reculegere, apoi don Bosco îi dă Giuseppinei binecuvântarea Sfintei Maria Ajutătoare. Când să-și facă semnul crucii, fetița folosește mâna stângă. Don Bosco o ceartă în glumă:

- Ah, nu, Giuseppina. Semnul crucii se face cu mâna dreaptă.

- Dar nu poate! – protestează mama –. Paralizia...

- Nu spuneți nimic, doamnă. Stați liniștită. Lăsați-o. Așadar: se face cu mâna dreaptă. Încearcă puțin.

Și Giuseppina își face semnul crucii încet cu mâna dreaptă. În timpul acesta, înțelege că ceva se petrece cu ea. Se ridică de-odată, face câțiva pași spre mama sa strigând:

- Sfânta Fecioară m-a vindecat!

Don Bosco «era atât de impresionat încât tremura din cap până în picioare».⁶³ Le-a însoțit până la ușă și a spus:

- Acum mergeți în biserică și mulțumiți-i Preacuratei.

Contele Cays a putut sta de vorbă cu don Bosco de abia peste o jumătate de oră, după ce a așteptat disciplinat să-i vină rândul. Primele sale cuvinte au fost:

- Sfânta Fecioară vrea ca eu să fiu Salezian. Acum sunt sigur.

A devenit într-adevăr salezian. A locuit chiar în cămăruța de sub acoperiș despre care îi vorbise don Bosco, și iarna s-a învelit cu pătura verde de pus pe cai. Dar a făcut un bine nemăsurat tinerei Congregații. Spunea adesea clătînând din cap: «Îmi displace că-I dau Domnului doar ultimii ani ai vieții mele». ⁶⁴

⁶³ *Biografia ale Salezienilor morți în 1882*, S. Pier d'Arena 1883, p. 17.

⁶⁴ Cf MB, 13, cap. 8 – *Biografia ale Salezienilor morți...*, pp. 5-47.

60. FMA: cu ochii plecați, dar cu capul sus

Miracolele se plătesc

Pe colinele din sudul Alessandriei, în vara fierbinte a lui 1860, izbucnește tifosul. Un manual de medicină de pe vremea aceea consideră boala «grea și imposibil de vindecat». Un almanah ce se vinde prin târguri (și pe care oamenii îl consultă cu multă încredere) prescrie ca remediu: să se ardă încet un păianjen împreună cu pâanza lui. Apoi să i se dea să bea bolnavului cenușa rezultată într-un pahar de apă de la fântână. Se înțelege că, cu aceste remedii, tifosul făcea ravagii oriunde ajungea.

Chiar pe colinele din Mornese a murit foarte multă lume în 1860. Familii întregi sunt bolnave, cum e cazul uneia, pe nume Mazzarello, unde sunt loviți de tifos: tatăl, mama și cei patru copii. Doi se află chiar în pragul morții.

Don Pestarino, un tânăr preot ce-l ajută pe paroh, merge să-i viziteze, și vede că în acea casă e nevoie de cineva care să se ocupe de curățenie și bucătărie. Se duce la niște rude de-ale acestora (numiți și ei Mazzarello), o cheamă pe Maria, de 23 de ani, și-i spune:

- E nevoie de o faptă creștinească. În casa unchiului tău s-au îmbolnăvit toți de tifos. Au nevoie de cineva ca tine ca să nu moară. Te simți în stare să-i ajuți?

Mariei se teme. Dar este o creștină cu frica lui Dumnezeu.

- Merg să vorbesc cu tata.

Tatăl nu este de acord. Dar îi spune lui don Pestarino:

- Dacă vrea să se ducă, eu nu mă opun.⁶⁵

Maria este o fată puternică, robustă, care nu pregetă când muncește. Ordinea și curățenia se întorc repede în casa bolnavilor, împreună cu mâncarea caldă. Însănătoșirea tuturor, chiar și a celor aproape muribunzi, pare un miracol. Dar miracolele adesea se plătesc, și Maria (sfârșită de trudă) cade la rândul ei grav bolnavă de tifos.

Nu are nici măcar timp să se întoarcă acasă. Arsă de febră, ea murmură din patul unde stă întinsă: «Nu am nevoie de nimic. Vreau doar ca Domnul să vină să mă ia».⁶⁶

Primele două orfane

Și totuși, fără cenușă de păianjen, un miracol o salvează și pe ea. Dar iese foarte slăbită după boală. Nu mai reușește să mânuiască sapa cu aceeași forță pe câmp.

Necăjită, îi mărturisește verișoarei ei Petronilla: «O să merg să învăț croitoria. Am să deschid apoi un mic atelier și o să le învăț să coase pe fetele sărace. De ce nu vii și tu? O să trăim împreună ca într-o familie».⁶⁷

Petronilla este de acord. Micul atelier de croitorie funcționează deja după un an. Douăsprezece fete (care nu merg la școală, pentru că pe vremea aceea, școala este considerată «nepotrivită» pentru fete) vin zilnic să învețe să coase. Înainte să înceapă, rostesc o *Ave Maria*. Și Maria Mazzarello spune atunci când clopotul bate orele: «Mai puțin timp pe pământ, o clipă mai aproape de Rai!». Văzându-le pe fete trebăluind cu acul și stofa, murmură: «Orice înțepătură de ac este un act de dragoste pentru Dumnezeu. El este cel ce ne va răsplăti cu adevărat, dar altfel decât clienții noștri».

⁶⁵ INSTITUTUL FMA, *Cronologie istorică*, I, 87.

⁶⁶ *O.c.*, 90.

⁶⁷ *O.c.*, 98.

Duminica nu se muncește, dar fetele se întorc bucuroase în casa Mariei și a Petronillei, se joacă cu ele, cântă, merg împreună la Liturghie și se roagă, apoi se plimbă până la torentul Roverno, printre flori și stropi de apă.

Dar în iarna lui 1863 se întâmplă ceva care schimbă totul. Unui vânzător ambulant îi moare soția și rămâne singur cu două fetițe de opt și de șase ani. Neștiind ce să facă, merge să bată la ușa Mariei și a Petronillei. Vorbind cu ele, bietul om își tot răsucesce șapca în mâini:

- Eu sunt tot timpul plecat la târguri și în piețe. Dacă le iau cu mine pe fete, o să-mi moară de pneumonie, din pricina frigului și a zăpezii. Nu puteți să le țineți la voi un timp?⁶⁸

Cum pot spune nu, în fața acelor fetițe ce le privesc cu ochii mari și speriați? Maria merge să ceară cu împrumut două paturi și transformă un colț al atelierului în dormitor.

Vestea se împrăștie: multă lume vine să le aducă pâine și mămligă celor două verișoare. Unii însă le aduc alte fetițe părăsite. Pot să primească doar șapte, după care, Maria și Petronilla trebuie să refuze cu tristețe: «Ne pare rău. Dar cât timp nu vom un loc mai încăpător...».

Sosește don Bosco

Don Pestarino, care urmărește îndeaproape activitatea Mariei și Petronillei, și le încurajează, este prietenul lui don Bosco. L-a întâlnit în tren, a mers să-l vadă la Valdocco, i-a cerut să-i îngăduie să devină salezian. Don Bosco l-a acceptat, dar i-a spus: «Rămâi la Morense. Cine știe dacă Dumnezeu nu are gânduri mari cu grupul acela mic de fete» (MB. 7,297).

Don Bosco vine la Morense în 1864 împreună cu ceata sa de băieți, în plimbare: cu orchestra în frunte, răpăit de tobă și un măgar ce duce decorurile pentru teatrul mobil pe care băieții îl instalează în piețele satelor.

Pentru toți este o mare sărbătoare. Dar pentru don Bosco este ceva mai mult. Vine să vadă «grupul Mariei Mazzarello». De mai multă vreme se gândește să fondeze o Congregație de maici care să le ajute pe fetele sărace în spirit salezian. Intră în atelier, vorbește cu don Pestarino. Este impresionat. «Aici se află deja Sfânta Fecioară», își spune. Grupul Mariei, la care s-au alăturat și alte fete din sat, se numește chiar *Fiicele Preacuratei*.

Cinci ani mai târziu (lui don Bosco nu-i place să se grăbească, are încredere în rodirea îndelungă și nu în acțiunile pripite chiar dacă sunt din inimă) le trimite «fiicelor» câteva indicații foarte simple pe un caiet scris de mână sa:

«Încercați să trăiți în permanență ca și cum v-ați afla în prezența lui Dumnezeu. Fiți îngăduitoare, răbdătoare, dulci, amabile. Vegheați asupra fetelor, dați-le de lucru, educați-le în spiritul unei vieți simple deschisă către prietenia cu Dumnezeu, plină de puritate și naturalitate» (MB. 10,592).

Se naște FMA

Mai 1867. Don Bosco adună «Consiliul» Congregației Saleziene: sunt băieți care au crescut alături de el, au devenit preoți, directori ale noilor opere saleziene care se răspândesc treptat în întreaga Italie. Se numesc Michele Rua, Giovanni Cagliero, Paolino Albera... Le spune:

«Multă lume mi-a cerut în repetate rânduri să facem și pentru tinere acel puțin de bine pe care el facem cu ajutorul lui Dumnezeu pentru băieți. Dacă voi sunteți de acord cu

⁶⁸ O.c., 118

inițiativa mea, vom fonda ordinul *Fiițele Mariei Ajutătoare* (FMA). Centrul va fi la Mornese, unde de nouă ani trăiește în tăcere, muncă și rugăciune un grup de fete pentru care garantez» (MB. 10,594-7).

Don Bosco a cerut aprobarea acelor «băieți» pe care cândva îi învățase cum să țină furculița sau să-și sufle nasul. Este gestul unui sfânt și al unui mare pedagog. Doar atunci când aceștia încuviințează, el consideră fondată Congregația FMA.

La Mornese, grupul Mariei Mazzarello se mută în «Colegiul din Borgo Alto»: au mai mult spațiu pentru fete dar și mai multă sărăcie. Pentru că locuitorii din Mornese, care doreau colegiul pentru băieții lor, consideră această schimbare o înșelătorie, o trădare și la început nu le dau nici un ajutor.

5 august 1872. Primele cincisprezece FMA îmbracă sutana de maică. Don Bosco spune:

«Sunteți necăjite că rudele voastre v-au întors spatele. Nu fiți triste dacă lumea vă desconsideră și se poartă urât cu voi. Doar astfel veți putea face un mare bine. Comportați-vă ca ființe dăruite lui Dumnezeu: cu ochii plecați, dar cu capul sus» (MB. 10,616).

Mesajul lui don Bosco este foarte clar: ochii se pleacă în fața măreției lui Dumnezeu, dar capul se ține ridicat în fața lumii, nu se înclină ca la slujnice, ci este mândru și bucuros cum stă bine fiicelor lui Dumnezeu.

În acea sărăcie și în pofida greutăților, familia Fiicelor Mariei Ajutătoare crește puternică.

În 1876 au plecat de la Mornese 36 de maici să fondeze oratorii, școli, ateliere în Piemont și în Lombardia. Astăzi sunt răspândite în întreaga lume. Cu ochii plecați și cu capul ridicat, slujitoare doar ale Domnului și ale fetelor sărace.

61. «Luați-mă pe mine!»

Două pâinișoare pe conștiință

«Am intrat în Oratoriul din Valdocco în 1872 când de abia împlinisem 11 ani, căci mă născusem pe 8 aprilie 1861 în localitatea torineză Pecetto. Eram pe atunci foarte mititel (cum sunt copiii la vârsta asta). M-am adaptat cu oarecare greutate la viața de elev intern».

Povestește Francesco Piccollo și îi scrie mărturisirea Giorgio Seriè. Doi mari salezieni.

«Don Bosco făcea tot posibilul ca să ne asigure hrana necesară. (...) Dimineața la ieșirea din biserică ne dădeau doar o bucățică de pâine la micul dejun. Pâinea aceea era câteodată atât de tare încât trebuia să o umezim cu apă de la cișmea. La prânz puteam mânca ciorbă câtă vroiam, în castroane de tablă: uneori duminica se adăuga puțină carne și fructe: la sărbătorile cele mari aveam și un pahar de vin. Seara supă și fructe. Nu pot spune că ne era foame. Nicidecum! Don Bosco era totul! Trăiam cu dragostea în suflet, respiram o atmosferă plină de idei minunate care ne umpleau de mulțumire și nu ne mai gândeam la nimic altceva.

Deci la gustare ne dădeau câte o pâinișoară proaspătă și apetisantă. Cuptorul de pâine era la subsolul Sanctuarului Mariei Ajutătoare.

În timpul recreației de la patru după-amiaza, mergeam lângă luminătoare să respirăm parfumul pâinii scoasă din cuptor. Muncitorii ieșeau purtând coșuri de răchită pline cu chifle pentru tineri.

Într-o după-amiază mi-am dat seama că unii dintre colegii mei își folosea toată iscusința pentru a lua pe furiș câte o chiflă în plus, și eu, vai! m-am lăsat cuprins de lăcomie și profitând de neatenția celor ce duceau coșurile, am luat două pâinișoare și am fugit sub portic să le mănânc lacom. Dar neîntârziat m-am simțit cuprins de remușcări:

- Ai furat – mi-am spus –, mâine va trebui să te spovedești și să te împărtășești!

Dar duhovnicul era don Bosco. Eu știam cât de mult detesta hoția don Bosco. Cum să fac? Nu mă chinuia atât rușinea cât gândul că o să-l supăr pe don Bosco, așa că am ieșit din biserică și m-am dus întins la sanctuarul Consolatei (în apropiere de Valdocco). Interiorul acestuia era puțin luminat, am ales confesionalul cel mai ascuns, cu zăbrelele cele mai dese și am început să mă mărturisesc:

- Am venit să mă spovedesc aici pentru că mi-a rușine să-i spun lui don Bosco ce am făcut!

O voce a răspuns:

- Vorbește, atunci, don Bosco n-o să afle niciodată nimic!...

Era vocea lui don Bosco.

Îndurare! Nu se poate! Don Bosco se afla în celălalt Oratoriu. Mă luase cu frig. Să fie un miracol? Nu, nici vorbă! Don Bosco fusese invitat, ca de obicei, să spovedească la Sanctuarul Consolatei, și eu am nimerit tocmai peste cel de care fugeam.

- Spune care-i necazul, fiul meu! Ce ți s-a întâmplat?

Tremuram ca o frunză!

- Am furat două pâini!

- Și ți s-a aplecat?

- Nu!

- Atunci nu trebuie să te întristezi! Îți era foame?

- Da.

- Foamea de pâine și setea de apă: ce foame și ce sete bună! Uite: când o să ai nevoie de ceva, cere-i lui don Bosco. O să-ți dea câtă pâine o să vrei, dar ține minte: don Bosco preferă să-ți asculte mărturisirea decât să te creadă nevinovat. Atunci când recunoști că ai făcut ceva nelalocul lui, o să te ajute întotdeauna, în schimb din nevinovăție poți cădea în cine

știe ce necaz și nimeni n-o să te mai poată salva. Bogăția lui don Bosco este încrederea fiilor săi.

N-am uitat niciodată bunătatea lui don Bosco și nici lecția pe care mi-a dat-o.

«Mama plângea»

«În anul următor a venit la mine mama. Eram deja în clasa a doua de liceu. Am stat de vorbă în timpul recreației după prânz, și printre altele mama mi-a mărturisit că era foarte supărată de refuzul domnului econom de a o mai păsuși cu plata pensiunii (pe atunci costa puțin, dar mama nu avea nici asta). Economul îi spusese: Dacă nu plățiți, am să-l dau afară pe fiul dumneavoastră!

Mama plângea din cauza acestei amenințări și eu trebuind să reintru la cursuri am lăsat-o în lacrimi. După-amiază, tot în timpul recreației, am revăzut-o pe mama, care mă aștepta la poartă, dar de data asta era veselă și cu un aer triumfător. Mi-a spus:

- Ascultă, Cecchino; acum nu mai plâng, și tu să fii fericit! Am fost la don Bosco care mi-a spus: «Fiți bună doamnă și nu mai plângeți! Spuneți-i fiului dumneavoastră că dacă don Bologna îl dă afară, să vină la mine. Eu n-am să-l gonesc niciodată.

Economul a trimis după mine, și eu mort de frică... am ciocănit la ușa lui don Bosco.

- Cine este?

- Eu sunt!

- Intră! Ah, tu ești? Bine, bine. Cu plata pe câte luni este datoare mama ta?

Și don Bosco cu nespusă delicatețe a semnat chitanța pentru pensiunea pe tot anul. Nimeni nu și-a dat seama de gestul generos al bunul părinte, nici măcar economul. Am fost profund emoționat și am rămas foarte legat de don Bosco».

Francesco nu a văzut în comportamentul lui don Bosco doar un «gest frumos», gestul unui principe care poate dispune de mulți bani și reduce taxele cu mărinimie. Pensiunea elevilor de condiție medie era de 24 de lire lunare: minimul necesar întreținerii lor. Pentru banii pe care îi declara «încasați» pe bucățica aceea de hârtie, don Bosco trebuia să meargă din ușă în ușă, pe la casele bogaților, să le ceară subvenții, să se obosească urcând și coborând scările, să-l doară degetele ciocănind pe la porți, să primească adesea răspunsuri umilitoare. Francesco știe acest lucru și o știu atâția băieți, pe care în momentele dificile don Bosco îi trimite în biserică să se roage în vreme ce el merge să ceară ajutorul celor bogați. Petecul de hârtie pe care Francesco i-l duce economului reprezintă eforturi, umilințe, pe care don Bosco și le va asuma bucuros pentru el, pentru că îi vrea binele. De aceea Francesco este «profund tulburat», și se va simți toată viața legat de don Bosco, rămânând cu dorința de a-i răsplăti într-o zi bunătatea cu tot atâta dragoste.

Francesco Piccollo își continuă povestea:

«Eram deja în clasa a cincea de liceu. Într-o zi, în vreme ce noi, băieții mai mari, ne plimbam împreună cu don Bosco prin galerie, mi-a trecut prin minte să-mi exprim față de el toată dragostea ce i-o purtam. Don Bosco și-a dat seama nu știu cum de gândul meu și fără nici o introducere mi-a spus:

- Tu vrei să-mi spui ceva, așa-i?

- Ați ghicit, domnule!

- Atunci spune.

- Dar nu aș vrea să audă și ceilalți!

Și zicând asta l-am tras deoparte pe don Bosco și i-am murmurat la ureche:

- Aș vrea să vă fac un dar. Cred că o să vă facă plăcere!

- Și ce dar vrei să-mi faci?

- Luați-mă pe mine!

- Și ce-ai vrea să facă don Bosco cu unealta asta strașnică?

- Faceți cu mine ce vreți, dar țineți-mă mereu pe lângă dumneavoastră!
 - Într-adevăr – adăugă don Bosco –, nu puteai să-mi faci un dar care să mă bucure mai mult! Îl accept, nu numai pentru mine, ci pentru a te dăruî Domnului și Sfintei Maria Ajutătoare».

«Vei fi în tovărășia îngerilor»

Francesco a devenit salezian. Don Bosco l-a trimis în Sicilia și vreme de 30 de ani a fost copia exactă a lui don Bosco pe insulă. Giorgio Seriè l-a întrebat:

- Care este secretul apostolatului dumneavoastră pentru tineri
 - Secret? – a răspuns – nu e nici un secret! Don Bosco avea fără doar și poate însușiri extraordinare, ce nu le sunt date tuturor, un fel de har supranatural, la care am fost martori, noi cei alături de el. Eu m-am mărginit să fac timid cu alții ceea ce don Bosco a făcut cu mine. Am pus cu modestie în practică sfatul primit de la el atunci când m-a trimis în Sicilia: “Nu lua seama dacă școala sau clasa este mare sau mică, ai grijă doar să faci binele. Dacă băieții vor fi mici ca vârstă, cu atât mai bine, vei fi în tovărășia îngerilor. Ceea ce însă îți recomand este să încerci să-i faci buni și să le povestești zilnic câte o faptă din Istoria Sfântă sau din viața Sfinților ori a Preacuratei. (...) Domnul o să te facă să vezi cât de mult îi este pe plac această metodă de educație creștină».

«Eram cleric salezian în Catania, învățător la clasa a doua primară: aveam 46 de elevi. Încă din prima zi de școală, am pus în practică sfatul dat de don Bosco: ultimul sfert al orei de curs era destinat povestirii unui fapt edificator. În postul Nașterii Sfintei Maria le-am promis școlarilor să le istorisesc un episod din viața Preacuratei, și toții așteptau povestea cu mare nerăbdare (...).

În cea de-a cincea zi din cele nouă ale postului (...) pe la patru după-amiaza, aerul era greu și cerul acoperit de nori întunecați. La insistențele băieților am anticipat povestirea promisă (...). După care, pentru a le insufla școlarilor mei o și mai mare dragoste față de Preasfânta Născătoare de Dumnezeu, am adăugat: Vedeți bolta asta de deasupra capetelor noastre? Ei bine, dacă o iubim pe Maria și totul în jurul nostru ar sta să se prăbușească, Sfânta ar susține totul până ce noi am fi în afara oricărui pericol. (...).

Între timp a sunat clopoțelul pentru sfârșitul orelor, m-am închinat și le-am spus elevilor să plece în ordine. După ce au ieșit cei din ultima bancă, am dat să-i urmez și eu; nu mă aflam decât la doi metri distanță de ușa clasei, când am simțit că se cutremură clădirea și se aude un zgomot îngrozitor ca și cum s-ar fi dărmat ceva. M-am întors: școala nu mai exista; podeaua era distrusă, târând după ea băncile, catedra, pereții clasei, totul se prăbușise peste etajul inferior.

I-am liniștit pe băieții mei foarte înspăimântați, și, arătându-le marea bunătate a Sfintei Fecioare, (...) le-am repetat cuvintele pe care mi l-a spus don Bosco: «Domnul o să te facă să înțelegi cât de mult iubește acest sistem de educație creștină». ⁶⁹

⁶⁹ Cf G. SERIÈ, *Profiluri și povestiri*, Torino 1956, pp. 39-48.

62. Fabrica de preoți

Nici a suta parte

Don Bosco nu reușea să trezească întotdeauna într-un băiat bun dorința de a se face preot. Dar se străduia. Oratoriul său a fost numit de caricaturiștii anticlericali ai timpului «fabrica de preoți». Statisticile nu ne-au dat până acum cifrele exacte, dar în mod curent se vorbește de peste o mie de preoți ieșiți din această «fabrică».

Giuseppe Allamano, nepotul lui don Cafasso, a fost elev al Oratoriului și don Bosco vroia să-l facă Salezian. Pentru a scăpa de insistențele sale, și pentru a nu-l supăra, Giuseppe a plecat fără să-l salute, profitând de o scurtă vacanță duminicală în august 1866.

Giuseppe a devenit totuși preot, canonic, fondator al ordinului *Misionarii Consolatei*. Și le spunea preoților săi: «Noi sigur nu am făcut pentru un elev nici a suta parte din câte a făcut don Bosco pentru mine, ca să mă țină cu el».⁷⁰

Nu întotdeauna îl descoperea pe cel ales

Doctorul Tommaso Bestente povestește:

«Eram încă un băiețandru când tatăl meu m-a înscris intern la Oratoriu. Am petrecut acolo un an, 1867. Regimul era mai blând decât s-ar putea imagina, dar mie nu-mi plăcea ciorba.

Într-o zi, asistentul de studii, don Rocca, ne-a spus că dacă avem vreo dorință de orice fel, să o scriem pe o foaie de hârtie. Superiorii vor încerca să ne facă pe plac, în limita posibilităților. Am scris: *Eu nu pot să mănânc ciorba*.

A doua zi, în timpul recreației, mă afluam în curte singur și gânditor, sub fereastra camerei lui don Bosco, când am ridicat privirea și am văzut cum plutește prin aer încet o foaie de hârtie, ca și cum ar fi căzut din cer. Am așteptat cu mâinile ridicate să ajungă până la mine și am citit-o cu curiozitate. Era biletul meu în care mă plângeam că nu-mi place ciorba!

I-am spus lui don Bosco. (...) Eu nu eram pâinea lui Dumnezeu, dar îmi făceam datoria și don Bosco ținea la mine, chiar își făcuse planuri în legătură cu mine: se gândea că o să devin un bun preot. Așa se face că la sfârșitul anului, atunci când m-am prezentat la don Rua să-mi dea biletul de voie pentru a ieși din Oratoriu, acesta mi-a spus:

- Bine, bine, mergi acasă, dar eu îți păstrez aici echipamentul. Don Bosco mi-a spus că dorește ca tu să te întorci la Oratoriu; speră ca tu să devii...

Am înțeles ce vroia să spună:

- Eu nu vreau să mă fac preot – l-am întrerupt brusc – și nici măcar nu vreau să revin la Oratoriu.

- Ah! Dar de ce?

- Pentru că nu mai vreau!

- O fi așa cum spui, dar am să-i scriu tatălui tău ceea ce mi-a spus don Bosco: așadar, vacanță plăcută, dragul meu și la revedere!

Am plecat foarte supărat că nu mi-am putut lua echipamentul și nici restul din depozitul de bani pe care îl aveam la Oratoriu. Bagajul meu sosi acasă, la fel ca și banii, dar eu nu m-am mai întors la Oratoriu și nu l-am revăzut pe don Bosco multă vreme... până în 1881».

⁷⁰ TUBALDO, *Giuseppe Allamano*, I, Torino 1982, p. 30.

Don Bosco pe scara spitalului

«Eram deja medic și asistent al spitalului Mauriziano, și într-o zi când coboram scările am văzut urcând un preot. Era don Bosco. L-am recunoscut și dorind la început să trec neobservat, m-am oprit și am încercat să mă fofilez, făcând în același timp o plecăciune forțată, ca și cum aș fi spus: “Treceți iute, părinte, că mă grăbesc”.

Mă înșelam. Don Bosco, deși avea privirea slăbită, recunoscuse în mine pe fostul elev de la Oratoriu, și oprindu-se m-a acostat exclamând:

- Ah, nu-mi scapi... Tu ești... așteaptă, așteaptă... îți spun imediat... tu ești... Bestente, așa-i, Bestente Tommaso! –. Și dintr-o dată, ca și cum ar fi continuat o convorbire întreruptă cu o zi înainte, a spus:

- Tot mai ești supărat pe don Bosco?

- Și de ce ar trebui să fiu supărat pe don Bosco? – am întrebat.

- Atunci de ce nu ai mai venit să ne vezi? Credeam că-ți propun o carieră care ți se potrivea... Tu ai urmat o alta, e adevărat, dar văd că ai ajuns departe. Sunt foarte mulțumit și mă bucur pentru tine.

Încercam să schitez un cuvânt de mulțumire și să mă scuz, dar don Bosco dându-și seama de stânjeneala mea și fără să-mi dea timp să spun ceva, a continuat:

- Bine, bine, acum să facem pace. Ascultă: în ziua cutare... va fi sărbătoare pentru tinerii oratorieni; or să ne viziteze și episcopi. Vino și tu să iei masa cu noi.

Vroiam să refuz, dar don Bosco nu mi-a îngăduit:

- M-aș supăra eu dacă nu ai veni – a conchis el. Ne-am înțeles așadar. Te aștept fără doar și poate.

M-am dus. (...) Și atât de mult m-am atașat de don Bosco și de Oratoriu încât am avut onoarea să-l îngrijesc pe don Bosco în ultima sa boală. Eu eram cel mai tânăr dintre toți doctorii care veneau la căpătâiul său; și mie îmi făcea confidențe ca unui fiu, oricâtă încredere ar fi avut în ceilalți trei medici chemați des să-l consulte: Albertotti, Fisore și Vignolo».

O uniformă care stânjenește

«Îmi amintesc că ultima oară când am mers să-l consult, pe 29 ianuarie 1888, ieșisem de dimineață îmbrăcat cu uniforma oficială să pozez pentru o revistă, și cum nu am mai avut timp să mă schimb, nu știam dacă am făcut bine prezentându-mă la don Bosco cu hainele acelea. Cu toată încrederea i-am comunicat îndoiala mea și el uimit m-a întrebat:

- De ce crezi asta?

- Cum de ce? Don Bosco este preot și să vin la el îmbrăcat cu o uniformă care amintește de Rege... știți... Papa și Regele... stăpânirea terestră ...

Don Bosco nu s-a putut abține să nu zâmbească; apoi redevenind serios și aproape scandând cuvintele:

- Ascultă, dragul meu Bestente – mi-a spus – aceste probleme nu ne privesc pe nici unul din noi, nici pe tine, nici pe mine ... Să le descurce ıtele cei care pot. Noi avem alte sarcini de îndeplinit. Eu, care sunt preot, trebuie să caut să slujesc Biserica și pe Papă cum pot mai bine; iar tu care îmbraci uniforma militară, trebuie să te gândești cum să-ți servești Patria și pe Rege. Să căutăm fiecare dintre noi să ne facem bine datoria; iată ce trebuie să ne intereseze, nimic altceva (...)».

Scrisoarea unui misionar

Aceste amintiri ale doctorului Tommaso Bestente au apărut în *Buletinul salezian* în iunie 1919. După câteva luni, la Buenos Aires, i-a sosit directorului acestei publicații scrisoarea unui misionar salezian, don Bartolomeo Molinari. Iat-o:

«(...) După ce am citit povestea colegului meu Bestente, am simțit o mare dorință să-mi aștern pe hârtie aceste câteva amintiri, pe care nu le-am spus niciodată nimănui (...).

Într-o dimineață, pe la ora nouă, don Bosco ieșea pe o ușă laterală din Biserica Sfintei Maria Ajutătoare. Tinerii se aflau în recreație, și mulți au alergat să-l salute și să-i sărute mâna. Mănat de curiozitate m-am apropiat și eu, și pentru întâia oară l-am văzut pe don Bosco la câțiva de metri de mine, pentru că nu-l cunoșteam încă. De abia m-a zărit, că mi s-a adresat cu cuvintele acestea:

- Tu cine ești și de unde vii?
- Mă numesc Bartolomeo Molinari și sunt din Liguria.
- Cu ce te ocupi?
- Sunt meșteșugar.
- Nu ți-ar plăcea să înveți?

Auzind aceste cuvinte, m-am gândit imediat că don Bosco mă vroia preot, și amintindu-mi ce se vorbea în satul meu despre oamenii bisericii, i-am răspuns repede și cu o oarecare lipsă de respect:

- Nu, domnule: eu vreau să învăț o meserie, după care să mă reîntorc în satul meu.
- Foarte bine. Dar dacă din întâmplare o să-ți vină cheful să înveți, dă-mi de știre.

Locuiesc în camera aceea pe care o vezi la etajul al treilea.

Spunând asta ridică brațul și îmi arată unde, după care își continuă drumul. Câțiva ani nu m-am mai gândit la conversația asta.

Dar, aproape în fiecare zi, de la 9 la 12 dimineața, vedeam o mulțime de oameni de toate vârstele și condițiile care se ducea la don Bosco, până când odată am cerut voie de la cursuri și m-am alăturat celor care urcau scările spre camera lui.

În pragul anticamerei, secretarul său, don Berto, privindu-mă fix și cu un ton cam brusc, m-a întrebat:

- Tu ce vrei?
- Doresc să vorbesc cu don Bosco.
- Ia loc și așteaptă-ți rândul.

Lângă ușa se afla un mic tablou înfățișând-o pe Mama Margherita, (...) iar deasupra un afiș pe care era scris cu cerneală obișnuită, dar cu litere groase: “Un singur lucru e important: mântuirea sufletului”. Mi-am zis în sinea mea: “A cerut să fie scrise cuvintele astea ca să nu intre la el să-i răpească timpul cei interesați doar de lucrurile materiale”.

Între timp mi-a venit rândul și don Berto mi-a făcut semn să intru. Don Bosco, care își însoțise vizitatorul până la ieșire, m-a primit în picioare și m-a atins ușor cu mâna. Am simțit-o destul de rece și aspră. Mi-a spus cu un ton patern:

- Ce vrei, dragul meu?
- Aș vrea să mă apuc de studiu.
- Amintește-ți că eu ți-am propus asta într-o zi în curte, mai demult. Tu mi-ai răspuns că nu vrei să înveți carte, ci o meserie. Acum îți spun eu să mai aștepti: întoarce-te la munca ta, și dacă dorința de studiu îți rămâne vie, scrie-mi și eu am să-ți răspund.

A fost prima vizită pe care i-am făcut-o bunului Părinte și satisfăcut m-am întors grăbit la munca mea. (...) Într-o zi am luat o foaie de hârtie și i-am scris lui don Bosco cam tot ce-i spuseseam altădată prin viu grai. După un timp, don Rua mă chemă la Institut. M-am dus. Fără să-și întrerupă activitatea, îmi arată un plic și-mi spuse:

- Este o scrisoare de la don Bosco. Ia și citește.
- Era chiar scrisoarea mea, pe care se aflau notate aceste cuvinte:
- Faceți bine Exercițiile Spirituale și vom căuta să vă ajutăm.

Perioada Exercițiilor se apropia și eu le-am făcut. După aceea, don Bosco a trimis după mine și mi-a spus:

- Don Bosco te admite printre studenți. Mergi repede și spune-i lui don Durando. Se află în camera lui, chiar în capătul acestui coridor.

Îl cunoșteam pe don Durando pentru că uneori venea în curtea noastră cu un mic aparat electric și ne curenta ușor cu el ca să ne distreze. Mi-a spus:

- Bine. Ia scrisoarea asta și du-i-o directorului școlilor.

Am făcut așa și am intrat la liceul Oratoriului. Am scris aceste amintiri pentru a ajuta lumea să-l cunoască și mai bine pe Părintele nostru».

Buenos Aires, octombrie 1919. Don Bartolomeo Molinari, salezian (BS, ianuarie 1919, p. 14).

63. Ținuturi îndepărtate

Dorința de a se strecura pe un vapor

La 19 ani, Giovanni Bosco student la Chieri s-a gândit pentru prima oară în mod serios să devină misionar. Îl îndemna la asta situația sa economică nesigură, care înainte îl determinase aproape să se facă franciscan. Mai era și entuziasmul său sincer pentru operele misionare. Tocmai se publicase *Opera de Răspândire a Credenței*. Don Bosco citea «cu lăcomie» *Scrisorile edificatoare* ale aceleiași Opere, care «descriau truda și sacrificiile Misionarilor» (MB. 1,328).

Intervenția lui don Cafasso i-a schimbat planurile.

Dar în 1837, când era în al doilea an la seminar, o știre a făcut vâlvă în puținele ziare ale timpului, și s-a vorbit despre ea din înaltul amvonului, în biserici, înflăcărând imaginația: unii Donatori ai Mariei din sanctuarul torinez al Consolatei plecau misionari în Birmania, să «poarte primii numele și delicata imagine a Preacuratei pe acele meleaguri îndepărtate ale necredincioșilor».⁷¹

În anul acela începe în Piemont fascinanta și viguroasa predică a părintelui Guglielmo di Piovà, care va deveni Cardinalul Massaia, misionar în Etiopia. Roadele acelei predici misionare se vor putea culege doar după câțiva ani: în 1841 misionarii Statelor Sarde sunt în număr de 68, în 1849 ajung la 221, iar în 1853 la 324. Chiar donațiile pentru ajutorarea misionarilor sunt generoase: din 1834 până în '44 în Statele Sarde au fost adunate 652.181 de lire, în vreme ce în restul Italiei doar 619.452 (în 1986: 2 miliarde și 600 de milioane față de 2 miliarde și 477 milioane).

În 1841 don Bosco intră la Căminul lui don Cafasso. Aude când se citesc în refector (în timpul tăcerii rituale ce însoțește masa) *Analele Răspândirii Credenței*. Pe Don Cafasso îl entuziasmează povestirile despre faptele misionarilor și convertirea păgânilor. Iar tânărul și înflăcăratul don Bosco (MB. 2,203) s-a gândit serios să se ascundă pe un vapor cu destinație îndepărtată, alături de Misionarii Mariei. Își amintea de visul avut la 9 ani și i se părea că mulțimea aceea de băieți îl aștepta dincolo de mări.

Don Cafasso în schimb, văzându-l ocupat cu gramatica franceză și cea spaniolă, i-a spus hotărât: «Nu trebuie să vă duceți misionar!». «De ce?». «Nu vă place să mergeți un kilometru pe jos, și chiar o clipă petrecută într-o trăsură închisă vi se pare o eternitate, din cauza neplăcerilor stomacale. Vreți să traversați oceanul? Ați muri pe drum!». Proiectul a fost părăsit a doua oară.

Basmaua albă

1846. Oratoriul și-a înfipt rădăcini stabile în Valdocco, și ideea misiunilor a reînceput să-l preocupe pe don Bosco. «Tânărul Giacomo Bellia – își amintește Ascanio Savio – locuia într-o casă vecină cu Oratoriul, și după prânz îi aducea lui don Bosco *Analele Răspândirii Credenței*. Așezat în mijlocul salezienilor, Bellia le citea cu voce tare din acele fascicule. Don Bosco după ce auzea despre faptele misionarilor, exclama adeseori: «Dacă aș avea mulți preoți și mulți clerici, aș vrea să-i trimit să evanghelizeze ținuturi îndepărtate!» (MB. 3,363).

Michele Rua își amintea că l-a văzut jucându-se cu o batistă mare albă în mijlocul unui grup de băieți ce-l priveau în tăcere. Cu batista făcea un fel de mingie, pe care o sălta dintr-o

⁷¹ APPENDINO (sub îngrijirea lui), Biserica și societate în a doua jumătate a secolului al XIX-lea în Piemont, Marietti, Torino 1982, p. 258.

mână într-alta, spunând: «Dacă aş avea doisprezece tineri de care aş putea dispune ca de batista asta, aş vrea să răspândesc numele lui Isus... până departe, departe» (MB. 4,424).

Directorul *Operei de Răspândire a Credinței la Torino* în perioada aceea era canonicul Giuseppe Ortalda, un om cu planuri mărețe și pline de entuziasm. Pentru a-i susține pe misionarii piemontezi, a lansat în 1852 o mare loterie. A repetat acțiunea în 1858 susținând-o cu o expoziție de obiecte exotice trimise din misiuni. Curiozitatea și entuziasmul față de acele obiecte stranie «aduse din alte lumi» au fost fără margini. Episcopii au sprijinit loteria cu circulare și scrisori pastorale, aristocrația a organizat comitete de promovare, guvernul și presa au susținut-o la rândul lor, iar parohiile au adunat colecte generoase. S-au strâns atâția bani, încât Ortalda a lansat un ziar numit *Expoziție în favoarea Misiunilor Catolice*. Era prima publicație periodică italiană exclusiv misionară, ce a văzut lumina tiparului pe 15 decembrie 1857.

Scrisori ale micilor seminariști chinezi

Doi ani după aceea, în Cottolengo, la câțiva pași de Oratoriu, Ortalda fondează «Micul Seminar al Misiunilor», cu o sută de elevi din diferite diocese. Observatorul Apostolic al misiunilor din China vine să-i dea binecuvântarea. El aduce salutări și scrisori de la micii seminariști chinezi, care studiază la Hu-pé. Între băieții din Torino și cei chinezi începe o corespondență în limba latină, ceea ce creează o emulație în Oratoriul din Valdocco (unde în luna decembrie a aceluiași an 1859 șaisprezece tineri clerici fondează la inițiativa lui don Bosco Congregația Saleziană).

Canonicul Ortalda avea proiecte mult prea grandioase. «Nu cunoștea valoarea banului», scria despre el canonicul Dervoeux. Și operele sale au trebuit să ia sfârșit deși erau minunate. Dar apostolatul misionar pe care îl sădise în sufletele tinerilor și-a dat oricum rodul: în 1861, erau 336 de misionarii piemontezi împrăștiați prin lume. Dintre aceștia 12 erau episcopi: șase în China, doi în Etiopia, unul în Munții Stâncoși, și așa mai departe...

Este greu de înțeles fervoarea misionară pe care don Bosco le-a insuflat-o tinerilor săi și marile realizări misionare ale Salezienilor, dacă nu se pornește de aici. Giovanni Bosco a crescut într-o Biserică misionară, gata să-și poarte credința cât mai departe, printre oameni mai puțin norocoși. Giovanni a respirat atmosfera acestei Biserici care i-a alimentat vocația proprie și pe cea a tinerilor săi.

În decembrie 1864, la Valdocco ajunge marele misionar al «Nigriziei» (Africa), Daniele Comboni. Este întâmpinat cu entuziasm. El vorbea și «tinerii simțeau născându-se în sufletul lor marea dorință de a-l însoți în misiunea sa». În timpul unei recreații, Comboni i s-a adresat unui preot salezian și l-a invitat să meargă cu el în Africa. Acesta i-a răspuns: «Vezi, părinte, dacă Superiorul meu mi-o îngăduie, eu îmi iau breviarul, primesc binecuvântarea sa, și plec imediat». Comboni a povestit de multe ori acel episod, mai ales după ce respectivul preot a plecat într-adevăr, dar nu spre Africa ci în America de Sud, cu permisiunea și binecuvântarea lui don Bosco. Comboni încheia spunând: «Opera lui don Bosco cu oamenii minunați de care dispune nu poate face decât foarte mult bine, » (MB. 7,825).

Primul vis misionar

În 1872 întreg Piemontul catolic a trăit zile de mare entuziasm pentru cea de-a cincizeca aniversare a *Operei de Răspândire a Credinței*. Toți episcopii au venit la Torino și însuși Papa a trimis o scrisoare.

Chiar în această perioadă, don Bosco are din nou un vis misterios ca o premoniție. Rezum aici povestirea sa, cuprinsă în MB. 10,54-55: «Mi se părea că mă aflu într-o regiune sălbatică și necunoscută. Era o câmpie imensă mărginită în depărtare de munți primejdioși. Grupuri de oameni străbăteau călare câmpia aceea: erau aproape goi, foarte înalți, cu pielea de un arămiu închis. Purtau haine lungi din piei de animale. Foloseau ca arme lancea și praștia.

Și iată că au apărut la o margine a câmpiei mai mulți oameni. Erau misionarii ce veneau să predice religia lui Isus. Barbarii de-abia i-au văzut că au tăbărât pe ei și i-au ucis. Dar iată în depărtare un alt steag al misionarilor. S-au apropiat de sălbateci cu fețele luminate de zâmbet, urmați de o ceată de băieți. M-am apropiat și eu: erau salezienii noștri. “Se duc să fie omorâți!”, m-am gândit îngrozit. În schimb barbarii au lăsat armele și i-au primit pe ai noștri cu politețe. Salezienii au îngenunchiat și sălbatecii au făcut la fel. Atunci unul dintre salezieni a intonat *Lăudați-o pe Maria, o credincioși...* Și mulțimea a continuat rugăciunea atât de zgomotos că m-am trezit».

Don Bosco nu a vorbit cu nimeni despre acest vis dar când avea timp căuta pe glob «acea câmpie imensă mărginită de munți îndepărtați». S-a oprit la Etiopia, la câmpia Chinei, a Indiei, a Australiei. Există însă întotdeauna câte un amănunt care nu se potrivea. Unde era țara din vis?

Tărâmul visat este Patagonia

În decembrie 1847, pe biroul lui don Bosco a ajuns scrisoarea Monseniorului Aneyros, arhiepiscopul din Buenos Aires. Acesta îi propunea lui don Bosco să trimită misionari în Argentina, care să se ocupe în primul rând de numeroșii emigranți italieni, lipsiți de orice asistență religioasă. Ca apoi să se îndrepte spre sud, în Patagonia unde triburile indienilor Araucani nu auziseră vorbindu-se de Isus Hristos niciodată.

Don Bosco a consultat febril atlasuri și hărți geografice. Patagonia! Era chiar acea imensă câmpie mărginită de munți înalți și primejdioși. Era ținutul triburilor libere și sălbatice care foloseau lancea și praștia. Într-acolo arătase degetul lui Dumnezeu.

În ianuarie 1875, don Bosco a dat un anunț important salezienilor și tinerilor. «Aud voci ce-mi strigă din depărtare: «Veniți să ne salvați!». Sunt toate acele suflete, care așteaptă o mână binefăcătoare să le aducă pe calea mântuirii... ».⁷²

Toți au răspuns într-un singur glas: «Don Bosco, sunt gata să plec!». Don Bosco însă nu vroia să trimită în America «resturile» ci «spuma» Congregației. A organizat unsprezece expediții dar nici una nu a fost pregătită cu atâta entuziasm, emoție și dăruire ca prima.

Giovanni Cagliero în fruntea misionarilor

După o îndelungată cugetare, don Bosco a hotărât ca în fruntea misionarilor să plece Giovanni Cagliero, băiețandru ce-l însoțise cu atâția ani înainte în amvonul din Castelnuovo și care făcuse un idol din «don Bosco» al său. Nu-i refuzase niciodată nimic bunului părinte: studiasse literatura, muzica, teologia, își dăduse examenele și fusese profesor, lucrând în oratoriile vecine sau îndepărtate, devenise preot și salezian, totul așa cum îi arătase don Bosco. Și întotdeauna cu energie și entuziasm. În rugăciunea din zorii fiecărei zile, abia trezit din somn, el repeta: «Te divinizez, Dumnezeul meu. Îți mulțumesc că m-ai făcut creștin și salezian».

⁷² LEMOYNE, *Viața Sfântului Giovanni Bosco*, rist. 1977, SEI, Torino, p. 101.

La 37 de ani era una din cele două tinere coloane ale Congregației: Michele Rua, umbra tăcută și fidelă a lui don Bosco și Giovanni Cagliero, mintea înflăcărată și brațul puternic al preotului. Tot viitorul Salezienilor, din punct de vedere uman, se sprijinea pe spatele lor. Cagliero, licențiat în teologie și profesor al clericilor, bun muzician și dascăl neîntrecut părea de neînlocuit în Oratoriu.

Și totuși într-o zi, don Bosco s-a apropiat de el și i-a spus:

- Aș vrea să trimit unul dintre preoții noștri mai vechi să-i însoțească pe misionarii din America. Cineva care să rămână acolo trei luni, până ce ei vor fi bine instalați, unul care să le dea sfaturi bune și sigure în momentele cele mai dificile.

- Dacă don Bosco se gândește la mine – a răspuns calm Cagliero –, eu sunt - gata.

- Foarte bine. Atunci pregătește-te.

Acele «trei luni» s-au transformat în treizeci de ani. Cagliero urma să devină, pentru meritele sale ca misionar, primul Episcop și primul Cardinal Salezian.

Un alt preot de valoare care pleca era don Fagnano. Avea inima plină de visuri și o voință de nestăpânit. Fusese soldatul lui Garibaldi. Se va atașa atât de mult de indienii din Țara de Foc, răpuși de bolile și de armele albilor, încât își va da și viața pentru ei.

Emigranții, apoi indienii

Planul de lucru pentru misionari a fost trasat cu multă claritate. Mai întâi de toate urmau să se ocupe de emigranți. (Șase ani mai târziu, președintele Asociației din Cosenza a ținut un discurs regelui și reginei Italiei care vizitau Calabria: «Vedeți locuințele oficiale...:dar plecați-vă ochii și vă veți da seama că treceți prin mijlocul unor mlaștini îngrozitoare, ucigătoare, unde țăranul se îmbolnăvește și moare fără nici un ajutor, unde agricultura lăncezește și mai este până să dea roadele așteptate. Calabria noastră ar fi un pământ foarte bogat, dar din pricina malariei, a proastei administrații a orașelor și provinciilor, sărăcia a invadat aceste meleaguri altădată prospere, și *poporul emigrează în masă în America...* » (AL GR 182 s). Potrivit statisticii lui Clough, din 1871 până în 1880, în fiecare an emigrau 98 de mii de italieni, iar în deceniul următor, 165 de mii (p. 182). În Argentina plecau aproape 40 de mii de italieni pe an.

Străduindu-se pe de o parte să le facă viața mai ușoară emigranților, grupuri mici de misionari urmau să plece în teritoriile din Patagonia ocupate încă de indieni. Salezienii și-au luat rămas bun de la misionari pe 11 decembrie 1875, în Sanctuarul Mariei Ajutătoare. În mijlocul unei mulțimi de oameni, don Bosco a vorbit plin de emoție:

«Vă recomand cu deosebire să luați seama la situația dramatică în care se află multe familii italiene... Mergeți acolo, căutați-i pe frații noștri, pe care sărăcia și nenorocul i-au alungat în țări străine...

În regiunile care înconjură zona civilizată există multe triburi sălbatice... Printre acești oameni voi veți aduce împărăția lui Dumnezeu... » (MB. 11,385).

O hârtie scrisă de don Bosco

În aceeași seară, don Bosco i-a însoțit pe misionarii ce plecau din portul Genovei. S-au urcat pe navă în ziua de 14, și don Bosco era roșu tot la față din pricina efortului de a-și stăpâni emoția. Atunci când sirena a dat semnalul plecării iminente, don Cagliero a intonat cel mai vechi cânt de slavă a Preasfintei Oratoriului, acela pe care don Bosco îl auzise în visul său despre misiuni: *Lăudați-o pe Maria, o voi credincioșilor...*

În numele Sfintei Fecioare se înființase Oratoriului. Tot în numele Ei începeau misiunile saleziene, care treptat urmau să se extindă în întreaga Americă de Sud, în Asia, în Africa...

Fiecare din cei ce plecau ducea cu sine o hârtie scrisă de don Bosco: testamentul său pentru misionarii salezieni de atunci și din totdeauna:

«Căutați suflete, nu bani, nici onoruri, nici funcții înalte.

Să aveți o grijă deosebită de cei bolnavi, de copii, de bătrâni și de săraci.

Faceți în așa fel încât lumea să își dea seama că hainele, locuința, merindele vă sunt sărace, dar voi sunteți bogați în fața Domnului și veți fi stăpâni peste inima oamenilor.

Între voi iubiți-vă, sfătuiți-vă, îndreptați-vă greșelile. Binele pentru unu este bine pentru toți. Suferințele și durerile unuia sunt suferințele și durerile tuturor.

Când sunteți obosiți și trudiți, amintiți-vă că ne așteaptă un mare premiu pe care o să-l primim în Ceruri. Amin» (MB. 11,408).

64. Patagonia visată

Cartierul «Gura» este Valdocco

Prin mijlocirea scrisorilor pe care le solicita în permanență, don Bosco urmărea cu afectuoasă emoție acțiunile misionarilor săi.

I s-au umplut ochii de lacrimi când a citit în prima scrisoare a lui don Cagliero că la Buenos Aires misionarii erau înconjuțați cu bucurie de tineri, cei mai mulți italieni, dar că acei tineri, la rugămintea de a face semnul crucii, priveau uimiți, neînțelegând despre ce era vorba. La întrebarea dacă merg la Liturghie duminică, răspundeau că nu știau când era duminică. Cartierul «Gura», populat de imigranți italieni foarte săraci, era copia exactă a periferiei torineze atunci când don Bosco sosise acolo cu Oratoriul său. Și don Cagliero repeta ceea ce don Bosco făcuse atunci: vorbea, întreba, se interesa, se juca împreună cu tinerii, le predă citirea și aritmetica.

Don Bosco a trimis și alte grupuri de misionari, unii chiar foarte tineri, pentru că înțelegea că acolo era noua graniță a Congregației sale.

16 aprilie 1879. Din Buenos Aires a plecat prima expediție misionară spre pământurile locuite de indieni, în sudul îndepărtat. În vis, lui don Bosco acele ținuturi i s-au părut situate în apropierea unui oraș. În schimb au trebuit să parcurgă 1300 kilometri, călare sau în trăsură, în tovărășia soldaților care mergeau într-acolo pentru a construi o linie de fortificații.

Patagonia atinsă de ziua Mariei Ajutătoare

Marea veste, așteptată de salezieni și de prietenii lor, a fost dată în *Buletinul salezian* din octombrie: «PORȚILE PATAGONIEI SE DESCHID PENTRU MISIUNILE SALEZIENE», și era purtată de o lungă și pitorească scrisoare a lui don Costamagna, care a fost citită cu lăcomie de tineri și de bătrâni deopotrivă. Amintesc aici ideile principale:

«Am plecat din Carruhue pe la sfârșitul lui aprilie, când călare când cu trăsura, și din când în când pe jos, după avangardă sau înaintea ariergărzii unei mici armate...

Am intrat în fortăreața din Puan și Fortul Argentinian. Cetăți cumplite... pe care piemontezii noștri din Giandua nu s-ar căzni să le ocupe...Acolo am botezat vreo optzeci de copii și de tineri. După care am luat drumul deșertului în tovărășia armatei și a unor triburi de indieni...

Pe 11 mai, după ce trecusem de dealuri și de văi, de lagune și torente, am ajuns în sfârșit la Fluviul Colorado. Pe malul lui am slujit Sfânta Liturghie...

În continuare am botezat vreo patruzeci de copii și de tineri, ajunși la noi împreună cu alte trupe, apoi am trecut fluviul, ca toți ceilalți: îngenunchiați pe spatele calului care înota, agățați cu ambele mâini de șea...

Și iată că în seara de 23 mai, pe la patru, aud pe unul că zice că s-a rătăcit drumul ce ducea de la Rio Colorado la Rio Negro (*granița naturală a Patagoniei*). Nu mai rezistam... Curând însă am auzit voci: «Am găsit un nou drum»...

Nu sperasem în zadar. Dimineața, pe 24 mai (*sărbătoarea Mariei Ajutătoare, cea mai dragă inimii oricărui salezian*), sculându-mă la revărsatul zorilor, și scuturând roua de pe patul meu improvizat, după ce m-am încălzit la un foc bun, am urcat pe cal și mergând la trap sau la galop vreo 40 de mile (*aproximativ 64 kilometri*), am ajuns la Choele-Choele; la 4.34 după amiaza, când soarele se ascundea în spatele Cordiliei îndepărtate Anzi, eu am coborât de pe cal; și pe malul lui Rio Negro, adică la porțile Patagoniei, am cântat din adâncul

inimii imnul de mulțumire față de draga noastră Mamă Maria Ajutătoarea... care chiar în ziua sărbătorii sale l-a condus pe acest biet salezian în locul Misiunii sale așteptată atâția ani... » (BS 1879, 10,2).

Gherila araucanilor

La vărsarea imensului fluviu Rio Negro, se aflau două mici așezări, ce vor deveni orașe: Patagones și Viedma. Don Fagnano, parohul din Patagones, ajutat de patru Salezieni și de patru Fiice ale Mariei Ajutătoarea s-a ocupat de pampas, teritoriul aflat la nord de Rio Negro, vast ca Italia Septentrională. Parohul Viedmei a fost don Milanesio, căruia i-a fost încredințată întreaga Patagonie, întinsă ca Italia de la Pad până în Calabria. Acolo locuiau indienii araucani, cei văzuți în vis de don Bosco, maltratați și urmăriți de albi. Don Milanesio și salezienii au devenit apărătorii acestora, avocații lor pe lângă Guvernul central argentinian.

Din când în când indienii porneau un război de gherilă împotriva fermelor (*fazendas*) albilor, și răzmerița lor era înăbușită în sânge.

Atunci când ultima căpetenie araucană, Namuncurà, s-a hotărât să facă un tratat de pace, l-a ales ca mediator pe don Milanesio.

Îmbrățișarea tânărului episcop

8 octombrie 1884. O scrisoare cu sigiliul roșu al Vaticanului a sosit la Valdocco. Aduce vestea că Papa l-a numit pe Giovanni Cagliero «episcopul Patagoniei». Este unul dintre momentele cele mai fericite pentru don Bosco. Vechea viziune a giganților cu pielea de culoarea arămii în jurul unui tânăr muribund nu fusese iluzia unei clipe de oboseală. Se îndeplinea.

Cagliero a fost uns episcop în Sanctuarul Mariei Ajutătoare, în mijlocul unei mulțimi copleșitoare de tineri și de bătrâni. La sfârșitul ceremoniei, tânărul episcop (46 de ani) s-a dus la mama sa, o bătrânică cărunță de 80 de ani, care odată, demult, i-l «dăruise» lui don Bosco. A îmbrățișat-o cu tandrețe. Apoi l-a căutat cu privirea pe don Bosco «al său». Acesta se afla într-un colț al sacristiei, cu bereta în mână. Episcopul nu s-a sfiit să i se arunce în brațe. Îmbrățișarea aceea puternică și delicată era felul său de a spune «mulțumesc».

Ultimul vis misionar

În noaptea dintre 9 și 10 aprilie 1886, în vreme ce monseniorul. Cagliero se întorcea în Patagonia, don Bosco a avut ultimul vis misionar. I l-a povestit cu vocea slăbită lui don Rua. Îl reproduc aici pe scurt după MB. 18,72.

«Mi-am purtat privirea până la capătul orizontului. Am văzut o mulțime imensă de tineri, care m-au înconjurat, strigând:

- Te-am așteptat, te-am așteptat atât de mult.

O păstoriță ne-a spus:

- Aruncați-vă privirea până departe. Ce vedeți?

- Mie mi se pare că scrie “Valparaiso” – a spus un băiat.

- Eu pot citi “Santiago” – spuse un altul.

- Iar eu citesc “Pekin” – a adăugat alt tânăr.

- Acum – spuse păstorița care conducea o turmă imensă – trage o singură linie de la Pekin la Santiago, și oprește-te în mijlocul Africii. Ce vezi?
- Zece centre misionare – am răspuns.
- Ei bine, acele centre vor da mulți misionari ce se vor îngriji de acele ținuturi. Vezi aceste zece centre până la Pekin? Aici se vor forma misionari pentru aceste meleaguri: Hong Kong, Calcutta: Vor apărea institute, centre de formare, de studiu.
- Dar cum se pot face toate acestea? Distanțele sunt enorme. Salezienii sunt puțini.
- Nu te îngrijora. Vor face toate acestea fiii tăi, fiii fiilor tăi și tot așa”.

Pare de necrezut, dar dacă astăzi s-ar lua o hartă geografică și s-ar trasa liniile din vis, s-ar vedea că s-a împlinit aproape pe jumătate și restul e pe cale să se realizeze chiar în anii aceștia.

Comentând visul cu don Lemoyne, don Bosco a spus «cu o voce liniștită dar pătrunzătoare»: «Atunci când Salezienii se vor afla în China și se vor găsi pe cele două maluri ale fluviului care curge în apropiere Pekinului!... unii vor veni dinspre stânga și alții dinspre dreapta... Oh! Își vor veni în întâmpinare unii altora pentru a-și strânge mâinile!... Ce glorie pentru Congregația noastră!... Dar timpul este în mâinile lui Dumnezeu!» (MB. 18,74).

65. Moartea anunțată

«Eu, don Berto, depun mărturie»

Mortalitatea preadolescenților, în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea era încă foarte ridicată.

Don Gioachino Berto, secretarul lui don Bosco timp de mai bine de douăzeci de ani, a depus mărturie: «El a prezis, cu mult timp înainte de a se întâmpla, moartea aproape a tuturor tinerilor (*care au murit la Oratoriu*), notând împrejurările și momentul când s-a petrecut trecerea lor spre o altă viață. O dată sau de două ori l-a avertizat cu claritate pe respectivul tânăr; câteodată a pronunțat chiar public inițialele acestuia. Din câte îmi amintesc toate aceste preziceri s-au îndeplinit, cu foarte rare excepții, care parcă au confirmat și mai mult spiritul profetic al lui don Bosco. Eu, don Berto, martor ocular, consemnez toate acestea lucruri» (MB. 5,387).

Pentru don Bosco moartea era întâlnirea cu Dumnezeu. Trebuia să vii bine pregătit, pentru că El te judeca.

Considera o mare favoare cunoașterea clipei propriiei morți: așa omul se putea pregăti pentru a fi sigur că ajunge în Rai.

Dar cum reacționau băieții la aceste previziuni? Există o mărturie plină de candoare și de prospețime care povestește despre asta. O mărturie puțin cunoscută, semnată de Natale Brusasca.

«Am ajuns în seara lui 31 decembrie»

“Pe ziua de 24 octombrie 1876 eu intram în Oratoriul Sfântului Francisc de Sales pentru a studia. Aveam 11 ani și urma să împlinesc 12 în ziua de Crăciun. Am rămas uimit de viața minunată de la Oratoriu. Mă încânta bunătatea tuturor superiorilor și a profesorilor, veselie colegilor, măreția bisericii Mariei Ajutătoare. Mi se părea că mă aflu în Paradisul Terestru.

Așa au trecut primele luni și am ajuns la seara de 31 de decembrie 1876. Îi cunoscusem și-i îndrăgisem pe toți superiorii de la Oratoriu, dar nu învățasem încă să-l cunosc pe don Bosco, care nu putea petrece multă vreme cu noi băieții. (*În noiembrie stătuse la Genova, pe 1 ianuarie urma să plece la Roma*).

În seara aceea, după rugăciune, aclamat de toți elevii din Oratoriu, studenți și meșteșugari, bunul preot a urcat zâmbind la catedră; dar ca să spun drept eu nu pricepeam de ce era atât de ovaționat. Dimpotrivă mă gândeam: “De ce nu este tot atât de aplaudat don Lazzerio, don Durando și alți superiori, când vin să ne vorbească în fiecare seară? Nu sunt oare tot atât de buni ca preotul ăsta ce zâmbește cu atâta grație?” Împărtășindu-i aceste gânduri unui băiat care stătea lângă mine, el mi-a spus:

- Tu ești nou, nu-l cunoști încă pe don Bosco. El este superiorul tuturor superiorilor din Casa asta, fondatorul și ca atare stăpânul întregului Oratoriu.

Am întrebat: - Și al bisericii?

- Bineînțeles că și al bisericii... El a construit-o!...

Am fost imediat convins... dar încurcat.

Între timp încetaseră aplauzele și am auzit vocea lui don Bosco care spunea printre altele:

- Aceasta este ultima seară a anului 1876. În vreme ce dormiți va începe 1877, și eu am venit să vă dau darul de sărbători...

Aici toți colegii au reînceput să aplaude, în timp ce eu mă gândeam în sinea mea: - Ce fel de dar o să ne dea?... bani nu, pentru că regulamentul interzice să deții bani; așadar cărți! – Și gândind la asta, mă uitam dacă lângă catedră se afla vreun coș cu cărți; dar nevăzând nimic, am tras concluzia că ne va dăruia câte un medalion frumos fiecăruia. Din nou se lăsase o tăcere pioasă, și vocea clară, pătrunzătoare a lui don Bosco, a continuat:

- Încercați întotdeauna să vă împărtășiți cu sfințenie, pentru că dintre toți cei care vă aflați aici și auziți cuvintele mele, unii vor trece în eternitate în 1877 și nu se vor mai afla între noi la sfârșitul anului ce stă să înceapă. Dintre voi, opt vor muri în 1877..., și apoi alții; și numele unuia dintre aceștia începe cu litera B... ».

«Privește, privește unde am ajuns!»

«În momentul acela am încetat să mai urmăresc discursul lui don Bosco! Pentru mine, Brusasca, era prea mult. Aveam o învălmășeală cumplită în bietul meu cap... Aș fi preferat să fiu la mine în sat, și am început să chibzuiesc astfel:

«Privește, uite în ce colegiu te-a băgat tatăl tău! Și mie care îmi plăcea atât de mult să fiu aici!... și mă împrietenisem cu toți superiorii... Așa va să zică!... Eu trebuie să mor!... Eu mă numesc Brusasca!... Asta e fără doar și poate!... Ajunge!... Chiar mâine am să-i scriu tatei să vină să mă ia de aici, pentru că... nu vreau să mai stau la Oratoriu... da, am să-i scriu cu siguranță!... »

Dar iată că-mi vine imediat un alt gând:

«Don Bosco a spus că or să moară *mai mulți* din cei prezenți aici, dar nu a spus că vor muri la Oratoriu; așadar, chiar dacă mă întorc în satul meu, eu tot voi muri, pentru că el a spus că va muri cineva al cărui nume începe cu B... Ce să mă fac?... Cui să-i scriu?... Ar trebui să fug? Ar fi cazul să rămân?... ».

Tocmai atunci s-au reînnoit aplauzele și don Bosco a coborât de la catedră. Tinerii se îndreptau o parte spre dormitorii iar alții se strâneau în jurul lui don Bosco. Eu l-am întrebat pe vecinul meu:

- Unde se duc?

Și el:

- Să-l întrebe pe don Bosco dacă ei sunt cei care vor muri.

- Ah, da!?... Atunci merg și eu.

Mă gândeam: «Vreau să rămân ultimul și să-l aștept, chiar până mâine dacă o fi cazul, pentru că nu doresc ca ceilalți să audă ce o să-mi spună don Bosco».

M-am așezat la coada lungă a celor care îi puneau o întrebare lui don Bosco și primeau răspunsul în șoaptă».

«Vreau să știu dacă trebuie să mor!»

«În jurul lui don Bosco nu se afla nici un superior... M-am apropiat de el și don Bosco m-a întrebat zâmbind:

- Și tu ce vrei?

M-am tras lângă el cât am putut de mult și i-am spus:

- Aș vrea să știu dacă urmează să mor!...

- Cum te numești?

- Mă cheamă Brusasca Natale!...

- Bine!... Ești tu oare prietenul lui don Bosco?

- Da, dar oare trebuie să mor?

- Stai liniștit și fii vesel, să te spovedești și să te împărtășești întotdeauna cu atenție... Înveselește-te și du-te la culcare!

I-am sărutat mâna, și nici vesel, nici nemulțumit, m-am dus în dormitor. Nu ascund faptul că în seara aceea mi-era puțin frică să mor în anul cel nou: dar pe scurt, m-am simțit mai liniștit gândindu-mă la cuvintele: "Fii vesel!", și am fost mai bucuros decât înainte».

Prieten cu Cornelio Baldomero

«Viața la Oratoriu era atât de variată, și eu atât de tânăr, încât nu mă mai gândeam la darul de sărbători al lui don Bosco și la litera B...

Eu trăiam la Oratoriu zilele cele mai fericite, deși nu-mi trecea prin gând, așa cum promisesem, să devin bunul prieten al lui don Bosco. Cu toate acestea, el se gândea la mine. Vedea cu plăcere că superiorii se foloseau de vocea mea frumoasă să cânt imnurile în cinstea Fecioarei, mă cunoștea personal, și din când în când îmi vorbea. Într-un cuvânt luase în serios cuvintele mele că-i eram prieten, în vreme ce eu, în seara aceea, îi spuseseam că da doar din dorința de a-i grăbi răspunsul, care să mă scoată din nesiguranța în care mă aflam, să-mi alunge din suflet spaima că sunt sortit unei morți apropiate!

A murit într-adevăr *cineva* al cărui nume începea cu B! Mai mulți chiar... Briatore Giovanni, Bagnati Antonio, Boggiato Luigi, Becchio Carlo...

Încă din primele luni ale lui 1877 am avut norocul să fiu ales în școala superioară de muzică, care trebuia să cânte Marea Liturghie de Rossini...

Printre alții, îmi era drag și-l apreciam pe un tânăr pe nume Cornelio Baldomero. Era bun la suflet, dar nu prea deștept, și M. Dogliani îl făcuse secretarul școlii de muzică, încredințându-i lui cheile dulapului muzical. Îmi plăcea de el, și când nu puteam petrece recreațiile cu M. Dogliani sau cu don Lazzero, eram întotdeauna cu Baldomero.

Îmi amintesc că, într-o zi, am auzit vocile colegilor noștri strigând: *Trăiască don Bosco! Trăiască don Bosco!* Baldomero mi-a spus:

- Vino să-i sărutăm mâna lui don Bosco.

Don Bosco venea spre noi, înconjurat de o mare mulțime de tineri. Era tot numai zâmbet și avea un cuvânt bun pentru fiecare.

Noi doi ne-am apropiat de el și bunul Părinte ne-a salutat cu o privire surâzătoare. Baldomero i-a sărutat mâna dreaptă și eu mâna stângă, și mâinile noastre s-au regăsit tulburate între mâinile lui don Bosco.

Am străbătut împreună curtea până în celălalt capăt, până la scara care ducea la camera lui don Bosco. Recreația era pe sfârșite, și el, luându-și rămas bun de la tinerii din jurul său, a rămas până la urmă doar cu noi doi, Baldomero la dreapta și eu la stânga. Am urcat scara incomod... Când a apărut în mijlocul nostru în balcon, toți tinerii, privind în sus au strigat: - *Trăiască don Bosco!* – Și don Bosco, salutându-i cu mâna, mi s-a adresat mie spunând:

- Coboară în curte!

I-am sărutat mâna. Simțeam în inimă un fel de invidie față de Baldomero. Dar respectându-mi îndeajuns colegul am fost bucuros că don Bosco îl preferase în felul acela. Totuși, mânat de curiozitatea de a ști de ce îl oprise don Bosco, am hotărât să-l aștept.

În sfârșit l-am văzut coborând scările, cu fața radioasă de bucurie, ținând în mână un medalion foarte frumos al Mariei Ajutătoare, în vreme ce se auzea clopoțelul pentru sfârșitul recreației. Dialogul a fost așadar scurt și rapid:

- Ce ți-a spus don Bosco?

- Mi-a dat acest medalion...

- Oh, cât este de frumos!... dar a trebuit atâta timp ca să-ți dea un medalion?

- M-am și spovedit.

- Adevărat?...

- Și mi-a spus toate păcatele!
- Cum asta?... mie nu mi le-a spus niciodată!
- Cât sunt de bucuroși!... Dar acum ajunge, să mergem la școală.

Don Bosco a plecat la Roma (pe 18 decembrie 1877) și... Baldomero, care până atunci s-a bucurat de o sănătate de fier, a fost nevoit să se interneze la infirmerie câteva zile mai târziu (deja pe la începutul lui 1878)».

În timp ce ne chema clopoțelul

«Îmi amintesc că în momentul când trebuia să mergă la școala de muzică, m-a chemat, mi-a dat cheile dulapului, și mi-a spus să-l anunț pe M. Dogliani că el nu se simțea prea bine.

Am îndeplinit această misiune, și după cină am urcat la infirmerie să-mi văd prietenul. Mi-a spus:

- Dragă Brusasca, nu mă simt bine; infirmierul a plecat să-mi aducă patul din dormitor ca să rămân aici la infirmerie.

L-am încurajat, și când a sosit clipa să ne spunem rugăciunile, m-am închinat pentru prietenul meu și m-am dus la culcare.

În dimineața următoare, spre sfârșitul orelor de clasă, mai precis când suna clopoțelul care ne chema la Liturghie, a intrat în sală profesorul nostru de Catehism don Mosè Veronesi, și cu vocea sugrumată de emoție ne-a spus: - Dragi tineri, în acest moment a zburat la ceruri sufletul lui Baldomero Cornelio, după ce a primit Sfântul Maslu... Cei care pot, să se roage și să se cuminece pentru el, toți ceilalți să faceți mătăanii. Domnul va orândui lucrurile în așa fel ca binele pe care-l facem să ni se întoarcă într-o zi nouă!...

Efectul cuvintelor sale a fost foarte puternic pentru noi toți. Confesionalele au fost asaltate și ne-am împărtășit cu toții. M-am rugat și eu; dar în auz îmi răsunau în permanență cuvintele lui don Bosco: - Dintre voi, opt vor muri în 1877, și apoi alți câțiva; și numele unuia dintre aceștia începe cu litera B...

Am continuat încă multă vreme să mă rog pentru sufletul prietenului meu. Am fost peste măsură de impresionat de dispariția lui prematură. Am purtat mereu în suflet certitudinea că minunatul Părinte a fost informat de însuși Dumnezeu că înainte de reîntoarcerea sa de la Roma, bietul Cornelio Baldomero va trece pragul eternității și a dorit să-l pregătească el însuși cu milă paternă pentru marele drum.

Așa mă va asista pe mine din Ceruri... atunci când mi-o veni ceasul!»

Preotul Natale Brusasca, Chioggia, 2 noiembrie 1916, (*Buletinul salezian* 1916, p. 358).

66. Un negustor, un om de afaceri, un marchiz: cooperatorii salezieni

«Duceam în mână niște pește»

«Eu am nevoie de toți», a spus nu o dată don Bosco (MB. 18,42). Și își arăta recunoștința față de toți cei care îl ajutau.

În 1876, în timp ce se afla la Chieri, l-a întâlnit pe Giuseppe Blanchard, băiatul care cu atâția ani în urmă îi dăduse pâine și fructe ca să-și astâmpere foamea. Blanchard povestește întâmplarea aceea în felul lui de țăran sărac:

«Don Bosco nu a uitat, nu s-a rușinat de ce vroiam eu să fac pentru el când era tânăr și în nevoie. Nu mai știam ce se alesese de el, și chiar dacă îl întâlneam poate că nu aș fi îndrăznit să-i dau binețe sau să mă apropiu de el, ca să nu fiu recunoscut. Cât greșeam! Într-o zi l-am întâlnit la Chieri, pe când se afla în mijlocul unor preoți veniți să-l salute cu respect, și tocmai se pregătea să intre în casa Bertinetti, unde era găzduit, când m-a zărit și i-a lăsat pe toți cei care-l întovăreau ca să vină la mine. “Oh, Blanchard, ce mai faci? – Bine, domnule cavalier...” Între timp încercam să o iau repede din loc, căci eram stânjenit, și nu îndrăzneam să vorbesc familiar cu don Bosco, că-mi părea că ajunsese foarte sus. Duceam într-o mână niște pește și ceva macaroane iar în cealaltă o sticlă de vin. “Nu-ți plac preoții?” – întrebă don Bosco. “Vai, dar cum să nu! – am răspuns – dar în hainele astea nu îndrăznesc să mă opresc prea mult la vorbă”. Atunci don Bosco a adăugat: “Dragul meu, îmi amintesc de câte ori m-ai ajutat să-mi astâmpăr foamea și ai fost în mâinile Divinei Providențe unul dintre primii binefăcători ai săracului don Bosco!”. Apoi întorcându-se către preoții care-l însoțeau a spus despre mine: “Iată-l pe unul dintre primii mei binefăcători!”».⁷³

Făcea militărește catehismul

De la don Calosso care îi dăruise ultimul an din viața sa, până la bancherul Cotta care îi achita facturile, viața și operele sale au fost alimentate de munca și sacrificiile multor persoane.

Vreme de mai mulți ani, de sărbătorile și în toate zilele postului – își amintește Bonetti – don Bosco trebuia să predea catehismul unor clase supraaglomerate de meșteșugari (numărul obișnuit pentru fiecare clasă era de 70 de elevi). Era singur. Dar cu punctualitate sosea negustorul Gagliardi, care își închidea prăvălia pentru câteva ore, contele Cays, care lăsa parlamentul Subalpin, târgoveții din Porta Palazzo, Marchizul Domenico Fassati, ofițer emerit al armatei. Don Bosco îi dădea fiecăruia câte o clasă. Marchizul – își amintea întotdeauna Bonetti – «obișnuit cu ordinea ca un bun soldat ce era, îi aranja pe băieți în așa fel încât să-i țină în permanență sub control... Cu tot aspectul său serios și militar, copiii îl iubeau foarte mult... Obișnuia să spună că nici cea mai reușită petrecere nu-i dădea atâta satisfacție, cât o jumătate de oră de catehism făcut cu tinerii de la Oratoriu» (CL 464).

Reproșurile și hârtile de o mie de lire de la don Cafasso

⁷³ Mărturie, 1889, în DESR 426

Din când în când în curtea Oratoriului sosea don Cafasso, preotul pe jumătate cocoșat și atât de sfânt care îl ajutase pe don Bosco în primii săi ani nesiguri la Torino. Se plimba în sus și în jos, și-i reproșa lui don Bosco: «Ai prea mulți băieți în grija ta, ia mai puțini și ocupă-te mai mult de fiecare în parte». Don Bosco își lăsa brațele în jos deznădăjduit: «Și pe ceilalți unde să-i trimit? la închisoare?». Vorbeau multă vreme, după care don Cafasso îi dădea un plic, și pleca sprinten cu picioarele lui strâmbe. În plic se aflau hârtii de câte o mie de lire, pentru construcția bisericii Sfântului Francisc de Sales, pentru a cumpăra alte terenuri, pentru mașinile din ateliere și din tipografie (cf MB. 4,587).

Don Bosco îi numea *cooperatori* pe toți acești oameni ce-i dădeau o mână de ajutor să se descurce cu greutățile și să continue să-i ajute pe băieți. Cuvântul poate să placă sau nu, dar ceea ce au făcut aceștia este mai mareț decât un monument.

Dar ce frăție!

Vroia să-i unească într-o mare familie, și în 1874 a proiectat planul unei *Uniuni a Sfântului Francisc de Sales*. Directorii salezieni nu s-au arătat prea entuziaști. Au spus că era o Frăție în plus. Don Bosco aproape că și-a ieșit din fire: «Voi nu înțelegeți. Dar veți vedea că această Uniune va fi sprijinul Societății noastre» (MB. 10, 1309).

Don Bosco privea departe. Vedea că nu numai opera sa, ci toate operele Bisericii, de la parohii la asociațiile pentru muncitori mergeau înainte pentru că existau niște oameni care făceau binele din umbră, fără a aștepta recompensă de la altcineva decât de la Dumnezeu. Trebuiau adunați laolaltă acești adevărați creștini.

A spus-o și a scris-o: «O sforică subțire și fragilă dacă este unită cu altele se rupe cu greu. Tot așa un bun catolic: dacă este singur este învins cu ușurință de dușmanii binelui, când este însă încurajat și ajutat de alții, sunt împreună o forță ce poate face mult bine în jurul ei» (MB. 11,536).

După Salezieni și Fiicele Mariei Ajutătoare, Cooperatorii au fost cea de-a treia ramură a familiei saleziene. Don Bosco a vrut să le facă un program simplu și solid: să se ajute pe ei înșiși ducând o viață creștină demnă și responsabilă, să ajute operele saleziene, să se pună la dispoziția parohilor și a episcopilor pentru a face binele împreună.

Au fost foarte mulți chiar în timpul vieții lui don Bosco. Astăzi sunt răspândiți în toată lumea. Binele pe care l-au făcut și îl fac este invizibil și infinit.

67. Vechii elevi și-l aminteau așa

Îi purta în suflet

Pe foștii elevi don Bosco îi purta în suflet.

Când călătorea îi căuta pe tinerii cărora le zâmbise, le vorbise, sau le dăruise pâine și prietenie cu Dumnezeu. În spatele unor fețe de adulți, trecute, asprite de viață, el căuta chipul băiatului pe care îl cunoscuse odată. Și atunci când îl găsea, era sărbătoare.

Chiar și foștii elevi își aduceau aminte cu drag de don Bosco, care le rămânea în suflet în amintiri delicate, de neșters.

Multe s-au pierdut. Altele, mulțumită lui Dumnezeu, s-au păstrat.

În octombrie 1916, *Buletinul salezian* a adresat un apel: cine avea amintiri despre don Bosco (după 28 de ani de la moartea acestuia) să le trimită. Urmau să fie publicate.

Au răspuns oameni simpli, preoți, maici, dar mai ales foști elevi. Printre atâtea «amintiri» se pot desluși nuanțe necunoscute, atitudini uitate ale acelei ființe atât de umane care a fost don Bosco. Timp de zece ani, din acel moment, *Buletinul* a avut o rubrică așteptată de toată lumea: *Fapte și cugetări ale lui don Bosco*.

Am ales un mic evantai de amintiri. Unele (cele ale doctorului Bestente, ale băiatului Brusasca) le-am inserat în cursul narațiunii. Pe celelalte am să le reproduc aici.

«Jocă la Loto, îți dau numerele norocoase»

«(...)Don Bosco m-a avut elev la Oratoriu un an și mi-a fost părinte spiritual vreme de mai mulți ani.

Primul impuls către sacerdoțiu l-am avut de la el. Părinții mei buni m-au adus la don Bosco rugându-l să mă accepte în Oratoriu. Ei urmau să plătească pentru mine pensiunea, cu condiția ca eu să fiu liber să urmez în oraș cursuri de pregătire pentru funcții guvernamentale. A răspuns:

- Don Bosco nu acceptă băieți care ies zilnic din incinta Oratoriului, ca să nu aducă la întoarcere cărți, ziare sau idei lumești.

Spunând acestea și-a fixat privirea pe mine, a tăcut o clipă, după care mi-a spus:

- Dacă tu ai îmbrăca hainele de preot aş putea să te accept.

Aceste cuvinte au avut un efect magic. Din acel moment n-am mai avut altă dorință decât să mă fac preot. Și am fost acceptat de don Bosco. Am urmat cursurile de retorică în anul doi la Oratoriu sub îndrumarea clericilor Francesia și Rua; apoi am îmbrăcat sutana și am intrat la Seminar.

Îmi amintesc că într-o duminică seara, după slujbă, l-am văzut în curte, așezat pe pământ înconjurat de patru sau cinci băieți. Își ținea în mână batista, care era întotdeauna albă. O deschisese, după care o făcuse ghem în palmă și se juca cu ea trecând-o ca pe o minge mititică dintr-o mână în alta. Noi stăm tăcuți. După câteva clipe, a spus:

- Dacă aş avea doisprezece tineri, de care aş putea dispune după cum vreau, și aş putea să-i mânuiesc cum fac cu batista asta, aş dori să ajung la capătul lumii!

Mi-am amintit de cei doisprezece apostoli ai Mântuitorului Divin, și mărturisesc că mi se păreau exagerate vorbele lui don Bosco, scuzați-mi îndrăzneala. În schimb, el era un adevărat profet.

(...) În ajunul zilei când am luat în stăpânire parohia, m-am dus să-i cer binecuvântarea. S-a recules cum obișnuia întotdeauna înainte de a spune ceva, apoi încet și cu o expresie profundă mi-a zis textual aceste cuvinte:

- Îți recomand cu deosebire săracii, bătrânii, infirmii și cum e normal, tineretul.

Și m-a binecuvântat.

La puține luni după aceea, m-am întors la el. Se găsea la Valsalice. M-a întrebat dacă lucrurile mergeau bine. I-am răspuns:

- Mulțumită lui Dumnezeu, da, dar eu am un necaz.

- Care?

- Parohia are 52 de mii de lire datorie. (*Aproximativ 115 milioane în 1986*).

Și ei mi-a răspuns zâmbind cu mare bunătate.

- O să te învăț eu cu să plătești datoriile acestea. Joacă la Loto!

Am zâmbit la rîndul meu. Și el:

- Nu vrei să joci la loto?

- Voi juca – am răspuns – dacă dumneavoastră îmi dați numerele.

- Am să ți le dau –. Mă văzu că sunt uimit, așa că a insistat:

- Dar o să le joci cu adevărat?

- Da, vă promit.

- Bine, numerele sunt: *Credință, Speranță, Caritate!* Dacă vrei un al patrulea, poți adăuga *Perseverența*.

Dacă sfatul acesta mi-ar fi fost dat de altcineva mi s-ar fi părut o zeflemea. Dar atâta vreme cât venea de la don Bosco, l-am acceptat cu venerație.

Și imediat m-am simțit liniștit, senin, plin de cea mai curată dorință să ajung la *credință, speranță* și *caritate* mai întâi în inima mea, apoi în cea a enoriașilor mei. Adevărul este că *perseverând* în căutarea gloriei lui Dumnezeu și a binelui sufletelor, în doi ani, doar doi ani cum vă spun, am achitat toată datoria.

Dându-le vestea cea bună enoriașilor, le-am povestit discuția pe care am avut-o cu don Bosco, și i-am sfătuit pe toți să aleagă numerele lui don Bosco, spunând că erau infailibile».

Teologul Domenico Muriana, paroh al bisericii Sfânta Teresa, Torino (BS 1916, 41).

«L-au beatificat pe Cottolengo?»

«Era în toamna lui 1865, eu împlinisem 8 ani și don Bosco, cu o ceată de ștregari, precedați de formația muzicală, traversa Chieri, îndreptându-se spre Becchi pentru sărbătoarea Rozariului.

Ajuns împreună cu mica sa trupă pe strada Moreto la numărul 10, le-a ordonat să se oprească și a intrat în casa mea. Eu eram așezat pe un taburet, ocupat cu scrisul temelor pentru acasă. A fost sărbătoare pentru părinții și fratele meu Dominic, pe atunci preot, care fusese la Oratoriu și era îndrăgit de don Bosco. După ce i-a salutat pe toți în felul lui jovial și demn în același timp, și-a fixat privirea scrutătoare asupra ochilor mei uimiți, și:

- Cum te numești? – m-a întrebat.

- Agostino – i-am răspuns.

- Oh! Ce nume frumos! Și-n ce clasă mergi?

- A treia elementară.

- Foarte bine. Să înveți bine, și cum termini a patra elementară, vii cu mine la Oratoriu, unde îți vei face o mulțime de prieteni, ce-or să te iubească mult... Îți vei putea continua studiile după care vom vedea ce cale ți-a hărăzit Domnul.

Țin bine minte cuvintele lui; și le amintește și sora mea mai mare, care mai trăiește. Ea l-a întrebat pe don Bosco dacă n-ar vrea să deschidă o casă și pentru fete, *să facă* (cum spunea ea) *un regiment de Maici*; la care don Bosco a zâmbit și i-a răspuns:

- Ba da, toate la timpul lor, dar nu pentru tine!

Avea dreptate. Sora mea s-a măritat în 1868. (...)

După ce am absolvit clasa a treia primară și am trecut într-a patra, în august 1866 la vârsta de nouă ani am intrat în Oratoriu, unde am urmat cursurile gimnaziale, până în august 1872, când am fost hirotonisit preot.

Când am intrat la Oratoriu, mama, ce-l cunoscuse personal pe canonicul Cottolengo, fondatorul *Micii Case a Divinei Providențe*, (...) mi-a încredințat sarcina să-l întreb pe don Bosco dacă *beatificarea părintelui Cottolengo urma să aibă loc în curând*.

Beatificare! Cuvânt ebraic spus unui copil de nouă ani; vă puteți imagina cum l-am repetat de o sută de ori ca să nu-l uit.

Atunci când am ajuns la Oratoriu și m-am prezentat pentru întâia oară în fața lui don Bosco, i-am spus cu simplitate:

- Mama m-a pus să vă întreb *dacă va avea loc în curând beatificarea părintelui Cottolengo*.

- Da, da – mi-a răspuns don Bosco – dar n-o s-o vedem nici eu, nici mama ta. Tu în schimb o să o vezi!

Câte preziceri în aceste câteva cuvinte! Când mama a venit să mă viziteze, i-am dat răspunsul pe care îl promisem de la don Bosco. (...) Mama mea a murit în 1870, don Bosco în 1888.

Găsindu-mă la Giaveno în ianuarie 1892, m-am îmbolnăvit de erizipel facial. În câteva zile în care febra nu mi-a scăzut deloc, am ajuns aproape în pragul morții. Parohul, don Giorgio Bernero, a început să mă pregătească pentru marele drum. La îndemnurile pioase și stăruitoare ale preotului, eu n-am spus decât: «L-au beatificat deja pe Cottolengo?» În fața unei întrebări atât de neașteptate și de greu de înțeles, parohul a rămas și mai convins de pericolul de moarte în care mă afluam (...).

Cum am primit Sfintele Taine, am adormit și m-am trezit într-un târziu fără febră și cu toate semnele unui început de convalescență. În timpul acesteia, parohul mi-a vorbit de rătăcirile pe care le-am avut în timpul boli, și despre întrebarea: «Dar l-au beatificat deja pe Cottolengo?»

Atunci (...) i-am povestit bunului preot faptele, și el și-a dat seama că tot ceea ce spusese în delirul febrei nu era decât o amintire a prevestirii lui don Bosco.

M-am vindecat pe deplin. (...) M-am dus la don Lemoyne să-i povestesc tot ce se petrecuse între mine și don Bosco în 1866, și despre boala mea din 1892. Sunt bucuroși (...) să-mi fi putut aduce contribuția la documentarea despre viața sfântă a lui don Bosco”.

Canonicul Agostino Parigi. Moncalieri, 31 ianuarie 1918 (BS 1918, 47).

L-am purtat pe spate pe don Bosco

«Se întâmpla în iunie 1879. În vreme ce mă întorceam de la școala de muzică, am văzut într-o cameră un pian cu coadă. În loc să mă întorc în sala de studiu, și fără să mă sinchisesc că-i deranjam pe ceilalți băieți, am început să ating clapele.

A trecut don Bosco. M-a surprins, și, fără să-mi dau seama mă luă de urechi, dar într-un fel atât de delicat că mi-aș fi dorit să dureze vreme îndelungată pedeapsa aceea. El a vorbit primul. Îmi amintesc că mi-a spus printre altele:

- Nu te cert pentru că încerci să cânti, ci pentru că o faci la un moment nepotrivit, când este ora de studiu. În alte privințe sunt bucuroși să știu că iubești muzica. Muzicienii trebuie să aibă după părerea mea un loc privilegiat în Cer. Încearcă așadar să fii un bun muzician pe pământ, dar cu intenția clară și hotărâtă să devii un bun muzician și în Rai.

În septembrie 1879, în vreme ce mă găseam la San Benigno să fac Exercițiile Spirituale, l-am întâlnit pe don Bosco pe scara care ducea la etajul superior. Era așezat pe o treaptă, și i

se putea citi pe chip o mare oboseală, care-l împiedecase de altfel să urce în continuare. Se ghemuise pe scară așteptând să treacă cineva să-l ajute. Providența a dorit să trec eu primul. M-a rugat să-l ajut să urce. Trebuie oare să vă spun cât de bucuros m-am oferit să fac gestul acela caritabil?

Cum era foarte greu să-l ridic singur în brațe, am preferat să-l duc în spinare. Și în momentele acelea, ce n-au fost pentru mine *o via crucis*, cu delicatețe și dulceața don Bosco mi-a spus:

- Cireneo a fost mai norocos decât tine. El l-a ridicat pe Isus, purtându-l crucea scurtă vreme. Tu însă ce duci? Un biet păcătos... Dar dacă o faci cu dragoste pentru Dumnezeu, o să ai și tu un premiu, pentru că nu trebuie să uiți niciodată, Isus consideră că îi este adresat orice lucru pe care îl facem pentru aproapele nostru din dragoste pentru El”.

Canonicul Giuseppe Laguzzi. Castelferro (Alessandria) (BS 1917, 144).

«Era întotdeauna cu noi»

«Minunații ani 1866-67-68-69 petrecuți alături de don Bosco la Oratoriu, în preajma Sanctuarului Mariei Ajutătoare, îmi sunt dragi și de neșters din amintire. Cum pe atunci existau destul de puține case saleziene, el era mereu cu noi cu excepția unor absențe rare și de scurtă durată. Stăteam împreună în biserică, în recreație; și cât de plăcut era să recităm seara rugăciuni în fața statuii Sfintei Fecioare sub porticul binecunoscut (...).

Lăsând Oratoriul, mă pregăteam să intru la Seminarul Diocezan. După ce m-a spovedit m-a întrebat:

- Poți să mă ajuți la slujirea Liturghiei? Ar putea fi ultima...

- E foarte mare cinstea pe care mi-o faceți, dar sper să nu fie ultima dată...

Și într-adevăr nu a fost, pentru că am slujit alături de el Liturgia ca seminarist și ca preot. După ce s-a terminat Sfânta Slujbă mi-a spus:

- Îngenunchează, vreau să-ți dau și binecuvântarea mea.

După ce m-a binecuvântat, ținându-și mâna apăsată pe capul meu a adăugat:

- Ține minte, Luigi, dacă cu ajutorul lui Dumnezeu vei deveni preot, *caută binele și frumusețea sufletelor și nu bogăția banilor*.

Cuvintele acelea, pronunțate cu un accent delicat și însoțite de privirea lui pătrunzătoare, mi-au tulburat sufletul și mi s-au întipărit în inimă, așa încât nu le-am uitat niciodată. Ele au fost pentru mine un program. (...).

Luigi Spandre, Episcop de Asti (BS 1916, 41).

68. Și-l aminteau așa – II

O bunică și o nepoțică

«Mă aflu la Vercelli împreună cu bunica mea. La Torino se sărbătorea nunta lui Umberto I cu regina Margherita (1868) și ne-am dus să vedem și noi serbările (...) Bunica m-a însoțit la don Bosco, de la care primise deja sfaturi și favoruri. După ce i-a vorbit s-a înclinat spre mine și mi-a spus la ureche:

- Sărută-i mâna, căci e un sfânt!

Surprinsă de o asemenea invitație, și temându-mă ca bunica să nu râdă de mine, am spus cu sinceritate:

- Dar sfinții nu sunt în Rai?

Don Bosco zâmbind a răspuns:

- Ai dreptate. Sfinții sunt în Ceruri, dar dacă au doar un picior în Rai, cu celălalt pot să cadă și să rămână pe afară!

M-a binecuvântat și mi-a dăruit o coroniță cu mărgelile albastre, zicându-i bunicii:

- Fetița asta o să fie o fiică a bisericii.

(...) După întâlnirea aceea, existența mea s-a scurs cu destule peripeții, dar nu am uitat niciodată cuvintele lui don Bosco. În 1871, eram cu mama la Palermo, și, trebuind să mă întorc cu ea în Piemont, ne-am imbarcat pe vasul "Messina". Și iată că, pe la începutul călătoriei, s-a pornit o furtună cumplită și vaporul a naufragiat. Părea că totul este pierdut, dar amintindu-mi de profeția lui don Bosco, am păstrat în suflet speranța salvării.

Mai târziu am intrat în rândul Fiicelor Mariei Ajutătoare. Eram novice la Nisa Monferrato în 1881, când am fost fericită să pot vorbi cu Părintele nostru, căruia i-am exprimat bucuria mea de a fi devenit maică; dar am adăugat că mi-era teamă că cei dragi mie nu vor avea o viață binecuvântată de Dumnezeu. Don Bosco mi-a răspuns:

- Domnul nu v-a chemat să deveniți maică doar pentru a vă salva propriul suflet, ci și pe cel al rudelor voastre până la a patra și a cincea generație, și a tuturor celor care vă sunt dragi; de aceea trebuie să perseverați în vocația voastră.

Și mi-a dăruit trei medalioane pentru rude.

S-au împlinit spusele lui don Bosco, de parcă aș fi atins adevărul lor cu mâinile, căci bunicul, pe atunci trecut de nouăzeci de ani, mort puțin mai târziu de un infarct, era liber gânditor și mereu se ținuse departe de biserică, dar a primit pe patul de moarte Sfintele Taine; așa s-a întâmplat și cu draga mea mamă.

O altă amintire despre don Bosco.

În 1887, mă aflu la Torino, când am avut plăcerea să merg împreună cu câteva maici străine de loc să-i urez la mulți ani de ziua numelui. Medicul ne pusese în vedere să nu-l facem să vorbească; cum nu-l văzusem din 1881, eram convinsă că nu mă va recunoaște. În schimb, întorcându-se spre mine aproape fără să mă privească m-a chemat pe nume... »

Maica Elisa Marocchino, FMA, Saronno 15 octombrie 1924 (BS 1926, 313).

Cum l-a văzut baroneasa Olimpia

Baroneasa Olimpia Savio di Berustiel Rossi se născuse în același an cu don Bosco și a murit la un an după el. Avea o vilă splendidă la Sassi Torinese, și era o femeie ospitalieră și cu frica lui Dumnezeu. În *Memoriile* sale, ea îi dedică două pagini lui don Bosco. Un portret neobișnuit:

«L-am cunoscut pe don Bosco, un facsimil al teologului Cottolengo și al abatelui Saccarelli. Despre el se povestesc fapte minunate și inexplicabile...: muți care vorbesc, betegi ce se ridică în picioare, orbi care văd și bolnavi ce se însănătoșesc dintr-o dată de cum sunt încredințați de către don Bosco grijii Mariei Ajutătoare și binecuvântați în numele Ei sfânt.

Miracolul său permanent și de netăgăduit este însă acela de a da îngrijire și hrană la peste o mie de orfani săraci, culeși de pe stradă, pe care îi educă și îi instruește pentru diferite meserii. El nu are avere sau rente, se poate baza doar pe ajutorul persoanelor caritabile (...).

L-am găsit într-o cămăruță săracă, fără podoabe: un pat îngust, cu un crucifix mare deasupra, și un birou lat plin de cărți.

Don Bosco este un om de vârstă mijlocie, slab, amabil, îmbrăcat cu simplitate, reținut la vorbă și la gesturi. (...) Conte X, care îl iubește foarte mult și l-ar dori să fie mai atent cu propria sănătate, cunoscând strâmtorarea financiară în care se află pentru plata muncitorilor ce construiesc sanctuarul (*Mariei Ajutătoare*), i-a spus, că dacă primește să ia masa în familia lui, de fiecare dată când s-ar duce, ar găsi sub șervet o hârtie de 100 de lire, până se vor face 1200 de lire (*aproximativ 3 milioane în 1986*). Don Bosco a fost nevoit să accepte, din pricina muncitorilor care așteaptă să fie plătiți. (...)

L-am rugat pe don Bosco să vină să petreacă la noi o zi întreagă, în aer liber, să se bucure de cer și de căldura soarelui, de parfumul florilor. A promis să vină în perioada dintre sărbătoarea Trinității și Corpus Domini (sunt indicațiile sale...).

Don Bosco a stat cu noi de la 4 (*după-amiaza*) până la ora 9. Pentru prima oară în acel an simțea bucuria de a sta în aer liber, în plin câmp, și primul lucru pe care l-a făcut, coborând din trăsură, a fost acela de a privi cu mare dragoste arborii înalți ce străjuiau drumul: “Ce plante frumoase! Cât verde! Ce aer bun!”.

La masă a fost vesel, simplu, degajat, și ne-a lăsat să-i punem multă frișcă pe o pastă de marrons glacés, spunând cu un zâmbet:

- Dacă știți cum să mă luați...am o slăbiciune pentru mâncarea bună ...

Rugăciunea dinaintea mesei (*benedicite*) a fost rostită de el încet, într-o atitudine concentrată, interiorizată, plină de pasiune, care a transformat prozaica nevoie a corpului într-o poetică înălțare a sufletului. (...)

După prânz, așezați afară în curte, don Bosco ne-a povestit unele fapte miraculoase recente. Văzându-l așa, cu sufletul deschis, am îndrăznit să spun că el trebuie că are revelații speciale și legături supranaturale cu Dumnezeu. El a evitat întrebarea și a spus:

- Greșește foarte mult cel care vrea să-i atribuie unui om ceea ce-I aparține numai lui Dumnezeu; și dacă cineva i s-ar adresa lui don Bosco pentru cea mai mică binefacere cerească, ar fi un lucru zadarnic, ca și cum i s-ar cere ceva uneia dintre aceste plante. Ele sunt ca și mine, creaturi nevolnice, implorând roua din înalt; pentru că noi suntem atomi mișcați de El, în mediul Lui, așa cum este peștele în mare” (BS 1918, 142).

«Nu întotdeauna o grație este o grație»

«Ne amintim o întâmplare auzită de la fosta noastră Maică Stareță, regretata Maică Giovanna Francesca Bolognesi.

Câțiva ani după căsătoria sa cu marchizul Orazio Ristori, îndurerați de a nu avea încă un moștenitor, cei doi soți s-au hotărât să meargă împreună la don Bosco, să-l roage să le pomenească această dorință a lor în rugăciunile sale. Au făcut călătoria de la Genova la Torino și au fost primiți de don Bosco cu obișnuita sa bunătate. Dar atunci când au ajuns la subiectul care îi interesa, mare le-a fost surpriza amândouă, mai ales a marchizului, auzindu-l pe don Bosco, pronunțând aceste cuvinte simple:

- Nu întotdeauna ceea ce cerem ca o binefacere a cerului, este o adevărată binefacere.

Regretata noastră stareță a putut constata mai târziu că acest răspuns îi fusese inspirat lui don Bosco de însuși Dumnezeu, pentru că rămasă văduvă, nu a întârziat să îmbrățișeze sacerdoțiul (...)».

Sr. Paola D. Ramognino, Superiora della Visitazione la Genova. 25 aprilie 1917 (BS 1917, 262).

Binecuvântarea viermilor de mătase

«Se întâmpla în 1882 și aveam pe atunci 12 ani. Îmi amintesc foarte bine că în casa noastră eram prinși de treabă cu creșterea viermilor de mătase. Munca era grea și obositoare, dar ni se părea ușoară datorită speranței ce aveam de a obține un câștig frumos. Parcă ne bucuram dinainte de seninătatea odihnei, pentru că viermii, grași și frumoși, începeau să iasă să-și facă gogoșa de mătase.

Dar ce se întâmplă? Toți mor de cum ies.

Îngrozită dar plină de credință, mama îl trimite pe fratele meu Paolo, cu doi ani mai mare decât mine, să meargă la Valdocco, să-i explice lui don Bosco necazul în care ne aflăm, ce amenință să ducă de izbeliște toată truda noastră, și să-l roage să ne trimită o binecuvântare. Fratele meu aleargă la Oratoriu, și abia poate să intre la don Bosco:

- Părinte – îi spune – mama vă roagă să binecuvântați viermii de mătase, pentru că au ajuns la maturitate să țeasă gogoșa, dar cad și mor înainte de a o face.

După cum povestea fratele meu, don Bosco a zâmbit, și admirând credința pe care o aveam, și-a pus mâna pe capul lui Paolo și i-a spus pe dată:

- Fii liniștit. Mergi acasă, că nu vor mai cădea.

În aceeași clipă, se pare că viermii au încetat să mai moară. Acasă și-au dat seama imediat de asta, și au spus cu toții: «Iată, don Bosco i-a binecuvântat, pentru că nu mai mor». Într-adevăr, puțin timp după aceea, se întorcea fratele meu și le dădea vestea. (...) Și am adunat o grămadă de gogoși de mătase».

Maddalena Cantoni – Torino, 25 iunie 1923 (BS 1924, 52).

«Aș vrea să am forța necesară să devin misionar»

«Giuseppe Raffaele Crimont, student iezuit, s-a îmbolnăvit la 22 de ani de o gravă extenuare nervoasă. O lună întreagă n-a mai putut dormi noaptea. Medicii nu-i dădeau nici trei săptămâni de viață. O doamnă din Lille pioasă, d-na Decosser, l-a rugat pe Superior să-i îngăduie să-l îngrijească pe bolnav în propria sa casă, cum avusese grijă de propriul ei fiu iezuit, Luigi Decosser, un tânăr subdiacon de 25 de ani aflat tot în pericol de moarte, pe care grija ei maternă nu a reușit totuși să-l salveze.

Pe vremea aceea, don Bosco, bătrân și aproape orb, călătorea în Franța, pentru a găsi fondurile financiare necesare construirii Bazilicii Sfintei Inimi la Roma. D-na Decosser s-a hotărât să apeleze la el pentru însănătoșirea lui Giuseppe Raffaele.

În dimineața următoare sosirii sale la Lille, don Bosco a slujit Liturghia în biserica «delle Dame del Ritiro». Biserica gemea de lume, și Giuseppe Crimont îl asista pe don Bosco, care aproape nu mai vedea de loc și avea nevoie de ajutor în timpul slujbei. «Ce Liturghie! – a spus Giuseppe Crimont la sfârșit – O Liturghie slujită de un sfânt. O zi după aceea don Bosco a slujit în capela Adorării. L-am asistat, și când a intrat în sacristie i-am vorbit. I-am spus că eram un tânăr iezuit ce doream să-mi recapăt sănătatea și vroiam să-i cer o favoarea. M-a întrebat despre ce era vorba și i-am răspuns:

- Doresc să am forța necesară să fiu trimis în misiune: vreau să fiu misionar.

- Fiul meu – a replicat amabil don Bosco – vei primi acest dar ceresc. Îl voi ruga pe Dumnezeu în acest scop, în fiecare zi, în mulțumirea rostită după Liturghie.

L-am crezut. Mi-am recuperat sănătatea; și câteva luni mai târziu eram trimis (...) să-mi continui studiile ca să devin preot. În timpul șederii mele am auzit multe lucruri despre misiunile din Munții Stâncoși, și după ce m-am consacrat, în 1888, am fost trimis de Superiorii mei în Misiune în ținuturile Indienilor. Mai târziu, în 1894, am fost transferat în Alaska.»

Părintele Crimont a fost făcut episcop în 1917.

(Relatare a M.S. Pine în *Baltimore Catholic Review*, preluată de BS 1919, 223-4).

«Nouăzeci la sută»

«Îmi amintesc că la sfârșitul lui 1886, fiind soldat la Torino și simțindu-mi vocația pentru viața ecleziastică, i-am cerut parohului să mă recomande lui don Bosco. M-am prezentat la el cu o scrisoare de la parohul meu. Secretarul mi-a permis să intru la don Bosco. Ce impresie puternică mi-a făcut! Așezat în cămăruța sa, cu fața zâmbitoare, cu vocea molcomă, slăbită, dar întotdeauna clară, paternă, plină de dragoste mi-a spus:

- Așează-te! (...) Sfârșind de citit scrisoarea, și dându-și seama că era vorba de vocația mea, m-a privit cu dulceață, pătrunzător, după care mi-a spus scandând cuvintele cu gingășie:

- Bravo! Sunt bucuros! Bucuros pentru că ești soldat, ești deja caporal, deci cunoști viața și totuși ești hotărât să te consacri vieții religioase. Pentru că, vezi tu, eu cred că dintre tinerii care îmbrățișează cariera ecleziastică, 20 % abia ajung la jumătatea drumului, când încep la vârstă încă fragedă. În schimb dintre cei ce i se consacră la o vârstă mai înaintată, se poate spune că reușesc 90 %. Voi face totul ca să te ajut.

Și m-a încredințat unui student la teologie, să mă inițieze în studiul latinei în orele mele libere”.

(Relatare a lui don Francesco Campora către don Pietro Martinetti, parohul Carabanei) (BS 1918, 24).

69. Băiețandrul cu genunchii în nisip

În urma unui sărac cu umbrela deschisă

În octombrie 1886 a intrat la Valdocco un băiat din Pontecurone, fiul unui biet pavator de străzi. Se numea Luigi Orione.

Pe când avea doar zece ani, pentru a-și ajuta familia foarte săracă, lăsase școala și se dusesse să îngenuncheze lângă tatăl său, în nisipul umed, pentru a pune una lângă alta pietrele de caldarâm (care pe vremea aceea înlocuiau asfaltul). Trebuiau să fie bine aranjate, înfipite în pământ cu lovituri ale ciocanului de lemn.

Era o muncă periculoasă pentru toți, mai ales pentru tineri, pentru că umezeala nisipului se ridica de la genunchi în tot corpul, și-i îmbolnăvea de artrită, care-i ducea la moarte înainte de vreme. Și totuși trebuia să o facă pentru ca familia să aibă ce mânca. Chiar și atunci când ploua, și printre pietre șiroia apa, Luigi Orione stătea ghemuit sub o mare umbrelă și pune pietrele unele lângă altele în pământul umed, bătându-le delicat cu un ciocan de lemn.

Într-o zi, în vreme ce muncea așa sub umbrelă, s-a oprit lângă el un cerșetor slab care tremura din cap până în picioare. În vreme ce apa îi curgea în șiroaie pe față, întinse mâna și spuse:

- Dați-mi ceva de pomană, pentru mila lui Dumnezeu.

Luigi, care avea pe atunci zece ani, a fost hipnotizat de acea mizerie. S-a ridicat, s-a dus să-și ia sandvișul pe care îl învelise în haină, să nu se ude, și i l-a dat aceluia sărac. Apoi i-a ținut umbrela deschisă deasupra capului, cât timp acela a mâncat, și cum săracul o luase din loc, Luigi l-a urmat. Abia făcuseră vreo sută de metri, când tatăl i-a strigat:

- Luigi! Unde te duci?

Băiețelul a fost ca trezit dintr-un vis de acea chemare, și cerându-i scuze cerșetorului s-a întors.

- Încotro mergeai? – l-a întrebat tatăl său supărat.

Luigi nu a răspuns. Nu știa ce să spună. Dar i-ar fi urmat pe cei foarte săraci toată viața.

Între bătrânul preot și băiat se aprinsese o scânteie

Pentru că era foarte bun, parohul pusese o vorbă pentru el să fie acceptat de franciscanii din Voghera. Dar se îmbolnăvise și trebuise să se întoarcă acasă. Atunci parohul i se adresase lui don Bosco, și Luigi a fost primit la Valdocco.

Când a sosit Luigi, don Bosco își trăia ultimii ani din viață. Obosit de călătorii și hărțuit de datorii, arareori cobora printre băieții săi. Dar orice clipă pe care reușea să o petreacă cu ei era un suflu de viață pentru el. Mergea încet, glumea, întreba, răspundea se interesa de tot. Avea un zâmbet și o dragoste pe care nimeni nu ar fi putut-o uita.

Luigi a fost fascinat de don Bosco. De abia îl zărea de departe, că îl saluta, fluturându-și șapca, și-i alerga în întâmpinare. Printre sutele de tineri care strigau și se bucurau în jurul lui don Bosco, căutând să-i fie cât mai aproape, Luigi Orione reușea întotdeauna să ajungă în primul rând. Îl fixa cu privirea, se uita drept în ochi lui, îi zâmbea. Între bătrânul de șaptezeci și unu de ani și băiețandrul din Pontecurone se aprinsese o scânteie ce va arde în sufletul lui Luigi toată viață.

Don Bosco glumea cu el. Îl întreba dacă luna din satul lui era mai mare decât cea de la Torino, și văzându-l că râde, îi spunea în piemonteză: «T'ses prope'n fa fiôché» (Ești un băiat curat).

Luigi avea o mare dorință: să se spovedească cu don Bosco. Dar don Bosco se afla la sfârșitul puterilor (mai avea 14 luni până la moarte), și îi spovedea doar pe băieții mai mari care se pregăteau să devină salezieni.

Ce a făcut Luigi ca să obțină un loc între cei ce se puteau spovedi cu don Bosco? Nu știm. Poate că i-a dăruit unuia dintre aceștia mâncarea sa. În orice caz el a primit această favoare atât de jinduită, și s-a hotărât să se pregătească cu seriozitate.

«Luigi, dă-mi păcatele tale»

A intrat în biserica Mariei Ajutătoare, a luat una dintre pancartele agățate lângă confesional (care existau pe atunci, și enumărau toate păcatele posibile pentru a-i ajuta pe oameni să-și facă un bun examen de conștiință). Pentru a fi sigur că se va spovedi bine, a copiat toate păcatele, și s-a acuzat de toate. A umplut conștiincios trei caiete cu păcate. Printre altele se acuza de «a fi refuzat să le dea muncitorilor salariul cuvenit» și de a-i fi «asuprit pe cei slabi». Nu înțelegea ce vroiau să spună aceste două fraze, dar considera că e mai bine să se învinuiască de toate păcatele, căci doar așa era sigur că Dumnezeu îl va ierta. La o singură întrebare răspunse negativ cu hotărâre: «Ai ucis?» «Nu – a scris el – asta în nici un caz».

Așa, cu caietele în buzunar, s-a dus în camera lui don Bosco, și-a așteptat rândul, și a îngenunchiat lângă jilțul preotului. Don Bosco l-a privit, i-a zâmbit cu dragoste și cu o fărâmă de veselie:

- Bravo, Luigi. Sunt mulțumit că ai venit. Și acum dă-mi păcatele tale.

Pentru Luigi a fost ca și cum ar fi căzut din nori. Cum știa don Bosco că... În orice caz, scoase primul caiet. Don Bosco l-a luat și l-a rupt în fâșii foarte mici, ca niște confeti, după care l-a aruncat la coș. Apoi, tot zâmbind:

- Și acum dă-mi-le și pe celelalte –.

Luigi a scos și celelalte două caiete, ce-au sfârșit la fel.

Atunci don Bosco i-a zâmbit cu o dragoste pe care Luigi n-o va putea uita niciodată și i-a spus:

- Spovedania ta este gata. Nu te mai gândești niciodată la cele ce-ai scris. Și amintește-ți că noi doi vom fi mereu buni prieteni. Prieteni pentru totdeauna.

Luigi Orione a păstrat în sufletul său ca pe cea mai mare comoară prietenia bătrânului preot care pe atunci se îndrepta deja către Domnul. Atunci când a aflat că don Bosco era pe patul de moarte, a vrut să-și ofere el viața Domnului, în schimbul celei a prietenului său.

După o noapte de rugăciune și plâns la mormântul lui don Bosco, Luigi a înțeles că acesta nu dorea ca el să devină salezian ci fondatorul unei alte Congregații pentru băieții săraci între săraci, și a dat ascultare îndemnului cu inima sângărândă.

Tinerilor peste măsură de săraci din Oratoriile sale le va spune de zeci de ori: «Aș merge pe cărbuni încinși ca să-l mai pot vedea odată pe don Bosco să-i mulțumesc».

70. În Franța și în Spania la cerșit

Rugămintea Papei

Devoțiunea pentru Inima lui Isus creștea în întreaga lume.

Fiecare națiune construia un templu închinat acestui simbol al dragostei, pentru a pune o barieră urii care dezlănțuia războaie violente între popoare și între clase sociale.

În Franța se terminase aproape o frumoasă bazilică în cartierul Montmartre, care va deveni unul dintre monumentele cele mai admirate din Paris.

Doar la Roma nu reușeau să pună pe picioare nici un proiect în acest sens. Papa Leon al XIII-lea se ocupa de asta personal: li se adresase episcopilor și creștinilor din întreaga lume. Dar catedrala Sfintei Inimi se afla încă la fundație.

- Există un singur om capabil să o ducă la bun sfârșit – i-a spus cardinalul Alimonda.
- Cine?
- Don Bosco (MB. 14,575).

Chemat de Papă, don Bosco a sosit la Roma. Avea 65 de ani și era sufocat de cheltuieli. Construia două biserici (la Torino și la Vallecrosia), și trei institute (la La Spezia, Nisa, Marsilia).

Leon al XIII-lea i-a mărturisit că e descurajat de piedicile întâmpinate de planul său de a construi o biserică închinată Inimii Sfinte.

- Mi s-a spus că dacă vă încredințez dumneavoastră proiectul, vă veți ocupa de terminarea lucrărilor.
- Dorința Papei este un ordin pentru mine.
- Dar eu nu pot să vă dau bani.
- Mi-i va trimite Domnul. Dumneavoastră dați-mi doar binecuvântarea, și permiteți-mi să construiesc alături de biserică un Oratoriu și o casă pentru băieții săraci (MB. 14,577).

Don Bosco nu lasă să se întrevadă asta, dar știe că deasupra lui planează umbra grea a acuzației de a-și fi defăimat Arhiepiscopul; e conștient că Ordinul său are absolută nevoie de sprijinul Papei și deși este la capătul puterilor, acceptă însărcinarea.

Călătoria în Franța

A început o nouă întrecere între el și Dumnezeu. Don Bosco și-a înmulțit eforturile, truda, oboseala. Acea biserică ce va înghiți un milion și jumătate de lire (aproximativ 4 miliarde astăzi) l-a obligat în anii bătrâneții și ai decăderii fizice, la o trudă peste puterile omenești. Dar Dumnezeu și-a sporit roadele în mâinile lui don Bosco.

Cine l-a urmat în această acțiune de durată, a scris: «Era dureros să-l vezi urcând și coborând scările pentru a cere de pomană. Adesea în loc de bani, primea crunte umilințe. A pățit într-atât încât uneori, în intimitate, le răspundea glumind unora dintre ai săi care-l întrebau de ce stă atât de încovoiat: “Am biserica Sfintei Inimi pe umeri”. Îmbătrânit, cu sănătatea șubredă, pot să depun mărturie că acea operă l-a sleit de puteri» (MB. 15,422 – 17,527).

Atunci când a văzut că eforturile făcute în Italia nu erau de ajuns, i-a spus lui don Rua: «Să mergem în Franța».

A fost o călătorie care a durat patru luni, din 31 ianuarie până în 31 mai 1883. Când a plecat corpul său era deja consumat. Vederea îi slăbise: nu mai vedea aproape deloc cu ochiul stâng. A mers din oraș în oraș cerând de pomană pentru biserica Papei.

A intrat în Franța pe la Nisa și a ajuns la Paris în două luni și 19 zile. S-a oprit în Toulon, la Marsilia, Avignon, Lyon, Moulins.

Nimeni, și cu atât mai puțin don Bosco, nu prevăzuse emoția extraordinară, entuziasmul, înghesuiala oamenilor, incandescența credinței pe care prezența celui «sărac preot de la țară» o aprindea în mulțime zi după zi.

Cinci săptămâni la Paris

În Parisul rafinat și susceptibil, obișnuit să vadă cu nepăsare pe cei mai celebri oameni din lume, unii din apropiații lui don Bosco se temeau de un eșec. De altfel, în acele zile ziarele vorbeau de rău Italia, pentru că rupsesse o alianță politică cu Franța.

Parizienii în schimb l-au primit cu o feroare incandescentă pe apostolul băieților marginalizați. A rămas acolo cinci săptămâni, și a fost o perioadă de asediu constant înflăcărat și greu de suportat.

«Este un sfânt», spuneau. Și el zâmbea, clătinând din cap.

«Îi ascultă cu egală atenție și răbdare pe un muncitor și pe un principe», scriau ziarele. Și el răspundea:

«Înainte lui Dumnezeu, cine știe care dintre ei este mai nobil».

«Îți amintești de drumul ce duce la Morialdo?»

Parizienii, bogați și săraci, au primit mult de la don Bosco și i-au dăruit mult: bilete de bancă, cecuri, monede de aur, monede simple, bijuterii. A fost un moment când nu mai știa unde să le pună.

Apo s-a întors în Italia. În trenul ce-i aducea înapoi la Torino, don Bosco și don Rua tăceau. Își aminteau de acele zile ca de un vis, ca de ceva imposibil. La un moment dat, don Bosco a rupt tăcerea, și l-a întrebat în șoaptă pe don Rua:

- Îți amintești de drumul care duce de la Buttigliera la Morialdo? La dreapta este un deal și pe deal o casă mică. Acolo locuiam eu împreună cu mama mea. Pe pășunile din jur duceam la păscut două vaci. Dacă domnii aceia ar ști că au purtat în triumf un biet văcar din Becchi... (MB. 16,257).

Un rege la Barcelona

În 1886, când mai avea doar doi ani până la moarte, nevoile l-au împins să facă o ultimă călătorie: în Spania. Don Lemoyne scrie: «Primirea sa la Barcelona a fost demnă de un rege.

Erau veniți să-l întâmpine autoritățile civile, Vicarul General în locul Episcopului absent, rectorul Universității și cea mai ilustră dintre Cooperatoarele Saleziene, Doamna Dorotea da Chopitea... Don Bosco, salutându-și ilustra binefăcătoare, i-a spus: - Oh, doamnă Dorotea! Zilnic mă rugam lui Dumnezeu să mă ajute să vă pot cunoaște înainte de moarte!

După aceea a mers la *Talleres Salezianos* (Școala profesională saleziană) din Sarriá. Cu un an înainte tinerii școlari de acolo îi trimeseseră planul unei mașini cu aburi cu inscripția *Torino-Barcelona*. Era o invitație amabilă și expresia unei dorințe fierbinți pe care acei dragi băieți i-o adresaseră lui Dumnezeu cu rugăciuni, posturi, privațiuni. Și pe 8 aprilie 1886 în

sfârșit, văzând că au fost ascultați, i-au făcut Sfântului o primire de neuitat».⁷⁴ Pe data de 3 mai, în vila Martí-Codolar, înconjurat de colaboratorii săi și de mulți băieți, don Bosco a pozat într-o fotografie minunată. Este singura pentru care se mai păstrează negativul pe o placă fotografică perfectă.

La Barcelona, don Bosco a primit darul cel mai minunat din câte i-au fost făcute vreodată: colina cea mai înaltă dintre cele foarte frumoase care înconjură orașul: *Tibidabo*.

S-a întors încet în Italia sa natală (trenul îl obosea foarte mult). Ultima reîntoarcere. Se gândea la viața sa. Va spune: «Totul este opera Sfintei Fecioare. Totul a început cu acel *Ave Maria* pe care l-am rostit cu ferveare și dreaptă intenție împreună cu un băiat, acum patruzeci și cinci de ani, în biserica Sfântului Francesco d'Assisi» (MB. 17, 510).

⁷⁴ LEMOYNE, *Viața Sfântului Giovanni Bosco*, SEI, Torino, rist. 1977, p. 600.

71. «În fața ochilor primul vis»

Papa îl cheamă încă o dată la Roma

În primăvara anului 1887, catedrala Sfintei Inimi încredințată de Papă lui don Bosco este terminată. În zidurile acelea sunt strânși șapte ani din viața preotului din Valdocco: muncă, lipsuri, privațiuni, oboseli, nevoi, sănătate ruinată.

Acum Papa, fericit că acțiunea a fost îndeplinită cu succes, vrea ca don Bosco să vină la Roma pentru inaugurare. O călătorie cu trenul este un adevărat chin în condițiile sale de sănătate. Dar dorința Papei a fost întotdeauna pentru don Bosco un ordin.

Salezienii organizează pentru Părintele lor o călătorie împărțită pe mai multe etape, cu multe pauze în casele saleziene de pe traseu. Pentru întâia oară este încălcat principiul sărăciei lui don Bosco: îl constrâng să meargă într-un vagon de clasa întâia.

La Arezzo, cu șapca roșie în mâini, șeful gării îi aleargă în întâmpinare. Îl îmbrățișează:

- Don Bosco, nu vă amintiți de mine? Eu eram un băiețandru la Torino, orfan de mamă și de tată. Dumneavoastră m-ați cules de pe stradă, m-ați ajutat, mi-ați dorit binele. Dumneavoastră vă datorez că am acum o familie frumoasă și locul acesta de muncă.

- Bravo, bravo, sunt bucuros. Roagă-te pentru bietul don Bosco (MB. 18,311).

Cu ghetete grosolane pe covoarele prețioase

Sosește la Roma pe 30 aprilie. Clericii din Seminarul Lombard vor să-l audă vorbind, merg să-l întâlnească. Don Bosco îi privește pe acei tineri puternici cum era și el cu ani înaintea, gata să intre în armata Domnului. Nu mai are puterea să vorbească mult. Reușește să rostească doar o singură frază:

- Gândiți-vă întotdeauna la ce-ar putea să spună despre voi Domnul, nu la ce vor vorbi bine sau rău despre voi oamenii (MB. 18, 329).

Papa îl invită la Vatican. Pe când urcă gârbovit scara, câte o treaptă o dată, gârziile elvețiene se reped să-l ajute. Don Bosco zâmbește:

- Stați liniștiți. Nu sunt un rege. Sunt doar un preot bătrân.

Leon al XIII-lea îl primește în biroul său, îl invită să se așeze alături de el. Și cum este o zi răcoroasă îi așterne pe genunchi o blană de hermină. Don Bosco cu ghetete sale grele de țaran se simte puțin stânjenit pe covoarele acelea prețioase. Apoi murmură:

- Sunt bătrân, Sfinte Părinte. Aceasta este ultima mea călătorie, o încheiere pentru mine... Sunt multe de făcut pentru tinerii săraci, dar am niște ajutoare bune care muncesc deja în locul meu – și arată spre don Rua (MB. 18,330).

Consacrarea noii biserici are loc pe 14 mai.

O zi după aceea, susținut de don Rua și de don Viglietti, don Bosco coboară în biserică pentru a sluji Sfânta Liturghie la altarul Mariei Ajutorul Creștinilor. Mulțimea se înghesuie în jurul altarului.

Și iată că abia începută Liturghia, don Bosco izbucnește în plâns. Un plâns de nestăpânit, îndelung, care însoțește aproape toată slujba. Don Rua și don Viglietti sunt impresionați, iar mulțimea păstrează o tăcere încordată, care parcă se poate atinge cu degetele.

La sfârșitul Liturghiei, don Bosco trebuie să fie purtat aproape pe brațe în sacristie. Are fața plină de lacrimi. Don Viglietti îi murmură:

- De ce, don Bosco?

Și el:

- Aveam în fața ochilor, vie, scena primului meu vis, la nouă ani. O vedeam și o auzeam pe mama și pe frații mei discutând despre cele ce visasem... (MB. 18,340).

În acel vis îndepărtat, Sfânta Fecioară îi spusese: «Vei înțelege totul la timpul său». Acum, privind în urmă, i se pare că înțelege totul cu adevărat. Merita să facă toate eforturile, sacrificiile, să muncească atât, să facă binele și să mântuiască sufletul atâtor băieți.

72. Lumina și întunericul

O candelă ce încet se stinge

În septembrie 1887 se adunaseră în casa de la Valsalice, pe dealul torinez, directorii operelor saleziene. A fost și don Bosco, care s-a simțit deodată rău. Febră ridicată, o durere puternică de cap. A făcut totul ca ceilalți să nu-și dea seama de asta. Și-a luat rămas bun pe rând de la fiecare dintre «băieții săi», care de-acum crescuseră, erau oameni în toată firea, deveniseră «don Bosco» în atâtea orașe italiene și străine.

Dar atunci când l-a îmbrățișat pe don Paolo Albera, superiorul Casei saleziene din Franța, pe acest «Paolino» al său, nu a putut să-și stăpânească emoția:

- Și tu pleci. M-ați părăsit cu toții. M-ați lăsat aici singur.

Și a început să plângă în tăcere. Era un biet om obosit și bolnav, care după atâta muncă simțea singurătatea cum îl cuprinde încetul cu încetul, puțin câte puțin. Chiar și don Alberto a fost cuprins de emoție. Atunci don Bosco și-a făcut curaj:

- Nu-ți reproșez nimic, să știi. Tu fă-ți datoria cum vei ști mai bine. Dar eu sunt doar un biet bătrân... Mă voi ruga pentru tine, fie ca Dumnezeu să-ți călăuzească pașii.

S-a întors la Valdocco pe 2 octombrie. Băieții l-au întâmpinat plini de bucurie, Luigi Orione și-a fluturat de departe șapca și i-a alergat înainte strigând:

- La Valsalice, luna era mai mare decât la Valdocco?

Au râs împreună. Tinerii l-au însoțit plini de voie bună până la scara ce ducea spre camera lui. Cei mai mari l-au ajutat să urce treptele una câte una. De la balustradă i-a salutat pe băieți. A spus:

- Fiți veseli! – Au răspuns în cor:

- Trăiască don Bosco!

Era ca o lumânare ce se stinge treptat. Don Rua, care nu-l scăpa niciodată din ochi, i-a trimis o telegramă urgentă monseniorului Cagliero, dincolo de Atlantic: «Părintele e grav bolnav. Vino imediat».

Episcopul a îngenunchiat și a spus: «Spovediți-mă»

Pe vremea aceea nu existau avioane, și navei i-au trebuit două luni să străbată oceanul. Giovanni Cagliero, episcop, a sosit la Valdocco în seara de 7 decembrie. A traversat curtea, băieții au încercat să-l sărbătorească, dar el mergea cu capul plecat spre camera unde se stinge don Bosco.

Sosirea lui «Giovanni» al său a fost pentru el ca o gură de oxigen. L-a îmbrățișat. A murmurat:

- Ești bine sănătos? – El era întotdeauna primul care întreba de sănătatea vreunuia dintre fii săi, nu din amabilitate, ci pentru că ținea mult la ei.

- Da, don Bosco, eu sunt bine. Dar dumneavoastră ce mai faceți?

Nu a așteptat răspunsul. Chipul lui îmbătrânit vorbea de la sine.

Au petrecut seara împreună. Episcopul i-a povestit multe lucruri despre misiuni, despre salezienii care munceau pe meleagurile acelea îndepărtate, despre indigenii pe care îi botezase și îi mântuise cu miile. Și de-odată, ca atunci când era copil i-a cerut:

- Don Bosco, spovediți-mă.

Episcopul a îngenunchiat în fața bătrânului preot și i s-a mărturisit ca un copil mic mamei sale.

Ultimele cinci fraze

Zilele în care se simțea mai bine alternau cu perioade de criză violentă, în care febra se ridica la cote alarmante.

În apropierea Crăciunului trebuia să le scrie principalilor binefăcători. S-a gândit la don Rua. Dar don Viglietti, care făcea pe secretarul și pe infirmierul lui don Bosco, i-a sugerat:

- Dacă ați putea scrie câteva fraze binefăcătorii ar fi foarte mulțumiți.

Don Bosco sprijinindu-și mâinile pe măsuta de lemn, a scris vreo douăzeci de fraze. Ultimele cinci au parfumul eternității:

«Cine își mântuiește sufletul, salvează totul. Cine își pierde sufletul, pierde totul».

«Cine îi apără pe săraci, va fi răsplătit cu mărminie de Tribunalul Divin».

«Ce mare ne va fi recompensa pentru tot binele pe care îl facem în viață!»

«Cine face binele în viață, găsește binele după moarte».

«În Rai omul se poate bucura de toate bunurile o eternitate».

Aceasta a fost ultima frază pe care a scris-o don Bosco, cu o ortografie de-acum indescifrabilă.

«Trebuie să învățăm să trăim și să murim»

În fiecare noapte venea să-l vegheze Pietro Enria, băiatul rămas orfan în timpul epidemiei de holeră din 1854, pe care don Bosco l-a privit întotdeauna ca pe un fiu. Pietro trebuia să facă uneori muncile cele mai umile, ce se fac pentru un bolnav. Și don Bosco îi spunea:

- Bietul de tine, Pietro. Ai răbdare.

- Vai, don Bosco, eu mi-aș da și viața pentru vindecarea dumneavoastră. Și nu numai eu, știți? Suntem mulți cei care vă iubim foarte mult.

- O singură tristețe voi avea când voi muri: că mă despart de voi – îi răspunse cu greu don Bosco.

Febra era în permanență foarte ridicată, respirația grea. În curtea cea mare, veșnic ticsită de băieți, era o liniște neobișnuită. Chiar și cei mai mici priveau înspre fereastra camerei unde marele lor prieten își dădea ultima suflare.

Odată cu sfârșitul anului părea că se apropie aproape inexorabil și sfârșitul lui don Bosco. La capătul unei zile epuizante, don Bosco i-a chemat la sine pe don Rua și Monsenior Cagliero. I-a luat de mână, așa cum un tată le strânge mâinile fiilor mai mari, și le-a spus încet:

- Să vă iubiți ca frații. Iubiți-vă, ajutați-vă, sprijiniți-vă la greu. Ajutorul lui Dumnezeu și al Mariei Ajutătoare nu vă va lipsi...

Noaptea i-a cerut lui Enria puțină apă. Apoi i-a spus:

- Trebuie să înveți cum să trăiești și cum să mori.

«Spuneți-le băieților mei... »

La începutul lui ianuarie sănătatea lui don Bosco se restabilește pe neașteptate. Din păcate sunt doar câteva zile după care starea sa se înrăutățește rapid. Don Lemoyne îi sugerează:

- Gândiți-vă la Isus pe cruce. Și el a suferit fără să se poată mișca.

- Da, la asta mă gândesc întotdeauna.

Ultimele zile i-au fost marcate de un somn profund și îndelungat.

A mai putut rosti doar aceste ultime cuvinte:

- Să facem bine tuturor și rău nimănui. Spuneți-le băieților mei că-i aștept pe toți în Rai.

S-a ridicat la cer în dimineața zilei de 31 ianuarie 1888.

Dar era încă atâta întuneric

La timpul acela în marile orașe italiene, la porțile fabricilor, mii de băieți așteptau la rând sub privirile supraveghetorilor să-și înceapă ziua de muncă. Cumplitele legi economice continuau să-i arunce pe copii în fabrici și în mine. Patronii puteau să angajeze pentru munca de noapte băieți de 12 ani, și pentru munca în mină, copii de 10 ani, iar în fabrici, copii de nouă ani. Fusesse promulgată legea «umanitară» din 1886, care permitea o zi de lucru de 12 până la 14 ore. (Doar spre sfârșitul secolului, legea va reduce timpul de muncă pentru minori de la 15 la 11 ore).

În aceeași zi, din porturile Genovei, de la Napoli și Palermo grupuri tăcute de emigranți au urcat pe nave cu copii și boccele de haine: erau câțiva din cei 160 de mii de emigranți care evadau în fiecare an din Italia pornind în căutarea «norocului» dincolo de ocean.

Tot în acele zile, prin trecătorile Anzilor, triburi decimate de indieni araucani se cățarau spre regiunile înghețate ale munților, pentru a se salva de puștile albilor ce-i vânau.

Pe pământ trecuse un sfânt. O licărire de lumină se aprinsese într-un colț al lumii. Dar mai era atâta întuneric.

SFÂRȘIT